

11 11

IV කොටස—අධ්‍යාපන, විද්‍යා සහ කලා (G)

1965-66 මුදල් වර්ෂය සඳහා පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්තුනගේ පාලන වාර්තාව

චාල්ස් ගොඩකුඹුරේ M.A., Ph.D., D.Lit. (ලන්ඩන්)

1968 ජනවාරි

PART IV—EDUCATION, SCIENCE AND ART (G)

Administration Report of the Archaeological Commissioner for the Financial Year 1965-66

C. E. Godakumbura, M.A., Ph.D., D. Lit. (London)

January, 1968

ආණ්ඩුවේ නියමයෙන් ලංකාණ්ඩුවේ මුද්‍රණාලයේ මුද්‍රාපිතයි

කොළඹ මහ රේකම් ගොඩනැගිල්ලේ පිහිටි නා. පෙ. අංක 500 දරන රජයේ ප්‍රකාශන කාර්යාංශයෙන් මිලදී ලබාගත හැක

මුද්‍රා Price : 4/55

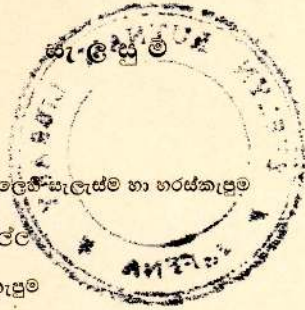
කැපැල් ගාස්තුව Postage : -/50

කෙටුම්පත ලැබුණ දිනය <i>"Copy" received</i>	}	67.8.25
ඉදිරිපත් කළ දිනය <i>Proof sent</i>	}	67.10.10
ඉදිරිපත් ආපසු ලැබුණ දිනය <i>Proof returned</i>	}	67.11.25
ප්‍රසිද්ධ කළ දිනය <i>Published</i>	}	68.1.11

ජායාරූප ලැයිස්තුව

- (i) දකෂිණි උපමහාවිහාරස්ථානයෙන් ලැබුණු මැටි පාත්‍රයක්
- (ii) දකෂිණි උපමහාවිහාරස්ථානයෙන් ලැබුණු මැටිපහන්
- (iii) දන් අම්බලන්තොට පුරාවිද්‍යා කෞතුකාගාරයෙහි පිහිටුවා ඇති බුදුපිළිමය
- (iv) සීගිරියේ මඟුල්උයනේ තහවුරුකරණලද පොකුණක්
- (v) පදවියේ සිව්දේවලයේ ඇතුළත දර්ශනය තහවුරුකිරීමෙන් පසු
- (vi) පදවියේ සිව්දේවලය, තහවුරුකිරීමෙන් පසු
- (vii) කන්තරෝදේ කැණීම
- (viii) කන්තරෝදේ කැණීම
- (ix) පවුල්පාවෙන් සමහරුණු ලෝකඩ බුදුපිළිමය
- (x) පවුල්පාවෙන් ලැබුණු ලෝකඩ කරඬුව
- (xi) සීගිරියේ නයිපෙණගුහාවේ ඇති රවාගත මකරවිත්‍රයේ පිටපත
- (xii) සීගිරියේ අංක 3 සිට 14 දරණ ගුහාවේ ආසනය තහවුරුකිරීමෙන් පසු

- (1) සීගිරියේ මඟුල්උයනේ පොකුණ
- (2) පඬුවස්තුවර ඇතුළුවර ගොඩනැගිල්ලේ සැලැස්ම හා හරස්කැපුම
- (3) මැණික්දෙණ කුළුණ සහිත ගොඩනැගිල්ල
- (4) යහන්ගල දොරටු සැලැස්ම හා හරස්කැපුම
- (5) මහනුවර ලංකාතිලක විහාරයේ වාහල්කඩේ සැලැස්ම හා එය ඉදිරියට පෙනෙන අයුරු
- (6) }
 (7) } පොම්පරිස්සුවෙන් ලැබුණු ආදහන බඳුන්
 (8) }
 (9) }
 (10) }

1965-66 මුදල් වර්ෂය සඳහා පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්තැනගේ පාලන වාර්තාව

පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුවේ කටයුතු දැන් මුළු දිවයිනේ සෑම දිසාවක ම පතුරුවා ඇති අයුරු පසුගිය මුදල් වර්ෂය සඳහා පළකළ අපේ පාලන වාර්තාවේ සඳහන් කරන ලදී. 1965-66 වර්ෂය තුළ මේ ප්‍රතිපත්තිය තවත් දුරට ගෙනයමින් මෙතෙක් ස්වල්ප වශයෙන් වැඩකළ පෙදෙස්වල හැකිතාක් වැඩිවැඩියෙන් පුරාවිද්‍යා කටයුතු කළා. එක් නිදසුනක් නම් 1965-66 දී දිවයිනේ උතුරු අර්ධද්වීපයේ ඉතා පැරණි ස්ථානයක් වූ කන්තරෝදෙයි නම් ගමේ විධිමත්වූ කැණීමක් දෙපාර්තමේන්තුව විසින් පටන්ගැනීමයි. අර්ධද්වීපයෙහි පළමුවෙනි වරට කරන ලද මෙම කැණීම පුරාවස්තූන් අනුව බලන කල ඉතා සාර්ථක කැණීමක් සේ ගණන් ගත හැකිය. මේ කැණීමේ විස්තර වාර්තාවේ අන්තර්ගතය වේ.

පරීක්ෂණ, ගවේෂණ හා පුරාවිද්‍යාත්මකවූත් කලාත්මකවූත් වස්තූන් සඳහා සෙවීමත් අවුරුද්ද තුළදී විශේෂයෙන් කරන ලදී.

මෙම දෙපාර්තමේන්තුවට අයිති වඩාත් ප්‍රකට අනුරාධපුර හා දැදිගම කටුගෙවල් ඇරෙන්නට දැන් තවත් කටුගෙවල් යාපනය, මහනුවර, අම්පාරේ, අම්බලන්තොට, පොළොන්නරුව හා සීගිරිය යන ස්ථානවල ඇත. මේ අළුත් කටුගෙවල්වලට ආසන්න ස්ථානයන්හි පසෙක ලා තිබුණු කලාත්මක හා පැරණි වස්තූන් කටුගෙවල්වලට ගෙනගියා. සම්භවුණු තැනක් නොදන්නා පැරණි දේවල්ද නැතිවෙත්ට නැතහොත් කැඩීබිඳී විනාශවී යන්ට පුළුවන්ව තිබුණු දේවල් ද මේ අතර විය.

සම කාලයේදී සිංහල රාජසභාවද එහි එක් එක් නිලධාරියාගේ තත්වයද හැදින් ගැනීමට ආධාරවන පොළොන්නරුවේ නිශ්ශංකමල්ල රජුගේ වැටුම්මඩුව දැන් තහවුරු කරගෙන යනවා. අලුප පසුගිය වාර්තාවේ කියන ලද පරිදි පොළොන්නරුවේ එම සභා මඩුවට අයිති සෙල්ලිවා සිංහයා කොළඹ කටුගෙයි අවුරුදු අනුවක් පමණ බන්ධනගතවී සිට දැන් නැවතත් තමාගේ පැරණි වාසස්ථානයට පෙරළා පැමිණ සිටී. නිශ්ශංකමල්ල රජුගේ වැටුම්මඩුවේ වරක් සිටි ස්ථානයේ නැවතත් මේ සිංහයා හිඳුවනු ලැබේ.

මෑත අතීතයේදී සීගිරිගලට නගින්නට ඉවහල්වූ පඩිපේළි පැරැණි මාර්ගයේ කොටසක් නොව සීගිරියේ පුරාවිද්‍යා වැඩ පටන්ගත් මුල්කාලයේදී යොදන ලද ඒවා විය. මේ මුදල් වර්ෂයේදී පුරාණ මාර්ග නැවතත් ප්‍රයෝජනයට යොදන ලදී. දැන් සීගිරිගලට නගින අයවළුන් යන්නේ අතීතයේදී කාශාප රජු හා ඔහුගේ පිරිවර ගත් මාර්ගයෙන්ම යයි සිතිය හැකිය.

මෙහි සංක්ෂේපයෙන් සඳහන් කළ කරුණු ඒ ඒ තැන විස්තර වශයෙන් සඳහන් වෙයි.

පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්ගේ බුරුම වාරිකාව

බුරුම රජයේ ආරාධනයෙන් සංස්කෘතික හා පුරා විද්‍යාත්මක කටයුතු පිළිබඳ අදහස් හුවමාරු කිරීම සඳහා පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස් මේ වර්ෂයේදී බුරුමයේ වාරිකාවක යෙදුණා. ඔහු 1966 ජූලි මස 12 වෙනි දින සිට සැප්තැම්බර් මස 18 වෙනි දින දක්වා බුරුමයේ ගතකළ කාලය තුළ එම කරුණු අරභයා රජයේ නිලධාරීන් හා වෙනත් අයවළුන් සමග සාකච්ඡාවන් කීපයක නිරත විය.

බුරුම රාජ්‍යයේ පුරාවිද්‍යා අධ්‍යක්ෂ තැන හා බෞද්ධ දර්ශනය පිළිබඳ අන්තර්ජාතික ආයතන යේ නියෝජ්‍ය අධ්‍යක්ෂක තැන සමග එම රටේ මනාසේ සංවිධාන කොට පුරා විද්‍යාත්මක කැණීම් කරගෙන යන හැලිත්පී, බියක්කානෝ නොහොත් විෂ්ණුපුරය, සිරිබෙත්තර නොහොත් ශ්‍රීක්ෂේත්‍ර යන ස්ථානයන්හි ලැබී ඇති පුරා වස්තු බැලීමට ද ගියා.

ගිය සෑම තැනකදීම අප ඉතා සාදරයෙන් පිළිගත් බුරුම ජනතාවටද, බුරුමයේ අප ගතකළ කාලය තුළ විශේෂයෙන් ආධාර දුන් බුරුම විජලව රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ සහායකිතූමාට ද එතුමාගේ රජයේ ඇමතිවරුන් හා නිලධාරීන්ට ද කෘතඥවෙමු.

පුරා විද්‍යා කොමසාරිස් දිවයිනෙන් බැහැර උන් කාලයේදී සහකාර කොමසාරිස් (රසඥ) ආචාර්ය ආර්. එච්. ද සිල්වා මහතා එම පදවියේ වැඩ බැලුවා.

ජායාරූප

ගතවුණු අවුරුද්ද තුළ අළුත් ජායාරූප 830 ක් ගෙන ඒවායේ සේයාපටල (නැගට්ටි) අපේ සේයාපටල තොගයට එකතුකළා. ජායාරූප 3,702 ක් මුද්‍රණය කොට, ඉල්ලුම්කළ අයවළුන්ට 516ක් විකුණුවා.

අනිකුත් දෙපාර්තමේන්තුවලට හා පුවත්පත්වලට ජායාරූප අනුකූනක් (93) නොමිලේ දුන්නා.

ප්‍රදර්ශනයන් සඳහා 10" x 12" ප්‍රමාණයේ සිට 20" x 16" ප්‍රමාණය දක්වා වූ විශාලකළ ජායාරූප එකසිය එකක් (101) සාදා දුන්නා.

පොත්ගල

මේ වාර්තාවට අසුවන අවුරුද්ද තුළදී පොත්ගල සඳහා වෙන්කළ මුදල රු. 4,000 ක් විය. මෙයින් රු. 1,300 ක් පමණ වැයවුණේ කලාප, සභරා ආදියට දයක මුදල් ගෙවීමටත්, විදේශ ආයතනවලට වාර මුදල් ගෙවීමටත් ය. ඉතිරි මුදලින් ඉංග්‍රීසි හා අනිකුත් යුරෝපීය භාෂා වලින් ලියැවුණු පොත් 78ක් වර්ෂය තුළදී පොත්ගලට එකතුකළා. මේ පොත් වට්ටෝරුව මේ වාර්තාවේ ඉංග්‍රීසි කොටසේ ඇතුළත් ය.

අවුරුද්ද තුළදී මිළයට ගන්නා ලද නොයෙකුත් කලාප සභරා ආදියේ ගණන 112 ක් හුවමාරු වශයෙන් පිටරට හා මෙරට ආයතන වලින් ලැබුණු ප්‍රකාශනයන්ගේ ගණන 166 ක් විය. 1963-64 වර්ෂයේ පාලන වාර්තාවත්, එපිග්‍රැපියා සෙලනිකා සංග්‍රහයේ V වන වෙළුමේ III වන කාණ්ඩයත් අපේ ලැයිස්තුවේ ඇතුළත් ආයතනයන්ට හා පුද්ගලයින්ට යැව්වා.

ප්‍රදර්ශන

ඇසළ පෙරහැර සමයේ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් මහනුවර පරණ රජ මාළිගාවේ ප්‍රදර්ශනයක් පවත්වන ලදී.

ප්‍රකාශන

අපේ ප්‍රකාශන අංශයේ අවශ්‍යතාවයට අඩුවෙන් නිලධාරීන් සිටියේ වුවද, දෙපාර්තමේන්තුවේ ප්‍රකාශනයන් පිළිබඳව මෙය ද සාර්ථකවුණු අවුරුද්දක් වුණා.

මාර්තු මාසයේ මැදහරියේදී ප්‍රකාශන හා ගවේෂණ පිළිබඳ සහකාර කොමසාරිස් කෙනෙකු පත්කර ගන්නා ලද නමුත්, යටත් පිරිසෙයින් 1967 මාර්තු මාසය වනතුරුවත් ප්‍රකාශන සහකාර තනතුර ඇබැර්තුව තබාගන්නට සිදුවී ඇත.

මේ වර්ෂය තුළදී කලා පෙළේ සිංහල උච්චතූ පොත (රු. 1-75) පිටවුණා. එම පෙළේම (1) සඳකඩපහණ, (2) සිංහලනාට්‍යය හා සංගීතය, (3) කිවංක පිළිමගෙයි බිතුසිතුවම් යන පොත් මුද්‍රණයට සුදනම් කිරීමේ අවසාන අවස්ථාවට එළඹ ඇත. මේ පොත් විකිණෙන අන්දම අනුව ඒවා ඉතා ජනප්‍රියව ඇති බව පෙනේ. ඒ පෙළේ ඉතිරි පොත් තුන ඉක්මණින් පළකරන ලෙස නොයෙක් අයවළුන් විසින් ආයාචනා කරනු ලැබේ.

දෙපාර්තමේන්තුවේ සහාය ඇතිව මහාවායාර් පරණවිතාන මහතා විසින් පිළියෙල කරන ලද ලංකාසෙල්ලිපිසංගීතාවේ ආදි මුහුම් යෙල්ලිපි පිළිබඳ පළමු වෙළුමේ ශෝධ්‍ය පත්‍රයන් දැන් කියවා ගෙන යනු ලැබේ.

ලංකා සෙල්ලිපි පිළිබඳ අංග සම්පූර්ණ පයෝජනය ක්‍රි.ව. 4 වන සියවස දක්වා නිමවන සෙල්ලිපි සංහිතාවේ දෙවන වෙළුමද කරනු ලබන්නේත් දෙපාර්තමේන්තුවේ සහාය ඇතිව මහාචාර්ය පරණවිතාන මහතා විසින් ය. මෙයද දැන් මුද්‍රණය සඳහා සූදනම් කොට අවසාන වන්නට ළඟය.

අවුරුදු කිපයකට පෙර මුද්‍රණය කරවූ අපේ සම්පූර්ණ පින්තූර තැපැල්පත් තොගය අලෙවි වී තිබුණු හෙයින් අළුත් පින්තූර තැපැල්පත් මුද්‍රණය සඳහා ලොව පුරා ඇති පිළිගත් සංගම්වලින් මිළ ගණන් කැඳව්වා. මේ සඳහා අවශ්‍ය සෑම ආධාරයක්ම ආණ්ඩුවේ මුද්‍රණාලයාධිපති තුමාගෙන් අපට ලැබුණා. අවශ්‍ය විදේශ විණිමය ද රජයෙන් අපට ලැබුණා. අනික් මුදල් වර්ෂය අවසාන වන්නට පෙර මේ පින්තූර තැපැල්පත් තොගය විකිණීමට තබන්නට අප බලාපොරොත්තු වෙනවා.

“ පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුවේ සංග්‍රහයන් ” පෙළේ අවසානයට පළවුණු VI වන සංග්‍රහය පළවුනේ 1953 වර්ෂයේදීය. මේ පෙළේ VII වන පොත වන දැදිගම කොටුවෙහෙර කැණීම් නම් පොතක් දැන් සුදනම් කරගෙන යනවා. මෙය 1967 දී මුද්‍රණාලයට යවනවා.

1964-65 වර්ෂය සඳහා ලියූ අපේ පාලන වාර්තාවේ දෙපාර්තමේන්තුවේ නිලධාරීන් විසින් ලියන ලද ලිපි සඳහන් කළ තැන පහත සඳහන් ලිපි ප්‍රමාදයකින් ඇතුළුවී නැත. පරණවිතාන උපහාර ග්‍රන්ථයේ පළවුණු මේ ලිපිද එහි ඇතුළත් විය යුතුව තිබුණු බව සඳහන් කරන්නේ එකී සටහන සම්පූර්ණකිරීම සඳහා ය.

“ ආසනසර ”, ආචාර්ය සී. ඊ. ගොඩකුඹුරේ—පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්.

“ ලංකාවේ බ්‍රාහ්මී සෙල්ලිපි පිළිබඳ දින නියමය ”, ආචාර්ය ඩබ්ලිව්. ඇස්. කරුණාරත්න—සහකාර කොමසාරිස් (ශිලාලිපි).

පුරාවිද්‍යා කෞතුකාගාර

අනුරාධපුරය

මෙහි සඳහන්වන වර්ෂය තුළ අනුරාධපුරයේ පුරාවිද්‍යා කෞතුකාගාරයේ රූපකර්ම අංශය තනවා නිමකොට එහි රූකම් කළ භාණ්ඩයන් ක්‍රමාණුකූලව ප්‍රදර්ශන කිරීමේ කටයුතු පටන් ගන්නා ලදී. මේ අංශයේ ශාලා තුනෙන් එකක් හින්දු ආගමික රූකම් සඳහාත්, එකක් ගෘහ නිර්මාණය පිළිබඳ සෙල්ලිපි ප්‍රදර්ශන භාණ්ඩයන් සඳහාත් වෙන් කරන ලදී.

අළුතින් වට්ටෝරුවට ඇතුලු කරන ලද ප්‍රදර්ශන භාණ්ඩයන් අතරේ පහත සඳහන් භාණ්ඩයන් විය :—

- (1) බෝධිසත්ත්ව රූපයක හෝ රජ රූපයක හිස නැති කඳ කොටස.
- (2) මිහින්තලයේ කණ්ඩකවෙතියෙන් ලැබුණු ආයතචතුරගුටු සෙල්මුවා කරඩුවක්.
- (3) අනුරාධපුරයේ ආසනසර පෙදෙසින් ලැබුණු රූකම් කළ ගලක්.
- (4) මකරා රූකම් කළ ගල් පිහිල්ලක්.
- (5) පදවියෙන් ලැබුණු පැරණි කාසි දෙකක්, මාහෝ ප්‍රදේශයෙන් කාසි 158 ක් හා ලැබුණු ස්ථානයක් නොදන්නා කාසි දහයක් (10).

සෙල්ලිපි සහිත ගල් සයක් කටුගෙයි තැන්පත් කළා.

විල්පත්තුවෙන් හා අනුරාධපුරයෙන් ලැබුණු මැටි හිස් දෙකක් ප්‍රදර්ශනය සඳහා තැබුවා.

ආචාර්ය ජෝර්ජ් ඩෙලර්ස් විසින් තමාගේ පර්යේෂණයන් සඳහා කටුගෙයි වළං කැබලි පරීක්ෂා කළා.

තිස්සාරාමයෙන් ලැබුණු වළං කැබලි වර්ග කොට ප්‍රදර්ශනයට සකස් කළා.

මෙතෙක් කල් කටුගෙයි අංගනයේ තිබුණු පැරණි ස්ථානවලින් ලැබුණු වැසිකිළි හා කෙසිකිළි ගල් ඒවායේ පරිණාමය අනුව අනුපිළිවෙළින් තබා විශේෂයෙන් තනන ලද ගඩොල් බැමි මත තබන ලදී.

අවුරුද්ද තුළ කටුගෙය බැලීමට පැමිණි විශේෂ අමුත්තන් අතර ලංකාවේ අගමැති ගරු ඩබ්ලිව් ජයවර්ධන මැතිතුමා, රාජ්‍ය අමාත්‍ය ගරු ජේ. ආර්. ජයවර්ධන මැතිතුමා, ඉඩම් හා ව්‍යුලිබල පිළිබඳ අමාත්‍ය ගරු සී. පී. ද සිල්වා මැතිතුමා, ස්වදේශ කටයුතු පිළිබඳ අමාත්‍ය ආචාර්ය ගරු ඩබ්ලිව්. දහනායක මැතිතුමා, ගමනාගමන අමාත්‍ය ගරු ඊ. ඇල්. බී. හුරුල්ලේ මැතිතුමා, ඇපැල් උසාවියේ විශ්‍රාමලත් සාමීවරවු ද මහා බ්‍රිතාන්‍යයේ පුවත් පත් මණ්ඩලයේ සභාපතිවු ද අතිගරු ඩෙව්ලින් සාමීවරයා, කැලිෆෝර්නියා විශ්ව විද්‍යාලයේ ලෙරි ඩේවිඩ්සන් මහතා, බුරුමයේ විජලව මණ්ඩලයේ සභාපති මහසෙනෙවි නේවින් තුමා සහ පිරිස, කොළඹ පැවැත්වුණු ලෝක බෞද්ධ සම්මේලනයට පැමිණි නියෝජිතවරු, ඕස්ට්‍රේලියාවේ ගුවන් කටයුතු පිළිබඳ ඇමති තුමා ප්‍රමුඛ ඕස්ට්‍රේලියානු පාර්ලිමේන්තු කණ්ඩායම ආදී අයවචන් විය.

කටුගෙය බැලීමට වර්ෂය තුළදී 40,000 දෙනෙකුන් පමණ ආවා.

යාපනය

මෙතෙක් කල් ජාතික කෞතුකාගාර දෙපාර්තමේන්තුවේ ශාඛාවක් වශයෙන් පවත්වාගෙන ආ යාපනයේ කෞතුකාගාරයත්, එහි සේවකයන්හුත් 1965 ඔක්තෝබර් මස 1 වෙනි දින සිට මෙම දෙපාර්තමේන්තුවට පවරන ලදී.

මේ කෞතුකාගාරයේ සත්වවිද්‍යා භාණ්ඩ නොගයත් කටුගෙය සමග අප දෙපාර්තමේන්තුවට ලැබුණා. මෙය පැවරිය යුත්තේ කුමන ආයතනයකට ද යන්න තීරණය කර ගන්නා තුරු අප දෙපාර්තමේන්තුවෙන් තකිත්කුකර ගන්නවා.

මෙම කටුගෙයි පුරාවිද්‍යාත්මක අංශයන් ප්‍රතිසංවිධාන කරගෙන යනවා.

කන්නරෝදේ කැණීමෙන් ලැබී දුන් කටුගෙට ගෙනෙන ලද භාණ්ඩ අතරේ පැරණි උළුකැට, පැරණි කාසි හා නොයෙකුත් ද්‍රව්‍යයන්ගෙන්ද පාටවලින්ද හැඩවලින්ද යුක්තවු පමුලු ඇට රාශියක් විය.

වල්ලිපුරමෙන් ලැබුණු වළං කැබලි නොගයක් හා පබළු ද නගරකෝවිල් නම් ස්ථානයෙන් ලැබුණු වළං කැබලි නොගයක් හා ඕලන්ද සහ බ්‍රිතාන්‍ය කාලයේ මුල් අවධියට අයිති කාසි වගයක්ද යන මේවාත් කටුගෙයි පුද්ගල භාණ්ඩවලට එකතු කරන ලදී.

කන්නරෝදේ කැණීම් කළ නැත අසලින් පොළව මතුපිට තිබී අහුලාගන්නා ලද කුඩා ලෝකඩ බුදුපිළිමයක හිස නැති කඳ කොටස රුපියල් 5 කට මිලටගෙන කටුගෙයි භාණ්ඩයන්ට එකතුකළා. මේ පිළිම කැබැල්ල දැනට අගල් 1½ක් පමණ උසය.

යාපනයේ ඕලන්ද කොටුවෙන් ලැබුණු දූව පියයක් සමග වූ 1648 දිනය දරණ විශාල ලෝකඩ සිතුවක් ද හිරු එළියෙන් වේලාව දැනගැනීමට භාවිතාකළ (සන්ඩයල්) උපකරණයක් ද කෞතුකාගාර භාණ්ඩයන්ට එකතුකළා.

දැදිගම

අවුරුද්ද තුළ දැදිගම කෞතුකාගාරය ප්‍රතිසංවිධානයේ වැඩ තව දුරටත් කෙරුණා.

කියම්මිශාලාවක්, කටුගෙය භාර නිලධාරියාගේ කායාරාලය, ගබඩාකාමරය, වැසිකිළි ආදිය සඳහා දැදිගම කටුගෙේ ගොඩනැගිල්ලට තවත් ගොඩනැගිලි කොටසක් එකතු කිරීමේ වැඩ දැන් අරඹා ඇත.

දැදිගමින් ලැබුණු පැරණි හකපෝරුවක් හා කැගල්ල පළාතේ මිපිටිය නම් ස්ථානයෙන් ලැබුණු උරා කැටයකින් කොටසක් මෙම කටුගෙයි භාණ්ඩවලට එකතු කළා.

මහනුවර

මහනුවර පරණ මාලිගා ගොඩනැගිල්ලේ දැන් අප්පන් පුරාවිද්‍යා කෞතුකාගාරයක් ඇතිකර තිබේ. මුදල් වර්ෂය පුරනවිට මහනුවර ජාතික කෞතුකාගාරයේ පුරාවස්තුන් මේ දෙපාර්ත මේන්තුවට පැවරුවා.

මෙකී භාණ්ඩයන් එක් ගොඩනැගිල්ලකින් අනිකට ගෙනයාමටත්, ඒවා ක්‍රමාණුකූලව ප්‍රදර්ශන කිරීමටත් තරමක කාලයකුත් ශ්‍රමයකුත් වැයකළ බව කිවයුතුයි.

මහනුවර නාට්‍යෝචාල අංගණයේ තිබී ලැබුණු බුදුපිළිම කැබැල්ලකුත් දනකිරිගල රජමහා විහාරාධිපායි ස්වාමීන්වහන්සේ විසින් පරිත්‍යාගකරන ලද භාණ්ඩ වගයකුත් මෙම කටුගෙට එකතුකළා. දනගිරිගලින් ලැබුණු භාණ්ඩවල විස්තර මෙසේය :

- (අ) විශාල මැටි පාත්‍රා දෙකක් (I වන ඡායා රූපය).
- (ආ) මධ්‍යම තරමේ මැටි පාත්‍රයක්.
- (ඉ) ලක්ෂණ කඳ සහිත මැටි පහන් දෙකක් (II වන ඡායා රූපය).
- (ඊ) මැටියෙන් කළ සුවද්‍රුමි අල්ලන භාණ්ඩයකැයි සිතෙන දෙයක්.
- (උ) දූවයෙන් කළ කුඩා පඩු ඔරුවක්.

සීගිරිය

පුරාවිද්‍යා වැදගත්කම ඇති භාණ්ඩයන් සඳහා කුඩා කටුගෙයක් දැන් සීගිරියේ විවෘත කොට ඇත.

පසුගිය වර්ෂ කීපය තුළ මැණික්දෙණ කළ කැණීම්වලින් ලද භාණ්ඩයන් සීගිරියට ගෙනාවා. සීගිරිය අවටින් ලැබුණු ඇතැම් භාණ්ඩයන්ද මෙම කටුගෙට එකතුකළා.

යාපහුව

යාපහුවේ පුරාවිද්‍යා කටුගෙයක් තැනීම සඳහා මුල්පියවර ගෙන ඇත.

අම්බලන්තොට

අම්බලන්තොට කෞතුකාගාරය ප්‍රතිසංවිධානය කිරීමේ වැඩ මේ අවුරුද්දේදී ද කරන ලදී. කටුගෙයක අවශ්‍යතාවයන්ට සුදුසුවන පරිදි ගොඩනැගිල්ල පිළිසකර කළා.

අවට ප්‍රදේශයෙන් පුරාවස්තුන්, විශේෂයෙන් සෙල්මුවා භාණ්ඩ, කීපයක් මේ කටුගෙට ගෙනාවා. ප්‍රදර්ශන පෙට්ටි කීපයක් සාද නිමකළා.

හිස, පාද හා අත් කැවුණු ගලින්කළ විශාල හිටිපිළිමයක් පාරෙන් අතින් පැත්තේ පන්සල් බිමේ තිබී කෞතුකාගාර ගොඩනැගිල්ලට ගෙනැවිත් එහි තුළ සිටුවා තහවුරු කළා. මේ පිළිමය දැන් යළිත් පැරණි පද්මාසනය මත වැඩසිටී (III වන ඡායාරූපය). කැවුණු කොටස් සියල්ලම නැවත යථාතන්හි පිහිටුවා ඇති මේ පිළිමවහන්සේ අළුත් පරිසරයේ ඉතා වමන්කාරය.

මේ පිළිමය පන්සලේ සිට මහපාර හරහා කටුගෙත් ගොඩනැගිල්ල තුළට ගෙන ඒමේ කායඛිය පිළිමයටත් ඒ වැඩේ නිරතවුණු අයටත් අනතුරුදායක වුණා. එසේ වුවද මේ වැඩිය කරන ලද්දේ කිසිම යන්ත්‍රෝපකරණයක උපකාරයක් නැතිවය. මෙය මෙසේ කිරීම නිසා මේ වැඩිය ඉතා ලාභයෙන් කරගත හැකිවුණා.

පිළිමවහන්සේ සිටුවීමට දෙශිකරයක් (වෙන් බලොක් එකක්) පාවිච්චිකළත් මේ කායඛිය ද දුෂ්කර වුණා. මේ පිළිමයේ පාදයන් කැඩී තිබුනේ පිළිමය පද්මාසනයට සවිකළ ගල්කුට්ටිය සමගය. පිළිම කොටස් සවිකිරීමට මෙතැන භාවිතා කළ යකඩකුරු පිළිමය සමග ශේෂව තිබුණු පාදකැබලිවල යටපැත්තේ ය. පද්මාසනයට ඇතුළුවුණු ගල්කුට්ටිය හා එකට තිබුණු පාදයන්ගේ යටි කොටස්වල යකඩකුරු සඳහා හිල් යොද පිළිමයේ කඳ කොටස ඔසවා එහි කලින් සවිකරගත් කම්බිකුරු, පාදයන්ගේ යටි කොටස්වල යෙදූ හිල්වලට යොමුකරන ලදී. මෙසේ කළපසු පිළිමය නිවැරදි අයුරින් තිබීම සඳහා පාදයන්ගේ යටි කොටස්වල හිල් සැදීමත්, යටිපැත්තේ යකඩකුරු සහිත පිළිමය ඔසවා ඒ කුරු කෙලවරවල් හිල්වලට යෙදීමත් ඉතා පරිස්සමින් කරන්නට සිදුවුණා.

මේ පිළිමය දැන් දකින්නොකුට එය තහවුරු කිරීමේදී දරන්නට යෙදුණු ශ්‍රමය මෙතරම් වියැයි හරියාකාර වටහාගැනීම අසීරුය.

පොළොන්නරුව

පොළොන්නරුවේ කෞතුකාගාරය නැරඹීමට දැන් මහජනයාට අවකාශ සලසා ඇතත් එය මනාව සංවිධානය කිරීම සඳහා අවශ්‍ය තව බොහෝ කටයුතු ඉතිරිව ඇත. අළුත් ගොඩනැගිලි සෑදීමේ සහ පැරණි ගොඩනැගිල්ල වෙනස්කිරීමේ වැඩ තවමත් කෙරෙයි.

කටුගෙයි ගෙවත්ත දර්ශනීය ලෙස පිළියෙළ කරගෙන යනවා. මේ ගොඩනැගිල්ල පිහිටුවා ඇත්තේ වැව් බැම්මක් ඇතුළු නුවර පවුරක් සම්බන්ධ කෙරෙන කණ්ඩියක් මතය. ඒ කණ්ඩිය ටත් නිශ්ශංකමල්ල රජමාළිගා ගොඩනැගිලිවලටත් අතර වගුරු බිමකි. නිශ්ශංක රජමාළිගය පැත්තේ සිට එතනැති පටු පා හසරක් දැන් මේ වගුරුබිම මැදින් යොදගෙන යනවා. මේ බිම පෙදෙස වගුරු ගනියෙන් තොර කිරීම සඳහා එහි පියුමින් සෑදී පොකුණු සාද භාත්පස ජලය ඊට යොමුකරවා ඇත.

මේ කටුගෙය පිළිබඳව අප යෝජනාකර ඇති වැඩපිළිවෙලත්, ගොඩනැගිල්ල පිහිටි පියකරු ස්ථානයත් නිසා මේ කටුගෙය පොළොන්නරු නගරයේ ඉතා චිත්තාකර්ශණීය තැනක් වෙනවා ඇත.

අම්පාරේ

මේ වර්ෂය තුළ අම්පාරේ දිසාවේ වැඩ ගැන බලාගැනීමට වැඩ පරීක්ෂක කෙනෙකු පත්කොට අම්පාරේ නැවැත්කුවා. ඔහුගේ කායභාලය ගංගා නිම්න සංවර්ධන මණ්ඩලයෙන් අපට පවරා දුන් ගොඩනැගිල්ලක පිහිටුවා ඇති අම්පාරේ කටුගෙහිය. පසුගිය අවුරුදුවල මණ්ඩලය විසින් රැස්කරන ලද පුරාවස්තූන්ද මේ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ප්‍රදේශයෙන් සොයාගත් පුරාවස්තූන් කිපයක්ද මේ ගොඩනැගිල්ලේ ක්‍රමානුකූලව තැන්පත් කළා.

කේන්ද්‍රස්ථානයන්හි වැඩ

අනුරාධපුරය

අනුරාධපුරයේත් මිහින්තලයේත් පැරණි ස්ථානයන් පිළිබඳ වගකීම අනුරාධපුර සංරක්ෂණ මණ්ඩලයට පැවරීමෙන් පසු මේ ස්ථාන දෙකේ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් කර ගෙන ආ වැඩ බොහෝමයක් නිමාවට පත්කරන ලදී. මේ ස්ථාන දෙකේ වැඩ කළ මිනිසුන් මේ මුදල් වර්ෂය තුළදී අනෙකුත් තැන්වලට මාරුකර යවන ලදී. මේ මුදල් වර්ෂය තුළ මේ තැන් දෙකේ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් කළ වැඩ ඉතා ස්වල්පයකි. අනුරාධපුරයේ කළ වැඩ නම් :—

කැණීම්

අභය ගිරිදඟුබ

අභයගිරිදඟුබේ පහතම පේසාවේ වැලිකොන්ද මතුකිරීම සඳහා කළ කැණීමේදී එම පේසාව මත දැකී හුණුබදමයක් මතු වුණා.

අනික් තැන්

දැනට කොළඹ කෞතුකාගාරයේ ඇති තොළුවිල බුදුපිළිමවහන්සේ කළින් වැඩසිටිය ස්ථානය වූ අනුරාධපුරයේ තොළුවිල පිළිමගෙය තහවුරු කිරීමට සුදනම්වීම් වශයෙන් කැණීමක් කළා.

තැහැවිරීම්

අභයගිරිදඟුබ

අභයගිරිදඟුබේ පේසාවේ ශේෂව තිබුණු හුණුබදමය ඉතා අබලන් තත්ත්වයක තිබුණු නිසා එය තහවුරු කළා.

රත්සීමාලකය

පසුගිය අවුරුද්දේදී තහවුරු කිරීමේ වැඩ කෙරෙමින් තිබුණු රංසීමාලකයේ ප්‍රධාන බැම ම තහවුරු කිරීම මේ මුදල් වර්ෂයේ නිමකළා.

රජමාළිගය

I විජයබාහු රජුගේ යැයි විශ්වාසකරන රජමාළිගය පිළිබඳ වාහල්කඩ තහවුරු කිරීමේ වැඩ වලින් වැඩිහරියක් දෙපාර්තමේන්තුව විසින් මේ වර්ෂය තුළ කරනු ලැබුවා.

තොළුවිල

තොළුවිල පිළිමගෙය තහවුරු කිරීමේ වැඩ සඳහා කටයුතු සුදුනම් කළ නමුත් අනුරාධපුරයේ සියළු පුරාවිද්‍යා වැඩ අනුරාධපුර සංරක්ෂණ මණ්ඩලය බාරගත්තා. මණ්ඩලය මෙබඳු වැඩ සඳහා මේ දෙපාර්තමේන්තුවේ විශාමලත් වැඩ පරිපාලක කෙනෙකුගේ සේවය ලබාගෙන ඇත. පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්තැන ද එම මණ්ඩලයේ සහිතයෙකි.

නඩත්තුකිරීමේ වැඩ ආදිය

අනුරාධපුරය

වදුරන් එහා මෙහා දිවීම නිසා අනුරාධපුරයේ කටුගේ ගොඩනැගිල්ලේ ප්‍රධාන කොටසේ වහළේ උළු බොහෝ පළුදුවී තිබුණා. මේ මුළු වහළේම උළු මාරුකොට අඩිපහෙන් පහට සීමෙන්තියෙන් කුමේර බැන්දා. අනුරාධපුරයේ වැඩ පිළිබඳ ප්‍රධාන නිලධාරියාගේ කායාර්ථයේ සේවක ගබඩා කාරයෙක් වහළුවල මේ කරුණෙන්ම පළුදුවී තිබී ඒ වහළුවල ද එසේම උළු පෙරලවා අළුතින් සකස් කෙරෙව්වා.

අවුරුද්ද තුළදී කටුගෙයි රුකම් අංශයේ වහළේත්, සෙල්ලිපි අංශයේ වහළ දෙකේත් වැඩ නිමකොට උළු සෙවිලි කළා.

අභයගිරි භූමියෙහි සිටුවා ඇති සෙල්ලිපි සහිත විශාල කළුගල් පුවරුදෙක මත වහළයක් යෙදුවා. ග්‍රීන්පාත් පාෂාණ රජමාළිගයේ බඳුම සහිත බිත්ති ආවරණය කිරීම සඳහා මෙතෙක් කල් තිබුණේ පොල්අතු වහළකි. මේ අවුරුද්දේ එතැනට ඇස්බැස්ටස් තහවුරුවලින් යුත් අර්ධ ස්ථිර ආවරණයක් යෙදුවා.

සංඥපුවරු කීපයක් අනුරාධපුරයේ සාදවා දිවයිනේ නොයෙක් තැන්වල පුරාවිද්‍යා ඉඩම් වලට යැව්වා.

අනුරාධපුරයේ දෙපාර්තමේන්තු නිවාසවල නවකම් කරවා සංචාරක බංගලාවට පිලි සවි කෙරෙව්වා.

මිහින්තලය

මිහින්තලයේ පැරණි අවශේෂයන් නඩත්තු කිරීමේ වැඩ දැන් කරන්නේ අනුරාධපුර සංරක්ෂණ මණ්ඩලය මගින්ය.

මිහින්තලයේ මහසෑයේ ප්‍රතිසංස්කරණ වැඩ පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුවේ පරිපාලනය යටතේ රජයේ ඉංජිනේරු සංස්ථාවට පවරා ඇත. මෙම ප්‍රතිසංස්කරණය සඳහා වියදම් මේ දෙපාර්තමේන්තුවේ වැය ශීර්ෂවලින් ගෙවනු ලැබේ.

**පොළොන්නරුව
කැණීම්**

උතුරු දෙරටුව අසල

පොළොන්නරුවේ පිට පවුරේ උතුරු දෙරටුව අසල එම දෙරටුවෙන් අඩි 200 ක් දකුණටත් අඩි 190 ක් බස්නාහිරටත් ඇති අඩි 50 ක හතරැස් බිම් කැබලිල්ලක් ක්‍රමාණුකූලව බිම කොටු 16 කට බෙදා කොටුවක් ඇර කොටුවක කැණීම කළා.

පසුව මෙම කැණීම දිගෙන් හා පළලෙන් අඩි 100 කට විශාල කළා. මෙසේ විශාල කළ කොටසේ වළවල් දහ නවයක් (19) හැරුවා.

මෙතැනින් ලැබුණු භාණ්ඩ අතරේ වළංකැබැලි, උපකැට කැබලි, දැකැති හැඩය ඇති යකඩ භාණ්ඩ දෙකක්, හෙල්ල වැනි හැඩය ඇති භාණ්ඩ දෙකක්, බෙහෙත් අඹරන ගලක් හා එහි අත්ගල, තවත් ඇඹරුම් ගලක්, මැදපු වටකුරු ලෝකඩ තහඩුවක්, හිස නැති කුඩා මැටිරූප දෙකක් සහ පොළොන්නරු කාලයේ කුඩා කාසි දෙකක් ද විය. මෙතැනින් ලැබුණු කැබලිත්තක ත්‍රිශූලයක හැඩය ලකුණුකරලාය.

මේ කැණීමෙන් ලැබුණු සියළුම පැරණි දේවල් පිරිසිදු කොට වර්ගකොට අංක යොදන ලදී.

නයිපෙණ විහාරය

තහවුරු කිරීමේ වැඩ පිරිම සඳහා නයිපෙණ විහාරය නම් ස්ථානයක කැණීමක් කළා. මෙහි කලකට යටදී කළ කැණීමෙන් පසු නැවත වැළලී තිබුණු ගඩොල් බැමී යළිත් සම්පූර්ණයෙන්ම පෑදුවා.

උතුරු දෙරටුවෙන් වයඹ පැත්තේ සිවදෙවොල

නගරයේ පිටපවුරේ උතුරු දෙරටුවෙන් වයඹ පැත්තේ සැතපුම් ¼ ක් පමණ ඔබ්බේ බොරළු පාර අයිතේ ඇති සිවදේවාලය කලකට පෙරදී කැණ පාද තිබුණු නමුත් එහි බැමී යළිත් පසට යටවී තිබුණු හෙයින්, නැවතත් කැණ බැමී පාදවන ලදී. මේ ගොඩනැගිල්ලේ පොළව හුණු බදමයෙන් වැසී තිබුණු බව දක්නා ලදී. දිරා ඇති මේ බදමය බුරුල්ව ලෙහෙසියෙන් ලිහෙන තත්වයක තිබුණ හෙයින්, පැහීමෙන් විනාශ නොවනසේ පස් තට්ටුවකින් වසා දමන ලදී.

තහවුරු කිරීම්

රන්කොත් වෙහෙර

පසුගිය වර්ෂයේ රන්කොත් වෙහෙර දැගැබේ කෙරෙමින් තිබුණු තහවුරුකිරීමේ වැඩ මේ අවුරුද්දේ ද කරගෙන ගියා. ගර්භයේ හැඩගලින් යුත් කොටසේ වැඩ දැන් හමාරය. මෙයින් ඉහළ කොටස කැඩුණු මුණනින් කරගෙන යනවා ඇත. මළුවේ මට්ටමෙන් අඩි 26 ක් උසට දැන් දැගැබ තහවුරුකරලාය. දැගැබේ මුණතේ තහවුරුකළ ගඩොල් බැමීමේ සනකම් කොතැනකවත් අඩි 2 යි අඟල් 6 කට අඩුවුණේ නැත. ගඩොල් බැමීමේ පිටකොටස අළුතින් බැඳීමේ දී ඇතුළින් ඉතුරුකළ බැමිකොටස හොඳට ශුද්ධකර දෙකොටස මනාව සම්බන්ධවන සේ සැලැස්සුවා.

මේ තහවුරුකිරීමේදී ගඩොල් බැමීමට සිමෙන්ති හා පඩිලෝ මිශ්‍රණයකින් යුත් බදමයක් යොද වතුර ඇතුල්වීම වැළැක්වුවා.

අවුරුද්ද තුළ ගඩොල් බැමීමෙන් කියුබ් හැටක් පමණ හුණු සහ සිමෙන්ති බදමෙන්ද කියුබ් විසිදෙකක් පමණ හුණු සිමෙන්ති හා පඩිලෝ මිශ්‍රණවූ බදමයකින්ද කළා.

තැහැවිරීමේදී අළුත් ගඩොල් වැඩ කිරීමට අවශ්‍යවූණු විට ඒ සඳහා දැන් භාවිතාවන ප්‍රමාණයේ ගඩොල් යෙදීම දෙපාර්තමේන්තුවේ අළුත් ප්‍රතිපත්තිය වී ඇත. මෙසේ කරන්නේ තහවුරුකළ ස්මාරකයක නිරායාභයෙන්ම අළුත් වැඩ පරණ වැඩවලින් වෙන්කොට හැඳින ගතහැකිවන නිසා ය.

මේ දැගැබේ පැරණි ගඩොල් බැමිවල ගඩොල් අතරේ කුස්තුර නැතිව ගඩොලට ගඩොල වැදෙන ලෙස කරලාය. දැගැබේ ඇතැම් තැන්වල හරස්අතට අඟල් 1½ ක් පමණ සනකම් ඇති බදම තට්ටුවක් යොද ඇත. මේ බදමයේ තරමක් ලොකු ගංහා බොරැල්ල මිශ්‍රකර ඇත. මේ බදම තට්ටු ජෙසාවල උඩ මට්ටමේද දැගැබේ බදේ 39 වෙනි, 58 වෙනි, 75 වෙනි හා 95 වෙනි ගඩොල් වර්ගවලට උඩින් ද යොදලාය. ඒ ඒ තන්හි බදම තට්ටු මුළු දැගැබ හරහටම

විහිදී ඇතැයි සිතන්නට පුළුවන. විවින් විට මෙසේ හුණු බදුම තට්ටුවක් යෙදීමෙන් බැම මට්ටම කරගන්නට ඇතැයි සිතේ. තුන්වන ජේසා වේ දකුණු පැත්තේ විග්‍රහර්ම සහිත බදුම කොටසක් තවමත් ශේෂවී ඇත. ලකාකර්ම විග්‍රහයන් මෙහි දැනුදු හඳුනාගත හැකිය.

නයිපෙණවිහාරය

මේ නමින් වරදවා හඳුන්වන විෂ්ණුදේවලය කලින් තහවුරුකර ඇතත් බැමිවල ඇතැම් තැන්වල ගඩොල් දිරා තිබුණ නිසා එම ගඩොල් සියල්ල ඉවත්කොට අළුත් ගඩොල් යෙදුවා. කලින් තහවුරු නොකළ කොටසක ගඩොල් බැමි “ ඉංජිනේරු ” ගඩොලින් කර “ කැඩුණු ” මුණකින් තැබුවා. මෙහි කරනලද ගඩොල් වැඩ ප්‍රමාණය කියුබ් හතරක් පමණ වේ. මේ ගොඩනැගිල්ලේ බැමි මුණතේ හතරැස් අඩි 550 ක් පමණ පොසින්ටි කළා.

නගරයේ පිටපවුරේ උතුරු දෙරටුව අසල

1963-64 පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්ගේ පාලන වාර්තාවේ පි 9 වන පිටුවේ පොළොන්නරුවේ පිටපවුරේ උතුරු දෙරටුව අසල කැණීමකුත්, එතැනින් ලැබුණු පැරණි වැසිකිළියක අවශේෂයකුත් ගැන සඳහන් කළා. මේ ස්ථානයේ බැමින් විශේෂයෙන් වැසිකිළි ගොඩනැගිලිත් ඉතා අබලන් තත්ත්වයක තිබුණා. පවුරු බැමිමේ කැණ පෑදූ කොටසත් වැසිකිළියත් තහවුරුකළා.

සිවදේවාලය

පිට පවුරේ උතුරු දෙරටුවට වයඹ දිගින් ඇති සිවදේවාලය ගැන “ කැණීම් ” යටතේ සඳහන් කළා. මෙහි ප්‍රධාන කොටසේ වැඩ සම්පූර්ණයෙන් මෙන් අවසාන ය, තහවුරු කිරීමේ වැඩ කොටසක් අනික් මුදල් වර්ෂයට ඉතුරුවිය. මේ ස්ථානයේ හැකිතරමින් පැරණි ගඩොල්බැමි පරිස්සම් කරගෙන ඇත. මෙසේ ඉතුරුකරගත් ඇතැම් බැමි කැබලිවල පරණ හුණු බදුමය වුවද ශේෂව ඇත. ඉතුරුහරියේ ගඩොල් වැඩද පැරණි වැඩට ගැලපෙන සේ අළුතින් කළා.

නෙළුම් මලක හැඩයෙන් කර ඇති උළුවහුගලක් මේ ගොඩනැගිල්ලේ ප්‍රධාන කොටසේ අන්තරාලයට ඇතුල්වන දෙරටුව අසල ඇත.

නිශ්ශංකමල්ල රජුගේ වැටුම්මඩුව

නිශ්ශංකමල්ල රජුගේ (ක්‍රි. ව. 1187-1196) සිංහාසනයට ප්‍රතිබද්ධ තිබුණු ගලින් නෙළු සිංහයා අවුරුදු අනූවකට පෙර කොළඹ කටුගොට ගෙනයා තිබී නැවතත් මේ වර්ෂයේ පොළොන්නරුවට ගෙනගියා. ටොන් දහසක් පමණ බර මේ සිංහයා ඉතා පරෙස්සමින් ගෙනයා යුතුව තිබුණි. 1876 දී පමණ මේ සිංහයා කොළඹ ගිය ගමනේදී අතදුන් කිසිවකු දැන් ජීවත්ව සිටී ද යන්න අපි නොදනිමු. එසේම එද දෙමසක් පමණ ගතවුණු ගමනේදී සිංහයාට විදින්නට සිදුවූ ගැහැටද බොහෝය. මේ වනාවේ සිංහයා තම පැරණි නිවහනට ගිය ගමන එද ගමණට වඩා පහසු වන්නට ඇතුළුවාට සැක නැත. දියුණුවුණු ගම්නාගමන ක්‍රමවලින් ප්‍රයෝජන ලැබූ සිංහයා මේ වනාවේදී මුළු ගමණටම ගත්තේ එක් දිනක් පමණකි. සිංහයා ගෙනයාම පහසුකිරීම සඳහා වාරිමාර්ග දෙපාර්තමේන්තුවෙන් ටොන් 10 යේ බුල්ඩෝසරයක්ද ට්‍රෙලරයක්ද ලැබුණා.

සිංහයා පළමුවෙන් තිබුණු නිශ්ශංකමල්ල රජුගේ වැටුම්මඩුව දැන් තහවුරුකරගෙන යනවා. මේ ගොඩනැගිල්ලේ විශාල කණුවලින් වැඩිහරියක් බිම වැටී තිබුණෙන් ඒවා යළිත් නියම තැන්වලට ගෙන කෙළින්කර සිමෙන්තියෙන් සවිකරගෙන යනවා. මේ ගොඩනැගිල්ලේ කොටසකටවත් නොබෝ දිනකින් දූව වහලක් සපයන්නට කටයුතු කරගෙන යනවා.

නඩක්කුකිරීම

පළමුවන පැරකුම්බා රජ මාළිගයේ හතරැස් අඩි 5,700 ක පමණ වල්පැලෑටි අස්කළා. අස් කිරීමට බැරිතරම් ගැඹුරින් පිහිටි පැලෑටිවල මුල් රසායනයක් යොදා මැරුවා. ලංකාතිලකය, කිරිවෙහෙර, තිඛංක පිළිමගෙය, සන්මහල් ප්‍රාසාදය, ටුපාරාම හා පබ්ලුවෙහෙර යන තැන්වල වල්පැලෑටි අස්කර බැමිවල කුස්තුර ශක්තිමත් කළා.

කුඩා සතෙකු විසින් හැරීම නිසා තහවුරුකර ඇති ගොඩනැගිලිවල ගඩොල් ක්ෂයවීම අප විසින් විසඳිය යුතු අළුත් ගැටළුවක් වී ඇත. මේ අතර්ථය වැලැක්වීමට තවමත් සකුටුදුසක පිළිවෙලක් යොදාගන්නට බැරිවී ඇත. දැනට කළහැකි එකම පිළියම නම් නරක්වූ ගඩොල් අස්කර ඒ වෙනුවට අළුත් ගඩොල් යෙදීමයි.

මේ වර්ෂයේදී ක්ෂයවුණු ගඩොල් ලංකාතිලකය, තිවංකපිළිමගෙය හා සත්මහල් ප්‍රාසාදය යන ගොඩනැගිලිවලින් මෙපරිද්දෙන් අස්කොට අළුත් ඒවා යෙදුවාය.

පොළොන්නරුවේ තහනම් ඉඩම් වටේ ඇති වැට අළුත්වැඩියා කොට තහනම් ඉඩම් හොඳ තත්ත්වයෙන් තබාගෙන පාරවල් හා පාහසරවල් හොඳින් නඩත්තුකළා.

යාපහුව

කැණීම්

විසිතුරු සොපානය

යාපහුවේ විසිතුරු සොපානයේ නැගෙනහිර පැත්තේ ආධාරබැම්ම තහවුරු කිරීමට මුල් පියවර වශයෙන් එහි කැණීමක් කළා. මේ බැම්ම මාලක තුනක් පරිද්දෙන් අඩි තිහක් (30) පමණ උසට නගී. එහි දිග අඩි 100 කට වැඩිය. කැණීම පටන්ගත්තේ පහතම මාලකයේ ය. කැණීම කරන විට බැම්මෙන් විශාල කොටස් වැටී හෝ වැටෙන්නට ළංව තිබුණාය. මේ ස්ථානයේ අතිකුත් බැම්ම මෙන් මේ බැම්මද තදින් බෑවුම් වන කඳු පාර්ශවයක පිහිටියේය. කම්කරුවන්ට වුවද ඉඳ වැඩකිරීමට පවා ඉඩ නොතිබුණු මේ ස්ථානයේ ගැලවූ ගල් තියා හන්නට ඉඩ සොයාගැනීම විශාල ප්‍රශ්නයක් වුණා. මේ බැම්මේ පඩිවලට අංක යොදා සැලැස්මවල් හා ඡායාරූපවලින් සටහන් කරගෙන පැත්තෙන් පැත්ත ගැලවීවා.

විසිතුරු සොපානයේ පළමු පඩි පෙළේ පළමුවන හා දෙවන ආධාරබැම්මවල ගල් පැදීමේ දී පස් කියුබ් 19 ක් පමණ ඉවත්කළා.

ඇතුල් පවුර

ඇතුල් පවුරේ ගල්බැම්ම පැදීම සඳහා ගල්බැම්ම පාමුල කළ කැණීම නැගෙනහිර දෙරටුවේ සිට දකුණු පැත්තට අඩි 150 ක් පමණ දුරට විහිදුණා. කැණීම් ප්‍රදේශය දළවශයෙන් අඩි 6 ක් ගැඹුරය, අඩි 4 ක් පළල්ය. මෙහි පස් කියුබ් 82 ක් පමණ ඉවත් කළා. මෙහිද ගල් ගලවන්නට පෙර අංක යොදා සැලැස්මවලට හා ඡායාරූපවලට ගත්තා. පැරණි බදම සහිත කුස්තුරන් සමග බැම්ම හැකිතරම් ඉතුරුකර ගන්නට සැම උත්සාහයක්ම කළා. මේ බැම්මේ ගල් හුඟක් අඩුය. ඒවා පසුකාලයක කරවන ලද පිළිමගෙය ඉදිරිපස රුකුල්බැම්මට යොදන්නට ඇතැයි සිතේ.

තහවුරුකිරීම

විසිතුරු සොපානය

පහතම මාලකයේ තුන්වන පඩිපෙළේ ආධාරබැම්ම තහවුරුකිරීමේ වැඩ දැන් පටන්ගෙන ඇත. දැනට මේ බැම්මේ අඩි 35 ක් දිග අඩි 8 ක් උස අඩි 1½ ක් පළල කොටසක් සාද ඇත. මේ වැඩට අවශ්‍ය ද්‍රව්‍යයන් කන්ද පාමුල සිට කම්කරුවන් ලවා හිසෙන් අද්දවන්නට සිදුවුණා.

පළමු මාලකයේ ආධාරබැම්මේ පළමුවන පඩිපෙළේද අඩි 40 ක් දිග අඩි 7½ ක් උස, අඩි 1½ ක් පළල කොටසක් බැඳ අවසානය. මේ පඩිපෙළේම දෙවන මාලකයේ බැම්මෙන් අඩි 52 ක් දිගටත්, අඩි 5½ ක් උසටත්, අඩි 1½ ක් පළලටත් සාද නිමකරලාය. මේ කොටසේ යොදන ලද ගල් ඇතැම්විට කන්දේ දුර්ගම බෑවුමේ අඩි 25 ක් පමණ ඉහළට ගෙනයන්නට සිදුවුණා. එහෙයින් මෙතැන වැඩ වෙන තැනෙක අවශ්‍ය වෙනවාට වඩා හෙමින් හා අමාරුවෙන් කරන්නට වුණා.

නගරබැම්මේ ගල් වෙත වැඩවලට යොදා තිබීම නිසා ඒ බැම්ම තහවුරු කිරීමේ කටයුත්ත ඉෂ්කර වෙයි. අඩුවී ඇති ගල් වෙනුවට ඒ ඉඩ ගඩොලින් පුරවන්නට සිදුවිය හැකිය. නුවර පවුර බැඳ අවසාන කලාම පැරණි දියඅගල හාරා පැරණි තත්ත්වයට ගෙනෙන්නට බලා පොරොන්තුවෙනවාය.

නාඩක්තු කිරීම හා අනිකුත් වැඩ

නගරයේ පිට ප්‍රාකාරයේ නැගෙනහිර දෙරටුවේ සිට දකුණු දෙරටුව දක්වා හතරැස් අඩි 665 x 5 ප්‍රමාණවූ කොටසක පැලෑටි ගලවා මේ සීමාව තුළ ගඩොල් බැම්මක කුස්තුරවලට නැවතත් බදම කවන ලදී.

සිගිරිය

තහවුරු කිරීම

විනෝද උයනේ පොකුණු

නගරයට ඇතුළුවන පැරණි දෙරටුවෙන් යාර කීපයකට එපිටින් කෘතීම පොකුණු හතරකින් සීමාවුණු වතුරග්‍ර පෙදෙසකි. මේ දිවයිනේ එක් එක් පැත්තේ මධ්‍යය එල්ලේ කුඩා තීරයක් බැගින් ගොඩබිම ඉතිරිකර තිබීම නිසා නොවෙනම් පොකුණු හතර වතුරග්‍ර දිය අගලක හැඩය වන්නට තිබුණි. දැන් ඇති තත්ත්වයෙන් එක් එක් පොකුණක්ම මුළු මට්ටමක හැඩය ගනී. පොකුණක දිග පැත්ත කොට පැත්ත මෙන් දෙගුණයක් දිගය. දිග පැත්ත ගැඹුරෙන්ද වැඩිය. පොකුණුවල එපිට ඉවුර ඔස්සේ පොකුණත් සමග අවසානවන ගඩොල් බැම්මය. මුලදී තිබුණු තත්ත්වයට මේ ස්ථානය ඉතා වමන්කාර විලාශයක් ඉසුලුවාට සැක නැත.

මේ පොකුණු කැණ පාදන ලද්දේ 1954 දී වුවද එකල තහවුරු කරනු ලැබුවේ වයඹ කොණ පිහිටි පොකුණ පමණි. දෙපාර්තමේන්තුවේ අවධානය අනිකුත් කරුණු දෙස යොමුව තිබීම නිසා අනික් පොකුණු තැහැවීම් මෙතෙක් කල්යවන්නට සිදුවීම හේතුකොටගෙන ගඩොල් බැම්ම තවත් අබලන්වන්නට විය. මේ නිසා මෙම ස්ථානයේ නිරිත කොණ ඇති පොකුණ තැහැවීම් මේ වර්ෂයේදී පටන්ගෙන එහි කොට පැත්ත තහවුරු කොට නිමවන ලදී. මේ පොකුණ තුළට අසුඬු ස්වාභාවික ගල්පරයක් අතිශය දර්ශණීයාකාරයෙන් පොකුණ තුළම ඉතිරිකර ඇති සැටි මනොහඳය. (IV වන ඡායාරූපය හා I වන සැලැස්ම) කලින් නියම කරගත් සැලැස්මක් අනුව කිසියම් ඉඩමක ගොඩනැගිලි ඉදිකරන ඇතැම් අය සැලැස්මට සුදුසුවන සේ ඉඩම සකස්කරන අවස්ථා මෙකල වීරල නොවේ. ගොඩනැගිලි ඉදිකරන ඉඩමට සුදුසුවන පරිදි සැලැස්ම සකස් කිරීම පිළිබඳව වැදගත් උපදෙස් මෙතැනින් ද අපට ලැබේ. දැනට තහවුරු කරන ලද පොකුණු දෙකේම එපිට ඉවුර අද්දරින් ඇති ගඩොල් බිත්තියේ පොකුණට පිවිසීම සඳහා විවරයක් සපයා ඇත. ගඩොල් බිත්තියට එපිට පැත්තේ සිටින්නෙකුට ඒ විවරය තුළින් සපයා ඇති පඩිපෙළ දිගේ පොකුණේ පතුළටම ගිය හැක. මේ පොකුණු නෑම සඳහා පාවිච්චි කරන්නට ඇති බවත්, එසේ කළ අය බිත්තියට එපිටින් තිබුණු කාමරයක ඇඳුම් ආභරණ උනා තබා ආ බවත් සිතිය හැක. මෙසේ තරමක් ගුප්තවූ දෙරටු කුමක් සඳහා ඒ කාලයේ යොදවන්නට ඇද්දැයි නිශ්චය ලෙස කියන්නට පුළුවන් කමක් තවම නැත. එසේ වුවද කම් සුවෙන් වීසු රපේකු ස්නානය කරන රූමත් යුවතියන් සමූහයක් මැදට බලාපොරොත්තු නුවූ පරිදි පැමිණීම සඳහා ඒ දෙරටු යොදගන්නා වන්නට බැරිනැත. පොකුණුවල නෑම කළ අයවචන්ට පොකුණුවලට බැසීමට හා ඒවායින් ගොඩ ඒමට ප්‍රත්‍යක්ෂව පෙනෙන ලෙස යෙදු පඩිපෙළවල් කීපයක් පොකුණු අවට ඇති ගඩොල් බිත්ති මතින් යොදා ඇති බව මේ සැහවුණු දෙරටු මෙබඳු ප්‍රයෝජනයකට යොදන්නට ඇතැයි සිතීමට තුඩුදෙන තවත් සාක්ෂියකි. තරුණියන් මැද රජුන් ස්නානය කළ පරිදි සාහිත්‍යයෙන් ද අපි දන්නෙමු.

මේ තහවුරු කිරීමේදී විශේෂයෙන් කරන ලද්දේ පොකුණේ කැණ මතු කළ බිත්ති නැවතත් පැදවීම හා වැටුණු ගඩොල් නැවත බැම්මට යෙදීමයි. බැම්මේ බොරදම්කළ කොටස් ඒ බොරදම්වල ගඩොල් සොයාගත හැකිවුණු තරමින් නැවතත් බොරදමින් යුක්තව කරන ලදී. බොරදම පැහැදිලි නොවුණු තැන්වල බිත්ති කැටුණු මුණතින් යුක්ත කොට සාදන ලදී. බැම්මේ

නිරූපිතව ලැබුණු කොටස් කිසිදු වෙනසක් නොකොට පොයින්ට් කරන ලදී. බැමි අළුතින් යෙදිය යුතු වූණු තැන්වල ඉංජිනේරුගල් යෙදීමෙන් ඒ බැමි අළුත් බව පෙන්වා ඇත. ඉංජිනේරු ගඩොල් බඩගල් වශයෙන් පමණක් යෙදීමෙන් පැරණි බැමිවල සාමාන්‍ය පෙනුම වෙනස් නොවන පරිදි කටයුතු සැලැස්සුවා.

පිට දිය අගල හා බටහිර දෙරටුව

පිට දිය අගල හරහා බටහිර දෙරටුවේ වැඩ නිමකළා. මෙහි කැණීම් වැඩ පිරුවේ 1962 වර්ෂයේ ය. වර්ෂයක් පාසා කරන ලද වැඩවල විස්තර පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්ගේ පාලන වාර්තාවල එයි. (පාලන වාර්තා 1961-62 පිටුව 7; 1962-63 පිටුව 14, 15, 22 සහ සැලැස්ම II, 1963-64 ඒ 9, 10, 22 චිත්‍ර IX, X සහ සැලැස්ම 2; 1964-65 පිටුව 12, 21) පාර දෙපස ඇති ධ්‍රැවපතාව බැමීමෙන් යෙදූ ආධාර බැමීම දැන් තහවුරු කර අවසානය.

මෙතැන පාර පළලින් අඩි 34 ක් පමණක් වූ කාලයේ එහි කාණු 3 ක් තිබී ඇත. පසුව පාර අඩි 76ක් පළල් කළ කාලයේ එම කාණුවලින් එකක් වසා දමා ඇත. (1962-63 පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස් තැනගේ පාලන වාර්තාව බලන්න.) මේ කාණුවල හරස් කැපුමේ ප්‍රමාණය දිය අගලේ දකුණු පැත්තේ සිට වම් පැත්තට ක්‍රමයෙන් කුඩාවෙයි. මෙයින් පෙනෙන්නේ දිය පාර දකුණේ සිට උතුරට ගැලූ බවයි. දිය අගලට දිය ගන්නට ඇත්තේ දිය අගලේ දකුණු කොටසට ගිනිකොණ පැත්තේ ඇති වැවෙන් විය යුතුය. ඉහත සඳහන් වූ කාණුවල දිය ගැලූ පැත්ත සළකා බලන විට මේ නිගමනය සනාථ වෙයි. පාර දෙපස ඇති ධ්‍රැවපතා බැමීමෙන් ඉහළ කොටස පුරාණයේදී මෙන් පසෙන් තනා තලා තදකොට තණපිඩැලි යොදා සාදන ලදී.

සිංහයාගේ තැන්න

සිංහයාගේ තැන්නෙන් නැගෙනහිර පැත්තේ ගල් ආධාර බැමීමෙන් කොටසක් (උස අඩි 13 යි දිග අඩි 34 යි) තද වැසි කාලයේදී ගරාවැටුණු හෙයින් තවත් ගරාවැටීම වළක්වනු සඳහා තාවකාලික ප්‍රතිකාරයක් වශයෙන් සක්කගලින් බැමීමක් යොදන ලදී. ලංකාවේ පුරාවිද්‍යා කටයුතු කළ මුල් අවධියේ මෙතැනම තවත් කොටසක කඩාවැටුණු බැමීමක් සන කොන්ක්‍රීට් එකකින් සාදා ඇත්තේය. ළහඳී සිදුවූණු හානිය නොබෝ කලකින් හරිගස්සා ලක්නට බලා පොරොත්තු වෙන නමුත්, මෙතැන පළමු තිබුණු ගල් පහත ඇති ප්‍රපාතයට දැන් ඇද වැටී ඇති හෙයින් ඒවා මහත් ශ්‍රමයකින් ඉහළට ගෙනඒමට සිදුවී ඇත. මෙහි ආධාර බැමීම සම්පූර්ණයෙන් යථාතත්ත්වයට ගෙන ඒමට නම් කොන්ක්‍රීට් යොදා සාදා ඇති බැමි කොටස නැවත සෑදිය යුතු වන්නේ ය.

සීගිරිගලට යන පාර

පරණ රිය නැවතුම්පලේ සිට සීගිරිගලට නැගීමට තිබුණු පඩිපෙළ අවුරුදු 70 කට පමණ පෙර පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුව විසින් සපයන ලද්දකි. මේ ගල්පඩි පෙළ සීගිරි දර්ශනයෙහි එතරම් විශාලයට කැපී පෙනුනේ වුවද එතැන ඉතිහාස කාලයේදී කරන ලද ගොඩනැගිලිවලට අයිති වූනේ නැහැ. ඇසට පෙනෙනවාට එහායින් සොයාබැලීම සඳහා මීඩංගු කිරීමට කාලයක් තැති අමුත්තා මෙයින් මුළාවීමට ද හැකිව තිබුණා. මෑත වර්ෂවලදී අපි සීගිරිගලට නැගීමට තිබුණු පැරණි පාර සොයා සොයා කැණීම් කළා. මේ පාර දැන් තහවුරු කරගෙන යනවා.

දැන් ගලවා ඇති නූතන ගල්පඩි පෙළ තිබුණු බිම් කොටස හරහා දැන් කප්ගලින් අඩි 36 x 3 x 7½ ක බැමීමක් බැඳලා ය. මේ කටයුත්ත සඳහා කණුවැටුම දිගේ ඉහළට අඩි පණහක් පමණ දුර, ලොකු ගල්කුට්ටි කම්කරුවන් ලවා ගෙනයන්නට සිදුවුණා.

නඩත්තුව හා අනිකුත් වැඩ

සීගිරියේ කෞතුකාගාර ගොඩනැගිල්ලේ වැඩ මේ අවුරුද්දේ නිම කළා. යළිත් ප්‍රකාශ්නි මත්කර ඇති පැරණි පාර දිය අගල හරහා යන තැනට කිට්ටුවෙන් අළුත් රිය නැවතුම් පොලක් සෑදුවා.

සිගිරියේ තහනම් ඉඩම් අවුරුද්ද තුළදී හොඳින් නඩත්තු කරගන්නා, නාමපුවරු අළුතින් පින්තාරු කළා.

මහනාගපබ්බත විහාරය අසල සිට සිගිරිගල දෙසට විහිදෙන අළුත් පාරේ සාද ඇති හියුම් පයිප්ප බෝක්කුවේ අත්වැල් බැන්ද, මේ බෝක්කුව ඇති තැන පාරට පස් කියුබ් 50 ක් පමණ දමමා.

පොළොන්නරුවේ කටුගේ ගොඩනැගිල්ලට යෙදීම සඳහා දෙරවල් හතරකුත් දෙර උළුවහු හතරකුත් සෑදුවා.

දැදිගම

තහවුරු කිරීම

සුනිසරවෙතිය

තහවුරු කිරීමේ වැඩට සූදනමක් වශයෙන් සුනිසරවෙතියේ බස්නාහිර පැත්තෙන් ගල්පස් කියුබ් 65 ක් පමණ ඉවත්කළා.

කුඩා දගැබේ මධ්‍යයේ සිට අඩි 35 ක් දකුණෙන් ලොකු දගැබේ තැහැවිරීම පටන් ගන්නා. (ලොකු දගැබ තුළ කුඩා දගැබ පිහිටා ඇති අයුරු 1962-63 පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්ගේ පාලන වාර්තාවේ VII වන සැලැස්මෙන් දැක්වේ.) තහවුරු කරන ලද කොටස ලොකු දගැබේ තුන්වන පේසාවේ අඩි 270 කට වඩා දිගින් ඇත. එහි උස අඩි 32 ක් 34 ක් පමණ වෙයි. මේ සඳහා කරන ලද ගඩොල් වැඩ ප්‍රමාණය කියුබ් හාර සියයක් පමණ වෙයි.

පඬුවස් නුවර

තහවුරු කිරීම

දළු මාළිගාව

පඬුවස්නුවර නූතන පන්සල් බිම තුළ ඇති දළු මාළිගයැයි හඳුන්වනු ලබන පැරණි ගොඩ නැගිල්ල රක්ෂිත ස්මාරකයකි. මෙය විශාල බොරුදමුන් පඩිපෙළකුත් ගල්කණුත් සහිත වූ ආයතනවතුරු ගොඩනැගිල්ලකි. මෙහි ගල්කණු සියල්ලම බිම වැටී හෝ ඇලවී තිබුණා. කණු පිහිටි බැමීමේ ගල් වැඩි හරියක් ගොඩනැගිල්ල අසල බිම වැටී තිබුණා. ගොඩනැගිල්ලෙහි බාගයක් පමණ දැන් තහවුරුකරලාය.

වැටුණු කණු කලින් තිබුණාක් මෙන් ගල්පුවරු කැබලිමත සිටුවා, ඇලවී තුබුණු කණු කෙළින් කර පස් හා සක්ක ගල්වලින් ශක්තිමත් කළා ය. බැමීමේ මුරුල්ව තිබුණු ගල් අංක යොද ඉවත්කර සක්ක ගලින් රුකුල් බැමීමක් සාද බැමීමේ ගල් ඒමත සිමෙන්තියෙන් බැන්දා.

තහවුරු කිරීමට පෙර මේ ස්ථානයේ කළ කැණීමෙන් පැරණි උළුකැට, වළං කැබලිති, රූකම්කළ ගඩොල්, පැරණි බදම කැබලි, මැටිපහන් ආදිය ලැබුණා.

නුවර පවුර

පඬුවස්නුවර නගර ප්‍රාකාරය තනා ඇත්තේ ගඩොලින් වුවද, එය බැඳ ඇත්තේ කළුගලින් කරන බැමීමකට වඩාත් ගැලපෙන ක්‍රමයකිනි. එහි බැමීමට මැදදෙන් අටවරල් පස ඇතුළු කොට දෙපසින් ගඩොලින් බැඳ ඇත. බිත්තියේ පිටපැත්තේ ඇති හුණු බදමයන් සමගම බිත්තිය අඩි 5 ක් ඝනය. මේ බැමීම මුදුනෙහි විවරව තිබීම නිසා මැදදේ ඇති මැටිපසට වැසිවතුර උරාගනී. මේ හේතුවෙන් වැස්සෙන් වැස්සට බැමීමේ ගඩොල් කොටස් දෙක වැඩි වැඩියෙන් දෙපසට තල්ලු වෙන්නට පටන් ගන්නා. මේ බැමීම ගරාවැටීම වැළැක්වීමට නොපමාව කටයුතු කරන්නට සිදුවුණා. මේ නිසා බිත්තියේ මුදුනේ ගඩොල් වරි තුන හතරක් පඩිලෝ මිශ්‍ර කළ බදමයෙන් බැන්දා. මේ අළුත් ගඩොල්වරි බැමීමේ සම්පූර්ණ පළලම වසා සිටිනසේන්

වරියෙන් වරියට පළලින් අඩුවනසේක් යෙදුවා. මේ සඳහා යොදන ලද්දේ ඉංජිනේරු ගඩොල් ය. දැන් මේ නිසා පරණ බැමිමේ දෙපස කොටස් දෙක එකට බැඳී ඇතිවා පමණක් නොව මතු පිටින් ඇතුළට වතුර උරාගැනීම වැලැකෙනවාක් ඇත. බැමිමේ සාමාන්‍ය පෙනීම වෙනස් නොවන ලෙස මේ අළුත් ගඩොල් වර් බඩගල් හැටියට පමණක් යොදන ලදී. අවුරුද්ද තුළදී බැමිමේ අඩි 400 ක පමණ කොටසක් මෙසේ සංරක්ෂණය කළා.

මාළිගාවට නිරිතදිග ගොඩනැගිල්ල

1963-64 දී කැණ පාදන ලද ගොඩනැගිල්ලක් පසුවස්නුවර මාළිගය අසලම නිරිතදිගින් ඇත. මාළිගා ගොඩනැගිල්ලට වඩා පහත මට්ටමක ඇති මේ ගොඩනැගිල්ලේ ගඩොල් බොහෝ සේ දිරා කිඳුණා. පසු කාලවල වෙන වෙන කාලසීමාවන්හි දෝ හෝ මේ ගොඩනැගිල්ලේ පදනමේ කොටස් මත ඉදිකළ කොටස් දෙකක් තිබීම නිසා මේ ගොඩනැගිල්ලේ තහවුරුකිරීමේ කටයුතු වඩාත් ගැටළු සහිත වුණා. එසේ වුවද මෙහි එකම ගොඩනැගිල්ලේ ඇති කාලපරිච්ඡේද තුනක වැඩ පුරාවිද්‍යාඥයාගේත්, ගෘහනිර්මාණ ශිල්පියාගේත් උනන්දුව දනවයි. ගඩොලින් කළ බොරදම් ආදිය පිළිබඳව සාධක ලැබුණු තැන්වල එකී බොරදම් පෙර නිඳුනාක් මෙන්ම යළිත් සැදුවා. එසේ සාධක නොතිබුණු තැන්වල ගඩොල් බැමීම කැඩුණු මුණතින් පෙන්නුවා. මේ ස්ථානයෙන් පැරණි උළුකැට, රුමිකකළ ගඩොල් සහ වළං කැබලි ලැබුණා (2 වන සැලසුම).

කොටඹපිටියේ දැගැබ

කොටඹපිටියේ දැගැබ 1964-65 පිළිබඳ පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්ගේ පාලන වාර්තාවේ සඳහන් කර ඇත. මේ දැගැබේ තහවුරු කිරීම පටන්ගෙන දැන් එයින් තුනෙන් දෙකක් පමණ කර අවසානය. මේ දැගැබේ වටයෙන් 1/4 පංඟුවක් පමණ තහවුරු නොකර තබන්නට යෝජනා කරනවා. මෙයින් කිසිවෙකුට දැගැබේ ගරාවැටුණු තත්ත්වයන් තහවුරු කළපසු තත්ත්වයන් සැසඳීමට පුළුවන් වෙනවා.

මෙය පහසුවෙන් යාහැකි තැනක පිහිටි කුඩා තරමේ දැගැබක් නිසා අනාගත පුරාවිද්‍යාඥයෙකු ගේ පරීක්ෂාවට භාජනය කළහැකි තැනක්ද වෙනවාය. දැගැබේ පිහිටීමත් දැගැබේ තහවුරු කළ පැත්තත් අනුව අඩක් තහවුරුකළ මේ දැගැබෙන් ඒ ස්ථානයේ දර්ශණය අවලක්ෂණවීමක් ද සිදුනොවෙයි. දැගැබෙන් ගරාවැටුණු ගඩොල් කුවටි ඒවායේ ශේෂවුණු බදම කොටස් සමගම නැවත දැගැබේ නියම තැන්වලට යෙදුවා. බදම කොටස්වල කෙළවරවල් ශක්තිමත් කළා නිධාන් සොයන්නන් ගේ කටයුතු නිසා දැගැබේ ඇතැම් කොටස් බොහෝදුරට දිරාපත්වූ නිසා බොහෝ ගඩොල් වැඩ කළයුතු වුණා. තහවුරු නොකර ඉතිරිකළ කොටස දැගැබේ හොඳින්ම ශේෂව තිබුණු කොටසයි.

මෙහිද අළුත් ගඩොල් වැඩ බඩගල් වශයෙන් යෙදූ ඉංජිනේරු ගඩොලින් කළා.

නඩත්තුව හා අනිකුත් වැඩ

පසුවස්නුවර වර්තමාන පන්සල ළඟ තහනම් ඉඩම් අළුතින් කොටුකළා.

ස්ථානයේ සංචාරක බංගලාවේ සිවිලිම අළුත්වැඩියා කළා. පුද්ගලික භාණ්ඩ සඳහා වෙන්කර ඇති එම ගොඩනැගිල්ලේ කාමරයකට රාක්ක සැපයුවා. බංගලාව තුළ වතුර රැස්කිරීමට ටැංකියක් සැදුවා. සුයම්නාපයේ රළබව මඩිතු සඳහා බංගලා බිමේ ඉදිරිපස කොටසට පිඩැලි ඇල්ලුවා.

කන්දේගෙදර දැගැබ පිහිටි ඉඩමට ඇතුළුවන තැන ද, කොටඹපිටියේ දැගැබ ඉඩමට ඇතුළුවන තැනද යකඩ ගේට්ටුවක් බැගින් සවිකළා.

තහනම් ඉඩම්වල පාරවල් හා අධිපාරවලින් නඩත්තු කළා. සංඥපුවරු අළුතින් පින්තාරු කළා.

ඕවර්සියර් තැනගේ නිවාසය තැනීමේ වැඩ කෙරිගෙන යයි. මුදල් වර්ෂය අවසානවෙද්දී මේ ගෙයි දෙරවල් හා ජනේල සවිකිරීමේ වැඩ කරමින් සිටියා.

වෙල්ගම් වෙහෙර (පෙරියකුළම)

තහවුරු කිරීම

පිළිමගෙය

1953 දී කැණ පාදන ලද පිළිමගෙයි තහවුරුකිරීමේ වැඩ අනිකුත් තැන්වල වඩාත් හදිස්සි වැඩ නිසා කල්පවන්තට සිදුවුණා. (කැණීම පිළිබඳව 1953 පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්ගේ පාලන වාර්තාවේ පි 9-12 පිටු බලන්න.) කැණ පාදන ලද ගොඩනැගිලි තදින් ගරාවැටෙන්නට වූ නිසාත් තවදුරටත් ගොඩනැගිල්ල මේ තත්වයෙන් තැබීමට නොහැකි විය. දැනට බොහෝ දීරාපත්ව ඇති මේ ගොඩනැගිල්ලේ බොරදම්වල වෝල නිර්මාණ ලක්ෂණ මොනවට පෙනේ. පැරණි බොරදම් දීරාපත්ව තිබීම නිසා එම බොරදම්වල හැඩය සෙවීම මහත් සුපරික්ෂාවෙන් කරන්නට සිදුවුණා.

දැමැබ

වෙල්ගම්වෙහෙර දැමැබ තහවුරු කිරීමේ වැඩ ගැන පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්ගේ 1962-63 පාලන වාර්තාවේ සඳහන්ව ඇත.

මෙහි වැඩ දැමැබේ උසෙන් අඩි 7 ක් දක්වා නිමකොට බැදීම පිණිස ගඩොල් මදිකමේ පාඩුව නිසා දැමැබේ මුදුන තහවුරු නොකොට තැවැත්කුවා. මෙයින් තහවුරු කිරීම අවලක්ෂණ නොවෙයි.

1962-63 පාලන වාර්තාවේ සඳහන්කර ඇති පරිදි මෙහි ඇති ලොකු දැමැබ තුළ තවත් කුඩා දැමැබක් ඇත. තහවුරු කිරීමේදී ඇතුළේ ඇති කුඩා දැමැබෙන් කොටසක් පිටතට පෙනෙන ලෙස සලස්වා ඇත. දැමැබමඵව තහවුරු කිරීමේ වැඩ අවසානය. එහි සලපතලයේ ගල් දැන් නියම මට්ටමට අතුරා ගෙන යනවා.

තිරියාය

තහවුරු කිරීම

පිළිමගෙය

තිරියායේ වටදගෙය අසල ඇති පිළිමගෙයි තහවුරු කිරීමේ වැඩ අවසානය.

වටදගෙයට වම්පසින් බිම වැටුණු බුදුපිළිම වහන්සේ නමක් ඇත. හිස වෙන්වුණු මේ පිළිමයේ බෙල්ලේ කලින් හිස සවිකිරීම සඳහා යෙදූ හිලකි. මේ වර්ෂය තුළ මේ හිල ඇතුළේ තිබී රන් මාල කැබෙල්ලකුත් මුතු ඇටයකුත් ලැබුණා. නිදන් වස්තු සාමාන්‍ය වශයෙන් මෙබඳු තැන්වල තැන්පත් කරන්නේ නැත. පිළිම වහන්සේ බිමවැටුණු පසු කිසියම් කාලයක ශ්‍රද්ධා වන්තයෙකු විසින් මේවා පිළිමයේ රුවන ලදැ යි සිතේ.

නඩත්තුව හා අනිකුත් වැඩ

සානභාර නිලධාරිතැනට මේ සානයේ අළුතින් ගොඩනැගිල්ලක් මේ අවුරුද්දේ තැනුවා.

1964 සුළි සුළහින් තහනම් ඉඩමේ නොයෙක් පෙදෙස්වල වැටුණු ගස් කපා ඉවත්කර ඉඩමේ ඇති අධිපාරවල් පිරිසිදුව තැබුවා.

පදවිය
තහවුරු කිරීම

සිවදේවාරය

පදවියේ සිවදේවාරයේ තහවුරු කිරීම මේ මුදල් වර්ෂය තුළ පටන් ගන්නා. පුරාණ ගඩොල් බැම්ම නොගලවා තිබුණු හැටියට තබා ගල්බැම් කොටස්වල පමණක් ගල්වල අංක යොදා ගැලවේවා. ගඩොල් බැම්මවලට අසුව තිබුණු ගල් ද නොගලවා ඉතිරි කළා. ශක්තිමත් සිමෙන්ති කොන්ක්‍රීට් පදනමක් මත බැම්මේ ගල් යොදනවා ඇත.

මේ බැම්මේ ඇතැම් ගල් විශාල කළුබරගසක මුල්වලින් වැසී තිබුණා. ගස කපා දැමීමෙන් මේ මුල් ඉවත් කිරීමට තැත්කළා නම් බැම්මේ ගල් තුවාලවන්නට තිබුණු නිසා මහත් ශ්‍රමයකින් ඒ මුල් ප්‍රවේසම් යහිතව කපා ගල් මුදවා ගන්නට සිදුවුණා.

මෙහි කැණීම කරද්දී පාන්තිර දෙකක් දැමීමට සාදා තිබුණු මැටිපහන් කැබෙල්ලක් ලැබුණා. සිවදේවාරයේ ගල් ගලවද්දී අත් සතරක් සහිත ස්ත්‍රී දේව රූපයක් රූකම්කළ ගඩොලක් ලැබුණා. මේ ගඩොල දැන් තත්ත්වයෙන් අහල් 7 ක් දිගය. අහල් 5 ක් පළලය. මේ ගඩොලේ ඉතිරි කැබෙල්ල දැන් සොයාගෙන යනවා. ගල්පස් ගොඩ අතරේ අහල් 1½ ක් දිග යකඩ කැබෙල්ලක් ලැබුණා. එහි බදවටේ කාණු හතරක් ඇත. මෙය කිනිස්සක මීටක්යැයි සිතේ. (සිව දේවාරය තහවුරු කළ පසු එහි ඇතුල් කොටස හා පිටතින් පෙනෙන අයුරු V වන හා VI වන ඡායාරූපවලින් දැක්වේ.)

නඩත්තුව හා අනිකුත් වැඩ

මේ මුදල් අවුරුද්ද පටන් ගන්නා විටත් කෙරෙමින් තිබුණු සංචාරක බංගලාවේ සහ ස්ථානහාර නිලධාරියාගේ නිවාසයේ වැඩ මුදල් වර්ෂය තුළදීත් කෙරුණු නමුත්, නොයෙකුත් කරදරයන් නිසා වැඩ නවත්වන්නට යෙදුණා.

මැණික්දෙණ
කැණීම

කණු සහිත ගොඩනැගිල්ල

මේ වාර්තාවේ විභාගවන මුදල් වර්ෂය තුළදී මැණික්දෙණ විශාල ගල්කණු සහිත අයම්විතරින් අඩි 90 x 60 ක් වූ ගොඩනැගිල්ලක් කැණ පැදුවාය. පොළොව මට්ටමෙන් අඩි 13 ක් උසට තිබෙන කණු අඩි 2½ ක සමවතුරු හරස්කැපුමක් ඇති ඒවා ය. ගොඩනැගිල්ලේ මෙබඳු කණු 48 ක් කණු අටේ පේළි හයකින් යොදා ඇත. මේ ගොඩනැගිල්ලේ විස්තර දැනගැනීම සඳහා අඩි 4 ක් ගැඹුර අඩි 10 ක් පළල අගලක් කැණුවා. මේ ඇරුණු විට ගොඩනැගිල්ල ඇතුළත පළල් අතින් අඩි 13 ක් ඇරෙන්නට සම්පූර්ණ දිගම කැණ පැදුවා ය. (3 වන සැලැස්ම බලන්න).

මෙහි කළ කැණීමෙන් ගොඩනැගිල්ලේ උතුරු දෙරටුව පැදුණා. මෙහි සඳහන් කරන කාලය තුළ දී එකක් අඩි 8½ ක් දික්වූ ගල්පඩි හතක් පැදුණා. සෑම කණුවක් පිහිටුවා ඇත්තේ ගල්පුවරු වක්මනය. සෑම කණුවක් මුලම දළවශයෙන් අඩි 4 ක් හතරැස් වූ ගඩොල් බැම්මක් අඩි 2½ ක් පමණ උසට බැඳ ඇත.

කැණීම දැනට පවතින තත්ත්වයෙන් මේ ගොඩනැගිල්ලට තව කුමණ දෙරටු ඇද්දැයි කීම උගහටය.

තහවුරු කිරීම

දැනට

1963-64 පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්ගේ පාලන වාර්තාවේ ඒ 11, 12 පිටුවල හා 1964-65 වාර්තාවේ ඒ 12-14 පිටුවල මැණික්දෙණ දැනට කැණීම ගැන සඳහන් කර ඇත.

අවුරුද්ද තුළදී මේ දැනටමත් ක්‍රී ක් පමණ තහවුරු කොට තිබේ. දැනටමත් පැරණි ගඩොල් බැම්මෙන් හැකි පමණක් ඉතුරු කළා. මෙසේ ඉතුරු කරගත් කොටසේ ජලය කාන්දු නොවන සේ සැලැස්සුවා.

මේ දැනටමත් මලු මුලින් කළ කාලයට පසුව ලොකුකර ඇති නිසා මෙහි කාලසීමා දෙකක වැඩ ඇත. මලු තහවුරු කරන්නට පටන් ගත්තාම පැරණි මලුවෙන් කොටසක් පිටතට පෙනෙන සේ සලස්සනවා.

තහවුරු කිරීම සහ අනිකුත් වැඩ

මෙහි පැරණි අවශේෂයන් අවට අක්කරයක් පමණ ඉඩමේ කැලය කපා අස්කළා. පැරණි ස්මාරකයන්ට යන පාරවල් හා තහනම් ඉඩමේ අධිපාරවල් ද අවුරුද්ද තුළ දී නඩත්තු කළා.

ගුරුදෙණිය

තහවුරු කිරීම

ගුරුදෙණියේ පැරණි අවශේෂයන් 1963-64 වර්ෂයේ පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්ගේ පාලන වාර්තාවේ පි 17, 18, 24, 25 පිටුවලත් 1964-65 වර්ෂයේ වාර්තාවේ පි. 22, 23 පිටුවලත් සඳහන් කළා.

මේ ස්ථානයෙන් ලැබුණු ඇතැම් ගඩොල්වල ලංකාවෙන් ලැබෙන ඉතාම පැරණි බ්‍රාන්ඩ් අක්ෂර තිබුණු බව මීට පෙර ද සඳහන් කර ඇත. එසේ වුවද අපි මේ සාධකයෙන් දක්වන්නට වඩා තරමක් මෑත දිනකට එනම් ක්‍රි. ව. 1 වන සියවස පමණට මේ අවශේෂයන්ගේ කාලය නිගමනය කළා.

1963-64 වර්ෂයට අපේ පාලන වාර්තාවේ අප කළ විස්තරයෙහි ගුරුදෙණියේ අවශේෂයන් ඇති ගොඩැල්ල මුදුනේ තිබුණු අටපටුම් කණු කැබලිලක් ගැන ද සඳහන් කර ඇත. මේ කණුවේ අතික් කැබලිල කන්ද පාමුල අඩි 250 ක් පමණ පහතින් පිහිටි නිමනයේ තිබේ මේ අවුරුද්දේ සොයාගත්තා. මෙය යුපහලක් බවත්, කන්ද මුදුනේ තිබුණු ගොඩනැගිල්ල දැනටමත් තිබුණු බවත් අපට කිව හැක. එසේ වුවද මේ යුපහල ඇරෙන්නට කන්ද මුදුනේ දැනටමත් තිබුණු බවට අන්තිම ලාංඡනයක් ශේෂව නැතිවීම මචිතයට කරුණකි. දැනටමත් සාමාන්‍යයෙන් ලැබෙන ගඩොල්වල එක් පැත්තක් කවාකාර නමුත් එබඳු ගඩොල් මෙතැනින් ලැබී නැත. මේ ස්ථානයේ ඇති ගැටලුව තවත් වැඩිකරන කරුණක් නම් මේ ගොඩැල්ලේ ඉහළ මට්ටමකින් බිත්ති කැබලි දෙකක් හමුවීමයි. මේ බිත්ති කැබලි මීට ඉහත පාලන වාර්තාවල සඳහන් මෙහිම ඇති බිත්තිවලට සරල සමාන්තරව හෝ මුළු මට්ටමට පිහිටුවා නැත. ඒ බිත්තින් මේ බිත්ති කැබලින් දළවශයෙන් අංශක 45° කෝණයක පිහිටා ඇත. මේ බිත්ති කැබලිවල කුස්තුරුවලට බදාම කැටිවෙන් ගත්තිමත් කොට තිබුණේම තිබෙන්නට හරින ලදී.

දැනට ඇති සාධක අනුව අපට සිතෙන්නේ මේ කණවියේ යටින් ලොකු මාලකයකුත් ඉහළින් කුඩා මාලකයකුත් වන සේ එකක් මත එකක් තනනලද මාලකයන් දෙකක්මත දැනටමත් තිබුණු බවයි. එසේ වුවද එතැන තිබුණු දැනට වෙනුවට පසුකාලයක වෙනයම් ගොඩනැගිල්ලක් ඇතිවුණු බවද සිතේ. මේ පසුවකළ ගොඩනැගිල්ල කෙබඳු වීදැයි දැන් කිව නොහැකිය.

අරන්කුලේ

තහවුරු කිරීම

සක්මන් මලුව

හිරියාල හත්පත්තුවේ නින්තවැලිගන්දහේ කෝරළේ පිහිටි අරන්කුලේ පැරණි ස්ථානය (සිතියම අයි 9/28) පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමකි. මේ ස්ථානයේ සක්මන් මලු වලින් එකක් තහවුරු කිරීම සඳහා එහි ගල්වලට අංක යොදා ගලවන ලදී. එසේ වුවද මෙහි තහවුරු කිරීමේ වැඩ තව ටික කාලයකට කල් දමන්නට සිදුවී ඇත.

යහන්ගල

තහවුරු කිරීම

හම්බන්තොට දිසාවේ මාගම්පත්තුවේ යහන්ගල නම් (සිතියම පි. 13/43) ආයතනවතුරු මලු වක දැනට දෙකක් තිබී ඇත. මෙයින් හැඩහුරුකම අදුනාගතහැකි තරමටවත් ශේෂව ඇත්තේ එක් දැනටකි. මේ දැනට බඳ පොළොවේ සිට මුළු මට්ටමට ඉහළට නගින්නේ නැතිව කවයක හැඩය ගනී. (4 වන සැලැස්ම) රටේ දකුණු පෙදෙසේ සාමාන්‍යයෙන් ලැබෙන හැඩයෙන් යුත් මේ දැනට සාහිත්‍ය යෙහි සටාකාරයැයි හැඳින්වෙන වර්ගයේ එකකි. තහවුරු කිරීමට සුදුසු වීම වශයෙන් මේ දැනට පාමුල කැණීමේදී මේ දැනට ඇති ස්ථානයේ කාලපරිච්ඡේද තුනක වැඩ ඇති බව පෙනී ගියා. එසේ හෙයින් මෙහි තැහැවීම් කරන්නට බලාපොරොත්තු වන්නේ එකී කාලපරිච්ඡේද තුනේම වැඩ තේරුම් ගත හැකිවන අයුරිනි. දැනට පේසාවල ගඬොල් නියුණු ආයුධයකින් සුරා ඒවාමත රටාවල්කර ඇත. පැරණි බදුමයද තැන තැන ශේෂව තිබෙනවා.

ගඬොලින් කර බදුමයෙන් වසා ඇතැයි සිතිය හැකි සඳකඩ පහණක් දැනට ළඟින්ම ගලමතුපිට ශේෂව තියෙනවා. තවමත් බදුමය හොඳ තත්වයෙන් තිබෙන සඳකඩ පහණ ඉදිරි කෙළවර දැනට දෙසට ඇතිව පිහිටා ඇති හෙයින්, එය දැනට සම්බන්ධ එකක් නොවන බව පැහැදිලිය. මේ හේතුවෙන් දැනට තනන්නට පෙර ගල මත වෙනත් ගොඩනැගිලි නිවුණු බව පැහැදිලි වෙනවා.

මේ අසලම බදුගිරිය නම් ස්ථානයේද එකම ආයතන වතුරු මලුවක් මත දැනට දෙකක් තියෙනවා. ගල්පස් ආදිය ඉවත් කළ පසු මේ දැනට දෙක ද යහන්ගල දැනට වැනි ඒවාම වන්නට පුළුවන.

රක්ෂිත ස්මාරකයන්හි කළ වැඩ

රුණු මහා විහාරය

කැණීම

පිළිමගෙය

මධකලපු දිසාවේ දැන් මගල්මහා විහාරයැයි හඳුන්වනු ලබන රුණුමහා විහාරයේ පිහිටීමත්, ඒ ස්ථානය පිළිබඳ ඇතැම් විස්තරත් 1964-65 පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්ගේ පාලන වාර්තාවේ පි. 16 පිටුවේ සඳහන් කළා.

මෙම මුදල් වර්ෂය තුළ ස්ථානයේ කළ පරීක්ෂණවලින් පෙනෙන පරිදි මෙහි එක් ප්‍රාකාර බැම්මකින් වටවුණු බිම් කැබෙල්ලක දැනට මහල් පෝරුවයැයි වරදවා හඳුන්වනු ලබන බෝධි සරයකත්, පිළිම ගෙයකත්, උපෝසථාගාරයකත්, දැනටකත් අවශේෂයන් ඇති බව පෙනුණා. ප්‍රාකාර බැම්මෙන් පිට වටදගෙයක හෝ ආසනසරයක අවශේෂද ඇති බව පෙනෙනවා.

මෙතැන ඇති පිළිමගෙය වර්ෂය තුළදී කැණ පෑදුවා.

තහවුරු කිරීම

බෝධිසරය

බෝධිසරයේ ආධාර බැම්මට ගල්වල පහත කෙළවරේ කවයකින් 1/2 ක් වූ බොරදමක්ද ඊට උඩින් තිරස් කොටසක් ද මුදුනේම ගැඹුරට දලිපාන් වශයෙන් කොටා ඇති සිංහයින් පෙළක්ද වෙයි. මේ ගල් සියල්ලම අංක යොදා ගලවන ලදී. සිමෙන්තියෙන් බැඳි සක්කගල් බැම්මක් රුකල්බැම්ම වශයෙන් යොදා මේ ගල් දැන් බැඳගෙන යනවා. වර්ෂය අවසානවන විට බෝධිසර ගොඩනැගිල්ලෙන් තුනෙන් දෙකක් පමණ තහවුරුකර අවසානව තිබුණා.

ඇම්බැක්කේ
තහවුරු කිරීම

දේවාලය

ඇම්බැක්කේ දේවාලයේ දිග්ගෙය 1948 දී තහවුරු කරන ලදී. මෙහි පිහිටීම හා එකල කළ වැඩ පිළිබඳ විස්තර පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්ගේ 1948 පාලන වාර්තාවේ සඳහන් ය.

මේ අවුරුද්දේදී මෙම දේවාලයේ ගර්භගෘහයේත්, දිග්ගෙයින් වහළ තහවුරු කරන්නට පටන්ගත්තා. වහළ ගැලවීමට කිබුණු කොටසට උඩින් පොල්අතු යෙව්ලිකළ තාවකාලික වහළක් යොදාගත්තා. මිලහට ගර්භගෘහයේ වහළ අස්කළා. මේ වැඩයේ ඇති බැරැරුම්කමත් සිදුවී ඇති හානියේ ප්‍රමාණයත්, යොදනලද දූව ආදියේ ප්‍රමාණයනුත් දැනගත හැකි වූයේ වහළ ගැලවේ පසුය. දෙවියන්ගේ ආහරණ ඇති මාළිගාවේ ඉහළ මාලකය මතුතලයක් නැති බොර මාලකයකි. එහි බිත්ති හතර නංවා ඇත්තේ දූව බාල්ක හතරක් උඩය. වහළට යොදා ඇති දූව ඉතා විශාල ඒවා ය. ඉන් සමහරක් අඩි 60 ක් පමණ දිගය.

මුලින් පටන්ගත්තේ ඉහළ වහලේ වැඩය. හැම දිරු ලී කැබලිල්ලක්ම අස්කොට ඒ ආකාරයෙන්ම කැටයම් කළ ලියක් ඒ වෙනුවට යෙදුවා. පරාලවලින් සියයට 75 ක් පමණද රිජප සියල්ලක්මද අළුතෙන් යෙදුවා. කැඩුණු උළුකැට වෙනුවට එම වර්ගයේම අළුත් ඒවා යෙදුවා. පිත්තල කොත අළුත්වැඩියා කර නියම ස්ථානයේ යෙදුවා.

පහත වහලේ වැඩ පටන්ගත්තාම, වහලේ මේ කොටස ළහකදී අළුත්වැඩියා කර ඇතිබව පෙනුණා. එම අළුත්වැඩියා කිරීමේදී පැරණි වහළ වෙනස්කොට බිත්තියේ පැරණි ලිස්තර බදුමෙන් වසා තිබුණා. මේ ලිස්තරයන් නැවත මතුකොට වහළ පුරාණයේදී තිබුණායැයි සිතෙන අන්දමට සෑදුවා. මේ වැඩයන් දැන් කර අවසානය.

දිග්ගෙය වහලේ වැඩ ලබන අවුරුද්දේ පටන්ගැනීම සඳහා අවශ්‍ය දූව දැන් සුදුනම් කරනවා.

වරින්වර අළුත්වැඩියා කර ඇති දේවාලයේ ප්‍රාකාරයේ කොටස් තහවුරු කරනවා. මේ වැඩ තවමත් කෙරීගෙනයයි.

ලංකාතිලකය (මහනුවර දිසාව)

වාහල්කඩ

මහනුවර දිසාවේ උඩුනුවර පිහිටි ලංකාතිලක විහාරයේ මෙම දෙපාර්තමේන්තුව විසින් කරන ලද වැඩ 1960-61 පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්ගේ වාර්තාවේ සඳහන් වෙනවා.

1960 දී ගරාවැටුණු මෙම ස්මාරකයේ වාහල්කඩ තැහැව්වීම මේ මුදල් වර්ෂයේදී පටන්ගත්තා. වාහල්කඩ මුලින් තිබුණු හැටියට එය තුළින් ඇතෙකුට යන්නට පුළුවන් වුනේ නැත. එසේ එය තුළින් ඇතෙකුට යාහැකිනම් හොඳ බව අතිගරු මල්වත්තේ මහානායක ස්වාමීපාදයාණන් වහන්සේ විසින් අපට දන්වන ලදී. මේ නිසා වාහල්කඩයේ ප්‍රධාන අංගයන් වෙනස් නොවන පරිදි එහි මුල් සැලැස්ම මඳක් වෙනස් කොට වාහල්කඩ බැන්ද. මේ සඳහා වාහල්කඩේ දෙපස පාමුලින් උස්කොට මධ්‍යයේ ඇති මාර්ගය පහත් කළා. වාහල්කඩ සාදා නිමවුණු පසු පෙරහැරේ ධාතුකරඬුව ගෙනයන ඇතාට වාහල්කඩතුළින් යාහැකි වෙයි. දැන් වාහල්කඩේ දෙපස පහත කොටසුත් පරණ ගල්කණුත් නියම තැන තබා කැටයම්කළ ලී කර්මාන්තයෙන් හතරෙන් තුනක් පමණ කර ඉවරය. ලබන මුදල් වර්ෂයේදී ලී වැඩ නිමවා වහළ සෙව්ලිකරනවා ඇත. (5 වන සැලැස්ම බලන්න)

රත්නපුරය

තහවුරු කිරීම

සමන් දේවලය

මේ දේවලයේ කලින් කර ඇති වැඩ 1964-65 වර්ෂය සඳහා පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්ගේ වාර්තාවේ ඒ 23 වෙනි පිටුවේ සඳහන් කළා.

දැනට අවුරුදු කීපයකට යටදී මේ දේවලයේ ප්‍රධාන වාහල්කඩ ගරාවැටී තිබුණා. මෙය මෙසේවීමට හේතුවූ කරුණු නම් වාහල්කඩට නුදුරුව තිබුණු බෝධිවාක්ෂයක අතුදිගේ වැගිරෙන වැහිවතුර නිසා වාහල්කඩේ ගඩොල් බැමි දුර්වල වීමත්, එම ගසේ මුල් නිසා බැමිවල ගල් එපිට පැත්තට තල්ලුවීමත් ය. වාහල්කඩේ මැටිටෙන් බැඳී බිත්ති ආවරණය කිරීමට වහළක් තිබුණත් බෝගසේ අතු නිසා එය ප්‍රයෝජනයක් නොවීය. මේ නිසා මෙම ස්ථානයට සැලසුම් කරන ලද වාහල්කඩ එය මුලින් තිබුණු ස්ථානයෙන් අඩි 15 ක් එපිටින් තැනුවා. එසේ වුවද පරණ වාහල්කඩේ තිබුණු අංග සියල්ලක්ම මීටද ඇතුළත්කළා.

කතරගම

තහවුරු කිරීම

කිරිවෙහෙර

කතරගම කිරිවෙහෙරේ කරන ලද වැඩ ගැන විස්තර 1960, 1962-63 සහ 1964-65 යන වර්ෂයන් සඳහා පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්ගේ වාර්තාවල ඇතුළත් කර ඇත.

කලින්ද සඳහන්කර ඇති පරිදි මෙහි වැඩ කරනු ලබන්නේ සංවර්ධන සමිතියක් මගිනි. මෙහි වැඩද තහවුරු කිරීමකට වඩා සංරක්ෂණයක ස්වභාවය ගනී. එසේ වුවද පුරාණ කාලයේ මේ ස්ථානයේ වරින්වර කරන ලද වැඩ වෙන වෙනම පෙනෙන ලෙස තැබීමට අවශ්‍ය පියවර ගැනීමට දෙපාර්තමේන්තුවට හැකිවී ඇත. දෙපාර්තමේන්තුවේ පාලනය යටතේ දැනුත් වැඩ කරන්නේ සමිතියෙන් ය. දේවතාකොටුවේ කරන ලද තුන්වන ධාතුනිධානොත්සවය 1966 සැප්තැම්බර් මස 1 වෙනි දින නිස්සමහාරාම විහාරස්ථානයේ අධිපති ගණේගම ඉන්දසර නායක ස්ථවිරපාදයාණන්වහන්සේ විසින්, සැදහැවතුන් 8,000 කට වැඩිවූ පිරිසක් මධ්‍යයේ උත්සවා කාරයෙන් සිදුකරන ලදී. දැගැබේ වැඩ අවසානයේ පැළන්දච්චි සඳහා ලේක්හවුස් ආයතනයේ සේවක මණ්ඩලය විසින් පරිත්‍යාග කරනලද පින්තල කොන දැනටමත් ස්ථානයට ගෙනගොස් ඇත.

මේ ස්ථානයේ මලු තුනකුත්, ඉහළින් ඇති මලු දෙකේ ආධාර බැමිවල ලාංඡනක් දක්නට ඇත. බොහෝ අවස්ථාවල පහතම මලුව ආධාර බැමිමක් නැතිවූ, නමින් පමණක් මලුවයැයි හැඳින් වෙන්නකි. මෙහි වැඩට සංරක්ෂණ සමිතියට දෙපාර්තමේන්තුව අනුශාසනය කළේ ඉහතින් ඇති මලුදෙක පමණක් තහවුරු කිරීමටයි. එසේ වුවද තුන්වැනි මලුව සීඝරා ආධාර බැමිමක් බැඳීමට සමිතිය විශේෂයෙන් උනන්දුවක් දක්වූ හෙයින් අකමැත්තෙන් වුවද ඊට ඉඩ දෙන්නට අපට සිදුවුණා. තුන්වන මලුවේ වැඩ දැන් බාගයක් පමණ අවසානය.

හිඳගල

තහවුරු කිරීම

විහාරය

1963-64 පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්ගේ පාලන වාර්තාවේ ඒ 25 පිටුවේ සඳහන් කළ පරිදි මේ විහාරයේ වහළ ගොඩනැගිල්ලේ ශාඛනිර්මාණ තත්ත්වයට ගැලපෙන්නක් නොවීය. එහෙයින් නුවර සමයේ ගොඩනැගිලිවලට සුදුසු වහළක් සැලසුම් කරන්නට සිදුවුණා. ස්ථානයේ

ගලේ පිහිටීම දකුණු වහලක් සැලසුම් කිරීම දුෂ්කර වුවද සතුටුදායක වහලක් දැන් යොදා ඇත. මේ රජෝර්තුටේ සඳහන්වන කාලය තුළදී වහලේ ශ්‍රී වැඩ සම්පූර්ණයෙන් මෙන් නිමකළා. පරාල කීපයක් සවිකිරීමට ඉතුරුවී ඇත.

ගල්මඩුව

තහවුරු කිරීම

විහාරය

ගල්මඩුවේ විහාරයේ මෙම දෙපාර්තමේන්තුව විසින් කරන ලද වැඩ 1963-64 පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්තැනගේ පාලන වාර්තාවේ පි 23, 24 දරණ පිටුවල සහ 1964-65 වර්ෂයේ පාලන වාර්තාවේ පි. 22 දරණ පිටුවේ සඳහන්ව ඇත.

මේ වර්ෂය තුළදී විහාරයේ වහලේ වැඩ කරගෙන ගියා. දැන් එම වහලේ තුන් පැත්තක් සවිකොට හමාරය. මෙතැන වැඩට දැව සැපයීම භාරගෙන ඇත්තේ ස්ථානයේ විහාරාධිපති ස්වාමීන්වහන්සේ ය. දැව සැපයීමේ ප්‍රමාදය නිසා නොවෙනම් වහලේ හතරවන පැත්තක් නිමකරන්නට කිටුණා.

මේ විහාරයේ ගර්භගෘහය අවශ්‍ය තැන්වල අළුතින් හුණුපිරියම් කර ජලය උරන්ගේ නැතිවන ලෙසට රසායනික පිළියම් යොදා සුදුහුණු ගැවා.

විහාර ගොඩනැගිල්ල මුදුනේ ද ගර්භගෘහය මත විවිධ මට්ටම්වල ඇති දැව වැනි ඉදිකිරීම්වල මුදුනේද විහාරාධිපති ස්වාමීන්ද්‍රයන්වහන්සේ විසින් පිත්තල කොතක් බැගින් තබා ඇත. මුදුනේ කොත අතින්වාට වඩා විශාලය. මේ කොත් නිසා ගොඩනැගිල්ලේ පැරණි මුහුණුවර බොහෝ වෙනස්වන නමුත්, විහාරාධිපති ස්වාමීන්වහන්සේගේ විශේෂ උනන්දුව නිසා මේවා තැබීමට ඉඩහරින්නට සිදුවුණා.

මීන්විල්ල

තහවුරු කිරීම

සෝමවතී දැවැබ

වර්තමානයේ මේ තමින් හැඳින්වෙන දැවැබේ පිහිටීමත්, ස්ථානයේ වැඩ ගැන යොදා ඇති පිළිවෙතත්, එහි කෙරුණු කැණීමත් අනිකුත් කරුණුත් ගැන 1963-64 පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්ගේ පාලන වාර්තාවේ පි. 20, 21 පිටු වලත් 1964-65 වර්ෂයේ පාලන වාර්තාවේ පි. 11 පිටුවෙන් සඳහන් කොට ඇත.

මේ දැවැබේ ප්‍රතිසංස්කරණය 1966.8.1 වැනි දින ගරු අගමැතිතුමා විසින් උත්සවාකාරයෙන් ආරම්භ කරන ලදී.

මේ ස්ථානයේ වැඩට තහවුරුකිරීමේ සැලසුම් පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුව විසින් සකස්කොට සෝමවතී වෛත්‍යවර්ධන සමිතියට දෙන ලදී. එකී සමිතිය පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුවේ ගුරුහරුකම් යටතේ එහි වැඩ කරගෙන යනවා.

මෙහිම ඇති කලින් කළ දැවැබ පිටතට පෙනෙනුයේ මලුමට්ටමේ සිට හතරැස් කොටුව දක්වා පිටදැවැබේ වටයෙන් 1/8 ක් පමණ විවෘතව තබන්නට විධිවිධාන යොදා ඇත.

දැවැබ

දෙපාර්තමේන්තුවේ පාලනය යටතේ මෙම දැවැබේ කළ වැඩත්, වැඩ පිළිබඳව යොදාගෙන ඇති විධිවිධානත් ඊට අදාළවූ අනිකුත් කරුණුත් 1963-64 සහ 1964-65 වර්ෂවල පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්ගේ පාලන වාර්තාවන්හි සඳහන් කළා.

මේ අවුරුද්දේද මෙම දැගැබේ කැණීම් කරගෙන ගිය නමුත් දෙපාර්තමේන්තුවට රිසි පරිද්දෙන් ඒ වැඩ කෙරුණායැයි කිව නොහැක.

ප්‍රතිසංස්කරණය සඳහා සැලසුම් සෑදීම පිණිස යටත් පිරිසෙයින් දැගැබේ වටයෙන් දුක් වත් කරන්නට අවශ්‍යය. කැණීම් තවමත් මෙතරම් දුරට ගෙනයා නැත.

කැණීමේදී පැදුණු හුණුබදම කොටස් ශක්තිමත් කිරීමට තරමක උත්සාහයක් කරන ලද වුවත් එය සාර්ථකවී නැත.

බෝතලේ

තහවුරු කිරීම

බෝමලුව

හාපිටිගම් කෝරළයේ උඩුගහ පත්තුවේ බෝතලේ නම් ගමේ පැරැණි බෝධියක් ඇත. බෝතලේ නම් ග්‍රාම නාමය වුවද මේ බෝධිය නිසාම ඇතිවූවක් බව පැහැදිලිය. එම බෝධියේ මුල්වලට හොඳ ඉඩකඩ ඇතිවන සේ අළුතින් බෝ කොටුවක් තැනීමට 1966.5.25 වැනි දිනදී අගමැතිතුමා විසින් මුල්ගල තබන ලදී.

මේ පැරැණි බෝධියේ අතු දිරා යන්නට පටන්ගත් නිසා ජේරාදෙණියේ රාජකීය උද්භිද උද්‍යානයේ උද්භිද විද්‍යාඥයකු විසින් ප්‍රතිකර්ම යොදන ලදී.

බෙලිගල

තහවුරු කිරීම

බෝධි ප්‍රාකාරය

බෙලිගලේ කෝරළයේ ඕතර පත්තුවේ බෙලිගල පිහිටි පුරාණ බෝධිය වටා ඇති ප්‍රාකාරය බොහෝ බොරදම් සහිත කළුගලින් කරන ලදුව තිබුණි.

මෙහි බෝධි වෘක්ෂයන්ගේ මුල් නිසා බොහෝ සේ අවුල්වුණු ගල් සහිත වූ ප්‍රාකාර බැම්ම තහවුරු කිරීමට මේ දෙපාර්තමේන්තුව ඉදිරිපත් වූණා. ගල් වැඩියෙන්ම අවුල්ව තිබුණු පැත්තේ බැම්ම ඉදිරියට ගෙන බෝධිත්ගේ මුල්වලට වැඩියෙන් ඉඩ ඇතිවන සේ බෝ කොටුව විශාල කරන්නට තීරණය කරන ලදී. බැම්මේ ගල් ක්‍රමානුකූලව ගලවාගෙන යනවිට යටවී තිබුණු ගල්පස් ගොඩෙන් ගල්කණුන් ගල්කණු හිසුත් ලැබුණු නිසා මෙහි බෝධි ප්‍රාකාරයක් පිඟයෙන් ඉතුරුවී ඇත්තේ පරණ බෝධිසරයක කොටස් විය හැකැයි සිතා ගැනීමට ඉඩ ලැබුණා.

බෝ කොටුවේ උඩම මට්ටමේ පිහිටි ඉතා කුඩා බෝධියක් මෙහි මුලින් පිහිටුවන ලද බෝධිය යයි ජනසම්මතයි. එහෙත් එම බෝධිත්වහන්සේ වටකොට විශාල බෝගස් දැන් වැඩී තිබෙනවා. මේ ගස්වල මුල්වලින් බෝ කොටුවේ ගල් එහා මෙහාට තල්ලුවී ඇත. මෙහි කළ යුතුව තිබුණේ මලුව උඩ පිහිටි බෝධිත්ගේ මුල් පහසුවෙන් යන්ට පුළුවන් වනසේ උඩමලුව විශාල කොට බෝ කොටුව පළල් කිරීමයි.

බෝධිසරයේ පළමුවන ආධාර බැම්ම වියැයි සිතිය හැකි බැම්මේ වැඩ මේ වර්ෂයේ පටන් ගත්තා. ගලවන ලද පැරැණි ගල් සක්කගල් රුකුල් බැම්මක් ආධාර කොට ගෙන සවිකළා. මේ බැම්ම එක් පැත්තකින් පිටට පැත්තීම නිසා ඊට සම්බන්ධ වූ අනිත් දෙපැත්තේ බිත්තිවල ඉදිරි කෙළවරවල් දික්කරන්නට සිදුවුණා. මේ බිත්තිවල අමතර කොටස් සිමෙන්ති බදුමයෙන් කළ ආකෘති ගලින් යෙදුවා. මේ කොටස්වල ආකෘති ගල් යෙදෙන තැන් වරියෙන් වරියට වෙනස්කර සෑදුවා.

දනකිරිගල

තහවුරු කිරීම

විහාර ගෙය

කිණිගොඩ කෝරළේ එගොඩ පන්තුවේ බිතුසිතුවම් හා රූකමින් යුක්තවූ දනකිරිගල විහාර ගෙය වැඩිහරියක් පිහිටි ගලපිට සාද ඇත. බාල ලියෙනුත් අදක්ෂ කර්මාන්තකරුවන් ලවාත් කර තුබූ විහාර බරාදයේ වහළ අබලන්වූ නිසා එය ප්‍රතිසංස්කරණය කළා. වහලේ ලිවල පැරණි කැටයම්වල විස්තර සම්පූර්ණයෙන් ලැබිය නොහැකි විය. එම නිසාත් කැටයම්කිරීම සඳහා මුදල් සීමිත වුණ නිසාත් කැටයම් පිටපත් කරන්නට උත්සාහ කළේ නැත.

බෝමලුව

විහාරය සම්බන්ධවූ පැරණි බෝධිය දැන් නැතත් පැරැණි බෝමැඩ ඉහත සඳහන් විහාරගෙය අසල පිහිටා ඇත. බෝ කොටුවේ ගලෙන් කළ ආධාර බිත්ති බෝධියේ මුල් නිසා ඒ මේ අත තල්ලුවී තිබුණෙන් එම ගල් ගලවා සක්ක බැම්මක් රැකුල් කර නැවතත් ප්‍රකාන්තිමක් කරන ලදී.

කන්තරෝදේ

කැණීම

වර්ෂයේ ඉතා වැදගත් කැණීම කළේ යාපනේ අර්ධද්වීපයේ කන්තරෝදේ ය. මේ ස්ථානයට මුලින් මහජන අවධානය යොමුවූණේ එවකට යාපනේ දිස්ත්‍රික් නඩුකාර පදවිය දැරූ ආචාර්ය පෝල් පිරිස් මහතා (පසුව ශ්‍රීමත් පෝල්) ස්ථානයේ පළමු වරට කළ පරීක්ෂණයන් කරණ කොට ගෙනය. ශ්‍රීමත් පෝල් මේ ස්ථානය ගැන දැනගත් අන්දම, එතුමා එහි කළ වැඩ හා අනිකුත් අදාළ විස්තරයන් රාජකීය ආසියාතික සංගමයේ (ලංකා ශාඛාවේ) සඟරාවේ කොටස් දෙකකින් පළවුණු “ නාගදීපය සහ යාපනයේ බෞද්ධ අවශේෂයන් ” යන මැයෙන් එතුමා ලියූ ඉංග්‍රීසි ලිපියේ සඳහන් ය. (XXVI වන වෙළුමේ 1917 වර්ෂයේ අංක 70, පිටු 1-47 සහ I-VII සිතුවම් ද, XVIII වන වෙළුමේ 1919 වර්ෂයේ අංක 72, 40-47 වන පිටු හා VIII-XVII සිතුවම් බලන්න).

නම් පොතේ කදුරුගොඩ විහාරය යන නමින් හැඳින් වෙන්නේ මේ ස්ථානය විය .යුතුය

උඩුවිල්-කන්තරෝදේ පාර දෙපැත්තේ අක්කර 3 කුත් පර්චස් 33.8 ක්වූ ඉඩමක් පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමක් වශයෙන් ප්‍රකාශ කළා. මෙසේ මේ ඉඩම රජයට ගන්නා අවස්ථාවේ වුවද රජයට ගන්නේ පුරාණ කාලයේදී ගොඩනැගිලි ඉදිකර තිබුණු බිමෙන් සුළු කොටසක් පමණක්ය.

මේ අවුරුද්දේ මේ ස්ථානයේ ක්‍රමාණුකූල කැණීම ඇරඹුවා. ශ්‍රීමත් පෝල් පිරිස් මහතාගේ කැණීමෙන් අස්කළ පස් ගොඩක් තහනම් ඉඩමේම කොටසක තිබුණා. මේ පස් කන්දේ කණින ලද වළකින් නොයෙක් වර්ගයේ වළං කැබලින් බෙලිකටුන් ගඩොල් කැබලින් කොරල් ගල් පුවරුන් ලැබුණා. අඩ සියවසකට පෙර කැණුම්කරුවෝ මෙබඳු අවශේෂයන් ගැන උනන්දු වුනේ නැත. ශ්‍රීමත් පෝල් පිරිස් මහතාගේ කැණීමට වැයකිරීමට තිබුණු මුදල් සීමා වුණ නිසා එතුමා එද සෙව්වේ බුදුපිළිම, දගැබ් කොත් ආදී විශාල භාණ්ඩයන් පමණක්ය.

තහනම් ඉඩමේ ඊසාන කෙළවර ගොඩැලි සහිතවූත් පොල් හෝ තල් වැවීමක් නොමැතිවූත් බිමකි. මේ ඉඩමේ ඊසාන කොණ එපිටම කෙළවරේ පොළව මතුපිට සාංචියේ කර්මාන්ත වලට සමාන ගල්වැට කැබලිල්ලක් තිබුණ බොහෝ ගෙවී ගිය අනිකුත් ගල් රූකම් කැබලිත් මෙකැනින් ලැබුණා. ඉඩමේ සම්තලා නොවූ කොටසේ කණුපාදම් ගල් ගණනක්ම තිබුණා.

මෙහි ප්‍රධාන කැණීම පවත් ගත්තේ 1966.4.24 වැනිදාය. ඒ සඳහා ඉඩම පැත්තක් අඩි 10 ක් වූ සමවකුරු කොටු 100 කට බෙදා ගන්නා. මෙයින් තෝරාගත් කොටු හතළිස් දෙකක් ඉතා පරිස්සම්ව හා සුක්ෂ්ම අන්දමින් අවුරුද්ද තුළදී කැණ පරීක්ෂා කළා (VII වන ඡායාරූපය).

කැණීමේ මුල් අවස්ථාවේදීම විශේෂයෙන් කැපී පෙනුණු එක් කරුණක් නම් ඉඩම පුරාම කුඩා ස්ථූප ගණනකම පදනම් තිබීම (VIII වන ඡායාරූපය) නිසා මේ ඉඩම විශේෂ වැදගත්කම ඇත්තක්වූ බවයි.

අඩි 8½ ටත් 12 ටත් අතරේ විෂකම්භයන් ඇති මේ දඟුබ බාර භාරාදිය පිණිස කළ ථූප හෝ සොහොන්යයි සිතිය හැකියි. එහෙත් තවම නිශ්චය වශයෙන් යමක් කිය නොහැකිය. මෙබඳු ස්ථූපයන් දෙළහක් දැනට දක්නට ඇත. මේ ස්ථානයේ තිබී ඇති දැනට පදනමට පමණක් ශේෂ වුණු අඩි 23½ ක් පමණ විෂකම්භයක් සහිත දඟුබ නම් වන්දනාමානාස සඳහා කරන ලද්දක් යයි සිතිය හැකිය. මේ ස්ථූපයන් තිබී ඇත්තේ පොළොවෙන් යට අඩි 2½ සිට අඩි 4 දක්වා යටත්ය.

සමහර කැණීම් වළවල්වල දඟුබ පදනම්වලට ඉහළින් කිසියම් ගොඩනැගිල්ලක බිමෙන් ශේෂයක් සේ ගත යුතු හුණු බදුමයක් හමුවුණා. සමහර වළවල්වල එකකට ඉහළින් අනික පිහිටි එවැනි පොළොව බදුම දෙකක් හමු වුණා.

තනි කළුගලෙන් නෙළු වටකුරු වකුරු භාජන දෙකක් මේ ඉඩමේ ළිං ලඟ ඇත. මෙතැනින් ලැබුණු භාණ්ඩයන්ගෙන් සමහරක් මෙසේ ය :

1. හුණු ගලෙන් කළ දඟුබ කොන් දෙකක්.
2. පියන් නැති වටකුරු ගල්කරඬු තුනක්.
3. මල් පොහොට්ටුවක හැඩය ඇති ගල් කැබලිලක්.
4. ලා කොළපාට වීදුරුවෙන් කළ කුඩා දඟුබ කොතක් (දිග අඟල් 2 පහත කෙළවර විෂකම්භය අඟල යි.)
5. ඇලබැස්ටර් ගලින් කළ වාමන රූපයක් (උස අඟල් 3 යි. ඉතා පෙදෙසේ පළල අඟල් 2.6 යි.)
6. සාචි සම්ප්‍රදයෙන් කළ ගල්වැට කැබලි.
7. ගල් කණු කැබලි.
8. සුර්ණසට ලකුණු සහිත මුරගල්.
9. සිරි පතුල් ගලක්.
10. වළං කැබලි.
11. උළුකැට කැබලි.
12. ලෝහ කැබලි, තඹ හා යකඩ ඇණ.
13. මුද්‍ර, බෙලිකටු සහ හක්ගෙඩි.
14. නොයෙක් ද්‍රව්‍යවලින් පාටින් හා හැඩයෙන් යුත් 16,000 ට නොඅඩු වූ පබළු ඇට.

වර්ෂය තුළ ස්ථානයෙන් ලද කාසි මෙසේ ය :

	බර
1. එබඬු ලකුණු සහිතවූ රිදී තඹ පුරාණ කාසියක්	ග්‍රෑම් 2.5177
2. අද්දර හතරෙන් එකක හිල් දෙකක් සහිතවූ, එබඬු ලකුණු ඇති රිදී පුරාණ කාසියක්	ග්‍රෑම් 2.3892
3. ලක්ෂම් තහඩු කාසියක්. තහඩුවේ අයිත්වල කැපු ලකුණු ගෙඹි නැත. තහඩුව උඩ කෙළවරෙන් පිටිපසට නවාලාය. කාසිය කුඩා එකකි. ලක්ෂමීයගේ රූපයන් නෙළුම් දඬුවල පහත කෙළවරෙන් පෙනේ. පිටුපස පැහැදිළි නැත.	ග්‍රෑම් 1.0256
4. හඳුනාගත නොහැකි කාසියක කැබලිලක්	ග්‍රෑම් .8359
5. පසුකාල දකුණු ඉන්දියා කාසියක්-සිටගෙන ඉන්නා ඇතා සහ උඩ දකුණු පැත්තේ කවිච්ඡු හැඩේ ලකුණක්. වැකිය පිටුපස	ග්‍රෑම් 2.670

- 6. වතුරගු ගව වර්ගයේ කාසියක්. වතුරගු රාමුවකුළ ගවයා දකුණට මුහුණට සිටගෙනය. රාමුවට පිටින් රාමුව ඔස්සේ මුදුනෙන් දකුණු අත පැත්තෙන් නින්පෙළකි. පිටුපස නින්පෙළ ඇතුළත්වූ යුග්ම වතුරගු රාමුවකුළ නින් තුනක් විය හැක ... 9෭෧ 2.8882
- 7. වටකුරු කාසි කැබෙල්ලක්. රෝමක කාසියක් විය හැක. දෙපැත්තම පැහැදිලි නැත ... 9෭෧ 1.1901
- 8. කෙසරු නැති සිංහ වර්ගයේ කාසි කැබෙල්ලක්. වටකුරු රාමුව කුළ සිංහයා වම බලා සිටගෙනය ... 9෭෧ 0.7811
- 9. කෙසරු නැති සිංහ වර්ගයේ කාසියක්. වටකුරු රාමුව කුළ සිංහයා වම බලා සිටගෙනය. පිටුපස වටයක් කුළ නින් හතරක් ... 9෭෧ 1.1885
- 10. ලක්ෂම් තහඩුවක්. තහඩුවකින් කපාලාය. උඩ කෙළවර ගිල් දෙකකි. පිටුපස වැට කුළ දකුණට කැරකෙන ස්වස්තිකය ... 9෭෧ 2.6182
- 11. කෙසරු නැති සිංහ වර්ගයේ කාසියක්. වටකුරු රාමුව කුළ කෙසරු නැති සිංහයා වම බලා සිටගෙනය. පිටුපස වටය කුළ නින් ... 9෭෧ 1.0670
- 12. සභාසමල්ල රජුගේ කාසියක් ... 9෭෧ 4.0077

මෙහි ගොඩනැගිලි සඳහාත් රුකම් සඳහාත් වැඩි වශයෙන් යොදා ඇත්තේ කොරල් ගලය. ප්‍රදේශයෙන් ලැබෙන හුණුගල් විශේෂයක්ද වැඩට යොදා ඇත. දැන් පවත්නා තත්වයට මුහුදු මෙතැනින් හැතැප්ම හයක් පමණ එපිටින් පිහිටියේ ය. එසේ වුවද ස්ථානයේ අඩි හයකට පමණ යටින් පිහිටි මුහුදු වැල්ලෙන් සිතාගත හැකි අන්දමට අවුරුදු කීප දහසකට පෙර මේ ස්ථානයේ මුහුදු තිබී ඇති බව පෙනේ. පැරණි කාලවල සැදුණු කොරල් ගල් කන්ත රෝදේහිම තිබෙන්නට ඇත.

බෝලානේ උච්චාවාලික විහාර භූමියේ කැණීම්

ඉහත සඳහන් විහාර භූමියේ පිහිටි දැනට කැණීමේ කටයුතු පසුගිය මුදල් වර්ෂයේදී අවසාන කළාට පසු (1964-65 පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්ගේ පාලන වාර්තාවේ පි. 17, 18 පිටු බලන්න). එයට තුදුරින් කුඹුරක තිබෙන කණු සහිත ගොඩනැගිල්ල කැණීමේ වැඩ ආරම්භ කළා.

කැණීමට ප්‍රථම මෙම ගොඩනැගිල්ලේ පෙනෙන්නට තිබුණේ පසෙන් උඩට මතු වූ ගල්කණු කිහිපයක් පමණයි. ස්ථානයද ලඳු කැලයෙන් වැසී තිබුණා. කැණීමේදී මෙහි අඩි 43 ක් දිග හා අඩි 26 ක් පළල ගොඩනැගිල්ලක් මතු වුණා. මෙම ගොඩනැගිල්ල අඩිතාලමේ සිට අඩි 4½ ක් පමණ උඩට පසෙන් යටවී තිබුණා. ප්‍රධාන ගොඩනැගිල්ලේ නැගෙනහිර පැත්තේ අඩි 17 ක් දිග හා අඩි 16 ක් පළල බිත්තියෙන් වටකරන ලද කොටසක්ය. ගොඩනැගිල්ලට ඇතුළුවීමට ඇති ප්‍රධාන දොරටුව ඇත්තේ මෙම කොටසේ නැගෙනහිරින් ය. එම දොරටුව අඩි 5 යි අඟල් 5 ක් පළලයි. එම කොටසේම උතුරු පැත්තෙන් ද අඩි 3 යි අඟල් 6 ක් පළල කුඩා දොරටුවක් තිබෙනවා. මේ දොරටුවල උළුවහු හා දොරවල් සඳහා කුහර කොටන ලද උළුවහු පඩි තිබෙනවා. ගොඩනැගිල්ලේ ඉදිරි කොටස දිගේ පැමිණ, අඩි 5 අඟල් 6 ක් පළල දොරටුවකින්, පැත්තක් අඩි 26 ක් වූ සමවතුරුගාකාර විශාල කාමරයකට ඇතුළුවෙනවා. මේ වනාහී මෙම ස්ථානයේ බුදුගෙයයි. මේ බුදුගෙයි බටහිර පැත්තේ මැද හුණුගලින් නෙලන ලද වැඩසිටින බුදුපිළිමයක් විය. මෙම පිළිමය තිබී ඇත්තේ අඩි 2 යි අඟල් 10 ක් දිග හා අඩි 2 යි අඟල් 4 ක් පළල ගඩොලින් කරන ලද කුළුණු දෙකක් මැදයි. මෙම කුළුණු දෙකේ පාලිල බොරදම් කළ ගඩොල් බැමිය. කුළුණු දෙක හා බුදුපිළිමය තිබී ඇත්තේ ගොඩනැගිල්ලේ බටහිර පැත්තේ බිත්තියේ සිට අඩි 3 ක් පමණ ඉදිරියෙනුයි. එමනිසා පිළිමය වටේ කෙනෙකුට පැදකුණු කළ හැකි විය. ගොඩනැගිලි තනා ඇත්තේ කළුගල් අඩිතාලමක් මත ගඩොල් සහ සහ මැටි බදුමෙන්ය. ගඩොල් බිත්ති මැද තැනින් තැන රළු ගල්කුළුණු සිටවලාය. පිළිමගෙයි කොන් භතරේද රළු ගල්කුළුණු 4 ක්ය. ගොඩනැගිල්ලේ බිත්තිවල පිටපැත්ත හැඩ ගඩොලින් බොරදම් කර ඇත. අඩිතාලමේ සිට සාමාන්‍යයෙන් අඩි 3ක් පමණ උසට බිත්ති ඉතා හොඳින් ආරක්ෂා වෙලාය. බිත්තියක පළල සාමාන්‍යයෙන් අඩි 2යි අඟල් 3ක් පමණවේ. ගොඩ නැගිල්ල සඳහා ප්‍රමාණ තුනක ගඩොල් යොදලාය. ඒවායේ ප්‍රමාණයන් අඟල් 14×9×2, අඟල් 12×6½×2, හා අඟල් 14×7×2 වේ. පිළිමගෙයි දකුණු බිත්තිය ගලවා එහි ගඩොල් වෙන වැඩ සඳහා පසු කාලයකදී ගෙන ගොස්ය.

ගොඩනැගිල්ලේ බිත්ති කපරාලකර තිබෙන්නේ හුණු බදුමෙන් ය. මේ හුණුබදුම බිත්තිවල සමහර තැන්වල තවමත් ආරක්ෂාවී ඇත. ගොඩනැගිල්ල කැණීමේදීද පෙනීඋළු රාශියක් ලැබුණා. ගොඩනැගිල්ල මැද අඩි 4ක් යට තිබී සිංහල උළු කිහිපයකුත් ලැබුණා.

බුදුපිළිමය පිහිටි ස්ථානය ඉදිරිපිට අඩි 4½ක් පස්යට තිබී මල බැඳුන කාසියක් ලැබුණා. ගොඩ නැගිල්ලේ ඉදිරි කොටසේ දකුණු බිත්තියේ බටහිර කෙළවර පාමුල අඩි 3 යි අහල් 9ක් පස් යට තිබී කුඩා මැටි බුදුරුවක හිසක් ලැබුණා. ගොඩනැගිල්ල තුළ පස්වලට යටවී මැටි බඳුන් කිහිපයක කැලිද තිබුණා.

බුදුපිළිමය පිහිටි තැන අහල් 6ක් පමණ සන, ඔප දමනලද කළුගල් ලැල්ලක් තිබෙනවා මෙම ගල්ලැල්ල මැද පිළිමය සවිකිරීම සඳහා හතරැස් කුහරයක්ය. මේ ගල්ලැල්ල සවිකර ඇත්තේ අහල් තුනක් පමණ සන හුණුබදුම තට්ටුවක් මතයි. මෙම ගල්ලැල්ල යට කිසි වස්තුවක් තැන්පත්කර තිබේදැයි පරීක්ෂාකර බැලූ නමුත්, එහි කිසිවක් තිබුණේ නැත.

මෙම ගොඩනැගිල්ලේ තිබුන බුදුපිළිමය හා එහි පද්මාසනය අම්බලන්තොට පුරාවිද්‍යා මධ්‍යස්ථානයට ගෙනගියා. එම බුදුපිළිමයේ මුහුණ නොමැත. ස්ථානය කැණීමේදීවත් එය ලැබුණේ නැත. මෙම පිළිම කඳ අඩි 4යි අහල් 3ක් උසයි. එහි පළල අඩි 1යි අහල් 7ක් වේ. ආසනය අහල් 8ක් උසයි. මේ ස්ථානය කැණීමේදී ලැබුණ පැරණි දේ අම්බලන්තොට පුරා විද්‍යා මධ්‍යස්ථානයට ගෙනගියා.

සඳහිරිය (තිස්සමහාරාමය)

තිස්සමහාරාමයේ සඳහිරි දැවැබේ මලුව පැදීමේ කටයුත්ත හම්බන්තොට උප දිසාපති විසින් සංවිධානය කරනු ලැබුවා. මෙහි කළ වැඩට ශ්‍රමදාය කළ අයද අනුන්තා.

මේ ස්ථාන පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමකුත් නොවෙයි. පුරාවිද්‍යා පණත යටතේ රක්ෂිත ඉඩම කුත් නොවේ. එසේ වුවද මෙතැන කටයුතු හරියාකාරව කෙරෙයිදැයි බැලීමට දෙපාර්තමේන්තුවද මැදිහත්වුණා. දෙපාර්තමේන්තුවේ කම්කරුවන් වගයකුත් මෙතැනට මාරුකළා. මෙහි වැඩ මාස කීපයක් කෙරුණා. දැවැබ් පේයාවල වැලිකොන්දද දැවැබ් මලුවේ දෙරටුද සතර දිසාවේම පැදුවා. බටහිර දෙරටුව මත වැටුණු විශාල කොහොඹ ගසක් මේ වැඩ කරනවිට අස්කරන්නට සිදුවුණා. දැවැබ්මලුවේ ආධාර බිත්තිය දිගෙන් අඩි 200 ක් පමණ දුන් අවසානය.

දහවෙනි සියවසේ පමණ අකුරෙන් ලියවුණු ටැම්ලිපියක කොටසකුත් මේ ස්ථානයෙන් ලැබුණා.

පරීක්ෂණ හා ගවේෂණ

මහනුවර දිසාව

වල්වාසගොඩ කතරගම දේවාලය

ගම්පොල අසළ වල්වාසගොඩ (සිතියම ඇල් 5/18) කතරගම දේවාලය ළඟ අළුත් ගොඩනැගිල්ලක් සඳහා කණින විට පැරණි ගඩොල් හමුවුණු නිසා මේ දෙපාර්තමේන්තුව ස්ථානය පරීක්ෂා කළා. මෙහි කුඩා දේවාල දෙකක්, බෙරට්ටුවක්, දැවැබක් සහ බුදුගෙයක්ද තිබෙනවා. මේ ගොඩනැගිලි සියල්ලම සෙවිලිකර ඇත්තේ අර්ධ කවාකාර උළුවලින්ය. යුලිපත්කඩ සහිත බාල්ක හා කැටයම්කළ දෙර කීපයක්ද මේ ගොඩනැගිලිවල තවමත් හොඳින් ආරක්ෂාවෙලා තිබෙනවා. මේ ගොඩනැගිලි විටින් විට අළුත්වැඩියා කර තිබෙනවා.

පවුල්පාව

කුමපනේ පළාතේ නැගෙනහිර උඩපළාත කෝරළයේ කුරගම වසමේ පවුල්පාව නමැති ගමේ (සිතියම අයි 20/49) ඇස්. ජී. සිංගු මහත්මියට අයිති පවුල්පාව වන්නේ මැටි වලක් භාරන විට ලෝකඩ බුදුපිළිමයක් හා කරඬුවක් ලැබී තිබෙනවා (IX වන හා X වන ඡායාරූප). බුදුපිළිමය වැඩ ඉන්නා පිළිමයකි. පිළිමය හා කරඬුව තැන්පත්කර තිබී ඇත්තේ මැටි භාජනයකයි. වල හැරීමේදී මැටි භාජනය කුඩා කැලිවලට කැඩීලා ය.

පිළිමය අඟල් 5½ ක් උසයි. අඟල් 3 ක් පළලයි. කරඬුව අඩි 1 යි අඟල් 2 ක් උසයි. එය අඩි 1 යි අඟල් 7 ක් වටකුරුයි. කරඬුවේ යටපේසාව වටේට ඇත් මුහුණු හා එයට උඩින් ඇති පේසාව වටේ නැට්ටුවන්ගේ රූපද තිබෙනවා.

කරඬුව හා පිළිමය පළාතේ ග්‍රාමසේවක විසින් ගලගෙදර පොලිසියට භාරදී, පොලිසියෙන් මෙම දෙපාර්තමේන්තුව භාරගන්නා. දැන් මේ පුරාවස්තු නුවර පුරාවිද්‍යා කෞතුකාගාරයේ තැන්පත් කර ඇත.

මාතලේ දිසාව

අඹණ

නැගෙනහිර මාතලේ පළාතේ, අඹන්ගහ කෝරළයේ අඹණ නමැති ගමේ (සිතියම අඩි 10/31) පැරණි ස්ථානයක් ඇත. මෙම ස්ථානයේ අඩි 1 යි අඟල් 8 ක් උස, අඩි 2 යි අඟල් 10 ක් වටකුරු ගණදෙව් රූපයක්ද, හිස සහ අත් නැති අඩි 2 යි අඟල් 10 ක් උස දේවරූපයක් ද, අඩි 3 යි අඟල් 4 ක් උස, අඩි 1 යි අඟල් 8 ක් පළල මුරගල් දෙකක් ද තිබෙනවා.

දකුණු පළාත

මාතර දිසාව

බෙරලපනාතර

මොරවක් කෝරළයේ බෙරලපනාතර නමැති ගමේ (සිතියම ඕ 10/60) කඳු ගැටයක් මුදුනේ පිහිටා ඇති ගල්බොක්කේ ගල්ලෙන පරික්ෂා කළා. මෙය ස්වභාවික ගල්ලෙනකි. පැරණි කිසිවක් එහි නැත.

වෙහෙරගොඩ දඟබ

මොරවක් කෝරළයේ පල්ලේගම නමැති ගමේ (සිතියම ඕ 10/41) වෙහෙරගොඩ දඟබේ උඩ කොටස ගරා වැටී හතරැස් කොටුවේ නිදහන්කළ වස්තු මතු වී තිබෙන බව පළාතේ දියාපති කුමා විසින් දන්වන ලදී. මෙම දඟබ අඩි 100 ක් පමණ වටකුරු අඩි 20 ක් පමණ උස අළුතෙන් සාදන ලද දඟබකි. මෙහි තැන්පත්කර තිබුණ වස්තූන් පැරණි දේ නොවේ. දඟබට නුදුරින් අඩි 2 ක් පමණ උස පැරණි ගල්කණු කිහිපයක් ඇත.

දෙව්නුවර, වෙළේ පොකුණ

දෙවුන්දර (සිතියම ඕ 25/59) ප්‍රදීපාගාර පාරේ පිහිටා ඇති වෙළේපොකුණ නොහොත් නොලුම් පොකුණ නැවතත් භාවිතයට ගතහැකි සේ සකස් කරන්නට දෙවුන්දර සුළු නගර සභාව යෝජනා කරන හෙයින්, එම ස්ථානය පරික්ෂා කළා. මෙය මඩ සහිත විශාල වලක්ය. එහි පුරාවිද්‍යාත්මක වටිනාකමක් නැත.

හම්බන්තොට දිසාව

හුන්නාකුඹුරේ-වෙහෙරගොඩ

නැගෙනහිර ගිරුවාපත්තුවේ හුන්නාකුඹුරේ (සිතියම පී 16/5, 13) වෙහෙරගොඩ නැමති උස් බිමක දඟබක් පිහිටි ස්ථානයක් තිබෙනවා. මේ දඟබේ අඩිතාලමවත් දැන් හරියට ඉතුරුවී නැත. දඟබේ අවශේෂයන් තිබෙන අවට පැරණි ගඩොල් කැලී හා හැඩ ගඩොල් කැලී විසිරී ඇත.

බටඅන, චේතියගිරි විහාරය

නැගෙනහිර ගිරුවාපත්තුවේ හුංගම බටඅන නමැති ගමේ (සිතියම පී 17/25) පිහිටි චේතියගිරි විහාරය පරික්ෂා කළා. මේ විහාර භූමියේ තැනින් තැන දකින්නට ඇති පැරණි ගඩොල් කැලී හැර වෙනත් කිසි පැරණි දෙයක් පොළොව මතුපිට පෙනෙන්නට නැත.

වෙළඟක්වල වෙහෙරයාය

නැගෙනහිර ගිරුවාපත්තුවේ අගුණකොළපැලස්ස වසමේ යකාගල නමැති ගමේ (සිතියම පි 16/7) පැරණි ස්ථානයක් ඇත. මෙහි චතුරශ්‍රාකාර වේදිකාවක් මත ගොඩනගන ලද දඟබක අවශේෂයන් තිබෙනවා. දඟබ හා වේදිකාව තනා ඇත්තේ ගඩොලින්ය. දඟබ අඩි 100 ක් පමණ වටකුරුයි. දඟබේ ඉතුරුවී ඇති කොටස හතරැස් මලුවක් සමගම අඩි 7 ක් පමණ උසයි. දඟබ නිධාන් සොරුන් විසින් හාරලාය. දඟබ මලුවද හතරවටෙන්ම ගරාවැටීලාය.

දඟබට නුදුරින් අඩි 6 යි අහල් 6 ක් දිග, අඩි 2 යි අහල් 11 ක් පළල ගලින් නෙලන ලද ආසන යක් ඇත. දැන් මෙම ආසනය තිබුණ ස්ථානයෙන් වෙනස් කර ඉඩමේ වෙන තැනක තැන්පත් කර ඇත. මේ ඉඩමේ ඇති ගඩොලක ප්‍රමාණය දිග අහල් 12 යි, පළල අහල් 8½ යි, ඝනකම අහල් 3 යි.

මේ ස්ථානයේ විටින් විට හේන් ගොවිතැන් කිරීම නිසා ඉඩමේ තිබූ තටවූන් විනාශ වී ඇත. දැන් මෙහි තාවකාලික ආවාසයක් තනාගෙන සංඝයාවහන්සේ තමක් පදිංචිවී සිටී.

ගල්වැව විහාරය

මාගම් පත්තුවේ උඩබැරගම නම් ගමේ (සිතියම පි 17/5, 6) මහආරේ ගල්වැව පන්සල අසල තිබෙන ගල්තලාවක් මත පැරණි දඟබක් හෝ ගොඩනැගිල්ලක් සඳහා කරවන ලද කළුගල් ආධාර බැම්මක අඩිතාලමක්ය. මේ අඩිතාලමෙන් සැහෙන කොටසක් සේදිගොස් ඇත. ගල්තලාව මත තැනීන් තැන පැරණි ගඩොල් කැලිද දකින්නට තිබේ. ගල්තලාවේ පාමුල පඩි කිහිපයක් ගලේ කොටා ඇත.

නැදිගම්විල විල්පිට විහාරය

මාගම්පත්තුවේ නැදිගම්විල (සිතියම පි 13/39) කිරිඳි ඔයේ දකුණු ඉවුරේ පිහිටා ඇති විල්පිට විහාරය නැවත පරීක්ෂා කළා. මෙහි ජරාවාස වූ අඩි 168 ක් පමණ වටකුරු සටාකාර වෛත්‍යා යක්ය. මෙම වෛත්‍යායේ ගර්භයෙන් බාගයක්ම ගරාවැටී ඇති අතර, ඉතිරි බාගය හතරැස් කොටුවේ මට්ටම දක්වා අඩි 50 ක් පමණ උසට හොඳින් ආරක්ෂාවී ඇත.

මේ පන්සලේ වන්නේ අඩි 3 ක් පමණ උස, කොට ගල්කණු ඇති, ගොඩනැගිලි තුනක අව ශේෂයන්ය. දඟබට නැගෙනහිරින් ගලින් නෙලන ලද කණු පාමුල් කවාකාරව යොදා ඇති ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් ඇත. මෙම ගොඩනැගිලි හා දඟබ වටකර ගඩොලින් කරන ලද ප්‍රාකාර බැම්මක අවශේෂයන්ය.

නැගෙනහිර පළාත

ත්‍රිකුණාමල දිසාව

නිලාවලියේ ඕලන්ද ගොඩනැගිල්ල

කඩවුක්කලම පළාතේ නිලාවලියේ (සිතියම යී 18/28) පැරණි ඕලන්ද දෙමහල් ගොඩ නැගිල්ලක්ය. නිසියාකාර නඩත්තුවක් නොමැතිව මේ ගොඩනැගිල්ල දැන් ජරාවාස වෙමින් පවතිනවා. මෙම ගොඩනැගිල්ල දෙපාර්තමේන්තුවට පවරා ගැනීමට දැන් කටයුතු කරගෙන යනවා.

මඩකලපු දිසාව

මඩකලපුවේ ඕලන්ද බලකොටුව

මඩකලපුවේ ඕලන්ද බලකොටුව පරීක්ෂා කළා.

අම්පාරේ දිසාව

දිසවාසිය අසල තැන්

දිසවාසියේ දගැබේ කැණීම් පරීක්ෂා කිරීමට ගිය අවස්ථාවල අසල තැන් කීපයක්ද පරීක්ෂා කළා. ලාභ්‍යගල මඟුල්මහවිහාරය අවට තැන් කීපයක්ම සටහන්කර ගන්නා. අවුරුද්ද තුළ රත්නවලි විහාරය, රජගල, පුළුකුණාව සහ ගොනාගොල්ල යන ස්ථානද පරීක්ෂා කළා.

වයඹ පළාත

කුරුණෑගල දිසාව

පහල බලදෙර ශ්‍රී නාගරුක්කාරාමය

දේවමැදිහත්පත්තුවේ බලදෙර කෝරළයේ පහල බලදෙර නමැති (සිතියම අයි 8/33) ශ්‍රී නාගරුක්කාරාම විහාර භූමියේ අඩි 5 ක් පමණ උස ගල්කුළුණු 20 ක් මත ටැම්පිට විහාර ගෙයක්ය. මේ විහාර ගෙය අඩි 22 ක් දිගයි. අඩි 16 ක් පළලයි. විහාරගෙයි බිත්ති වර්ධවී බිත්තිය වහළේ කොටසක් පැතලි උළුවලින් හා අනිත් කොටස සිංහල උළුවලින් වසා ඇත.

විහාරගෙය මැද ඇති බුදුමැදුර වටේ අඩි 4 යි අඟල් 6 ක් පළල ප්‍රදක්ෂිණා පටයක් ඇත. ප්‍රදක්ෂිණාපටය සිට බුදුමැදුරට ඇතුළුවීමට ඇති දෙරටුවට උඩින් මකරතොරණක් හා දෙරටුව දෙපස දෙරටුවාල රූප දෙකක් ද අඹාලාය. ප්‍රදක්ෂිණාපටයේ ඇතුළු බිත්තියේ බුද්ධරූප චිත්‍රයට නගා ඇත.

බුදුමැදුර මැද වැඩඉන්නා පිළිමයක්ය. ඒ දෙපස හිටිපිළිම හතරක් හා දේවරූප දෙකක් ඇත. පිළිම හා දේවරූප ලියෙන් කපා මැටියෙන් සම්පූර්ණකරලාය. පිළිම පසු කාලයකදී නැවතත් සායම් කරලාය. බුදුමැදුරේ වියන්පෝරුවේ මල් හා මල්පෙති චිත්‍රයට නගලා ඇත. විහාරගෙයි තිබෙන චිත්‍ර හා පිළිම කරවා ඇත්තේ මහනුවර සමයේදීය. විහාරගෙට හා පිළිම වටට වෙයන්ගෙන් හානි සිදුවී ඇත.

නැටිය පන්සල්ගොඩැල්ල

දේවමැදිහත්පත්තුවේ දේවමැදි කෝරළයේ නැටියේ (සිතියම අයි 8/24) පන්සල් ගොඩැල්ල නමින් පැරණි ස්ථානයක්ය. මෙහි කවාකාරව තැන්පත් කරන ලද කළුගලෙන් නෙලා ඇති කණු පාමුල් 7 ක් ශේෂව ඇති ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් ඇත. මෙය අඩි 20 ක් පමණ විෂ්කම්භයක් ඇති ගොඩනැගිල්ලකි. ගොඩනැගිල්ල මැද නිධාන් සොරුන් විශාල වළක් භාරලාය. ඒ අසලම මේ කැණීමේදී මතු වියැයි සිතිය හැකි යන්ත්‍ර ගලකි.

මේ ගොඩනැගිල්ලට දකුණෙන් අඩි 1½ ක් පමණ උස, ගඩොල් සහිත හතරැස් ගොඩැලි දෙකක් තිබෙනවා. මේ ගොඩැලි දෙකේ සම්භර තැන්වල ගල් අන්තිවාරම් පෙනෙන්නට ඇත. මෙය ගොඩනැගිලි දෙකක අවශේෂයන් විය හැක. මෙයින් එක් ගොඩැල්ලක නැගෙනහිර පැත්තේ කොරවක්ගල් දෙකක් හා කැටයම් නොකරන ලද වාම් සදකඩ පහණක්ද තිබෙනවා. කොරවක්ගල් දෙක පසට යටවී පෙනෙන්නට ඇත්තේ උඩ කොටස පමණයි.

මේ ගොඩැලි දෙකට දකුණෙන් නැගෙනහිර සිට බටහිරට අඩි 14 යි අඟල් 6 ක් දිග, උතුරේ සිට දකුණට අඩි 13 යි අඟල් 6 ක් පළල ගොඩනැගිල්ලක්ය. එක පැත්තකට ගල්කුළුණු 4 බැගින් ගල්කුළුණු 16 කින් සැදිලාය. මෙකී ගල්කුළුණක් සාමාන්‍යයෙන් අඩි 2 යි අඟල් 6 ක් පමණ උස ඇත.

මේ ස්ථානය අවට පැරණි ගඩොල් කැලි, උළුකැට කැලි හා ගල්කුළුණු කැලි දකින්නට තිබෙනවා. ස්ථානයේ තිබෙන සම්පූර්ණ ගඩොලක් අඟල් 13 ක් දිගයි. අඟල් 8 ක් පළලයි, අඟල් 2½ ක් ඝනකමයි. අඩි 3 ක් පමණ දිග ගල්පුවරුවක කොටා තිබෙන ලිපියක් මෙහි තිබී ඒ අසලම ඇති පාසැලට ගෙනගොස් තබා ඇත. මෙම ලිපිය තරමක් ගෙවිගොස් ඇත.

මේ ස්ථානයේ ගොවිතැන් කිරීම සඳහා කර ඇති අපරික්ෂාකාරී කැණීම් නිසා මෙහි තිබෙන පුරාණ ගොඩනැගිලි විනාශකර ඇත.

කාසිකොටේ පැරණි දැල බ

වන්නිභත්තපත්තුවේ ගන්නිගේ කෝරළයේ කාසිකොටේ නමැති ගමේ (සිතියම එෆ් 23/5,6) උතුරු මායිමේ අඩි 5 ක් පමණ උස, අඩි 100 ක් පමණ වටකුරු දැලබක අවශේෂයන් තිබෙනවා. මෙම දැලබ නිධාන් සොරුන් විසින් බිඳලාය. දෙකට කැඩී ඇති දැලබේ යුපගල නිදහන් සොරුන් විසින් දැලබ මැද භාරා තිබෙන වළේ ඇත.

පුස්වැල්ලේ ජයකඩුලෙණ

වැඳුම්පිලි භත්තපත්තුවේ හේවාච්ඡයේ කෝරළයේ පුස්වැල්ල නමැති ගමේ (සිතියම අයි 19/15) ජයකඩුලෙණ රජමහා විහාරය පරික්ෂා කළා. මේ විහාරභූමියේ කටාරම් කෙටු විශාල ගල් ලෙණක්ය. මේ ලෙණ අවට අළුත් විහාරගෙවල් දෙකක් කරවා ඇත.

කුඩාගල්ගමුව වැම්පිට විහාරය

වැඳුම්පිලි භත්තපත්තුවේ කුඩාගල්ගොඩ කෝරළයේ කුඩාගල්ගමුව නමැති ගමේ (සිතියම අයි 14/9) පන්සල් භූමියේ කුඩා වැම්පිට විහාරගෙයක්ය. විහාරගෙය මැද වැඩිහිඳින පිළිමයක් ඇත. එය දෙපස ගිටිපිළිම දෙකක් හා විෂ්ණු දෙවියන්ගේ හා නාථ දෙවියන්ගේ රූප දෙකක් ද ඇත. විහාරගෙයි බිත්තිවල හා වියන්පෝරුවේ නුවර සමයේ දී කරවන ලද විත්‍රය. වියන් පෝරුවේ සුවිසි විවරණය විත්‍රයට නගා ඇත.

මෙම විහාරගෙය වටේ කොට බිත්තියකින් හා ඒ මත යව් කරන ලද දිග ජනෝලවලින් ආවරණය වූ ප්‍රදක්ෂිණාපථයක් ඇත. මේ ප්‍රදක්ෂිණාපථයෙන් විහාරගෙට ඇතුළුවීමට ඇති දොරටුවට උඩින් මකර නොරණක්ය. දොරටුව දෙපස මැටියෙන් තනන ලද නයි පෙණ තුනකින් යුත් නාග දොරටුපාල රූප දෙකක්ය.

විහාරගෙයි බිත්ති වර්වච්චි බිත්ති වන අතර, වහල වසා ඇත්තේ සිංහල උළුවලින්ය. විහාර ගෙට වේයන්ගෙන් බොහෝ හානි සිදු වෙලා ඇත. විහාරගෙයි එක පැත්තක් ගිලාබැසලාය. මෙම විහාරගෙය ආරක්ෂිත ස්මාරකයක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරගෙන යනුවා.

අරගම

ගිරියාල භත්තපත්තුවේ හැටහයේ කෝරළයේ අරගම (සිතියම අයි 9/6) කඳුගැටයක් පාමුල කටාරම් කෙටු විශාල ගල් ලෙණක් තුළ මැටියෙන් හා ගඩොලින් කරවන ලද සැතපෙන බුදු පිළිමයක්ය. මේ බුදුපිළිමය අඩි 32 ක් දිගය. පිළිමයේ හිස සහ පපුව නිදහන් සොරුන් විසින් කඩලාය. ලෞකික වස්තු කාමයෙන් වැඩුණු මේ පාපතරයෝ කෙතරම් පූජ්‍ය වස්තුවක් වුව ද අතහරින්පෝ නැත.

මෙය වනාහි මේ රටේ වන්දනීය වූත්, සංස්කෘතික වූත් වස්තූන් කඩා බිඳ දැමීමේ දුර්ලභ සිද්ධියක් නොවෙයි. සෙල්මුවා පිළිම වහන්සේලා තුළ ද සෙල් ලිපි ඇති ගල් තුළ ද නැති වස්තූන් යොයන කාපාලුවන්ගේ තණහාව නිසා මිළ කළ නොහෙන ඇතැම් වස්තූන් සඳහට ම නැති වී යෑම මහත් කණගාටුවට කරුණකි. පිළිමය ඔප මට්ටම් කර තිබුණු හුණු බදමක් ගැලවී ගොස්ය. පිළිමයේ පා දෙකට උඩින් සිවුරේ පොටවල් හැඩ දමා තිබුන හුණු බදමයෙන් ස්වල්පයක් ඉතුරු වී ඇත. මේ ගල්ලෙණේ කටාරමට යටින් බ්‍රාහ්මී අක්ෂරයෙන් ලෙන් ලිපියක්ය.

පිළිමය තිබෙන ගල් ලෙණට යාර 100 ක් පමණ දකුණෙන් කටාරම් කෙටු තවත් ගල් ලෙණක්ය. මේ ගල් ලෙණ අසල ඔප මට්ටම් නොකරන ලද පැරණි ගල් කුළුණු කැලී කිහිපයක් ඇත.

ගල්ලෙන් ඇති ඉඩමට දකුණෙන් ගඩොල් කැලී සහිත කුඩා වටකුරු ගොඩැල්ලකි. මෙය පැරණි දැලබක අවශේෂයන් විය හැක.

කොළඹගම පුරාණ රජමහා විහාරය

දේවමැදිහත්පත්තුවේ නිස්සව කෝරළයේ කොළඹගම (සිතියම අයි 8/51) පුරාණ රජමහා විහාර භූමියේ ගල්කලාවක් මත විශාල කළුගල් කුට්ටි උඩ කුඩා වැම්පිට විහාරගෙයක් තිබෙනවා. මෙම විහාරගෙය නුවර සමයේ දී ගැමියන් විසින් කරවන ලද එකක් බව කියනු ලැබේ. මේ විහාරගෙය වට කර එයට වඩා විශාල ගෙයක් තනාලාය. විහාරගෙය හා එය වට කර ඇති ගෙය අතර තිබෙන පරතරයේ මිනිසෙකුට ඇවිදීමට තරම් ඉඩකඩ මෙදීය. එබැවින් විශාල ගෙය තනා ඇත්තේ මැද තිබෙන කුඩා විහාරගෙයි ආරක්ෂාව සඳහා බව ඡේතවා. විහාරගෙට යා කොට, ඉදිවිසසින් විශාල ශාලාවක් තිබෙනවා. මෙය පසු කාලයක දී විහාරගෙට එකතු කරන ලද කොටසක් බව සිතෙනවා. විහාරයේ වහළ වසා ඇත්තේ පෙනී උළුවලින්ය.

මැද තිබෙන කුඩා විහාරගෙය තුළ බුදුපිළිම තුනක් හා දේව රූප දෙකක් තිබෙනවා. බුදු පිළිම තුනෙන් දෙකක් වැඩ සිටින පිළිම වන අතර, විහාරගෙයි මැද තිබෙන අනිත් පිළිමය වැඩ හිඳින පිළිමයකි. මෙම විහාරගෙයි පිට පැත්තේ දෙරටුව දෙපස දෙරටුවාල රූප දෙකක් තිබෙනවා. බිත්තිවල හා වියන්පෝරුවේ මහනුවර යමයේ දී කරවන ලද සිතුවම් ඇත. දෙරටු පාල රූප දෙකේ හිස් වැසුම් හා වස්ත්‍රවල ඉතා සියුම් රටාවල් ඇඳ තිබෙනවා. විහාරගෙයි තිබෙන ලී කුළුණුවල හා ලී උළුවස්සේ රූකම් කරලාය. කුළුණුවල තිබෙන කැටයම් අතර, මල්ලව පොරකරුවන්ගේ රූප තිබෙනවා. මේ විහාරගෙය ආරක්ෂිත ස්මාරකයක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරගෙන යනවා.

වටවන වෙහෙරගේන

දේවමැදි හත්පත්තුවේ නිස්සව කෝරළයේ වටවන (සිතියම අයි 8/50) වෙහෙරගේන නමැති ස්ථානය පරීක්ෂා කළා. මෙහි නිදන් සොරුන් විසින් විනාශ කරන ලද කුඩා දැනට අවශේෂයන් තිබෙනවා. මෙහි පුරාවිද්‍යාත්මක වැදගත්කමක් ඇති දෙයක් ගේෂව නැත.

බිංගිරියේ රජමහා විහාරය

කටුගමපොල හත්පත්තුවේ කිනියගම කෝරළයේ බිංගිරිය (සිතියම අයි 7/49) රජමහා විහාර භූමියේ විශාල වැම්පිට විහාරගෙයක් තිබෙනවා. මේ විහාරගෙය තනා ඇත්තේ අඩි 7 ක් පමණ උස ගල් කුළුණ මතයි. විහාරගෙයි පාතමාලය වට කර බිත්ති බැඳ හතර පැත්තේ දෙරටු තබා ඇත.

විහාරගෙයි උඩමාලය මැද බුදුගෙයක් තිබෙනවා. බුදුගෙය වට කර ප්‍රදක්ෂිණාපථයක් ඇත. එය වටේ කැටයම් කරන ලද ලී කුළුණු හා ලී කුළුණු මත, කැටයම් කළ ඡේතකිද ඇත. ප්‍රදක්ෂිණාපථයට ඉහළින් වියන්පෝරුවේ නැතින් නැන නුවර සමයේ දී කරවන ලද චිත්‍ර ය. බුදුගෙයි තිබෙන පිළිම හා චිත්‍ර සියල්ලම පසු කාලයකදී අළුත්වැඩියා කර ඇත.

විහාරගෙයි පාත මාලය සම්පූර්ණයෙන්ම වාගේ අළුත්වැඩියා කරලාය. එහි වහළය රටඋළු වලින් වසා ඇතත්, කැටයම් කරන ලද පැරණි පරාල වෙනස් කර නැත.

රාජාගණ ජනපද ව්‍යාපාරයේ පළමුවන පියවරේ 19 වෙනි කොටස

රාජාගණ ජනපද ව්‍යාපාරයේ පළමුවන පියවරේ 19 වෙනි කොටසේ පැරණි ස්ථානයක්ය. මෙහි අඩි 45 ක් දිග, අඩි 32 ක් පළල ගොඩනැගිල්ලක් ඇත. මේ ගොඩනැගිල්ලේ අඩි 9 යි අඟල් 6 ක් පමණ උස ගල් කුළුණු 6 ක් යථා පරිදි තිබේ. තවත් කුළුණු කිහිපයක් පොළොව මතු පිට බිමට පෙරළී ඇත. ගොඩනැගිල්ල තුළ අඩි 5 ක් දිග අඩි 4 ක් පළල ගල්ලැල්ලක් ඇත. ගොඩනැගිල්ලට ඇතුළුවීමට තිබෙන දෙරටුව අසල අඩි 5 යි අඟල් 3 ක් පමණ දිග, අඩි 3 ක් පමණ පළල එලිපත් ගල් දෙකකි. මෙම ගල් සම්පූර්ණයෙන්ම පොළොව මතු පිටට පැදී නැත.

මෙම ගොඩනැගිල්ල අසල තවත් කුඩා ගොඩනැගිල්ලක හා පැරණි බැම්මක අවශේෂයන්ය. පැරණි බැම්ම මතු වී ඇත්තේ වාරිමාර්ග ඇළක් හැරීමේදීය. මේ ස්ථානය අවට පැරණි වලන් කැලීද දකින්නට තිබේ.

මේ ස්ථානයට නුදුරින් තවත් පැරණි ස්ථානයක් ඇත. මෙම ගොඩනැගිල්ල එක පැත්තකට ගල් කුළුණු ජෙලි 5 බැගින් ගල් කුළුණු 25 කින් සැදිලාය. ගල් කුළුණක් අඩි 2 යි අහල් 6 ක් පමණ උසයි. මේ ගොඩනැගිල්ල තුළ කැඩී ගිය ගල් ලෑල්ලක් දකින්නට තිබේ. මෙම ගොඩනැගිල්ල අසල අඩි 17 ක් දිග අඩි 14 ක් පළල එක සමාන ගොඩනැගිලි දෙකක් ඇත. මෙම ගොඩනැගිලි දෙකේ එක පැත්තකට ගල් කුළුණු ජෙලි 4 බැගින් ගල් කුළුණු 16 ක් බැගින් ඇත. ගල් කුළුණක් සාමාන්‍යයෙන් අඩි 2 යි අහල් 6 ක් පමණ උසය.

සියඹලාගමු ව්‍යාපාරයේ උස්ගල

වත්ති හත්පත්තුවේ බටහිර හතළිස්පහ කෝරලයේ සියඹලාගමුව ව්‍යාපාරය තුළ පිහිටි උස්ගල (සිතියම ඇෆ්ස් 18/8) පැරණි ස්ථානයකි. අඩි 515 ක් පමණ උස මෙම ගල් පර්වතය උඩට නැගීමට ගල් පඩි 345 කින් යුත් පියගැට පෙළක් ඇත. ගල මුදුනේ නිදන් සොරුන් විසින් විනාශ කරන ලද දඟබක අවශේෂයන්ය. ගල් පර්වතය අසල ගලින් නෙලන ලද ශ්‍රී පතුල් ගලක් හා බුදු පිළිම දෙකක කැලි ද දකින්නට ඇත. පර්වතයේ නැගෙනහිර කොටසේ පැරණි ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන්ය. මේ ගොඩනැගිල්ල අසල අඩි 8 ක් පමණ පළල කඩා දමන ලද ගල් ලෑල්ලක් දකින්නට තිබේ.

සුන්තලම දිසාව

පල්ලම කොටුවෙහෙර

දෙමළ හත්පත්තුවේ කුමාර පල්ලම පත්තුවේ පල්ලම (සිතියම අයි 6/16)කොටුවෙහෙර පරික්ෂා කළා. මේ ස්ථානයේ අඩි 2 ක් පමණ උස පැරණි ගඩොල් කැලි සහිත ගොඩැල්ලක්ය. මෙයට නුදුරින් අඩි 1 යි අහල් 6 ක් පමණ උස ඔපමට්ටම් නො කරන ලද ගල් කුළුණු කිහිපයක් ඇත. මෙහි මෙම දෙපාර්තමේන්තුවට වැදගත් දෙයක් නැහැ.

නාන්කඩවර ශ්‍රී බෝධිමළු විහාරය

මේ ස්ථානය ඇත්තේ උතුරු පිටිගල කෝරලයේ යාගම්පත්තුවේ නාන්කඩවර නමැති ගමේය. (සිතියම අයි 11/31) මේ විහාර භූමියේ අඩි 12 ක් පමණ උස අඩි 175 ක් පමණ පර්මිතිය ඇති ජරාවාස වූ පැරණි දඟබක් තිබෙනවා. දඟබ අවට විසිරී තිබුණ පැරණි ගඩොල් දැන් දඟබ මත ගොඩගසා තිබෙන බැවින්, එය නිදන් සොරුන් භාරා තිබේ දැයි කීමට අපහසුය. දඟබට නුදුරින් පොළොවෙන් උදුරා දමා ඇති ගල් කණු කැලි කිහිපයක් ඇත. මෙහි ඇති දඟබේ ගඩොලක දිග අහල් 14 යි පළල අහල් 8½ යි. ඝනකම අහල් 3 යි.

ඌව පළාත

බදුල්ල දිසාව

ගොඩේගෙදර පැරණි විහාරය

ටිල්පොල කෝරලයේ මැදගම වසමේ ගොඩේගම නමැති ගමේ (සිතියම ඇම් 7/62) ගොඩේ ගෙදර විහාර භූමියේ ක්‍රි. ව. 1800 දී පමණ කරවන ලද පැරණි විහාරගෙයක් වේ. මෙහි ඇතුළු විහාර ගර්භය තුළ ලියෙන් කපා මැටියෙන් වැඩ අවසන් කළ වැඩිහිඳිනා පිළිමයක් හා ඒ දෙපස වැඩිහිඳින පිළිම දෙකක් ද ඇත. මෙම ඇතුළු ගර්භයේ බිත්තිවල සත් සතිය චිත්‍රයට නගාලාය. මෙහි උඩ තිබෙන වියන්පෝරුවේ චිත්‍ර ඇඳ තිබෙනවා.

ඇතුළු ගර්භය වට කර ප්‍රදක්ෂිණාපථයකි. මේ ප්‍රදක්ෂිණාපථයේ ඇතුළු බිත්තිය වටේ බුදු පිළිම අඹා ඇත. මෙම බුදුපිළිම එකක් වත් සම්පූර්ණයෙන් අවසන් කර නැත. ප්‍රදක්ෂිණා පථයේ කොටසක ජාතක කතා චිත්‍රයට නගලාය. ඉතුරු කොටසේ කිසිවක් ඇඳ නැත. ප්‍රදක්ෂිණාපථයේ වැඩ සම්පූර්ණයෙන් අවසන්කර නැති බව මෙයින් තේරුම් ගතහැකිය.

විහාරගෙට ඇතුළුවීමට ඇති ලී උළුවස්සේ පාලපෙනි ආදී කැටයම් කපාලාය. විහාරගෙයි වහල සෙවිලිකර ඇත්තේ සිංහල උළුවලිනි. එහි බිත්ති වර්වචි බැඳලාය. මෙම විහාරගෙය ආරක්ෂිත ස්මාරකයක් ලෙස ප්‍රකාශකිරීමට කටයුතු කරගෙනයනවා.

මොණරාගල දිසාව

බලහරුවේ මොණරකන්ද හෝ හල්මිල්ලාවකනන්ත

වැල්ලවාය කෝරළයේ බලහරුව නමැති ගමේ (සිතියම පි 2/7) හල්මිල්ලාවැව නම් ස්ථානයේ මොණරකන්ද නමින් අඩි 600ක් පමණ උස ගල්පර්වතයක් මත ජරාවාසවූ කුඩා දගැබක අවශේෂයන් ඇත.

විදිමග

වැල්ලවාය කෝරළයේ බලහරුව ගමේ විදිමග නමැති මේ ස්ථානය (සිතියම ඇම් 22/55, 63) පිහිටා ඇත්තේ මොණරකන්දට සැතපුම් 1 1/2 ක් පමණ බටහිරින් ය. මෙහි අඩි 180 ක් පමණ පරිමිතය ඇති අඩි 10 ක් පමණ උස ජරාවාසවූ දගැබක් ඇත. මේ දගැබ තනා ඇත්තේ ගඩොලින් කරනලද වතුරග්‍රාකාර වෙදිකාවක් මතයි. මෙම වෙදිකාවට නැගීමට පඩිපෙළක් නැගෙනහිරින් ඇත. එය දෙපස කැටයම් රහිත ශිච්චට්ඨිකළ මුරගල් දෙකක්ය.

මේ දගැබට උතුරෙන් අඩි 49 ක් පමණ දිග අඩි 30 ක් පමණ පළල ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන්ය. මෙම ගොඩනැගිල්ලේ ගඩොල් බිත්තියකින් කොටසක් අඩි 4 ක් පමණ උසට ශේෂය. ගොඩනැගිල්ලේ එකක් අඩි 8 ක් පමණ වූ ගල්කුළුණු 5 ක් යථාපරිද්දෙන් ඇත. ගල්කුළුණු තිබී ඇත්තේ ගඩොල් බිත්ති මැදයි. ගොඩනැගිල්ල මැද හිටිපිළිමයක පාදම්ගලක්ය. දගැබ හා මේ ගොඩනැගිල්ල වටකර සත්කගලින් කරනලද ප්‍රාකාර බැම්මක අවශේෂයන්ය.

දගැබට යාර 100 ක් පමණ ඇතිත් කළුගලක්මත ගඩොලින් කරනලද ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් ඇත. එය පැත්තක් අඩි 16 ක් වූ සමචතුර්ශ්‍රයකි. එහි ගඩොල්බිත්ති අඩි 6 ක් පමණ උසට ආරක්ෂාවී ඇත. ගඩොල් බිත්ති මැද ගල්කුළුණු නැත. ගොඩනැගිල්ලේ පහල ආරක්කු හැඩයට කර තිබුන බව බිත්තියක උඩකොටසේ ඉතුරුවී ඇති හැඩයෙන් පෙනෙනවා. ගොඩනැගිල්ලේ ගඩොලක් දිගින් අහල් 12 යි, පළලින් අහල් 7 යි, යනකමෙන් අහල් 2 යි.

මේ ස්ථානය පුරාවිද්‍යා කටයුතු සඳහා වෙන්කර තබන ලෙස පළාතේ දිසාපතිතුමාට දන්වනලදි.

මුස්පතේ රජමහා විහාරය

බුක්තල වැදිරට කෝරළයේ විහාරමුල්ලේ (සිතියම ඇම් 14/42) මුස්පතේ රජමහා විහාරභූමිය පරීක්ෂාකලා. මෙහි නුවරසමයේදී කරවනලද විහාරගෙයක් ඇත. එහි ඇතුළු විහාරගර්භයකුළු විශාල වැඩිහිඳින පිළිමයක් හා එය දෙපස විෂ්ණු හා නාට් දේවරූප දෙකක්ද ඇත. බුදුපිළිමය මැටියෙන් කරවා ඇති අතර, දේවරූප දෙක ලියෙන් කපා මැටියෙන් හැඩකරලාය. බිත්තිවල සුවිසිව්වරණය වික්‍රයට නගා ඇත. වියන්පෝරුවේ ලියවැල් සිතුවම්කරලාය.

අළුත් විහාරමන්දිරය වටකර ප්‍රදක්ෂිණාපඨයක්ය. එම ගර්භයේ බිත්තිවල අපාය වික්‍රයට නගලාය. මේ ගර්භයේ සිට ඇතුළු ගර්භයට ඇතුළුවීමට තිබෙන දොරටුව උඩින් විශාල මකර තොරණක් අඹා ඇත.

මෙම විහාරගෙයි තිබෙන බිතුසිතුවම් බොහෝමයක් දැන් මැකී හා ගැලවී ගොස් ඇත. විහාරගෙයි වහළය වසා ඇත්තේ සිංහල උළුවලින්ය.

මෙම පන්සල පිහිටා ඇත්තේ පැරණි භූමියකයි. එහි තැනිත්තැන ගල්කුළුණු කිහිපයක්ය. විහාරගෙය පිහිටි උස්බිමට නැගීමට ඇති පඩිපෙළ අසල හිස හා පාද නොමැති හිටිපිළිමයක්ය. මෙම පිළිම කොටස අඩි 6 යි අහල් 8 ක් උසයි. එය අඩි 2 ක් පමණ පළලයි.

කොටවෙහෙරගල සේලමාලි වෛත්‍යාය

මේ වෛත්‍යාය පිහිටා ඇත්තේ වැල්ලවාය කෝරළයේ වැල්ලවාය නමැති ගමට නුදුරින් ඇති කොටවෙහෙරගල නම් ස්ථානයේය (සිතියම ඇම් 18/33). මෙහි නිදන් සොරුන් විසින් බිඳිනලද අඩි 70 ක් පමණ පරිමිතිය ඇති දැකි. මෙම දැකි තනා ඇත්තේ අඩි 35 ක් දිග, අඩි 33 ක් පළල ගොඩලින් කරන ලද හතරැස් වේදිකාවක් මතයි. මේ වේදිකාවත් සමගම දැකි අඩි 7 ක් පමණ උසයි.

දැකිට බටහිරින් එක පැත්තකට ගල්කුළුණු පේලි හතර බැගින් ගල්කුළුණු 16 කින් සැදුන ගොඩනැගිල්ලක්ය. මෙම ගොඩනැගිල්ල නැගෙනහිර සිට බටහිරට අඩි 18 යි අභ්‍ර 6 ක් දිගයි. එය උතුරේ සිට දකුණට අඩි 15 ක් පළලයි. ගොඩනැගිල්ලේ ගල්කුළුණක් සාමාන්‍යයෙන් අඩි 2 ක් පමණ උසයි. දැකි හා ගොඩනැගිල්ල වටකර තිබුණ සක්කලලින් කරනලද ආධාරබැම්මක අවශේෂයන් තැනින් තැන ඇත.

කොටවෙහෙරගල විහාරය

මේ ස්ථානය ඇත්තේ සේලමාලි වෛත්‍යායට සැතපුම් ෫ ක් පමණ දකුණෙන්ය (සිතියම ඇම් 18/41). මෙහි ඇති විශාල ගල්පරයේ දකුණු බැවුමේ කවාරමකෙටු ගල්ලෙන් කිහිපයක්ය. මෙයින් එක ගල්ලෙණක බ්‍රාහ්මී අක්ෂර ලෙන් ලිපියක් ඇත. ගල පතුරුගැසීම නිසා මේ ලිපියේ අකුරු කිහිපයක් ද කැඩගොස්ය.

කෝන්ගහවැව ප්‍රගුණකිරීමේ ප්‍රවේශ ඇල

කඳුකර කෝරළයේ ඇතලේ වසමේ මුතුකෙටියාව නමැති ගමේ (සිතියම ඇම් 13/62) කෝන්ගහවැව ප්‍රගුණකිරීමේ ව්‍යාපාරයේ ප්‍රවේශ ඇල කැපීමේදී ඔපමට්ටම් නොකරනලද රළු ගල්කුට්ටි කිහිපයක් ඇලේ එක ඉවුරකින් මතු වෙලාය. ගල් වෙන්කිරීම සඳහා පුරාණයේදී කොටනලද කුහර මෙහි ගල්කුට්ටි දෙකක ඇත. මෙතැනම තිබී යකඩ උල්කටු දෙකක් හා තවත් යකඩ භාණ්ඩයක කොටසක්ද ලැබුණා. මෙහි වෙනත් පැරණි කිසිවක් නොමැති බැවින්, මේ ගල් යම්කිසි වැඩක් සඳහා ඔපමට්ටම් කිරීමට ගෙනෙන ලද ගල්කුට්ටි වෙන්ට ඇත.

කෙහෙලගල වල්මිතලාව

කන්දකර කෝරළයේ හිඟුරුකඩුව වසමේ කෙහෙලගල නමැති ගමට (සිතියම ඇම් 13/59) උතුරෙන් මේ ස්ථානය පිහිටා ඇත. මෙහි උස්බිමක නිදන් සොරුන් විසින් භාරා කඩාබිඳ දමනලද කුඩා දැකික්ය. දැකිට නැගෙනහිරින් ඇති කඳුගැටයක් පාමුල ගල්ලෙණක් ඇත.

මොණරාගල වතුයායේ පැරණි ස්ථානය

බුත්තල වැදිරට කෝරළයේ, මුප්පනේ වසමේ, මොණරාගල (සිතියම ඇම් 14/34) මොණරාගල ගෘප් නමැති වතුයායේ පැරණි ස්ථානයක් ඇත. මේ වන්නේ කඳුසහිත වූ විශාල ගල්පර වලින් ගහණවූ කොකෝවා හා රබර් වැවිලිකර ඇති පෙදෙසක ගල්ගුහා කිහිපයෙකි. මින් විශාල ගල්ගුහා දෙකක 10-12 වන සියවස් අතර කාලයේ පැරණි සිංහල අක්ෂර සහිත සෙල්ලිපිය බැගින් ඇත. ස්ථානයේ නොයෙකුත් තැන්වල පුරාණ ගොඩනැගිලිවලින් ශේෂ වූ ගල් ඇත. සෙල්ලිපි සහිත එක් ගල්ගුහාවක් අසල කුඩා සම්බිමක ගොඩනැගිලිවල අවශේෂයන්ය. එකී ලෙණ සහිත ගල්දෙකෙන්, ඒ අවට ගල්පරවලත් ගොඩනැගිලි හා වහල සඳහා ගලේ යෙදූ කැපුම් ඇත. එක් ගල්ගුහාවක හුණුබදමයක් හා මුලදී චිත්‍රයන් තිබිණැයි සිතියමැති ලකුණුය. මෙකී ගල්ගුහාව තුළ හිස නැති බුදුපිළිමයක කොටස් දෙකක් ඇත.

උතුරු මැද පළාත

අනුරාධපුර දිසාව

අළුත්ගන්නිරියාගම තම්මැන්නාකන්ද ගල්ලෙන්විහාරය

උතුරු කල්ගම කෝරළයේ ඉහළ කැලෑගම කුලානේ අළුත්ගන්නිරියාගම (සිතියම එෆ් 19/15, 16) තම්මැන්නා කන්දේ ගල්ලෙන්කය. මෙම ගල්ලෙන් වටේ පැරණි ගඩොල් බිත්ති තිබුණ බව එහි අවට විසිරී ඇති පැරණි ගඩොල්කැලිවලින් වටහාගත හැක. දැන් මෙම ලෙන් වටේ අළුතෙන් බිත්ති බැඳ සංස්ථාපිතවන්නේ එහි පදිංචිවී සිටින. මේ අවට වෙනත් පැරණි කිසිවක් නොමැත.

පාලගම ගලෙන්බැඳි යෝද්‍යා ලීඳ

බටහිර නුවරගම පළාතේ විලවිටිය කෝරළයේ පාලගම (සිතියම ඇෆ් 8/53) කුඹුරක් මැද පැරණි ගල්පුවරුවලින් සාදනලද සමචතුරස්‍රාකාර ලීඳක් ඇත. කපා මට්ටමකල ගල් මේ ලීඳ බැඳීම සඳහා යොදවා ඇත. එහි එක පැත්තක් අඩි 6 ක් පමණ දිගයි.

මෙය "ගලෙන්බැඳි යෝද්‍යා ලීඳ" යැයි ව්‍යවහාර වන්නේ එය යෝධ ගල්පුවරු යොදා බැඳ තිබෙන නිසාත්, එවැනි ගල් එහා මෙහා ගෙනයා හැක්කේ "යෝධයින්" විසින් පමණක් යැයි ගම්මුත් විශ්වාස කළ නිසාත්ය. මෙම ලීඳ ගොවීන් විසින් කුඹුරු අස්වැද්දීම සඳහා පොළොව මට්ටමට පස් පුරවා ගොඩකරලාය.

රත්මලේ සුදර්ශනා ආරණ්‍යය

මේ ස්ථානය පිහිටා ඇත්තේ බටහිරනුවරගම පළාතේ නුවරගම කෝරළයේ රත්මලේ ව්‍යාපාරයේ (සිතියම ඇෆ්. 9/27) පහේ ඇලේ සිට සැතපුම් දෙකක් පමණ ඇතිත් කැලේ මැදය. මෙහි ගල්ලෙන් 5 ක් තිබේ. එයින් විශාලම ගල්ලෙන් බාගයක් ගොඩකර කවාරමට උඩින් වහළකින් ආවරණයකර හික්මු නිවාසයක් ලෙස සකස්කර ඇත. මෙම ගල්ලෙන් පිහිටි ගල්පර්වතය මත දැනටත් තිබුණ බවට ලකුණු තිබේ. දැන් මේ දැනට සම්පූර්ණයෙන් විනාශකර ඇත.

මේ ස්ථානයේ සිට යාර 50 ක් පමණ බටහිරින් පඩි කැපූ ගල්පර්වතයක් හමුවේ. මෙහි පඩි කපා ඇත්තේ එහි මුදුනේ දැනටත් තිබුණ බැවිනි. එය දැන් සම්පූර්ණයෙන්ම විනාශකර ලාය. මෙම පඩිපෙළ දෙපස තැනින්තැන සෙල්ලිපි පහක් ඇත. මෙම සෙල්ලිපියක් ප්‍රමාණයෙන් අඩි 4 ක් පමණ වන අතර, ජෙළි කිහිපයකින් සමන්විතය. මේ ගල්පර්වතය පාමුල කඵලින් නෙලනලද කණු පාදම්ගල් කිහිපයක් දකින්නට තිබෙනවා.

මාමිනියාව රජමහා විහාරය

මාමිනියා කෝරළයේ නොරුව කුලානේ මාමිනියාව නමැති ගමේ (සිතියම ඇෆ් 15/52, 60) මාමිනියාව රජමහා විහාර භූමිය කැණීමේදී හුණුගලින් නෙලනලද පැරණි බුදුපිළිමයක් මතු වෙලාය. මෙය හිටපිපිළිමයකි. එහි අත්, පා කැඩීගොස්ය. පිළිම කදෙන් ගැලවී ඇති හිස සිමෙන්ති බදුම දමා දැන් කදට සවිකර ඇත. මේ පිළිමය අඩි 6 යි අභල් 3 ක් උසයි. එය අඩි 2 යි අභල් 3 ක් පළලයි. පිළිමය ලැබුණ ස්ථානයේ පැරණි ගඩොල් ද මතුවෙලාය. මේ අසල තිබෙන පැරණි දැනටත් දැන් සම්පූර්ණයෙන්ම අළුත්වැඩියා කරලාය. මේ දැනට දකුණෙන් හතරැස් ගොඩැල්ල ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් විය හැකිය.

මේ ස්ථානයේ තිබෙන සම්පූර්ණ ගඩොලක ප්‍රමාණය දිග අභල් 15 යි, පළල අභල් 8 යි, ඝනකම අභල් 3½ යි.

මහමැස්සැල්ලාව

හුරුවපළාතේ, උඩඩියන්කුලම කෝරළයේ අළුත්ගන්නකුලානේ මහමැස්සැල්ලාව නමැති ගමේ (සිතියම ඇෆ් 5/31) මහජනයා අතර රජයෙන් බෙදූ තිබෙන ඉඩමක ඇති පැරණි ස්ථානයක් පරීක්ෂාකළා. මෙහි තිබුණ ගොඩනැගිල්ල උතුරේ සිට දකුණට අඩි 22 ක් හා නැගෙනහිර සිට බස්නාහිරට අඩි 19 ක් පමණද වේ. මෙය ඊසානයට මුහුණලා සකස්වුණු ගොඩනැගිල්ලකි, මේ ගොඩනැගිල්ලට අයත් ගල්පාදම්වලින් වැඩිහරියක් දැන් බිමට පෙරළී ඇත.

මෙහි රුකම් කළ ගල් කිසිවක් නැත. ගල් අතුරින් සඳහන් කළයුතු පුරාණ ගලකට ඇත්තේ පඩි කඳකි. එය දිගින් අඩි 5 යි අඟල් 6 ක්ද, පළලින් අඩි 3 අඟල් 6 ක් ද වේ. එහි කුඩිම්බියක් දිගින් හා පළලින් අඟල් පහක් පමණ වේ.

පලුකෙටුවැවේ වෙහෙරහේන

හුරුළුපළාතේ, උඩ්ඩියන්කුලම කෝරළයේ අළුත්ගන්කුලාතෝ පලුකෙටුවැව නමැති ගමේ (සිතියම අග්‍රිප් 5/39) වෙහෙරහේන නම් පැරණි භූමියකි. මේ භූමිය මැදින් වම්බොටුවේ ගමට යන පාරක් ඇත. මෙහි දක්නට ලැබෙන පැරණි කර්මාන්තවල එතරම් කලාත්මකකමක් නොමැති හෙයින් මෙය මෑතකාලයට අයත් ස්ථානයක් බව පෙනේ. එක් පැත්තකට වැම කැබලි හතර බැගින් වැම කැබලි අටක් මෙහි දකින්නට තිබේ. මේ ස්ථානය පිළිමගෙයක් බවට තුඩු දෙන සාක්ෂි විය.

මෙහි ඇති අඩි දෙකහමාරක් දික්වූද, එපමණම පළල්වූද යන්තරගල කොටු විසිපහකින් සමන්විතය. හරි හතරැස්වූ එක් කොටුවක පැත්තක් අඟල් 4 ක් වේ. මේ යන්තරගල උඩ වැඩිමවා තිබුණු හිටිපිළිමයට අයත් කොටසකැයි විශ්වාස කළ හැකි ප්‍රතිමා කැබැල්ලක්ද මේ භූමියේ තිබුණා. දිගින් අඩි 3යි අඟල් 10 ක්වූ කැටයම් රහිත සඳකඩ පහණක්ද මෙහිම විය.

මෙහි උළුකැට හා කැබලිති රාශියක් දකින්නට ඇත.

ඉපුල්වැහැර උපුල්වෙහෙර

දකුණු කලාගම පළාතේ, කිරලව කෝරළයේ කහලුපරාව තුලාතෝ ඉපුල්වැහැර නමැති ගමේ (සිතියම අග්‍රිප්. 24/40) උපුල්වෙහෙර පිහිටා ඇත්තේ විශාල බිම් පෙදෙසකය. මෙහි තැනින් තැන ගල්කණු, වළංකටු ආදිය හමුවේ. මෙහි විශේෂයෙන් සඳහන් කළයුත්තේ දගැබ් දෙකක් හා විශාල ගල්කණු සහිත ගොඩනැගිලි තුනකුත්ය.

මෙයින් පළමුවන ගොඩනැගිල්ලට අයත් කණුවලින් දැනට කණු පේළි තුනක් ශේෂය. එක පේළියකට මුලින් කණු හයක් බැගින් තිබුණු බව පෙනෙයි. දැනට සෑම පේළියකම කණු සතර බැගින් ශේෂවත් කණු දෙකක් බැගින් බිමට වැටීන් ඇත.

වැම පේළි තුන ඇත්තේ නැගෙනහිර සිට බස්නාහිරටයි. නැගෙනහිර පෙළේ සිට මැද පෙළට ඇති පරතරය අඩි 9යි අඟල් 2ක් වේ. මැද පෙළේ සිට බස්නාහිර පෙළට අඩි 10ක පරතරයක්ය. සාමාන්‍යයෙන් උතුරේ සිට දකුණට මනිනවිට කණු දෙකක් අතර අඩි 7ක හෝ 8ක පරතරයක්ය.

සාමාන්‍යයෙන් අඩි 10 යි අඟල් 2ක් පමණ උස ඇති මේ කණුවක් දළ වශයෙන් පැත්තක් අඩි 2ක් පමණ හතරැස් හැටියට සැලකිය හැකියි. පරාල සවිකිරීම සඳහා යෙදූ කැපුම්, කණුමත දක්නට ලැබේ.

කුඩුම්බි කෙටු කණු පාදයක් ගොඩනැගිල්ල සමීපයෙහි වේ. ගඩොල් කැබලිති රාශියක්ද දක්නට ලැබේ.

දෙවෙනි ගොඩනැගිල්ල එක පේළියකට කණු නවයක් සහිත කණු පේළි පහකින් සමන්විත වූවකි. ගොඩනැගිල්ල මැද කණු පාදයක්ය.

තුන්වැනි ගොඩනැගිල්ල දිගින් අඩි 26 ක්ද, පළලින් අඩි 18 ක්ද පමණ වේ. මෙහි එක කණුවක් හැරුණු විට අනික් කණු සියල්ලම බිම වැතිරී ඇත. කණුවක් උසින් අඩි අටකි.

මේ ස්ථානයේ දගැබ් දෙකෙන් එකක් කන්ද පාමුලද අනික කන්ද මුදුනේද ඇත. දගැබ් දෙකම හොරු භාරලාය.

මෙහි පුවරු ලිපියක් හා සිරිපතුල්ගල් දෙකක් දක්නට තිබේ. පුවරුලිපියේ අක්ෂර ස්වල්පයක් හැර මුළු ලිපියම ගෙවීගොස් ඇත.

කණුගහවැව කුඩාලිඳ වැව

නැගෙනහිර නුවරගම්පළාතේ කඩවත්කෝරළයේ අළුත් කඩවත්තුලානේ කණුගහවැව නමැති ගමේ (සිතියම සි 19/39, 40) ඇති කුඩාලිඳවැවේ වැකන්ද පාමුල පැරණි භූමියකි. එහි වැකන්දේ සිට අඩි 50 ක් උතුරෙන් කුඩා ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් ඇත. එය නැගෙනහිර සිට බස්නාහිරට අඩි 15 ක් දිගය. දකුණේ සිට උතුරට අඩි 10 ක් පළලය. ගොඩනැගිල්ලේ උතුරු කෙළවරේ කණුකැබෙලි 4 ක්ද, දකුණු කෙළවරේ කණු කැබෙලි 5 ක් හා බස්නාහිර කෙළවරේ කණු කැබෙලි දෙකක්ද ශේෂව ඇත. ගල්කණු කැබැල්ලක් සාමාන්‍යයෙන් අඩි 1 යි අඟල් 6 ක් පමණ උසයි. මෙම කණුකැබෙලි සියල්ලම තරමක් ඔපමට්ටම් කළ ඒවය.

මෙම ගොඩනැගිල්ලටත් වැකන්දටත් අතර ගල්කණු කැබෙලි කිහිපයක් බිම වැතිරී ඇත. ගොඩනැගිල්ලට නැගෙනහිරින් කුඩා පාදෙති ගලක් තිබේ. එහි ගැටට තරමක් කැඩීගොස් ඇත.

ගොඩනැගිල්ලට නිරිතදිගින් ගඩොල්කැලි සහිත කුඩා පස්ගොඩැල්ලක් ඇත. එය අඩි 2 ක් පමණ උසය. එහි විෂ්කම්භය අඩි 9 ක් පමණ වේ. මෙය කුඩා දඟබක අවශේෂයන් විය හැක.

ගොඩනැගිල්ලට නැගෙනහිරින් අඩි 3 යි අඟල් 1 ක් දිග, අඩි 1 යි අඟල් 3 ක් පළල ගල්පුවරුවක් ද ඇත.

අංගමුව ගොවිජනපදයේ කුඹුල්ලේගල නොහොත් ආඩිගල

බටහිර නුවරගම් පළාතේ එජ්ජාවල කෝරළයේ කැලෑගම්තුලානේ අංගමුව ජනපදයේ කුඹුල්ලේගල නොහොත් ආඩිගල (සිතියම ඇෆ්ෂ් 13/20) පැරණි ස්ථානයකි. මෙම පර්වතයට ගොඩබිම සඳහා දෙපැත්තකින් පියගැට පෙළවල් දෙකක් ඇත. පියගැට පෙළවල් දෙකේම ගල්පඩි 650 ක් පමණ තිබේ. මෙයින් ප්‍රධාන පියගැට පෙළේ අත්වැලක් තිබූ බව කියහැකි ලක්ෂණ දකින්නට පුළුවන. පර්වතය මුදුනේ අක්කර ¼ ක පමණ සමතලා භූමියකි. එහි අඩි 200 ක් පමණ වට ප්‍රමාණයක් ඇති නිදහන් සොරුන් විසින් බිඳින ලද දඟබකි. පර්වතයෙහි නැගෙනහිර කොටසේ ඇති ගල්ලෙණක නෙලන ලද රූපයක් ඇත. එය ආඩි රජුගේ රූපය යැයි ගැමියෝ කියති. එබඳු රජෙකු ඉතිහාසයෙහි නොපෙනේ.

මෙම පර්වතයෙහි බටහිර කොටසේ විශාල ගල්ලෙණක් ඇත. මේ ගල්ලෙණ අසල ගිරි ලිපියක් ඇත. ගල්ලෙණ ඉදිරිපිට අඩි 120 ක් පමණ පරිධිය ඇති දඟබකි. දඟබ අසල ගල්කණු කිහිපයක්ද ඇත. ගොඩනැගිල්ල අසල අඩි 15ක් දිග අඩි 5ක් පළල ගල්ලැල්ලක්ය.

කුඹුල්ලේගලට උතුරෙන්, එයටම සම්බන්ධවී තවත් ගල්පර්වතයකි. එම පර්වතය මත නෙලනලද ස්ත්‍රී රූපයක්ය. එම රූපයේ අත් පා කවිදෝ විසින් කඩා විනාශ කර දමාලාය. මේ ස්ථානය පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරගෙන යනවා.

අංගමුව ගල

මෙම ගල පිහිටා ඇත්තේ බටහිර නුවරගම් පළාතේ එජ්ජාවල කෝරළයේ කැලෑගම තුලානේ අංගොමුව වැව අසලය (සිතියම ඇෆ්ෂ් 13/20,21). මේ ගල් පර්වතය මත අඩි 150ක් පමණ වටකුරු නිදන් සොරුන් විසින් භාරන ලද දඟබකි.

දන්ගොල්ලැව

නැගෙනහිර නුවරගම්පළාතේ, කඩවත් කෝරළයේ වීරසොල්ලේ කඩවත් තුලානේ දන් ගොල්ලැව නමැති ගමේ (සිතියම සි 24/30) ඇති පැරණි ස්ථානය පරික්ෂා කළා. මෙහි නිදන් සොරුන් විසින් විනාශ කරන ලද දඟබක අවශේෂයන් හා එයට අඩි 100ක් පමණ දකුණෙන් ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන්ද ඇත. හිස සහ පාද කඩා දමා ඇති අඩි 6ක් පමණ උස හිටිපිළිම යක් ගොඩනැගිල්ල තුළය. කඩා දමා ඇති හිස සහ පාද පිළිමය අසලම ගොඩකරලාය. පොකුණු දෙකක අවශේෂයන්යයි සිතිය හැකි මඩපිරුණ වලවල් දෙකක් හා ගඩොල් බැම්මක කොටසක් ද මෙහි දකින්නට ඇත. මේ ස්ථානය අවට සෑමතැනම පැරණි ගඩොල් කැලි දකින්නට තිබේ. පැරණි දේ ඇති ප්‍රදේශය පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරගෙන යනු ලැබේ.

ගුරුගල්හින්න

ගුරුඵපළාතේ කල්පේ කෝරළයේ ඉහළ කල්පේ කුලානේ ගුරුගල්හින්නේ (සිතියම ජී 1/2) පැරැණි සොහොන් තිබෙන භූමිය නැවත පරීක්ෂා කළා. මෙහි අක්කර දෙකක පමණ භූමියක කළුගල්ලැලිවලින් වටකරන ලද සොහොන් ඇත. මේ ප්‍රදේශය පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරගෙනයනවා.

පොළොන්නරුව දිසාව

පොළොන්නරුවේ රෝහල අසලින් ලැබුණ පුරාවස්තු

පොළොන්නරුවේ රෝහල අසල පාරක් කැපීමේදී සුළු නගරසභාවේ කම්කරුවන් පිරිසකට පුරාවස්තු කිහිපයක් හමුවී නගර සභාවේ සභාපතිතුමා විසින් මෙම දෙපාර්තමේන්තුවට එය භාර දෙන ලදී. මේ ස්ථානයෙන් ලැබුණු පුරාවස්තු :-

- (1) මුදුනේ නෙළුකැකුලක් ඇති අහල් 23ක් උස පින්තල පහණක්
- (2) අහල් 11ක් උස පින්තල පහණක උඩ කොටස
- (3) අහල් 9ක් විෂ්කම්භය ඇති තඹතැටියක්

මින්නේරිය ව්‍යාපාරයේ 4 වෙනි පියවරේ ඇති පැරණි ස්ථානය

සිංහල පත්තුවේ මින්නේරිය ව්‍යාපාරයේ 4 වෙනි පියවරේ අංක 276 දරණ ඉඩමට යාව පැරණි භූමියක් ඇත. මෙහි නිදන් සොරුන් විසින් බිඳින ලද දඟබක් හා ගල්කණු කිහිපයකින් යුක්ත ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන්ද තිබේ. ගල්කුළුණකට හේන්තුකර අඩි 5ක් පමණ උස හිස නැති බුදුපිළිමයක්ද ඇත.

හිඟුරක්ගොඩ ගල්අමුණ ව්‍යාපාරයේ අංක 558/3 දරණ ඉඩම

සිංහල පත්තුවේ, හිඟුරක්ගොඩ ගල්අමුණ ව්‍යාපාරයේ අංක 558/3 දරණ ගොඩඉඩමේ අඩි 100ක් පමණ වටකුරු, නිදන් සොරුන් විසින් භාරනලද, දඟබකි. මෙම දඟබට බටහිරින් පැත්තක් අඩි 15ක් පමණ වූ සමචතුරශ්‍රාකාර ගොඩනැගිල්ලක් ඇත. එම ගොඩනැගිල්ල එක මුල්ලක ගල්කුළුණ 6 බැගින් ගල්කුළුණ 24කින් සමන්විතය. ගල්කුළුණක් යාමාන්‍යයෙන් අඩි 2ක් පමණ උසයි. දඟබට අඩි 50 ක් පමණ දකුණෙන් අඩි 45 ක් පමණ දිග සමචතුරශ්‍රාකාර තවත් ගොඩනැගිල්ලක් ඇත. මේ ගොඩනැගිල්ල ඉදිරිපිටින් මල් ආසනයක් යැයි සිතිය හැකි ගල්ලැල්ලක් කඩා බිඳ දමා තිබුණි. මෙම ගොඩනැගිල්ල අසල සක්කගලින් බඳිනලද බැම්මක කොටස්ද ඇත.

ගල්මුල්ල පට්ටිය

මැද හා එගොඩ පත්තු ආදයම් පාලක නිලධාරී කොට්ඨාශයේ කුමදිය ග්‍රාමසේවක කොට්ඨාශයේ ගල්මුල්ල පට්ටිය නමින් හැඳින්වෙන කොටස පිහිටා ඇත්තේ සුංගාවිල ගමේ සිට පෙරිය ආරු ගහ දිගේ ඉහළට සැතපුම් දෙකක් පමණ ගිය විටයි. මෙම ගඟේ නැගෙනහිර ඉවුරේ මහවත මැද ගල්පර්වත සහිත වූ වර්ෂාකාලයේදී වතුරෙන් යටවන බිම් කොටසකි. එහි උස් බිමක අඩි 80ක් දිග සමචතුරශ්‍රාකාර මළුවක් මත නිදන් සොරුන් විසින් බිඳින ලද දඟබක් ඇත. දඟබට එව තනා ඇත්තේ සක්කගලින්ය. මළුවට ගොඩවීමට තිබූ පඩිපෙළ තිබී ඇත්තේ දකුණෙන්ය.

නිදන් සොරුන් විසින් දඟබේ කෙළවරක සිට මැද දක්වා අගලක් භාරා අත්තිවාරම මතුකර ලාය. දඟබ අඩි 5ක් පමණ උසට සක්ක ගලින් බැඳ ඇත. මෙම සක්කගල් බැම්ම බැඳ තිබෙන්නේ කිසිම බදමයක් නොදමා අඩි 1½ක් පමණ විශාල ගල් එකක් මත එකක් ඇඟිලිමෙන්ය. දඟබේ ඉහළ කොටස බැඳ ඇත්තේ ගඩොලින්ය. දඟබේ ධාතුගර්භය අඩි 5 x 5 x 5ක් පමණය. ධාතුගර්භයේ බිත්ති මැද තිබෙන කුහරයක් අහල් 8 x 8 x 1ක් පමණය. ධාතු ගර්භයෙන් අඩි 8ක් පමණ ඉහළට දඟබ ඉතුරු වී ඇත. දඟබට යොද ඇති ගඩොල් අතර පැරණි අක්ෂර තිබෙන ගඩොල් ද ඇත.

දැනට සිට අඩි 30ක් පමණ නිරිත දිගින් අඩි 25ක් පමණ සමසතරැස් ගොඩනැගිල්ලක අව
ශේෂයෙන් ඇත. එක පේලියකට ගල්කුළුණු හතර බැගින් ඇති ගල්කුළුණු පේලි හතරකින්
ගොඩනැගිල්ල සමන්විතය. එක කුළුණක් සාමාන්‍යයෙන් අඩි 5ක් පමණ උසයි. මේ ගොඩ
නැගිල්ලට දකුණෙන් අඩි 50ක් පමණ සමසතරැස් ගල්බැම්මක කොටස් තැනින්තැන දකින්නට
තිබේ. මෙම බැම්මෙන් පිටත පැරණි බෝධියක් ඇත.

සබරගමු පළාත

කෑගල්ල දිසාව

දියගම බෝමළුව

ගල්බොඩ හා කිණිගොඩ කෝරළයේ දෙයාල දහමුණු පන්තුවේ දියගම නමැති ගමේ (සිතියම
අයි 24/19) අළුතෙන් බඳින ලද බෝකොටුවක් මත බෝධියක් තිබෙනවා. මේ බෝධිය
පැරණි එකක් නොවෙයි. මෙහි පැරණි බෝධියක් හා එය වටකර කළුගල් ලෑලිවලින් කරනලද
බෝකොටුවක් තිබේ ඇත. පසු කාලයකදී පැරණි බෝධිය මැරී ගොස් තිබෙන බැවින්, අළුත්
බෝකොටුවක් බැඳ, දැන් තිබෙන බෝධිය එහි රෝපණය කර තිබේ. පැරණි බෝකොටුවේ
ගල් දැන් පෙනෙන්නට නැත. මෙහි පැරණි දෙයකට ඇත්තේ බෝමළුව වටේ තිබෙන පැරණි
නාගස් කිහිපය පමණයි.

පළමුවේ විහාරය

බෙලිගල් කෝරළයේ, බටහිර කිරිවැලි පන්තුවේ පළමුවේ (සිතියම ඇල් 3/20) විහාර භූමිය
පැරණි ස්ථානයක් යැයි එහි වැඩ වසන සාමාජිකයන් වහන්සේ දැන්වූයෙන් එය පරීක්ෂා කරන ලදී.
මෙය අළුත් විහාරයකි. පන්සල ඉදිරිපිට ඇති කුඹුරෙන් එගොඩ තිබෙන ඉඩමේ අඩි 1 යි
අහල් රික් පමණ උස ඔපවටම් නොකරන ලද කුඩා ගල්කණු හතරක් ඇත. ගල්කණු හතර
සිටුවා ඇත්තේ අඩි 7 යි අහල් රික් දිගට අඩි 6 යි අහල් රික් පළලට වතුරලාකාරවයි. මෙයද
එතරම් පැරණි දෙයක් යැයි සිතිය නොහැක.

වට්ටාරම

බෙලිගල් කෝරළයේ, ගම්දෙලහ පන්තුවේ වට්ටාරම (සිතියම අයි 24/9) රජමහා විහාරයට
නුදුරින් පැරණි දැනට දෙකක අවශේෂයන්ය. මෙයින් එක දැනටත් භාරු භාරා මුළුමනින්
විනාශ කරලාය. මේ දැනට දෙක රක්ෂිත ස්මාරක ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරගෙන
යනවා.

ගොඩපල ගල්ටැණේ වෙහෙර

බෙලිගල් කෝරළයේ ගම්දෙලහ පන්තුවේ ගොඩපොල (සිතියම අයි 23/16) ගල්ටැණේ
වෙහෙර පරීක්ෂා කළා. මෙය ගඩොලින් කරන ලද අඩි 200ක් පමණ වටකුරු පැරණි වෙහෙරකි.
මෙම දැනට සම්පූර්ණයෙන්ම විනාශ කර දැන් අඩි දෙකකට වඩා උසට නැත. දැනට අවට
සැමතැනම පැරණි ගඩොල් විසිරී ඇත.

සියඹලාපිටියේ යටහලෙණ

බෙලිගල් කෝරළයේ උතුරු කඳුපිටපන්තුවේ සියඹලාපිටිය නමැති ගමේ (සිතියම අයි 23/47)
පිහිටි යටහලෙණ විහාරභූමිය පරීක්ෂා කළා. මෙහි යටහලෙණ විහාරලෙණ හා දේවාලලෙණ
යනුවෙන් ප්‍රධාන ලෙන් තුනක් ඇත. මෙම ලෙන් තුනට අමතරව තවත් ලෙන් හතක් ඇත.
මෙයින් දෙකක කටාරම දක්වා පසින් පිරිලාය. මේ ලෙන් දහයෙන් පහක ලෙන්ලිපි ඇත.
සමහර ලෙන්වල පුරාණයේදී චිත්‍ර කිඳුණ බවට හා ලෙන් ඉදිරියෙන් බිත්ති බැඳ තිබූ බවටද
ලකුණු තිබේ.

මෙහි ප්‍රධාන ලෙණවලින් යටහලෙන් අධි 25 ක් පමණ දිග සැතපෙන බුදුපිළිමයක් සහ තරමක් ලොකු වැඩසිටින පිළිම තුනක්ද ඇත. ලෙණතුළ විතු ඇද තිබේ. ලෙණ ඉදිරිපිට ඇති බිත්තියේ දේවරූප කිහිපයක් අඹලාය. මෙම ස්ථානය රක්ෂිත ස්මාරකයක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරගෙනයනු ලැබේ.

දනකිරිගල උද්‍යානෝගොඩ විහාරය

ගල්බොඩ හා කිනිගොඩ කෝරළයේ එගොඩපොත පත්තුවේ දනගිරිගල විහාරයට ආසන්නව පිහිටා ඇති උද්‍යානෝගොඩ ලෙන්විහාරය (සිතියම අධි 24/53) පරීක්ෂා කළා. කන්දක් උඩ තිබෙන මේ විහාරයට යෑමට ඇති පටු ගල්පඩි පෙළ විශාල ගල් අතරින් ඉතා ලක්ෂණට යොදා ඇත. විහාර භූමියේ පානමටුවේ බෝධියක් හා ඉහළ මටුවේ ලෙන් විහාරයක්ද වේ. විහාර ගෙයි වහළ අළුත්වැඩියාකර ඇති අතර, ඇතුළත තිබෙන පිළිම මකරතොරණ සහ විත්‍ර හොඳින් ආරක්ෂාවී ඇත. මෙම විහාරය රක්ෂිත ස්මාරකයක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරගෙන යනු ලැබේ.

රත්නපුර දිසාව

ගල්පායේ පුස්සේකොට

මේ ස්ථානය පිහිටා ඇත්තේ අටකලන්කෝරළයේ කන්දවේල් පත්තුවේ ගල්පාය නම් ගම (සිතියම පි 1/26) ඇත්තේ බඹරගලට නිරිතදිගින් ගලාබසින කුඩාඔයේ දකුණු ඉවුරේය. මෙහි තැනිතලා භූමියක මැණික්ගැටීම සඳහා වළවල් හැරීමේදී පැරණි වළන්කටු බොහෝ මතු වෙලාය. පොළොව මට්ටමේ සිට අධි දෙකක් පමණ ගැඹුරේ සිට වළන්කටු මතු වෙලා ඇත. මෙහි උරාකැටු ළිං තුනක්ද මතු වෙලා තිබුණා. මෙම ළිං සඳහා යොදනලද මැටි වළලුද ඉතා හොඳින් ආරක්ෂාවී තිබුණි. මැණික් භාරන්නන් විසින් සෑමතැනම වළවල් භාරා මුළු ප්‍රදේශයම විනාශ කරලාය.

උඩුගල හඳුන්කන්ද වන්ත

කුකුල්කෝරළයේ පල්ලේපත්තුවේ උඩුගල ගමේ (සිතියම ඇල් 24/33) කන්දක මෙම වන්ත පිහිටා ඇත. මෑතක් වනතෙක් කැලයෙන් වැසි තිබුණ මෙම වන්ත දූන් නේ වගාවකි. නේ වගාව සඳහා කන්ද එළිකරන විට කන්දමුදුනේ තිබෙන ගල්ගුහාවක තිබී ලියෙන් කපනලද සැතපෙන බුදුපිළිමයක් ලැබීලාය. පිළිමය තිබුන ගල්ලෙන් කටාරම් කොටා නැත. පිළිමය අධි 3 ක් පමණ දිගයි. එය එතරම් පැරණි එකක් නොවෙයි. පළාතේ ඇති ජනමතය අනුව එය අවුරුදු සියක් පමණ පැරණිය.

පලාබත්ගල

කුරුවිටකෝරළයේ දකුණු උඩපත්තුවේ පලාබත්ගල (සිතියම ඇල් 19/14, 22) පැරණි ස්ථානය නැවත පරීක්ෂා කළා. මෙහි පොළොව මතුපිට තිබුණ පුරාවස්තු සියල්ලම විනාශ කරලාය. ගොඩනැගිලිවල තිබුන පැරණි ගල්කණු කඩා ශ්‍රීපාදස්ථානයට නැගීමට ඇති පාෂේ ගල්පඩි සඳහා යොදලාය. ගල්කුළුණු කිහිපයක් පැරණි ස්ථානයට නුදුරින් තිබෙන පන්සලේ දැගැබ අසළට ගෙනගොස් දමාලාය. මෑතක් වනතෙක් ගල්කුළුණු තිබුණේයයි කියන ස්ථානයේ අඩියක් පමණ උස ගල්කුළුණු කැල්ලක් පොළොවෙන් මතුපිට පෙනෙන්නට තිබුණා. මේ අවට පැරණි ගඩොල්කැලි හා උළුකැට කැලි දකින්නට ඇත. ශ්‍රීපාදස්ථානයට යන ප්‍රසිද්ධ අඩිපාර ඇත්තේ මේ ස්ථානය අසළින්ය. මේ අඩිපාර මැද පැරණි ගඩොල් බැම්මක ලාංඡන මතු වෙලා තිබෙන බව පෙනෙනවා. එබැවින් මෙහි පොළොවයට පැරණි බැම්මට අවශේෂයන් ඇතැයි සිතෙනවා.

පැරණි ගෙඩනැගිලි තිබුණ ඉඩමේ වාම මුරගලක්ය. මෙය ගොඩනැගිල්ලකට යොදන ලද එකක් විය හැකිය.

කළුතර දිසාව

මහබෙල්ලන වීරගහ පන්සල

පානදුරා නොටමුනේ මහබෙල්ලන (සිතියම ඇල් 17/58) වීරගහ පන්සල් වන්නේ තිබෙන විහාරගෙය, ගර්භගෘහය හා අන්තරාලය වශයෙන් කාමර දෙකකින් සමන්විතය. මෙයින් ගර්භගෘහයේ විශාල සැතපෙන පිළිමයක්ද වැඩඉන්නා පිළිමයක්ද ගිවිපිළිමයක්ද පිහිටුවා ඇත. මේ පිළිම පැරණි වුවත් ඒවා දැන් අළුත්වැඩියාකරලාය.

අන්තරාලයේ බිත්තිවල හා වියන්පෝරුවේ පැරණි චිත්‍ර ඇත. වියන්පෝරුවේ රාශි 12 හා නැකැත් 27 ක් බිත්තිවල ජානකකපාත් ඇඳලාය. මේ කාමරයේ සිට ගර්භගෘහයට ඇතුළුවීමට තිබෙන දොරටුවට උඩින් මකරතොරණක් අඹා ඇත. මෙහි තිබෙන චිත්‍ර ඉංග්‍රීසිත්තේ පාලනයේ මුල්අවදියේදී අඳිනලද චිත්‍ර වියහැකිය. මේ චිත්‍ර හොඳින් ආරක්ෂාවී ඇත.

කෙහෙල්ලේනාව රජමහා විහාරය

රයිගම් කෝරළයේ මුනවන්නෙබාගේ පන්තුවේ කෙහෙල්ලේනාවේ (සිතියම ඇල් 22/22) රජමහා විහාරය පරීක්ෂා කළා. මෙහි පැරණි කුඩා ලෙන්විහාරයක් තිබෙනවා. මේ විහාරගෙය හා එහි ඇති පිළිම දැන් සම්පූර්ණයෙන්ම අළුත්වැඩියාකරලාය. මෙහි පැරණි දෙයකට දැන් ඇත්තේ පැරණි ලී දොරකමන ඇඳ තිබෙන සිංහපුවුවක් දැක්වෙන චිත්‍රයක් පමණයි. මෙය නුවරසමයේදී අඳිනලද චිත්‍රයකි.

ලෙන්විහාරයට ඉහළින් ඇති රබර්වන්නේ කළුගලින් නෙලන ලද කණුපාමුල් කිහිපයකි. එම ස්ථානයේ ගොඩනැගිල්ලක් තිබෙන්නට ඇතැයි සිතිය හැකිය.

පොහද්දරමුල්ල මහීගර්ජණාරාමය

පානදුරා නොටමුනේ වස්කඩුබද්දේ පොහද්දරමුල්ලේ (සිතියම ඇල් 22/17) මහීගර්ජණාරාම විහාරය, එහි වැඩිවසන ස්වාමීන්වහන්සේගේ ඉල්ලීම අනුව පරීක්ෂා කළා. මෙහි පැරණියයි සිතිය හැකි බෝධියක්ය. එයද දිරාපත්ව ගොස් දැනට ඉතුරුවී ඇත්තේ කඳේ සුළුකොටසක් සමග එක අන්තක් සහ මුල්බෝධියෙන් පැලවූ අංකුරයක් පමණයි. මෙහි පැරණි දෙයකට ඇත්තේ එපමණයි.

රඹුක්කන රජමහා විහාරය

රයිගම් කෝරළයේ, අදිකාරි පන්තුවේ රඹුක්කන නමැති ගමේ (සිතියම ඇල් 17/50, 51) පිහිටි රජමහා විහාරය පරීක්ෂා කළා. මේ විහාර භූමියේ ඇති ආසන ගල් දෙකේ මිමි මෙයේය. (1) අඩි 7 යි අහල් 7 යි X අඩි 3 යි අහල් 7 යි (2) අඩි 8 යි අහල් 6 යි X අඩි 3 යි අහල් 11 යි. මෙම ආසන ගල් දෙකම කරවා ඇත්තේ කළුගලෙන්ය. ආසන ගල් දෙකේම වටේට බොරදමක් කොටා ඇත. මේවා මුලින් තිබුණ ස්ථානයෙන් වෙනස්කර සිමෙන්ති හා සක්කගලෙන් බැඳින ලද බැමි උඩ දැන් සවිකරලාය.

කොරවක්ගල් කිහිපයක් හා බොරදම් කොටන ලද කළුගල් පඩි කිහිපයක්ද මෙම විහාර භූමියේ තිබෙනවා. කළුගල් පඩිවලින් සමහරක් දැන් අළුත්වැඩ සඳහා යොදවලාය. මෙහි පෙනෙන්නට තිබෙන පැරණි දේ අනුව මෙය පැරණි ස්ථානයක් බව හැඟෙනවා. මේ ස්ථානය රක්ෂිත ස්මාරකයක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරගත යනවා.

උතුරු පළාත

යාපනේ දිසාව

යාපනේ අර්ධද්වීපයේ පසුගිය අවුරුද්දේ පටන්ගත් ගවේෂණ මේ අවුරුද්දේ තවදුරටත් කරගෙන ගියා. පලාලේ එනුවිල් සහ මාවිඩ්ඩපුරම් යන ස්ථානවල කෝවිල්වල රටවල ඇති කැටයම් ඡායාරූප ගන්නා ලදී. පලාලියේ ඇති රටය තරමක් පැරණිය. එහි අතිකුත් පවතිනා

වත් අතුරෙහි කාමුක දර්ශණයන්ද ඇත. මහියජිපිටියේ මිණාවිඳිමත් කෝවිලේ විශේෂ වර්ගයක ලිකණ්ඩිය හා අනිකුත් කැටයම්වලද ඡායාරූප ගන්නා ලදී. මේ කෝවිල් අංගනයේ ගල්රූකුම්වල අවශේෂයන්ද දකින්නට තිබුණා. පලාලියේ කෝවිල අසළ පැරණි බෝධියක් වටේ ගල්රූකුම් කැබලි තිබුණා.

යාපනයේ පුරාවිද්‍යා කෞතුකාගාරයට භාණ්ඩයන් එක්රැස්කිරීම සඳහාද ගවේෂණයන් කළා. පළමුවෙන් අවධානයට යොමුවුනේ කන්තරෝදේ පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමය. මේ තහනම් ඉඩමට යාබද පුද්ගල සතු ඉඩම් කීපයක්ම පරීක්ෂණයට භාජනය කරනු ලදින්, ඒවායේ පැරණි උළු ගඩොල් ආදියත්, ඒවායින් ඇතැම් ඉඩමක දැනට හෝ අනිකුත් පැරණි අවශේෂයන් වසාගත් ගොඩැලිත් ඇති බව දැනගන්නා. පුදුමලව්ව යන නම ඇති ඉඩමකින් සම්පූර්ණ පැරණි ගඩොල් ලැබුණා. මේ ස්ථානයේ නම " බෞද්ධයන්ගේ නිවසන් " යන අර්ථ ඇතැයි කියති. එහෙත් එයට " අළුත් වලව්ව " යන අර්ථයද දිය හැක. පැරණි කාසිත් අනිකුත් අවශේෂයන් මේ ස්ථානයෙන් සොයා ගන්නා. මේ ඉඩමත් අනාගතයේදී කැණීමකට භාජනය කරන්නට බලාපොරොත්තු වෙනවා.

වල්ලිපුරමේ නැගෙනහිර වැලියහිත වෙරළේ පැරණි වලංකටු සොයා නොයෙක් වර්ගයේ වළං කැබලිතිවලින් සැහෙන ප්‍රමාණයේ නොගයක් කටුගෙට ගෙනාවා. වල්ලිපුරමේ දේවාලයේ අංගණය ගවේෂණයට භාජනය කොට රූකුම් සහිත ගල්කැබලි ආදිය ඇති බව දැනගන්නා. අර්ධද්වීපයේ අප ගිය අනිකුත් තැන් අතර අවමුච්චියේ පාතුගිසි දේවාස්ථානය, මයිලඩ්ඩි, වන්කානෙ, යාපනයේ නල්ලූර් නම් ස්ථානයේ පිහිටි ජම්නාරි පොකුණ, පුත්තූර්හි බුදුපිළිම ටහන්සේ ඇති ස්ථානය, නිලවර්මරෙහි විඩදිය ළිද සහ චුන්නාකම්හි බෞද්ධ ස්ථානයන්, මල්ලාකම් උසාවි ඉඩම, තිරුවඩ්මලෙයි (ශ්‍රීපාදහෙල) හා ප්‍රදේශයේ පුරාතන ජම්බුකොල පටුන වශයෙන් පිළිගත් සම්බලිතුරෙයි යන පැරණි බෞද්ධ ඉඩම් විය.

යාපනයේ ඕලන්ද දේවස්ථානය ඇතුළු ඕලන්ද අවශේෂයන්ද පුනරින්හි ඕලන්ද බලකොටුවද වඩා භෞද්ධ නඩත්තු කිරීමට පියවර ගන්නා. හැමන්හිල් බලකොටුව ඉදිරිපස පිහිටි වෙලනි දිවයිනේ උරුදුකෝට්ටෙයි නමින් හැඳින්වෙන පාතුගිසි බලකොටුව ඇති ඉඩම පුරාවිද්‍යා කටයුතු වලට වෙන්කර තබන ලෙස උතුරු පළාතේ දියාපතිතුමාට ඉල්ලුම්පතක් යැව්වා. හැමන්හිල් බලකොටුව පිළිබඳ විශේෂ උනන්දුවක් දක්වන හර්බට් කෙනමන් මහතා සමග උරුදුකෝට්ටේ බලකොටුව බැලීමට පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස් ගියා.

මන්නාරම දියාව

මාන්තෙයි (තිරුකෙතිග්වරම්) හි පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩම පරීක්ෂා කොට එතැනින් වළංකටු වගයක් එකතුකර ගන්නා. මන්නාරමේ ඕලන්ද බලකොටුව සහ පැරණි දේවාස්ථානය පරීක්ෂා කළා. සුළිසුළහින් බරපතල හානි පැමිණ තිබුණු මේ දේවස්ථානය කටුකොහොල් හරවන්නට පියවර ගන්නා. පැරණි " බැඹබැබ " ගස ඇති ඉඩමත් පැරණි සොහොන් පිට්ටනි යන් පරීක්ෂා කළා.

වවුනියා දියාව

දියාපති නිවසේ අංගනයෙහි ඇති පැරණි රූකුම් පරීක්ෂා කළා. රක්ෂිත ස්මාරකයක් වන මඩුකන්දේ පන්සලට ගොස් එහි ඇතැම් රූකුම්වල ඡායාරූප ගන්නා.

* * * *

මේ දෙපාර්තමේන්තුවේ රසායන අංශයෙන් කරන ලද වැඩ පිළිබඳව සහකාර කොමසාරිස් (රසාය) ඉදිරිපත් කළ වාර්තාවක් මේ සමග ඇත:

“රසායනික තැහැවීම්

ආර්. එච්. ද සිල්වා, බී. ඇස්. සී. ගෞරව (ලංකා), බී. ඇස්. සී. ගෞරව (ලන්ඩන්),
ඩී. ෆීල්. (බ්‍රික්ස්පර්ඩ්)

ප්‍රස්තාවය

ද ජර්නල් ඔෆ් ද කෙමිකල් සොසයිටි, ලන්ඩන් සහ ද ජර්නල් ඔෆ් ද ඇමෙරිකන් කෙමිකල් සොසයිටි යන සභරාකලාපයන් මිලට ගැනීම 1966 ජනවාරි මස සිට අත්තිටුවවා. මේ වෙනුවට ද ජර්නල් ඔෆ් කොමැටොග්‍රැපි සහ වැලැන්ටා යන සභරාවල් මිලට ගන්නට බලා පොරොත්තුවෙනවා.

විද්‍යාත්මක හා කාර්මික විෂයයන් පිළිබඳ පොත් 34 ක් මිලට ගන්නා. මේ සඳහා රු. 806.41 ක් වැයවුණා.

රසායනාගාර භාණ්ඩ

රුපියල් 6,109 ක් වැයකොට ලන්ඩන්හි රජයේ නියෝජිතයින්ලවා රසායනාගාර භාණ්ඩ හා රසායනද්‍රව්‍යයන් මිලට ගන්නා. මේ ගත් භාණ්ඩ අනරේ ට්‍රැස්ට් කබ්මාස්ටර් වර්ගයේ විදුලිබලයෙන් ක්‍රියාකරවන බුරුමයක් හා ඊට අදාල මෙවලම්ද විය.

රසායනාගාරය

පොම්පරිප්පු මැටිබදුන් සොහොන්බීමේ කැණීම්වලින් 1957 දී රසායනාගාරයට ගෙනා සොහොන් බදුන් අතුරෙන් 7 වන 9 වන බදුන්වල ඇතුළත් දේ පරීක්ෂාකිරීම තවදුරටත් කළා. නිබුකැනින් ගෙනළීම සඳහා ජලාස්ථර ඔෆ් පැරිස් බදුම සහිත රෙදිවලින් ශක්තිමත් කර තිබූ බදුන් හා ඒවාකුළුටු නොයෙකුත් අනික් මැටිබදුන්ද බොහෝ කැඩිබිඳීගිය ස්වභාවයක තිබුණා. කෘතභස්තනාවයක් ඇති කේ. බී. සමරනායක මහතා විසින් 7 වන බදුනත් එයකුළු තිබුණු අනික් බදුනක් ඉතා පරෙස්සමින් තහවුරුකරනු ලැබුවා. මේ බදුන් පරිමාණයට සැලසුම් කළා. ඡායාරූපවලට ගන්නා. (6,7,8,9 හා 10 වන සැලසුම් බලන්න).

පොළොන්නරුවේ උතුරු දෙරටුව අසල තිබී ලැබුණු මැටි කාණුකැට හතක් තහවුරු කළා. 1964-65 (පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්ගේ පාලන වාර්තාව බලන්න.) යාපහුව අසල පිංචුව නම් ස්ථානයේ ගල්කොටු තුළ භූමිදනයෙන් ලැබුණු මැටිබදුන් තැහැවීම් පටන්ගන්නා. මෙයින් එක් බදුනක් එහි කැබලිවලින් වැටහුණු හැඩයට තහවුරු කළා. පඬුවක්නුවර කැණීම් වලින් ලැබුණු වීන සෙලඩන් (පිහන්මැටි) බදුන තහවුරුකර එම ස්ථානයේ කටුගෙයි පුද්ගලයා සඳහා ආපසු යැව්වා.

කැණීම්වලින් ලැබුණු පැරණි කාසි දහඅටක්, යකඩභාණ්ඩ තුනක් හා ලෝකඩ පුරාවස්තුන් හතකුත් තහවුරු කළා.

ජලාස්ථික් ද්‍රව්‍යවලින් සෙල්ලිපිවල අනුරු සැදීම පිළිබඳ පර්යේෂණ කළා. ක්‍රිස්ටික් 700 සහ සර්ෆිල් ඇස් දරණ සුදු පිරවුමක්, එවි දරණ උත්ප්‍රේරක පාඨපය හා ඊ දරණ ක්‍රියාකාරීත්වය ඉක්මන්කරන ද්‍රව්‍යයන් සමග මිශ්‍රකර සෙල්ලිපියක නොපිට හැඩය ලබාගන්නා. මෙය අවිච්චි වශයෙන් යොදා අවරක්ත ලාම්පුවකින් විකිරණයෙන් යව්වන ඩෙකර් 4222 පී. ටී. සී. පාඨපයන් සෙල්ලිපියේ නියම අනුරුවක් ලබාගන්නා.

මේ අනුකරණයන්මත දීලිර නොවැවේයි. කඩදසියෙන් ගත් ස්පර්ශලාංඡනවලට වඩා මේවා කල්පවිනී. එකම සෙල්ලිපියේ පිටපත් කිපයක්ම මේ පිළිවෙලින් තබාගැනීමටද හැකිය.

බාහිර වැඩ

මධ්‍යම පළාත

සිහිටිය

සිහිටියේ බටහිර බිම් තලයන්හි නොයෙකුත් ගුහාවල ශේෂව ඇති බදුම කොටස් තව දුරටත් 'පොයින්ට්' කළා. සිංහයාගේ තැන්තෙන් නැගෙනහිර පැත්තේ පහළින් ඇති ගුහාවෙන් එසේම කළා.

නයිපෙණ ගුහාවේ (අංක 13 බී 9) ඇති චිත්‍රයන් ඇස්. ඇම්. සෙනෙවිරත්න මහතා පිටපත් කළා. එහි රටාගත මකරුපයකුත් කුකුළෙකුත් ඒ මහතා මගේ අවධානයට යොමුකළා. සෙනෙවිරත්න මහතා විසින් සිතුවම් කරණ ලද මකර චිත්‍රය XI වන ඡායාරූපය වශයෙන් පළවේ.

බටහිරපැත්තේ පළමු බිම්තලයේ දකුණු කෙළවරේ ඇති අංක (3 බී 14) දරණ ගුහාවේ ආසනයේ හුණුගල් පුවරුවේ බොරදම් කැඩී, එම කැබැලි ඒ අසල බිමවැටී තිබුණා. වර්ෂය තුළදී මේ කොටස් අලවා තහවුරුකළා.

(ඒ) අක්ෂරය දරණ කුඩා චිත්‍රගුහාවේ ඇති චිත්‍රයන් සාමාන්‍ය වශයෙන් ගත්කළ (බී) අක්ෂරය දරණ වඩාත් ආවරණය වුණු චිත්‍රගුහාවේ චිත්‍රයන්ට වඩා තත්වයෙන් පහත්ය. චිත්‍රරූපයන්ගේ විස්තර මුඛතෙරෙන සේ සුදුටු හුරු ලවණයක් මතු වන බව පෙනෙයි. සියේට දෙකක් පර්ස්පෙක්ට් සහිත ද්‍රවකයකින් යුත් රක්ෂණ සංයෝගයක් මේ චිත්‍රගුහාවේ දෙවන රූපය මත අලෙවි දීමෙන් මේ කොටස වඩාත් පැහැදිලිව පෙනෙන සේ සැලැස්සුවා (XII වන ඡායාරූපය).

අඹුල්ල

අවසාන වරට මේ රක්ෂිත ස්මාරකයේ චිත්‍රයන් හා රූපයන් තහවුරුකරන ලද්දේ 1960-61 වර්ෂයේදීය. මේ වැඩ නැවතත් පටන්ගන්නාලදුව පොලිවිනිල් ඇසිටේට් ද්‍රාවණයක් සිරිංප් යෙන් විදීමෙන් විෂ්ණු ප්‍රතිමාවේද වට්ටගාමිණි අභය රජ ප්‍රතිමාවේද බුරුල්වූ චිත්‍රකළ බදුම කොටස් ශක්තිමත්කළා. පිළිමගෙයි ඇතුළුවන්නාගේ දකුණුඅත පැත්තේ සිවිලිමේ පහත කොටස්වල බදුම කොටස් ශක්තිමත්කර පොයින්ට්කළා. සැතපෙන බුදුපිළිමය වෙයන්ගෙන් ආරක්ෂාකිරීමට ජේන්ටක්ලොරොෆෝපනෝල් නම් රසායනය යෙදුවා.

සබරගමු පළාත

දැනගිගල (මහනුවර සිතියමේ)

රක්ෂිත ස්මාරකයක්වූ මේ ගුහාවිහාරයේ ඇති චිත්‍රයන් අයකුටදයක තත්වයක පවතී. ගුහා වහලේ බදුම කොටස් කඩාවැටිලාය. මේ වර්ෂය තුළ මෙහි තහවුරුකිරීමේ වැඩ පටන්ගත්තා. පළමුවෙන් කළේ බුරුල්ව ඇති චිත්‍රසහිත බදුමයන් සවිකොට අද්දරවල් පොයින්ට් කිරීමයි. බිත්තීන් බදුමන් වෙයන්ගෙන් මහත්සේ පීඩාලැබ තිබුණා. වේහුමස් කැබැලි අස්කොට කඩතොලවුණු කොටස්වලට පෙන්ටක්ලොරොෆෝපනෝල් යෙදුවා.

ලතුරු මැද පළාත

අනුරාධපුරය

බොන්ඩපේස්ට් යොදා කටුගෙයි ඇති කැඩුණු වැම්ලිපි සහිත කණුදෙකක් තහවුරුකළා.

පොළොන්නරුව

1956 දී අවසානවරට ශුද්ධකරනලද ගල්විහාරයේ පිළිමමත නැවතත් දිලිර වැටීම නිසා ඒවා යළිත් තරමක් දුර්වර්ණව තිබුණා. යන්තම් ඇමෝනියා සහිතවූ වැහිවතුර භාවිතා කොට සැතපෙන පිළිමවහන්සේ ශුද්ධකළා.

සෙල්ලිපි

කැබලි තුනකට කැඩී තිබුණු නිශ්ශංකමල්ල ‘කලා ක්‍රීඩා’ ආයතනවතුරු පුවරුලිපිය (ශී : ස : II, 126) කාලයක් තිස්සේ වටදගෙයින් බටහිර පෙදෙසේ බිම දමා තිබුණා. මේ ගල්කැබලි බොත්ධිපේස්ට් නැමැති අලවන ද්‍රව්‍යයෙන් අලවා ගොඩොලින් කළ පීඨයක්මත සම්භවුණු ස්ථානයේම තැබුවා.

ඉහතින් සඳහන් සෙල්ලිපියට අඩි කිහිපයක් බටහිරින් කැබලි ගණනාවකටම කැඩුණු සෙල්ලිපියක් විය. මෙයින් කැබලි 6 ක් දැන් එකතුකොට සවිකර ඇත. මේ වැඩිය තවදුරටත් කරගෙනයනවා.

වයඹ පළාත

පිංවැව

යාපහුව අසළ ඇති ගල්කොටුතුළ භූමිදනයන් ගැනත් එයින් එක් මැටිබදුන් සෙහොනක් පරීක්ෂාකිරීම ගැනත් 1964—65 පාලන වාර්තාවේ සඳහන් කළා. මේ වාර්තාවේ සඳහන් වර්ෂය තුළ මෙබදු භූමිදනයන් දෙකක් පරීක්ෂා කළා. මෙයින් අංක 3 දරණ භූමිදනය පසුගිය වර්ෂයේ පරීක්ෂාකරනලද ගල්කොටු භූමිදනයට සමානය. මෙය වැඩිම මිම්මෙන් දිගෙන් අඩි 5 කුත් පළලින් අඩි 4 ක්වුත් මුඩිගලකින් වැසුණු දළවගයෙන් හතරැස් ගල්කොටුවක් විය. මෙය තුළ බොහෝසෙයින් බිඳීගිය නොයෙක් මැටිබදුන් තිබුණා. මේවා කොළඹට ගෙනත් පරීක්ෂාකළා. එක් මැටිබදුනක්තුළ කපාලයක කොටස්ද අනෙකුත් මිනිකටු කොටස්ද හෙලිකුඩකුත් පිහිතලයකුත් හා සමානවු යකඩ භාණ්ඩ දෙකක අවශේෂයන්ද විය. එක් පළල් මුවවිට ඇති බදුනක් දනට තහවුරුකොට ඇත. හතරවන භූමිදනය ගල්කොටුවක් තුළ නොවීය. එහි පෙළොවේ වැළඳු මැටිබදුන් විශාල ගල්පුවරුවකින් වසා තිබුණා. නාරටියක් සහිත වාටියෙන් යුත් නොගැඹුරු පැනලි බදුනක්ද, ඊට වඩා කුඩා පැනලි බදුනක්ද පාත්‍රයක්ද දනට තහවුරුකර ඇත. පොම්පරිප්පුවේ මැටිබදුන් භූමිදනයන්ගෙන් ලැබෙන බදුන්වලත් මේ බදුන්වලත් හැඩයේ හා පාවේ කිසියම් කීවටු සඳාශ්‍යතාවයක් ඇත.

කුරුණෑගල

කුරුණෑගල දිසාපති බංගලා ඉඩමේ පැරණි ඉස්තාරයට පිටුපස මධ්‍යකාලීන මාළිගාවක අවශේෂයන් ඇත. මේ ගොඩනැගිල්ලේ දෙරටුවේ ඇති විසිතුරු ගල්වැඩ මතත් ගොඩොල් මතත් දිලීරත් පැලැටිත් වැටී ඇත. මේ වල්පැලැටීන් උදුරා ගලමත වැවෙන දිලීර නැසීමට රසායනයක් යෙදුවා.

පඬුවස්තුවර

මේ ස්ථානයේ කැණීමේදී ලැබුණු වතුරු හැඩ සහිතවු විශාල මැටිබදුනක් තහවුරුකළා.

නාවින්න

කුරුණෑගල දිසාවේ දේවමැදිහත්පත්තුවේ නාවින්නේ පිහිටි විජයාරාම චූම්භිට විහාරය රක්ෂිත ස්මාරකයකි. දූවෙන් කළ කණුත් ඡේතඩත් වේයන්ගෙන් භානිවන නිසා රසායන ක්‍රමයෙන් රක්ෂණය කළා.

දකුණු පළාත

තෙල්වත්ත

රක්ෂිත ස්මාරකයක්වු තෙල්වත්තේ නොටගමුවිහාරයේ විෂ්ණුදෙවියන්ගේ පිළිමයේ අත් දෙකම කැඩී තිබී ඒ කොටස් තහවුරුකිරීමට 1958 දී පියවර ගන්නාලදී, කුවාලවුණු කොටස්වල පැල්මවල් තුළින් පොලිවිනිල් ඇසිටේට් නම් රසායන ද්‍රව්‍යය විද්දවා තවත් ශක්තිමත් කළා. 1958 දී දකුණු අතේ පහළකොටසට තැබූ ලී රුකුල අස්කළා.

සුභද්‍රාරාමය

බලපිටියේ ඇති මේ රක්ෂිත ස්මාරකයේ බිත්තිවල බිතුසිතුවම් ඇත. සායම් පතුරුගැහීම නිසාද දෙරටුව අසල කොටසේ දැලි පදියමවීම නිසාද මේ සිතුවම් තරමක් අපැහැදිලිය. සිතුවම් කොටස් තුනක් ඉද්ධකොට බුරුල්ව ඇති කොටස් සවිකිරීම පිළිබඳ අන්තදබැලීම් කළා. මේ වැඩය තව කරගෙනයනවා.

බස්නාහිර පළාත

බෝතලේ

බෝතලේ රක්ෂිත ස්මාරකයක්වූ පැරණි බෝධිවෘක්ෂයට දිලීර රෝගයක් වැළඳී තිබී පේරා දෙණියේ උද්භිද උද්‍යානයේ අධිකාරිතුනගේ උපදෙස් පරිදි දිලීර නැයීමේ ප්‍රතිකර්ම දෙපාර්ත මෙන්තුවේ රසායන අංශය විසින් කරන ලදී.

පරික්ෂණ

ගුරුගල්හින්න

හුරුඵපළාතේ, කල්පේ කෝරළේ ඉහළ කල්පේ තුලානේ පිහිටි ගුරුගල්හින්න නම් ස්ථානයේ ගොඩගැසූ ගල්වලින් ලකුණුකර ඇති මිනිවළවල් ගැන බෙල් මහතා විසින් සඳහන් කර ඇත. (පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්ගේ පාලන වාර්තාව 1892, 8 වන පිටුව) කහටගස්දිගිලිය—හොරවපනාන පාරේ 73 වෙනි බෝතලුව පසුවුණු තැනම මහපාර යන්නේ ගල්කොටු සොහොන්බිමේ එක් අද්දරක් ඔස්සේය. පාරෙන් ගිණිකොණ පැත්තේ බෝතලුවෙන් ඉදිරියෙහි එබඳු මිනිවළවල් නවයක ලාංඡන පෙනේ. පාරෙන් අනිත් පැත්තේ භූමිදනයන් දෙකක ලකුණු ඇත. ගල්කොටු වලින් වැඩි කොටසක් ඇත්තේ පාරෙන් ගිණිකොණ පැත්තට නවත් දුරින් ය. මේ මිනිවළවල් පිහිටි ලඳුකැල ඉඩමට යෑම සඳහා ඒ පැත්තට විහිදෙන කරත්ත පාරක් ඇත. යටින් ගල්කොටු භූමිදන ඇති බවට ලකුණක් වන ගල්පුවරු පියන් විසිතුනක් ප්‍රාථමික පරික්ෂණයකදී දක්නාලදී. මේපෙදෙස පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමක් කිරීමට පියවර ගන්නවා”.

ලේඛන විද්‍යා පර්යේෂණ

අවුරුද්ද තුළ ගන්නා ලද ආදිතම බ්‍රාහ්මී සෙල්ලිපිවල ස්පර්ශලාංඡනයන්ගෙන් වැඩිහරියක් ගත්තේ ලංකා සෙල්ලිපි සංහිතාවේ I වන කාණ්ඩය සඳහාය. මේ පොත දැන් මුද්‍රය්‍යය. මහා වායඹ පරණවිතාන මහතා විසින්ම දෙපාර්තමෙන්තුවේ සභායත් ඇතිව පිළියෙල කරන ලද එම පොතේ දෙවන කාණ්ඩය ද දැන් බොහෝ දුරට කෙරී ඇත.

පහත එන ලැයිස්තුවේ අංක 59 දරන ප.තයාලෙන් ලැබුණු නිශංකමල්ල රජුගේ සෙල්ලිපියේ මුල්කොටස I වැනි පරාක්‍රමබාහු මහ රජුගේ දෙවනගල සෙල්ලිපියේ ප්‍රාරම්භය හා වචනයෙන් වචනයට සමානය. දෙවනගල හා පානගල අතර හැතැපීම වියසකට වැඩියෙන් නැත. අපේ මීට ඉහත පාලනවාර්තාවල පරණ සෙල්ලිපි මත කරන ලද පසුකාලවලට අයත් සෙල්ලිපි ගැන සඳහන් කර ඇත. මේ සෙල්ලිපියේ ද එබඳු ලිපිත් පෙනේ.

මෑතක සිට දැඩි ආනයන පාලනය නිසා නියම වර්ගයේ කඩදැසි නොලැබීමෙන් සෙල්ලිපි ස්පර්ශලාංඡන ගැනීම පිළිබඳ දුෂ්කරතාවලට මුහුණපාන්නට සිදුව ඇත. මේ රටේ ලබාගත හැකි නොයෙකුත් කඩදැසි වර්ග අන්තද බැලූ නමුත් සුදුසු නොවන බව පෙනී ගියා. බුරුම යෙන් විශේෂ වර්ගයක කඩදැසි ගෙන්වන්නට අපි බලාපොරොත්තු වෙනවා.

සහකාර කොමසාරිස් (ශි. ලි.) විසින් සපයන ලද වාර්තාවක් ද කාර්මික සහකාර (ශි.ලි.), ඇම්. එච්. සිරිසෝම මහතා විසින් පිළියෙල කරන ලද අවුරුද්ද තුළ දෙපාර්තමෙන්තුවේ නිලධාරීන් විසින් එකතු කළ සෙල්ලිපි ලැයිස්තුවක් ද මේ සමග ඇත.

“ලේඛන විද්‍යාව

සධාමංගල කරුණාරත්න, ඇම්.ඒ. (ලංකා), පී.එච්.ඩී. (කේම්බ්‍රිජ්),
සහකාර කොමසාරිස් (ශිලාලේඛන)

සමාලෝචනයට භාජනය වන වර්ෂය තුළ දී, I උපලේඛනයෙහි දක්වා ඇති පරිදි සෙල්ලිපි 59ක් ස්ඵර්ශලාංඡන ගෙන ඇති අතර ඒවා කාල පරිච්ඡේද අනුව බෙදී ඇති අයුරු පහත සඳහන්ය :-

අංකය	අක්ෂර	භාෂාව	දිනය	පිටත
(අ) 1-11	ආදි බ්‍රාහ්මී	සිංහල	ක්‍රි.පූ. 3 සියවසේ සිට ක්‍රි.පූ. 1 සියවස දක්වා	39
(ආ) 47, 57	පසුකාලීන බ්‍රාහ්මී	සිංහල	ක්‍රි.ව. 2-4 සියවස	2
(ඈ) 54, 56, 58	පරිවර්තන කාලපරිච්ඡේදයේ බ්‍රාහ්මී	සිංහල	ක්‍රි.ව. 5-7 සියවස	3
(ඊ) 14, 53, 55	සිංහල	සිංහල	ක්‍රි.ව. 8-10 සියවස	3
(උ) 13, 5., 48, 59	සිංහල	සිංහල	ක්‍රි.ව. 11-12 සියවස	4
(ඌ) 17, 4950, 51	සිංහල	සිංහල	ක්‍රි.ව. 13-15 සියවස	4
(එ) 46	සිංහල	සිංහල	ක්‍රි.ව. 16-20 සියවස	1
(ඒ) 52	දෙමළ	දෙමළ	ක්‍රි.ව. 13-14 සියවස	1
(ඔ) 12	නාගරී	සිංහල	ක්‍රි.ව. 11 සියවස පමණ	1
(ඔ) 16	රෝමන්	පෘතුගීසි...	ක්‍රි.ව. 16-17 සියවස	1

(අ) සහ (ආ) ක්‍රි.ව. 4 වන සියවස දක්වා සඳහන් බ්‍රාහ්මී සෙල්ලිපි

මෙම කාල පරිච්ඡේදයෙහි ලා ගැණෙන සෙල්ලිපි 41 ආවාය. සෙනරත් පරණවිතාන මහතා විසින් සම්පාදනය කරනු ලබන සෙල්ලිපි සංගීතාවේ I වන සහ II වන වෙළුම්වල සවිස්තරව පළවෙනවා ඇත. එම සංගීතාවේ ආදි බ්‍රාහ්මී ලිපි ඇතුළත් I වන වෙළුම ඉතා ඉක්මණින් ප්‍රකාශයට පත්වනවා ඇත.

(ඈ) ක්‍රි.ව. 5, 6 සහ 7 වන සියවසේහි ලා ගැණෙන පරිවර්තන කාලපරිච්ඡේදයට අයත් බ්‍රාහ්මී සෙල්ලිපි

මේ කාලයට අයත් ගෙවී ගිය සෙල්ලිපි 3 ක් යාපහුවෙන් ලැබී ඇති ලිපියෙහි “සඳව වහරලය” යන්න සඳහන් ය.

(ඊ) ක්‍රි.ව. 8, 9 සහ 10 යන සියවසේහි ලා ගැණෙන මධ්‍යකාලීන සෙල්ලිපි

මේ කාලපරිච්ඡේදයට අයත් සෙල්ලිපි තුනම අන්තර්ගතය. දියපොතගම, තුංකම නම් ස්ථානයෙන් ලැබී ඇති ලිපිය බොහෝ සේ ගෙවී ගොස් ඇති අතර බාරුවේ හා පඬුවස්නුවර ලිපි පරීක්ෂණයට භාජනය වෙමින් පවතී.

පොළොන්නරුව සමයට අයත් සෙල්ලිපි

බඹරලෙන් ලැබී ඇති පදර ලිපිය රාජකීය ආසියාතික සංගමයේ ලංකා ශාඛාවේ සහරාවේ 32 වැනි වෙළුමේ 178 වැනි පිටුවේ පළවී ඇත. පොළොන්නරුවෙන් ලැබී ඇති අසම්පූර්ණ පුවරු කැබලි තුන සොයාගත්තේ නිශ්ශංකමල්ල රාජසභා මණ්ඩපය අසලිනි. කැගල්ල දිස්ත්‍රික්කයේ උස්සාපිටියෙන් ලැබී ඇති පුවරුවෙහි දෙපැත්තේම අක්ෂර ඇති නමුත් කියවා ගැනීමට අපහසු සේ ගෙවීගොස් ය.

මේ වර්ෂයෙහි දී සොයා ගත් ඉතාම වැදගත් ලිපිය ලැබී ඇත්තේ කුරුණෑගල දිස්ත්‍රික්කයේ පානසාල නම් ස්ථානයෙනි. මෙය කොටා ඇත්තේ කුඹුරක මායිමේ කමතකට පාවිච්චි කරන ගල්තලාවක ය. පුරාවිද්‍යාත්මක වශයෙන් සලකන කල කොළඹට ඉතා නුදුරුව මායාරටින්ම නිශ්ශංකමල්ල රජුගේ ලිපියක් ලැබීම ඉතා වැදගත්ය. තවද එහි ඇති අක්ෂර පේලි අතර පසුකලකදී ලියා ඇති කුඩා අක්ෂර ද ඇති හෙයින් වැඩිදුර පරීක්ෂාකිරීම සඳහා මෙම ලිපිය ආචාර්ය පරණවිතාන මහතා වෙත යවනවා ඇත.

ලංකාවේ තිබෙන බොහෝ සෙල්ලිපි මෙන් ම මේ ලිපිය ද නිදන් වස්තු සොරා ගන්නන්ගේ තර්ජනයන්ට ලක්වී ඇතත් මෙතෙක් ඔවුන්ගේ අභිමතාර්ථය මුදුන්පත් වී නැත්තේ මේ අසල දැවැන්ත නාගයකු අරක්ගෙන සිටින නිසාය. මේ නාගයා පිළිබඳව ගම්මුත් අපට ද අනතුරු හැඟවීමක් කළ නමුදු ලිපිය පිටපත් කිරීමේ කාර්යයයෙහි උත්සුක වූ අප එය එතරම් ගණන් නොගත්තෙමු. මොහොතකින් නාගයා ලිපිය අසළින් එළියට ඇදීන. එවිට එතැනට රැස්වී සිටි ගම්මු මහා හඩින් නාගයාට කථාකොට අපේ අදහස ලිපිය පිටපත් කරන්නට මේ අනතුරක් කිරීමට නොවේ යයි කියුවිට කාගේත් පුදුමයට මෙන් කිකරු ස්වභාවයක් දක්වූ නාගයා පසුරු අතරින් අතුරුදහන් විය. මුළු රට වටේ පිහිටා ඇති සියළුම පුරාවිද්‍යා ස්ථානයන්ට මුරකරුවන් පත්කිරීමේ හැකියාවක් දෙපාර්තමේන්තුවට නොමැති මේ කාලයේ තවත්, මෙවැනි නාගයන් කිහිප දෙනෙක් අපේ ස්ථානයන්හි අරක්ගන්නේ නම් එය මහත් අස්වැසිල්ලක් වනවා ඇත.

මෙහි දී සඳහන් කළ යුතු අනෙක් වැදගත් කරුණ නම් මේ ලිපිය පාද ඇති දුප්පත් ගැමියා එහි අකුරුවලට හානියක් වෙයයි යන බියෙන් ලිපිය පිරිසිදුකිරීමේ දී දින ගණනක් මහන්සි වී තම ඇඟිල්ල පමණක් ප්‍රයෝජනයට ගෙන ලිපියෙහි ඇති පස් සියල්ල ම ඉවත්කිරීමය. ජාතික වස්තූන් ගැන කිසිම තැකීමක් නොකරන එමෙන්ම ඒවා විනාශ කරන බොහෝ පුද්ගලයන් සිටින මේ කාලයේ ඉහතකී දුප්පත් ගැමියාගේ ක්‍රියාව ආදර්ශයක් වෙවාසි පනමු.

(ඌ) ක්‍රි.ව. 13-14, සහ 15 වැනි සියවස්හි ලා ගැණෙන සෙල්ලිපි

රත්නපුර මහ සමන් දේවාලයෙන් ලැබී ඇති ලිපිය බොහෝ සේ ගෙවීගොස් ඇති අතර කැබලිල දිස්ත්‍රික්කයේ උස්සාපිටියෙන් ලැබුණු ලිපියෙහි වහරක්ගොඩ විහාරස්ථානයට දුන් ඉඩකඩම් ප්‍රදානයක් ගැන සඳහන්ය.

(එ) මෑතකාලීන සෙල්ලිපි

නුවරඑළියේ දියතලා පව්වේ ලිපියෙහි ශතවර්ෂ 1630 (ක්‍රි. ව. 1708) සඳහන්ය. එය නරෙන්ද්‍රසිංහ රජකාලයට අයත්යයි සැලකිය හැකි මුත් තවදුරටත් පරීක්ෂණයට භාජනය කළ යුතුය.

(ඒ) අනෙක් සෙල්ලිපි

මේ වර්ෂයේ දී පිටපත් කරගන්නා ලද එකම දෙමළ සෙල්ලිපිය ලැබී ඇත්තේ කුරුණෑගල දිස්ත්‍රික්කයේ මල්ලවපිටියේ මැහිගැල්ල නම් ස්ථානයෙනි. වැඩිදුර පරීක්ෂණය සඳහා එහි ඡායාරූපයක් ලංකා විශ්ව විද්‍යාලය වෙත යවන ලදී. විශ්ව විද්‍යාලයෙන් සපයනලද විස්තර වලට අනුව එම ලිපිය ක්‍රි. ව. 12 වන සියවසට පමණ අයත් දෙමළ අක්ෂරයන්ගෙන් ලියවුණු ඉඩකඩම් ප්‍රදානයකි. දිනය සඳහන් මුල් ජේළිය ද ඇතුළුව එය බොහෝ සේ ගෙවී ගොස්ය.

(ඔ) සංස්කෘත ලිපිය

රත්නපුර දිස්ත්‍රික්කයේ බඹරගල නම් ස්ථානයෙන් පිටපත් කරනලද සංස්කෘත ලිපිය ලියවී ඇත්තේ නාගරී අක්ෂරයෙන් වුවද ලියා ඇති වාසගම සිංහලය. එය “අනතෙති ස්වාමීගේ ගල්ගේ” යනුවෙන් කියවේ. සිංහල භාෂාවෙන් හා නාගරී අක්ෂරයෙන් යුක්ත ලිපියක් ලැබීම ඉතා වැදගත්ය. මෙය රාජකීය ආසියාතික සංගමයේ ලංකා ශාඛාවේ සභරාවේ 32 වැනි වෙළුමේ සම්පූර්ණයෙන් පළවී ඇත.

(ඔ) රත්නපුර මහ සමන් දේවාලයෙන් පිටපත් කරනලද රෝමන් අක්ෂරයෙන් ලියවුණු පෘතුගීසි ලිපියද රාජකීය ආසියාතික සංගමයේ ලංකා ශාඛාවේ සභරාවේ XVI වැනි වෙළුමේ 84 පිටුවේ පළකර ඇත’.

වාල්ස් ගොඩකුඹුරේ,
පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්.

ශ්‍රී බුද්ධ වර්ෂ 2510ක්වූ බක්මස
අවසාධවක් ලත් ශතී දින, කොළඹ,
පුරාවිද්‍යා කන්තෝරුවේදී ය.

I උපග්‍රහණය

1965-66 මුදල් වර්ෂයේදී පිටපත් කරන ලද සෙල්ලිපි ලැයිස්තුව

අංකය	පිටපත්කළ දිනය	වර්ගය	ස්ථානය	වකවානුව හා රජ	අක්ෂර හා ගණන	වෙනත් කරුණු
1.	... 1965.10. 2 ...	ලේඛණ ...	රත්නපුර දිස්ත්‍රික්කයේ අධිකළුන්කෝරළයේ කෘෂිමණිපත්තුවේ සංවිච්චාල විහාරයෙන් (සිතියම් අංකය පී 1/50, 59)	ක්‍රි. පූ. 2-1 සියවස	... ප්‍රාන්තී-පැරණි... පි-හඳ	"ගුණය දන ලෙසේ" යනුවෙන් කියවේ. රාජකීය ආධිපතික සංගමයේ ලංකා ගාඛාවේ සහ රාවේ XXXII වෙළුම බලන්න.
2.	... එම ...	ලේඛණ ...	එම ...	එම	... එම	"සුභලදවස (ලෙසේ)" යනුවෙන් කියවේ.
3.	... එම ...	ලේඛණ ...	එම ...	එම	... එම	"... (න) සුභලදවස ලෙසේ ගනන" යනුවෙන් කියවේ.
4.	... එම ...	ලේඛණ ...	එම ...	—	... එම	අක්ෂර හඳුනාගත නොහැකි කරමට ගෙවී ගොස්ය.
5.	... එම ...	ලේඛණ ...	එම ...	—	... එම	එම
6.	... එම ...	ලේඛණ ...	රත්නපුර දිස්ත්‍රික්කයේ කඳවෙල්ලපත්තුවේ ගල්පාය නම් ගමේ බඹරගල නම් ස්ථානයේ. (සිතියම් අංකය පී 1/18)	ක්‍රි. පූ. 2 සියවස	... එම	"ගමික ගොණ පුන දිග ගුමනාව දමරකිනාව ලෙසේ මනපදගන" යනුවෙන් කියවේ.
7.	... 1965.10.15 ...	ලේඛණ ...	එම ...	එම	... එම	"මුල(ම)දවස (ග)මික (පක්ක)කග" යනුවෙන් කියවේ.
8.	... එම ...	ලේඛණ ...	එම ...	එම	... එම	"ගමික ගොණ කුලය දන ගගන" යනුවෙන් කියවේ.
9.	... එම ...	ලිපි ...	එම ...	එම	... එම	"නිගග" යනුවෙන් කියවේ.

අංකය	පිටත්කළ දිනය	වර්ගය	ස්ථානය	විකට්‍රාවලි හා රජ	අත්සන් හා භාෂාව	වෙනත් කරුණු
10.	1965.10.15	ලේඛ	රත්නපුර දිස්ත්‍රික්කයේ කදවෙල්ලහිමුව ගල්පාය නම් ගමේ බිම්ගල නම් ස්ථානයේ (සිතියම් අංක 1/18)	ක්‍රි. පූ. 2 සියවස	... ප්‍රාග්-ආර්ථික ...	"ලපනීගම" යනුවෙන් කියවේ.
11.	1965.10.18	ලේඛ	එම	එම	... එම	"ගම්ක වහල" ලෙසට ගනග" යනුවෙන් කියවේ.
12.	1965.10.20	ගිවි	එම	ක්‍රි. ව. 11 සියවස පමණ	... සංස්කෘත-සිංහල	"අනාගතනී ස්වාමීගේ ගල්ගේ" යනුවෙන් කියවේ. කඩුවක, දන් නක හා රියක රූපද වේ.
13.	එම	පුවරු	එම	ක්‍රි. ව. 10-12 සියවස	... සිංහල	දිවිය ලිපියකි. අත්සන් බොහෝමයේ ගෙවී ගොස්ය.
14.	1965.10.24	වැම්	සබරගමුව පළාතේ කොළොන්න කෝරළයේ දියපොතලම-පත්තුවේ තුංකම් නම් ස්ථානයේය. (සිතියම් අංකය 11/7)	ක්‍රි. ව. 9-10 සියවස	... සිංහල	පැති හතරක අත්තැනි කණුවකි. අත්සන් බොහෝමයේ ගෙවී ගොස්ය.
15.	1965.10.30	පුවරු	පොළොන්නරුවේ නිශ්ශංකමල්ල රාජ සභාමණ්ඩපය (සිතියම් අංකය 12/12)	ක්‍රි. ව. 12 සියවස	... සිංහල	අත්සන් ගෙවීම් කුඩා කැබලි තුනකි.
16.	1965.11. 2	පුවරු	රත්නපුර මහමඩන් දෙවිලයෙන් (සිතියම් අංකය අල් 24/4)	ක්‍රි. ව. 16-17 සියවස	... රෝමන්-පහුලිසි	අත්සන් පේළි 4කි. ගේවා යෙකුගේ රූපයක්ද ඇත. රා.අ.ස. (රං.ස.) සහ රාවේ xvi වැනි වෙළුමේ 84 වැනි පිට බලන්න.
17.	එම	පුවරු	එම	ක්‍රි. ව. 14-15 සියවස	... සිංහල	අත්සන් ගෙවීම් කුඩා කැබලි දෙකකි.
18.	1965.11.16	ලේඛ	සිතුල්පව්ව අසල දෙකුන්දුවුව කන්දෙන් (සිතියම් අංකය ක්‍රි. පූ. 2-1 සියවස පි 9/30)	ක්‍රි. පූ. 2-1 සියවස	... ප්‍රාග්-ආර්ථික ...	"පරුමක පුගලෙවල පුත පරුමක අභයගලෙසේ" යනුවෙන් කියවේ.
19.	එම	ලේඛ	රත්නපුර දිස්ත්‍රික්කයේ මැදකොරළයේ හෙලලඩ්ඩලාගේ කුරුගල නම් ස්ථානයේ (සිතියම් අංකය පි 21/31)	එම	... එම	"...දහග හමුදා ලෙසේ" යනුවෙන් කියවේ.

20.	...	1965.12.17	...	ශ්‍රී	...	එම	...	එම	...	එම	...	එම	...	“පරමක ශ්‍රමක පරම කල ශ්‍රමය” යනුවෙන් කියවේ.
21.	...	1965.12.18	...	ලෙණ	...	කැගල්ල දිස්ත්‍රික්කයේ බෙලිගල් කොරළයේ කඳවුර පත්තුවේ යටහලෙන නම් ස්ථානයෙන් (සිතියම් අංකය අයි 23/47)	...	එම	...	එම	...	එම	...	“ උපරි ගමගි පටකය..... යනාදී වගයෙන් කියවේ. “ නිලය නගරගි පටක ගලවයගි පටක ” යනු වෙන් කියවේ.
22.	...	1965.12.19	...	ලෙණ	...	එම	...	එම	...	එම	...	එම	...	“ වෙම ගමගි පටක අය දුගතර පුන.....යනුවෙන් කියවේ.
23.	...	එම	...	ලෙණ	...	එම	...	එම	...	එම	...	එම	...	“ දුගතර ගමගි පටක පට පගමගි පටක..... යනාදී වගයෙන් කියවේ. “ වෙම ගමගි අපර පටක ඉමලෙණය ” යනුවෙන් කියවේ.
24.	...	එම	...	ලෙණ	...	එම	...	එම	...	එම	...	එම	...	“ ගිවනගු ගිවන ඉම ලෙණ ” යනුවෙන් කියවේ.
25.	...	එම	...	ලෙණ	...	එම	...	එම	...	එම	...	එම	...	“ මෙ කණදන පුනග දෙවග ලෙණ ” යනුවෙන් කියවේ.
26.	...	1965.12.20	...	ලෙණ	...	එම	...	එම	...	එම	...	එම	...	“ පරමක වනිකගමිය වලිය ලෙණ ” යනු වෙන් කියවේ.
27.	...	1966. 1.20	...	ලෙණ	...	සිතුල්පව්ව අයල දෙකුන්දරුව කන්දෙන් (සිතියම් අංකය පි 9/30)	...	එම	...	එම	...	එම	...	“ පරමක මහදාසුන පරමක මහවිණ නගහ ලෙණ ” යනුවෙන් කියවේ
28.	...	එම	...	ලෙණ	...	එම	...	එම	...	එම	...	එම	...	“ බමණ මණිකුරු ඉතු මග ලෙණ..... යනාදී වගයෙන් කියවේ.
29.	...	එම	...	ලෙණ	...	එම	...	එම	...	එම	...	එම	...	“ බමණ මණිකුරු ඉතු මග ලෙණ..... යනාදී වගයෙන් කියවේ.
30.	...	එම	...	ලෙණ	...	එම	...	එම	...	එම	...	එම	...	“ බමණ මණිකුරු ඉතු මග ලෙණ..... යනාදී වගයෙන් කියවේ.

අංකය	විවරණය	වර්ගය	ස්ථානය	වකවානුව	ආකාර හා හාභාව	වෙනත් කරුණු
31.	1966.1.26	ලෙණ	සිතුල්වව ප්‍රදේශයේ දෙකන්දර වැව කන්දෙන් (සිතියම් අංකය පි. 9/30)	ක්‍රි. පූ. 2-1 සියවස	බ්‍රහ්ම-පූරණී සිංහල	"බින වගහ වඩක ගුව කිය ලෙණේ" යනුවෙන් කියවේ.
32.	එම	ලෙණ	එම	එම	එම	"පරුමක වෙළඳගමන පුත..... යනාදි වග යෙන් කියවෙන දීර්ඝ ලියැකි.
33.	එම	ලෙණ	එම	එම	එම	"රන තොරග ලෙණේ" යනුවෙන් කියවේ.
34.	1966.1.21	ලෙණ	එම	එම	එම	"ගුමනගුතගත් ගුමන දෙවගත් ලිණේ ගගග" යනුවෙන් කියවේ.
35.	එම	ලෙණ	එම	එම	එම	"..... හ ලෙණේ ගගග" යනුවෙන් කියවේ.
36.	එම	ලෙණ	එම	එම	එම	"පරුමක වෙව පුත පරු මක පුගදෙවග ලෙණේ යෙ" යනුවෙන් කියවේ.
37.	එම	ලෙණ	එම	එම	එම	"බින රණිය ලෙණේ" යනුවෙන් කියවේ.
38.	1966. 1.22	ලෙණ	එම	එම	එම	"පරුමක පුගදෙව කිණි අය පුගදෙවග කිය අඬි අනුදිය ලෙණේ" යනුවෙන් කියවේ.
39.	එම	ලෙණ	එම	එම	එම	"බින අඬිදෙවග කොගබ ලෙණේ නම" යනුවෙන් කියවේ.
40.	එම	ලෙණ	එම	එම	එම	"ගමික උතරපුත ගමික පුගදෙවග ලෙණේ මතප දුගන ගගග" යනුවෙන් කියවේ.

අංකය	දිනය	වර්ගය	ස්ථානය	වකවානුව හා රජ	අත්පර හා භාෂාව	වෙනත් කරුණු
52.	1966. 5.14	පවරු	කුරුණෑගල දිස්ත්‍රික්කයේ මල්වට්ටියේ මැලියැල්ල නම් ස්ථානයෙන් (සිතියම් අංකය අයි 14/51)	ක්‍රි. ව. 12-13 සියවස	දෙමළ	අක්ෂර නැතිව නැත බොහෝමයේ ඉඩකඩම ගොස්ය. ප්‍රදානයක්වේ නැගේ.
53.	1966. 5.14	වැම	කුරුණෑගල දිස්ත්‍රික්කයේ ගිරිපිටියේ බාරුවෙහි නම් ස්ථානයෙන් (සිතියම් අංකය අයි 9/35)	ක්‍රි. ව. 9-10 සියවස	සිංහල	කුන්පැනනක අක්ෂර ඇති වැම කැබලිලකි.
54.	...	ගල්පඩිය	කුරුණෑගල දිස්ත්‍රික්කයේ ගිරිපිටියේ බාරුවෙහි නම් ස්ථානයෙන් (සිතියම් අංකය අයි 9/35)	ක්‍රි. ව. 6-7 සියවස	...මුහුණ්ටි—පැරණි සිංහල	"වහරල" ලිපියකි. අක්ෂර හෙවි ගොස්ය.
55.	1966. 5.15	වැම	කුරුණෑගල දිස්ත්‍රික්කයේ පවුල්වැවුර විහාරස්ථානයෙන් (සිතියම් අංකය අයි 7/56)	ක්‍රි. ව. 9-10 සියවස	සිංහල	වැම කැබලිලකි. අක්ෂර හෙවි ගොස්ය.
56.	1966. 5.16	ගිරි	කුරුණෑගල දිස්ත්‍රික්කයේ කුලියාපිටියට කුඹුරු යාකරවත්ත නම් ස්ථානයෙන් (සිතියම් අංකය අයි 12/63)	ක්‍රි. ව. 6-7 සියවස	... මුහුණ්ටි—පැරණි... සිංහල	අක්ෂර හෙවි ගොස්ය.
57.	1966. 7.19	ගිරි	කුරුණෑගල දිස්ත්‍රික්කයේ හිටියාලහත්පත්තුවෙහි කඩුවන්හා කෝරළේ ඇඹොගම පාසල පිටුපස ගල්කලාවක (සිතියම් අංකය අයි 3/24)	ක්‍රි. ව. 3-4 සියවස	... වම	අභ්‍යගීරි විහාරයේ පිරිවෙන කට කරන ලද පූජාවක් ගැන සඳහන්වේ.
58.	1966. 7.20	ගල්පඩිය	කුරුණෑගල දිස්ත්‍රික්කයේ පහළවිසිලෙකේ කෝරළයේ යාපහුව විහාරස්ථානයෙහි බුදුමැදුර අඹියය ගල්පඩියක (සිතියම් අංකය අයි 3/16)	ක්‍රි. ව. 6-7 සියවස	... වම	"වහරල" යන්න සඳහන් ලිපියකි.
59.	1966. 7.20	ගිරි	කුරුණෑගල දිස්ත්‍රික්කයේ උඩුකහකෝරළයේ පාතයාල නම් ස්ථානයෙන් (සිතියම් අංකය අයි 23/3, 4)	ක්‍රි. ව. 12 සියවස නිශ්ශංක මල්ල	... සිංහල	මෙම වාර්තාවේ පි 48-50 පිටු බලන්න.

II උප ග්‍රන්ථය

ආරක්ෂා කිරීම සඳහා 1965-66 මුදල් වර්ෂයේදී මූලික කටයුතු කළ ස්මාරක ඇති ස්ථාන

පළාත	දිස්ත්‍රික්කය	ගම්	ස්මාරකය
(1) දකුණු	...	හම්බන්තොට	... බදුගිරියේ පුරාණ වෙව්නාය
(2) දකුණු	...	හම්බන්තොට	... හන්දිමිතු වෙව්නාය
(3) වයඹ	...	කුරුණෑගල	... වැමිපිට විහාරය
(4) වයඹ	...	කුරුණෑගල	... වැමිපිට විහාරය හා දළදා මාළිගය
(5) සබරගමුව	...	කෑගල්ල	... ගනන්ගොඩ ලෙන් විහාරය
(6) සබරගමුව	...	කෑගල්ල	... හිටියා පන්සලේ විහාරවත්ත යනුවෙන් හැඳින්වෙන ඉඩමෙහි සිටි වැමිපිට විහාරය
(7) බවහිර	...	කොළඹ	... වැමිපිට විහාරය

III උප ග්‍රන්ථය

1965-66 මුදල් වර්ෂයේදී රක්ෂිත ස්මාරක විශයෙන් ප්‍රකාශයට පත්කරන ලද ස්ථාන

පළාත	දිස්ත්‍රික්කය	ස්මාරකය	සැලැස්මේ අංකය	දිනය සහ ගැලපවන අංක
1. මධ්‍යම	මාතලේ	සුළඟාපහුර විහාර භූමියේ පිහිටි පැරණි ලෙන් විහාර	අංක 55888	දරණ හිමිකම් පිළිබඳ දෙවෙනි බිම්කට්ටිය 1965.10.22 දින 14,539
2. දකුණු	හම්බන්තොට	කදිරගොඩ පුරාණ නුගරාජ්‍ය	...	අංක 330 දරණ අවසාන ගම්සිතියමේ 2 වෙනි බිම් කට්ටිය 1966.3.11 දින 14,686
3. දකුණු	හම්බන්තොට	ගායිගල පුරාණ විහාර භූමියේ පිහිටි පැරණි ස්මාරක	...	අංක 244 දරණ අවසාන ගම්සිතියමේ 9 සි, 10 හා 11 යන බිම්කට්ටි 1966.4.22 දින 14,692
4. වයඹ	කුරුණෑගල	මඩවල පුරාණ විහාර භූමියේ පිහිටි පැරණි ලෙන් විහාරගෙය	අංක 452	දරණ අවසාන ගම්සිතියමේ 1 වෙනි බිම්කට්ටිය 1966.7.1 දින 14,702
5. වයඹ	කුරුණෑගල	බුදුමුක්තාව රජමහාවිහාර භූමියේ පිහිටි වැමිපිට විහාරය	අංක 1992	දරණ අවසාන ගම්සිතියමේ 351 වෙනි බිම් කට්ටිය 1966.8.12 දින 14,708
බවහිර	කොළඹ	ගොයාභය රජමහා විහාර භූමියේ පිහිටි පැරණි බෝධිය	පිළිරු අංක 5208	... 1966.7.1 දින 14,702

IV උප ග්‍රන්ථය

1966 සැප්තැම්බර් මස 30 වෙනි දිනෙන් අවසන්වුණු වර්ෂය සඳහා අයවැය වාර්තාව.

ආදායම

පින්තූර තැපැල්පත්, මාර්ගදේශක පොත් සහ විද්‍යාත්මක ප්‍රකාශන විකිණීමෙන් රු. 7,228.66 ක ආදායමක් ලැබුණා.

ගෙවල් කුලී, පොළිය, දඩ, සහ තැපැල් හා විදුලි පුවත් ආදායම් යනාදියෙන්ද වෙනත් ආදායම්වලින්ද මුළු ආදායම රු. 35,686.11 කි.

වියදම

152 වන වැය ශීර්ෂය — 4 වන සම්මතය

උප ශීර්ෂය	මුදල රු. ශ.
1 ... සේවක සංඛ්‍යා සහ වැටුප් ...	2,42,501 85
2 ... ජීවන වියදම් සහ විශේෂ ජීවනාධාර දීමනා ...	1,83,629 41
3 ... වෙනත් දීමනා ...	29,138 15
4 ... ගම්නාගමන... ...	29,814 62
5 ... ලිපිද්‍රව්‍ය ...	3,845 12
6 ... කාර්යාලීය ලිඛිති ...	—
7 ... අනියම් වියදම් ...	1,470 92
8 ... විදුලිබලය ...	6,966 08
9 ... පුස්තකාලය ...	3,820 30
10 ... දෙපාර්තමේන්තුවේ මෝටර්වාහන නඩත්තුකිරීම හා අළුත්වැඩියා කිරීමට වියදම් ...	14,958 29
11 ... ප්‍රකාශන හා ප්‍රදර්ශන ...	15,765 40
12 ... රසායනික ද්‍රව්‍ය හා උපකරණ මිලදී ගැනීම ...	6,167 49
13 ... ආධාර මුදල්... ...	1,950 0
14 ... පුරාවිද්‍යා කෞතුකාගාර ...	11,334 75
15 ... නිල ඇඳුම් ...	1,245 41
16 ... දැනුම්දෙන්නන්ට පාරිතෝෂික මුදල් ...	1 0
17 ... ජායාරූප ගැනීම ...	4,659 02
18 ... ලේඛන විද්‍යාව ...	467 55
එකතුව ...	5,57,735 36

152 වන වැය ශීර්ෂය — 5 වන සම්මතය

උප ශීර්ෂය	මුදල රු. ශ.
9 ... මිනිත්තලේ මහාසෑය ප්‍රතිසංස්කරණය ...	75,790 30
10 ... ගවේෂණ යනාදිය ...	10,18,830 52
11 ... අර්ධස්ථිර නිවාස තැනීම, නඩත්තුව යනාදිය ...	9,815 29
එකතුව ...	11,04,436 11

V උප ග්‍රන්ථය

ආයතන කටයුතු

1. දෙපාර්තමේන්තුවේ ප්‍රකාශන සහකාර තනතුර දරමින් සිටි ඩබ්ලිව්. බී. ඇම්. ප්‍රනාන්දු (M. A. London) මහතා සහකාර කොමසාරිස් (ප්‍රකාශන සහ ගවේෂණ) තනතුරට 1966 මාර්තු 14 වැනි දින සිට රාජ්‍ය සේවා කොමිෂන් සභාව විසින් පත්කරන ලදී.

2. ජාතික කෞතුකාගාර අධ්‍යක්ෂ යටතේ තිබුණ යාපනේ කෞතුකාගාරය පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුවට පවරා ගැනීමෙන් එහි සේවය කළ පහත සඳහන් නිලධාරී මණ්ඩලයද දෙපාර්තමේන්තුවට අන්තර් ග්‍රහණය කරන ලදී.

(1) ආරක්ෂක	1
(2) සහකාර ආරක්ෂක	1
(3) රැස්කරන්නා	1
(4) දර්ශනශාලා සේවකයින්	3
(5) මුරකරුවන්	3
(6) කම්කරුවන්	1

3. වැඩ පරීක්ෂක ඇල්. ඇම්. පී. රණවිරසිංහ මහතා 65.7.1 දින සිට 66.5.7 දින දක්වා වැඩ අධිකාරී තනතුරේ වැඩ බැලීමට පත්කරන ලදී.

4. එල්. ජී. විදිමහලියද්ද සහ එල්. බී. ගුණවර්ධන යන මහතන් දෙපාර්තමේන්තුවේ ක්ෂේත්‍ර සහකාර නිලධාරීන් වශයෙන් පත්කර ගන්නා ලදී.

5. එම්. එම්. සවුජා මහතා කාර්මික සහකාර (රසායනාගාරය) තනතුරට 1966.4.1 වැනි දින සිට පත්කර ගන්නා ලදී.

6. ඡායාරූපාගාර සේවක කේ. නෙල්සන් පෙරේරා මහතා සහකාර ඡායාරූපශිල්පී තනතුරට 1966.2.9 වැනි දින සිට පත්කර ගන්නා ලදී.

7. විශ්‍රාම ගිය ටී. කේ. ජයසුන්දර මහතා වෙනුවට අයි. ජයසේන මහතා සෙල්ලිපි එකතු කරන්නා තනතුරට 1966.8.7 වැනි දින සිට පත්කරන ලදී.

8. වැඩ අධිකාරී රංබණ්ඩා නුගේගොඩ මහතා 1965 ජූනි සිට 1966 අප්‍රේල් මස දක්වා නව දිල්ලියේ පුරාවිද්‍යා විද්‍යාලයේ ස්මාරකයන් තහවුරු කිරීම හා පුරාවිද්‍යා කැණීම් පිළිබඳ විශේෂ පුහුණුවක් ලැබුවා. මේ පුහුණුව කොළඹ ක්‍රමයේ කාර්මික ආධාර වැඩ පිළිවෙලේ අනුග්‍රහය යටතේ ලැබූ ශිෂ්‍යත්වයකිනි.

Table 1

Summary

The following table shows the results of the survey conducted in the year 1921. The data is presented in the following order: (1) Total number of respondents, (2) Number of respondents who are male, (3) Number of respondents who are female, (4) Number of respondents who are married, (5) Number of respondents who are single, (6) Number of respondents who are widowed, (7) Number of respondents who are divorced, (8) Number of respondents who are separated, (9) Number of respondents who are widowers, (10) Number of respondents who are widows, (11) Number of respondents who are divorcees, (12) Number of respondents who are separated persons, (13) Number of respondents who are widowers, (14) Number of respondents who are widows, (15) Number of respondents who are divorcees, (16) Number of respondents who are separated persons, (17) Number of respondents who are widowers, (18) Number of respondents who are widows, (19) Number of respondents who are divorcees, (20) Number of respondents who are separated persons.

1	Total number of respondents	100
2	Number of respondents who are male	55
3	Number of respondents who are female	45
4	Number of respondents who are married	60
5	Number of respondents who are single	35
6	Number of respondents who are widowed	5
7	Number of respondents who are divorced	3
8	Number of respondents who are separated	2
9	Number of respondents who are widowers	1
10	Number of respondents who are widows	1
11	Number of respondents who are divorcees	1
12	Number of respondents who are separated persons	1
13	Number of respondents who are widowers	1
14	Number of respondents who are widows	1
15	Number of respondents who are divorcees	1
16	Number of respondents who are separated persons	1
17	Number of respondents who are widowers	1
18	Number of respondents who are widows	1
19	Number of respondents who are divorcees	1
20	Number of respondents who are separated persons	1

The following table shows the results of the survey conducted in the year 1921. The data is presented in the following order: (1) Total number of respondents, (2) Number of respondents who are male, (3) Number of respondents who are female, (4) Number of respondents who are married, (5) Number of respondents who are single, (6) Number of respondents who are widowed, (7) Number of respondents who are divorced, (8) Number of respondents who are separated, (9) Number of respondents who are widowers, (10) Number of respondents who are widows, (11) Number of respondents who are divorcees, (12) Number of respondents who are separated persons, (13) Number of respondents who are widowers, (14) Number of respondents who are widows, (15) Number of respondents who are divorcees, (16) Number of respondents who are separated persons, (17) Number of respondents who are widowers, (18) Number of respondents who are widows, (19) Number of respondents who are divorcees, (20) Number of respondents who are separated persons.

LIST OF PLATES

- (i) *A clay bowl from Danagiriigala Rajamaha-vihara*
 - (ii) *Clay lamps from Danagiriigala Rajamaha-vihara*
 - (iii) *Buddha Statue now erected at the Ambalantota Archaeological Museum.*
 - (iv) *A pond in the pleasure-garden at Sigiriya after Conservation*
 - (v) *Interior view of the Siva-devala at Padaviya after Conservation*
 - (vi) *Siva-devala at Padaviya after Conservation*
 - (vii) *Excavation at Kantarodai*
 - (viii) *Excavation at Kantarodai*
 - (ix) *Bronze Buddha Statue unearthed from Pavulpava*
 - (x) *Bronze Casket unearthed from Pavulpava*
 - (xi) *A Copy of the Stylized MAKARA figure in the Cobra Hood Cave at Sigiriya*
 - (xii) *The ASANA in the cave No. 3 B 14 at Sigiriya after Conservation*
-

LIST OF PLANS

- (1) *The pond in the pleasure-garden at Sigiriya*
- (2) *Plan and Section of the Building in the citadel at Panduvasnuwara*
- (3) *Pillared Building at Menikdena*
- (4) *Plan and Section of the dagoba at Yahangala*
- (5) *Plan and Elevation of the Lankatilaka-vihara at Kandy*
- (6) }
(7) } *Burial-urns from Pomparippu*
(8) }
(9) }
(10) }

LIST OF PLATES

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

LIST OF PLANS

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

ADMINISTRATION REPORT OF THE ARCHAEOLOGICAL COMMISSIONER FOR THE FINANCIAL YEAR 1965-66

IN our last report we stated that the activities of the department have now come to be spread over the whole Island. We have pushed this policy further during the financial year under review, by undertaking more work in areas where the work done hitherto was very little. Accordingly, a planned excavation was conducted in 1965-66 at Kantarodai, a very ancient site in the extreme north of the Island. This was the first such excavation conducted in the Peninsula by the department, and it was very fruitful particularly from the point of view of the collection of finds.

2. Inspections, explorations and the look-out for objects of archaeological and artistic interest too have been stepped up during the year.

3. We now have museums at Jaffna, Kandy, Amparai, Ambalantota, Polonnaruwa and Sigiriya in addition to the better known archaeological museums at Anuradhapura and Dedigama and many objects of artistic and antiquarian value which have lain uncared for in the neighbourhoods of these museums and those which run the risk of being lost or damaged are being taken to the respective museums. In the case of some of these objects, the original provenance is not exactly known.

4. At Polonnaruwa, the Audience Hall of Niśśankamalla, a building which provides valuable evidence as regards the composition of the Royal Assembly of Ceylon and the relative seniority or position of its members, etc., in mediaeval times is being conserved. The stone lion from Polonnaruwa, which had been kept in captivity for more than ninety years in the Colombo Museum has now travelled back to its original haunt as was stated in our last report. This lion would once more be set-up in the position it once occupied inside the Council Chamber.

5. The flights of steps which provided access to the rock of Sigiriya before last year was not a part of the original approach to the summit. The ancient approach was once more revived last year, so that now one could reach the rock by the same route which Kassapa and his retinue used.

6. The matters we have referred to here in passing would be dealt with in greater detail, in their proper places in this report.

Archaeological Commissioner's trip to Burma

At the invitation of the Government of Burma the Archaeological Commissioner paid a visit to that country for an exchange of views on cultural and archaeological studies. The writer was in Burma from the 12th July to the 18th September, 1966, where he held several discussions with the scholars and other persons with similar interests.

The writer visited among other places the excavation sites at Halingyi, Biekthano and Sirikhattara (Sriksetra).

The writer takes this opportunity to thank the government and the people of Burma who received him warmly wherever he went and in particular the Chairman of the Revolutionary Council and his government for the very interesting and educative time he spent in that country.

During the period that the writer was out of the Island Dr. R. H. de Silva, Assistant Commissioner (Chemist), acted for the Archaeological Commissioner.

Photography

During the year, 830 new photographs were taken and the negatives added to our collection. A total of 3,702 photo-prints were prepared and 516 of these were sold to members of the public on application. Ninety-three photo-prints were issued free of charge to other government departments and to the press.

One hundred and one enlarged prints of sizes ranging from 10" × 12" to 20" × 16" have been supplied for exhibitions.

Library

The allocation for the Library for the year was Rs. 4,000. A sum of about Rs. 1,300 was spent out of that amount in settling the bills for subscriptions for journals and periodicals on the Standing Order and for the payment of Contributions to International Organizations. With the balance money the following books were added to the Library :—

1. Jenkinson, H.—*A Manual of Archive Administration*, London, 1965.
2. Wavell Stewart—*The Naga Kings Daughter*, London, 1964.
3. Brandi Cesare—*Teoria Del Restauro*, Rome, 1963.
4. James, B. M.—*Thin-layer Chromatography*, London, 1963.
5. Lucas, A.—*Ancient Egyptain Materials and Industries*, London.
6. Billington Dora, M.—*The Technique of Pottery*, London, 1962.
7. Wager Victor, H.—*Plaster casting for the student Sculptor*, London, 1952.
8. Herberts, K.—*The complete book of Artist's techniques*, London, 1959.
9. Thompson, D. V.—*The Practice of tempera painting*, N. Y., 1952.
10. Clark, C. D.—*Pictures, their preservation & restoration*, Maryland.
11. Merrifield (Mrs.)—*The art of fresco painting*, London, 1952.
12. William, R.—*A Manual for the potter*, London, 1948.
13. Forbes, R. J.—*Man the Maker—A History of technology & engineering*, London, 1958.
14. Hicky, M. M.—*Vitruvius—the ten books on Architecture*, New York, 1960.
15. Wall, H. Van de & others—*Aspects of Art Forgery*, The Hague, 1962.
16. Agnes Allen—*The Story of Archaeology*, London.
17. Oakley Kenneth, P.—*Frameworks for Dating Fossil Man*, London 1966.
18. Town Laurence—*Bookbinding by hand*, London, 1962.
19. Daniel Blyn—*The Hungry Archaeologist in France*, London, 1963.
20. Sharma, I. C.—*Ethical Philosophies of India*, London, 1965.
21. Master, Alfred—*A Grammar of Old Marathi*, London, 1964.
22. Pyddoke Edward—*What is Archaeology*, London, 1964.
23. Clark Grahame—*World Prehistory*, Cambridge, 1965.
24. Clark Le Pros—*The Antecedents of Man*, London, 1962.
25. Herbert Read—*The Art of Sculpture*, London, 1956.
26. Mendis Gunasekera, A.—*A Comprehensive Grammar of the Sinhalese Language*, Colombo, 1962.
27. Parnavitana, S.—*Ceylon and Malaysia*, Colombo, 1966.
28. Raven Hart—*Ceylon History in Stone*, Colombo, 1964.
29. Bhikkhu Nyanamoli—*The Path of Purification*, Colombo, 1964.
30. Paul Wirz, V.—*Kataragama*, Colombo, 1966.
31. Ware, E. W.—*Bibliography on Ceylon*, Florida, 1962.
32. Frederick. P. H.—*Field Guide to Rocks and Minerals*, Boston, 1960.
33. Carleton, S. Coon—*Seven Caves*, London, 1957.

34. Carleton, S. Coon—*The Origin of Races*, London, 1962.
35. Rudolf Arnheim—*Art and Visual Perception*, London, 1956.
36. Andro Chastol—*Italian Art*, London, 1963.
37. Luigi, Paolo and Luciano—*History of Mankind*, Vol.II, Pts. I—III, London, 1965.
38. Jack Lindsay—*A History of Culture from Prehistory to the Renaissance*, London, 1962.
39. Read, H.—*Sculpture*, London, 1956.
40. Honey, W. B.—*German Porcelain*, London, 1954.
41. Lane Arthur—*Greek Pottery*, London, 1963.
42. Lane Arthur—*Later Islamic Pottery*, London, 1957.
43. Honey, W. B.—*The Art of the Potter*, London, 1948.
44. Braun Hugh—*Historical Architecture*, London, 1953.
45. Collins Peter—*Concrete—the vision of a new Architecture*, London, 1959.
46. James C. Harle—*Temple Gateways in South India*, Oxford, 1963.
47. Derek H. & Oleg Graber—*Islamic Architecture and its Decoration*, London, 1964.
48. Kathleen, M. K.—*Digging-up Jericho*, London, 1957.
49. Sonia Cole—*The Pre-history of East Africa*, London, 1963.
50. Brace, C. L. & Montagu, M. F. A.—*Man's Evolution*, U. S. A., 1965.
51. William, J. F.—*Strange Customs of Courtship and Marriage*, London, 1961.
52. Hole, F. & Heizer, R. F.—*An Introduction to Pre-historic Archaeology*, New-York, 1965.
53. Henry, N. Michael—*The Archaeology and Geomorphology of North Asia*, Selected Works, Canada, 1964.
54. Leakey, L. S. B.—*Olduvai Gorge—1951-61*, Cambridge, 1965.
55. Kosambi, D. D.—*The Culture and Civilisation of Ancient India*, London, 1965.
56. Sir Mortimer, Wheeler—*Civilisations of The Indus Valley and beyond*, London 1966.
57. Cookson, M. B.—*Photography for Archaeologists*, London 1954.
58. Jacquetta Hawkes—*A Land*, London, 1954.
59. Coon Carleton, S.—*The History of Man*,— U. S. A. 1962.
60. Somervell, D. C.—*A Study of History*, London, 1962.
61. Gensler, W. J. & K. D.—*Writing Guide for Chemists*, London 1961.
62. Thompson, D. V.—*The Materials of Mediaeval Painting*, London 1956.
63. Fordham, S.—*Silicones*, London, 1960.
64. Langwell, W. H.—*The Conservation of books and documents*, London, 1958.
65. Edward Pyddoke—*The Scientist and Archaeology*, London, 1964.
66. Findlay, W. P. K.—*The Preservation of Timber*, London, 1962.
67. Alan Horder—*The ILFORD Manual of Photography*, London, 1963.
68. Hickin, N. E.—*The Insect factor in wood decay*.
69. Andrew, H. E.—*On Teaching Voltaic cells and electrolysis*, London, 1961.
70. Heinrich, E. W. M.—*Microscopic Petrography*.
71. Shepard Anna—*Ceramics for the Archaeologist*, Washington, 1957.
72. Vincent, F. & Cie.—*Congress international des architectes et techniciens des monuments historiques*, Paris, 1957.
73. Salin et Albert—*Le fer a L'epoque M'erovingienne*, Paris, 1943
74. Henry, Mathieu—*La Conservation du materiau Bois*, Paris 1957.
75. Ingram, G., Belcher, R. & Wilson, C. L.—*Modern Science Memoirs*, Nos. 27, 36 and 39.
76. Gino Piva—*L'Arte del Restauvo etc.* Paris, 1961.
77. Daniel V. Thompson Jr.—*The Craftsman's Handbook*, N. Y., 1933.
78. Salin Edouard—*La Civilisation Merovingienne*, Paris, 1957.

Miscellaneous journals and periodicals purchased during the year under review number 112. The number of publications received in exchange from foreign and local institutions was 166. The Annual Administration Report for 1963-64 and *Epigraphia Zeylanica*, Vol. V, pt. III were sent in Exchange to all the Institutions and Members on the Distribution List.

Exhibitions

The department organized an exhibition at the Old Palace building, Kandy, during the Esala perahera season.

Publications

This was another successful year for the publications section of this department, despite the fact that this section continued to be understaffed.

An Assistant Commissioner to be in charge of Publications as well as Explorations was appointed in mid-March, but the post of Publications Assistant has to be kept vacant till at least March, 1967.

The 'Art Series' booklet on *Sinhalese Doorways* (Rs. 1.75) came out of the press during the year and the following books of the same series are in the final stages of preparation: (1) *Moonstones*, (2) *Dance Forms and Music*, (3) *Tivaṅka Pilimāgē Frescoes*. This series of booklets has become popular, to judge from the sales, and several requests are being made from various quarters to expedite the issue of the other three booklets of the series.

The first volume of the *Corpus* of Ceylon Inscriptions, the volume on early Brahmi Inscriptions prepared by Professor Paranavitana with the assistance of the Department is in the second proof stage.

The second volume of the *Corpus* which brings the study of Ceylon inscriptions up to the end of the 4th century A. D. also prepared by Professor Paranavitana, with the assistance of the Department, is in the final stages of preparation.

Our entire stock of Picture Post Cards printed several years ago, being nearly sold out, quotations were called from reputed firms all over the world for the printing of a new series of picture post cards. The Government Printer has given us his ready assistance in this matter and the government has released the required foreign exchange. We look forward to having these picture post cards ready for sale before the next financial year is out.

The last monograph of the series 'Memoirs of the Archaeological Department', the VIth Volume was published in 1953. The VIIth Volume of the series, a memoir entitled *Excavations at Kotavehera, Dedigama* (by the writer) is in preparation. This would be passed on to the press in 1967.

In our statement of the papers contributed by officers of the department furnished in the *Administration Report of the Archaeological Department (ASCAR)* 1964-65 the following contributions made during that year were not included. We quote here these other contributions by officers of the department in order that the statement may be complete :—

'Asanaghara'—Dr. C. E. Godakumbura, Archaeological Commissioner.

'The Date of the Brahmi inscriptions of Ceylon'—Dr. W. S. Karunaratna, Assistant Commissioner (Epigraphy).

Both these papers were published in the *Paranavitana Felicitation Volume*.

ARCHAEOLOGICAL MUSEUMS

Anuradhapura

The construction of a sculpture gallery for the archaeological museum at Anuradhapura was completed during the year, and the arrangement of sculptures was taken up. The gallery consists of three halls of which one is set apart for Hindu Sculptures. Another hall is used for exhibits which relate to architecture. The third hall is used for displaying miscellaneous objects of sculpture.

Among the exhibits newly taken over to the inventory are—

- (a) A torso of a Bodhisattva or some male royal personage ;
- (b) A rectangular stone casket from the Kanṭhaka cetiya at Mihintale ;
- (c) A sculptured stone from the *Āsanaghara* site in the Abhayagiri area, Anuradhapura ;
- (d) A stone spout with sculpture of a *makara* (a sort of gargoyle motif) ;
- (e) Two ancient coins from Padaviya, 158 coins from Maho area and ten coins of unknown provenance. Six inscribed stones were set up in the museum. Two terracotta heads, one from Vilpattu and the other from Anuradhapura were put up on display.

The collection of potsherds at the museum was examined by Dr. George Dailers in connection with his researches.

Potsherds from Tissārāmaya were classified and arranged.

Urinal stones and lavatory slabs from ancient sites which lay in the court yard of the museum were arranged according to their development and placed on raised pedestals specially built for these.

Among the distinguished visitors to the museum during the year were the Hon'ble Mr. Dudley Senanayake, Prime Minister of Ceylon, the Hon'ble Mr. J. R. Jayewardene, Minister of State, the Hon'ble Mr. C. P. de Silva, Minister of Lands, Irrigation and Power, the Hon'ble Dr. W. Dahanayaka, Minister of Home Affairs, the Hon'ble Mr. E. L. B. Hurulle, Minister of Communications, The Rt. Hon. Lord Derlin, Retired Lord of Appeal and chairman of the Press council of Gt. Britain, Professor Lerry Davidson of California University, General Ne Win, President, Revolutionary Council, Burma, and his party, the delegates to the World Buddhist Congress held at Colombo, and a party of Parliamentarians from Australia led by the Australian Minister for Air Services, the Hon'ble Mr. N. W. Swan.

Nearly 40,000 persons visited the Museum during the year.

Jaffna

The Jaffna Museum so far run as a branch museum of the National Museums Department and its staff were transferred to the Archaeological Department with effect from 1.10.65.

The Zoological collection of this museum which came over to the Archaeological Department at the handing over, is being maintained till a decision is made regarding the institution to which the same may be transferred.

The Archaeological section of this Museum is being re-organized.

The finds from the Kantaroda excavation (see page) now brought into the museum include ancient tiles, beads of various substances, colours and shapes and some ancient coins.

Also added to the museum collection are a quantity of potsherds and beads from Vallipuram and some potsherds and coins of Dutch and early British period from Nagara Kovil.

The torso of a small Buddha bronze $1\frac{1}{2}$ inches in present height picked up at surface near the Kantarodai site was purchased for the museum for Rs. 5.

One large bronze bell (dated 1648) with wooden stand, and a brass sun-dial, both from the Dutch Fort, Jaffna, were also added to the museum collection.

Dedigama

During the year the work of organizing the Archaeological museum, Dedigama, was further pushed forward.

A new wing to this museum, the construction of which has just begun would be used to provide a reading room and proper lavatory facilities. The office of the museum and a store-house would also be housed in this new extension.

An ancient potter's wheel from Dedigama and the fragment of a terracotta well-ring from the village of Mipiti in Kegalla District have been added to the finds at this museum.

Kandy

A new Archaeological museum is now run at the Old Palace building at Kandy. The Archaeological finds of the National Museum at Kandy were turned over to this department at the commencement of the financial year. The conveyance of the finds from one building to another and their orderly display involved the expense of much labour and time.

A fragmentary Buddha statue found in the precincts of the Nātha Devale, Kandy and some antiquities presented by the authorities of the Danagirigala Rajamahavihara were added to the exhibits at the Kandy museum. The objects received from the Danagirigala Vihāra were—

- (a) Two large bowls of clay (Plate I),
- (b) One medium sized bowl of clay,
- (c) Two clay lamps with stems of beautiful shape (Plate II),
- (d) An object which looks like a clay censer, and
- (e) A small wooden trough for dying.

Sigiriya

A small museum for objects of archaeological interest has now been opened up at Sigiriya.

Finds from the excavations at Menikdena, conducted during the past few years were brought to Sigiriya. Some antiquities collected from the surrounding area are also housed here.

Yapahuwa

The first steps have been taken for constructing a building within the ramparts at Yapahuwa for an archaeological museum.

Ambalantota

The work of re-organizing the Ambalantota museum was continued this year. The building has now been reconditioned to suit the needs of a museum.

Several objects of antiquity, particularly stone objects from the neighbourhood have been brought into the museum. A number of show cases have been turned out.

A colossal image of the Buddha, height 10 ft. with head, feet and arms severed, found at the temple premises opposite the museum on the farther side of the road was set up in the museum and conserved (Plate III). The statue now stands on its original lotus pedestal and has all its severed fragments put together and is quite impressive in its new setting.

The transport of this statue from the temple premises across the road and into the museum building was quite a difficult task fraught with danger both to the statue as well as to the workmen. This, however, has been achieved with nothing more than the use of primitive contrivances of haulage, which very appreciably reduced the expenses which would otherwise have been involved.

For the actual erection of the statue a chain block was used, nevertheless this work too was difficult. The feet of the statue had severed along with the heavy stone tennon which socketed into the lotus pedestal and the iron rods which were used for the joining at this point had to be first fixed on to the under side of the stumps of the legs on the torso. Holes had then to be bored on the portions of the feet which were one with the tennon. This boring and the insertion of the ends of the rods into the holes had to be done very carefully and with precision in order to ensure that the conserved statue stood true to plumb.

A person who examines the statue now cannot, in fact, gauge the difficulties that this job of conservation involved.

Polonnaruwa

The museum at Polonnaruwa is already open to the public, but much has yet to be done to put it on a proper footing. The building and alteration operations are still in progress.

The garden of the museum is being well laid out. The earth rampart on which this museum building is sited rises from a patch of marshy land through which lies the shortest approach to the museum from the side of the Palace of Niśāṅkamalla. This area has now been partly rid of its marshy nature by the construction here of an ornamental pond with lotuses and other aquatic plants. A narrow but useful path now provides a passage through the marshy land.

The plans we have in mind for the museum and the very pleasant situation of the building are bound to make this museum in the near future a show piece of the mediaeval city.

Amparai

During the year one of the Inspectors of Works was detailed to look after the work in the District with his office at the Amparai Museum, located in the building transferred to the department by the River Valley's Development Board. The archaeological finds which had been handed over by the Board during the previous years were sorted and arranged in the new premises. At the same time a few more finds from the area were brought in.

WORK AT THE MAJOR STATIONS

ANURADHAPURA

With the handing over of the responsibility for the ancient remains at Anuradhapura and Mihintale to the Anuradhapura Preservation Board the Archaeological Department wound up most of its activities at these two centres. The majority of the men who worked at these two places were transferred to other stations in the course of this financial year. Very little work was done at these two stations in the financial year under review. The work done at Anuradhapura was as follows :—

Excavations

Abhayagiri dagoba.—Excavations made for exposing the mouldings of the bottom basal terrace of the Abhayagiri dagoba brought to light a lime plastering over this feature.

Other excavations.—Some minor excavations were done at Toluwila, by way of preparing for the conservation of the image house which once housed the famous Toluwila Buddha Statue which is now in the Colombo Museum.

Conservation

Abhayagiri dagoba.—The lime plaster exposed at the Abhayagiri dagoba was but poorly preserved. This was conserved.

Ransimālaka.—At the Ransimālaka where conservation was already in hand the conservation of the main wall was completed during the year.

King's Palace.—Much of the conservation work of the entrance porch of the King's palace attributed to Vijayabāhu I was done by the department.

The department was making preparations for the conservation of the image house at Toluwila.

All archaeological work at Anuradhapura having been handed over to the Anuradhapura Preservation Board the balance of the work in hand was taken over by the Board which has secured the services of a retired Superintendent of Works of this department and also has the Archaeological Commissioner as one of its members.

Maintenance and Other Works

In the main building of the Archaeological museum at Anuradhapura the tile roof was badly damaged due to the fact that monkeys run about on it. The whole roof was re-tiled fixing the tiles with cement mortar at intervals of five feet. The roofs of the office of the Works Officer at Anuradhapura and of the store room were also damaged for the same reasons and had to be attended to similarly.

During the year the roof of the new sculpture gallery and those of the two inscription galleries were completed and the tiling done.

A roof was put up over two large inscribed stones set up in the Abhayagiri area. The roof over the plastered walls of the King's Palace on Green Path was hitherto of cadjans. This year a semi-permanent roof with asbestos sheets was provided.

A number of sign-boards were prepared at Anuradhapura and despatched to various archaeological sites in the island.

Repairs were effected to the departmental quarters at Anuradhapura and the archaeological Circuit Bungalow, Anuradhapura, was provided with gutters.

MIHINTALE

The work of maintaining the ancient remains at Mihintale is now being attended to by the Anuradhapura Preservation Board.

The restoration of the Mahasaya at Mihintale now handed over to the State Engineering Corporation continues, however, to be done under the supervision of the Archaeological Department. The expenses of this restoration are also being met with departmental funds.

POLONNARUWA

Excavation

Near North Gate.—An area within the larger city of Polonnaruwa 200 ft. to the south of the North gate and 190 to the west was systematically excavated. Here a plot of ground 50 ft. square was broken up into 16 squares and excavations were conducted in alternate squares.

This excavation was extended later on to a hundred feet in both length and breadth. Nineteen pits were excavated in this extended area.

Among the finds collected here were potsherds, fragments of tiles, two iron implements shaped like sickles, two objects shaped like small spears a grinding stone for medicinal substances and a pestle-grinder for same, a roller-grinder, a circular polished sheet of bronze, the torso of two small clay figurines, the heads of two small clay figurines, and two coins of the Polonnaruwa period. One of the sherds from this site has been etched with the likeness of a trident.

All finds from this excavation were cleaned, classified and numbered.

Nayipena Vihāra.—Excavations were conducted at the so called 'Nayipena' Vihara as a prelude to conservation work. The brick-work found buried after the original excavation was completely re-exposed.

Siva dēvāle to the north-west of North Gate.—The walls of a Siva devale situated beside the gravel road some $\frac{1}{4}$ mile north-west of the north gate of the outer-wall of the city of Polonnaruwa although excavated earlier had to be re-excavated owing to the building being covered by silt. The floor of this structure was found to consist of a layer of lime mortar which has deteriorated and tends to crumble readily. Since it would have been damaged by the tread of feet, etc., if left, exposed, it was covered up once more with a layer of earth.

Conservation

Rankot Vehera.—The conservation work which was in hand last year at this shrine was continued. The work on that part of the dome which contains the mouldings is now completed. Above this the brick-work would be continued in 'broken face'. The dagoba has now been conserved to a height of 26 ft. from the level of the terrace (*Maluwa*). The shell of the conserved brickwork is nowhere less than 2 ft. 6 inches in thickness. The original core of the dagoba was thoroughly cleaned before the new work was bonded to it.

In the course of this conservation the brickwork was waterproofed with a mortar containing cement and pudlo.

During the year about 60 cubes of brickwork was done with lime mortar and about 22 cubes with a mortar consisting of lime, cement and pudlo.

In view of the department's new policy of rendering all new work done in the course of conservation to be seen apart from the ancient work, engineering bricks were used in this conservation. A surface area of 1,700 square feet was involved in the conservation.

Some remarks need be made on the ancient work on this dagoba. The ancient brickwork on this monument has been so done as not to show out any mortar joints and with the edges of adjacent bricks touching each other. A $1\frac{1}{2}$ inch thick layer of lime concrete with fairly large sized river pebbles as part of the aggregate has been laid horizontally over the brickwork at certain points. These layers occur at the upper level of each basal terrace (*pesāva*) and at the 39th, 58th, 75th and 95th courses of brick on the dome. It is quite probable that each layer of lime mortar spreads across the entire cross-section of the dagoba at that point. Very probably the lime mortar was used to level the brickwork at fairly regular intervals. A patch of painted plaster still in position was noted at the southern side of the third *pesāva*. Designs of floral pattern can yet be made out on this patch of plaster.

Nayipena Vihāra.—All decayed bricks at this Vishnu devale, mis-called Nayipena Vihara were replaced in the brickwork where the conservation had been attended to earlier. An unconserved portion of the brickwork was redone with engineering bricks and left with a broken face. The re-doing of brickwork involved here was about 4 cubes. A surface area of 550 sq. ft. was 'pointed' at this shrine.

Northern entrance of outer city wall.—The excavation of the city wall at the northern entrance of the outer city and of an ancient lavatory was referred to at pages G 59-60 of *ASCAR* for 1963-64. Here the lavatory building in particular was in a very poor state of preservation. The portion of the wall excavated and the lavatory were conserved.

Siva devale.—The Siva devale to the north-west of the northern entrance of the outer city wall already referred to under 'excavation' was taken in hand for conservation. The work of the inner shrine is almost complete. Some work on this conservation was left over to be done in the next financial year. At this work the ancient brickwork has been salvaged as far as possible and in places along with the coating of lime plaster. As for the rest, the brickwork was redone in conformity with the ancient work.

A threshold stone shaped in simulation of a lotus was found at the entrance to the *cella* of the main part of this shrine.

Council Chamber of Nissankamalla.—The lion-throne of king Niśśankamalla (A.D. 1187-1196) which had been brought to the Colombo museum ninety years ago was taken back to Polonnaruwa this year. The lion weighs around 10 tons and had to be handled with the utmost care. We are not aware whether any of the persons who assisted the lion in its trip to Colombo in 1876 or so, are among the living now, but we know that this journey which then took about two months was hazardous and full of incidents. Its homeward journey this year would have obviously been less arduous. In the present instance the lion had the advantage of the improved methods of transport of modern times and the journey was accomplished in a day. The Irrigation Department provided a ten-ton crane and a bull-dozer trailer to facilitate the transport of the lion.

The council chamber of Niśśankamalla, the original home of the lion, is now being conserved. The heavy columns of this structure which were fallen for the most part are now being sorted out, re-erected in their original places and fixed in cement. A timber roof would soon be provided at least for part of this building.

Maintenance

Weeding was done in a surface area of about 5,700 square feet on the buildings of the palace site of Parakramabāhu I. The roots of the plants which lay too deep for removal were killed by the use of a weed-killer solution. Weeding and pointing were similarly done at Laṅkātilaka, Kirivehera, Tivaṅka-pilimagē, Satmahalprāsāda, Thūpārāma, and Pabulu vehera.

The decaying of bricks on walls of ancient buildings due to the action of an insect has of recent years given us a new problem. We have not been able so far to arrest this damage. The one only remedy lay in the removal of the damaged bricks and replacing them with new ones.

This year the decayed bricks were so dealt with on the shrines of the Laṅkātilaka, the Tivaṅka-pilimagē and the Satmahalprāsāda.

The fences all round the reserves at Polonnaruwa were repaired. All reserves were properly maintained and the roads and foot paths kept in good repair.

YAPAHUWA

Excavation

Ornamental gateway.—Excavations prior to conservation were conducted at the eastern retaining wall of the third flight of steps of the ornamental gateway at Yapahuwa. This wall rises in three terraces to a height of about 30 ft. and has a length of over 100 ft. Work was commenced at the lowest terrace. At the time of excavation, large sections of the wall had either collapsed or were on the verge of collapse. The wall here as well as elsewhere in this structure is on the steep face of the cliff. There hardly is any room for the workmen and it was a real problem to find space for the disposal of the dismantled stones. Parts of the wall had collapsed or were on the verge of collapse. The stones of the wall were numbered, marked on drawings, photographed and dismantled in sections.

About $19\frac{1}{2}$ cubes of earth were removed in the course of exposing the stones of retaining walls of the first and second terraces of the first flight of the ornamental gateway.

Inner rampart.—At the base of the inner rampart wall of the city, excavations were done for the purpose of exposing the stone work. These excavations extended from near the eastern gate towards the south to a distance of about 150 ft. The breadth of the ground excavated here was roughly 4 ft. and the depth about 6 ft. This involved the removal of about 82 cubes of earth. The stones here too were numbered, recorded on drawings and photographed before the dismantling of the stones. No pains have been spared to save as much of the wall in its original state keeping the ancient plaster joints intact as far as possible. Much of the stones from this wall are missing having been very probably used on the retaining wall in front of the later-day shrine room.

Conservation

Ornamental Gateway.—The conservation of the retaining wall at the lowest terrace of the third flight of steps has been taken in hand. So far the stones on a section of the wall measuring 33 ft. long $1\frac{1}{2}$ ft. broad and 8 ft. high have been re-assembled. The materials required for the work had to be carried on the head from the bottom of the cliff.

In the first flight of steps the stones on the retaining wall on the first terrace were re-assembled in a section measuring 40 ft. in length, $1\frac{1}{2}$ ft. in breadth and 7 ft. in height. The wall conserved this year on the 2nd terrace of the same flight of steps measures 52 ft. in length, $1\frac{1}{2}$ ft. in breadth and $5\frac{1}{2}$ ft. in height. The stones used on this section had sometimes to be carried over a distance of more than 25 ft. in the difficult terrain and the work was arduous and slower than would otherwise have been.

The conservation of the city wall would be hampered by the fact that the stones belonging to it have been utilized elsewhere. The missing stones will perhaps have to be replaced with bricks. After the city wall is completed the ancient moat would be excavated and revived in its pristine state.

Maintenance and other works

On the outer rampart wall weeding was done from near the east gate to the South gate in an area of 665 ft. \times 5 ft. The brickwork in this area was pointed after the weeding.

SIGIRIYA

Conservation

Ponds in Pleasure Garden.—A few yards from the ancient entrance into the citadel is a rectangular area girt by four artificial ponds. These four ponds together would have been a rectangular moat but for the interruption at the middle of each of the sides of the island, owing to which the ponds are 'L' shaped. The longer sides are about double the length of the shorter sides and at least in one instance is deeper in comparison. The four lakes together are bounded on the farther side by a wall which too have openings at the points where the lakes end. In its original state this site would doubtless have been one of great charm.

These ponds were excavated as far back as 1954 and only one pond that on the north-west was then conserved. The fact that the conservation was thus far delayed owing to other commitments has led to the brickwork being further damaged. Hence, another pond in the complex, that at the south-west corner, was taken in hand this year, and the conservation of the shorter arm completed. The manner in which a natural islet of rocks has been blended with superb scenic effect into the shorter arm of this pond is an object lesson in architecture (Plate IV and Plan I). Instances are not wanting in modern times of people destroying the natural charm of a landscape in order to fit it into the procrustean bed of a pre-conceived plan. In both ponds so far conserved the brick-wall which girts it on the farther side is provided with an opening which has a corbelled arch at top. A flight of steps leads from inside the brickwork and into the water. These ponds would probably have been used for bathing and the passage may have served the bathers to enter the pond in their bathing outfit from a changing room behind the wall. It is too early to hazard a guess as to the actual import of these more or less hidden entrances, but it is quite possible that they served a pleasure-loving king to spring a surprise on youthful women bathers. This possibility gains support from the fact that several flights of steps are located on the brickwork all round the lakes which were the more obvious entrances and exits for the bathers. There are references in literature to kings bathing in the company of a bevy of girls.

The conservation work consisted mainly of re-exposing the excavated walls of the pond, and having the fallen bricks put back in position. The mouldings were restored as far as their bricks could be retrieved, but where the mouldings were not clear the walls have been rendered with a 'broken-face'. All parts of the wall found intact have been strengthened by 'pointing' but retained without alteration. Where new brickwork had to be done the modern engineering brick was used instead of the ancient bricks to indicate the new work. Nevertheless, the new bricks were used only as 'stretchers' in order not to upset too much the pattern of the ancient brickwork.

Outer Moat and Western Entrance.—The work of the western entrance across the outer moat was completed. The conservation work here was begun in 1962 and the progress is shown in the Administration Reports of the department (*ASCAR* 1961-62, page G 63; 1962-63 page G 55 and plan II, 1963-64 page G 72, plates IX, X and plan 2; and 1964-65 page G 77). The stone retaining walls on either side of the roadway constructed in the wave-breaker batter *Rālapanāwa* well known from walls which have to cope with constant ripples of water, have now been conserved.

When the road here was only 34 feet wide it had 3 drains, of which one has been closed up at the time the width of road was increased to 76 ft. (Vide *ASCAR* 1962-63 page G 55-56). The size of the drains in cross-section diminishes from the side of the south moat to that of the north moat which fact indicates that the water flowed from the south to the north. This is naturally the direction in which the water would have flowed if, as was obviously the case, the moats were fed from the irrigation reservoir to the south-east of the south moat. Apart from the wave-breaker retaining walls either side of the roadway, the sides of the outer moat are constructed in consolidated earth and turfed as had been done in ancient times.

Lion's Plateau.—A section of the stone retaining wall (height 15 feet, length 34 feet) on the east of the lion's plateau collapsed during heavy rains, and a wall of rubble was built at the place as a temporary measure to prevent further damage. Another portion of the same wall has been rebuilt in mass concrete in the early days of archaeological activity in Ceylon. It is hoped to make good the recent damage early but, for this purpose, the boulders from the original work which have hurled themselves to the chasm below will have to be taken up laboriously. The portion of wall done in concrete too will have to be re-done in order to bring back the wall to its pristine state.

The Approach to the Rock.—The flight of steps that led up from the old car park was one constructed by the department about seven decades ago. This in spite of its prominence in the landscape of Sigiriya was not part of the ancient scheme of building at the site. It, moreover, gave a wrong picture to the visitor who normally does not have the time to probe beyond appearances. We have in recent years been tracing and excavating the ancient approach to the rock. The conservation of this approach has now been taken in hand.

Across the path of the now dismantled modern flight of steps a retaining wall of stone measuring 36×3 ft. \times $7\frac{1}{2}$ ft. was constructed. For this work large blocks of stone had to be carried about fifty feet up the hill slope by men.

Maintenance and other work.—The work on the museum building at Sigiriya was concluded this year.

A new car park has been provided near the point where the original road crosses the moat.

The reserves at Sigiriya were properly maintained during the year. Name-boards have been newly painted.

The wing-walls of the hume-pipe culvert on the new road leading from near the Mahānāgapabbata Vihāra to the rock of Sigiriya, have been constructed. About 50 cubes of earth have been filled in on the road at this culvert.

Four doors and doorframes were turned out at Sigiriya for the museum building at Polonnaruwa.

DEDIGAMA

Conservation

Sūtighara-cetiya.—About 65 cubes of debris from the western sector of the Sūtighara cetiya were removed as a prelude to conservation.

The conservation of the larger dagoba was re-commenced at a point 35 feet to the south of the centre of the smaller dagoba (Vide plan VII of *ASCAR* for 1962-63 for the position of the smaller dagoba in relation to the larger). The area conserved measures more than 270 feet along the third basal terrace (*pesāva*) of the larger dagoba and ranges between 32 to 34 feet in height. Around four hundred cubes of brickwork was involved in this work.

PANDUWAS NUWARA

Conservation

‘**Daḷadā māḷigāva.**’—The so-called Daḷadā-māḷigāva (Temple-of-the-Tooth) at Panduwas Nuwara is a protected monument within the premises of the modern temple at Panduwas Nuwara. This is a rectangular building with a heavily moulded high stone plinth, stone pillars and a flight of steps. The pillars were, all of them, either

fallen or thrown out of plumb and the stones of the plinth were for the most part found fallen on the ground beside the building. About half the building has now been conserved.

The fallen pillars were placed erect on slabs of stone, as had been done originally, and fixed with earth and rubble. Those pillars which were still standing though askew, were corrected to plumb and fixed similarly. The plinth slabs found more or less in *situ* were numbered and removed before being fixed in position, along with the fallen ones in cement mortar on a rubble backing.

From the excavations preparatory to conserving this site, ancient tiles, pieces of potsherds, sculptured bricks, tiles with figures of lions fragments of ancient plaster and of clay lamps have been recovered.

City Wall.—The city wall at Panduwas Nuwara is built in a technique more suited to stonework than to brickwork and consists of inner and outer brickwork with an infill of clayey earth. The overall width of the wall is 5 feet including the plaster rendering on the outer face of the wall. Due to the fact that the upper part of the wall is exposed to the elements, the earth infill gets saturated with rain water. As a result of this the brickwork has been leaning more and more out of plumb each succeeding rainy season. Something therefore had to be done without much delay to save the wall from collapse. The top of the wall was therefore water-proofed adding at an average of three to four courses of brickwork in cement mortar having an admixture of pudlo in it. The newly added tiers of engineering bricks were laid in courses of broken faced stretchers with each succeeding tier narrowing in breadth. The present additional tiers thus seal off the top of the wall, hold its two halves together and do not allow any water to collect over its breadth. The reasons for the use of modern bricks in stretcher courses here too was to preserve the general pattern of the ancient work. A length of approximately 400 feet of the wall was treated in this manner during the year.

Building South-West of Palace.—A building excavated in 1963-64 is situated south-west of the palace at Panduwas Nuwara. This building begins at a level lower than that of the buildings already conserved, and hence its bricks were much mouldered. Two later-day structures probably of different dates reared on parts of the foundation of this building added to the difficulties of conserving it. The three phases of work at the same structure found here however provide an interesting study. The mouldings of the brickwork have been faithfully conserved where evidence for their shape, etc., was available, but where such evidence was not forthcoming the brickwork has been rendered in 'broken-face'.

From this site have been recovered ancient tiles, sculptured, bricks and potsherds (Plan 2).

Dagoba at Kotampitiya—The dagoba at Kotampitiya has been referred to in *ASCAR* for 1964-65. The conservation of this dagoba was taken in hand and nearly two third of the work is complete. The brick platform and the flight of steps too remain to be done. It is proposed to leave untouched a segment of about $\frac{1}{4}$ of its circumference. This would be useful for the comparison of the ruined and conserved states of the dagoba. It may also provide scope for some future student who wishes to conduct investigations, particularly since this is a dagoba of very modest proportions and is so easily accessible. The situation of the dagoba and the sides in which the conservation of the dagoba has been effected are such that this partial conservation does not in anyway have a jarring effect on the scene. The portions of plaster which were found more or less in position in certain instances were put back in their original positions along with the chunks of brick which contained them and in all cases consolidated and strengthened at the edges. Much of the dagoba was in a very dilapidated condition for the most part due to the activities of the treasure hunters and therefore a fair amount of the brickwork had to be re-done. The portion left untouched was the least disturbed part of the dagoba.

Here too the new brickwork was done with modern engineering bricks used in stretcher courses.

Maintenance and other works

The reservation near the modern temple at Panduwas Nuwara, the so-called Bisokotuva was newly fenced in.

The ceiling of the circuit bungalow, Panduwas Nuwara, was re-done and a room in it set apart for the display of finds, was furnished with racks. A tank for water was built inside the bungalow and the front of the bungalow compound was turfed to minimize the heat.

An iron gate was fixed at the entrance to the area of the dagoba at Kandedgedara and another at that of the dagoba at Koṭampitiya junction.

The roads and foot paths in the reserves were maintained and the name-boards were re-painted.

The work of constructing the Overseers' quarters is apace and the doors and windows were being fitted to it at the end of the financial year. A well has been dug for the Overseers' quarters which is now being built. A sewage pit has been built for a lavatory to the same quarters and a porcelain seat furnished.

VELGAM VEHERA (Periyakulam)

Conservation

The Shrine-room.—The conservation of the shrine room at Velgamvehera excavated in 1953 (vide *ASCAR* for 1953 pp. G9–12) was being put off due to pressure of urgent work elsewhere. This postponement could not be continued any further since the exposed structure started showing signs of going into decay irreparably. The work of conserving the excavated ruins here was taken in hand and the main inner shrine was completed, except for the work on the outer wall and on the paving. The two subsidiary shrines on either side of the entrance also remain to be done.

The walls of the inner shrine have been thickened by later construction and the outer layer of brickwork here tends to separate itself from the inner construction. As is proved by an inscription at the site this monument is a Buddhist Temple of the Tamils built by the Chola emperor, Rāja-rāja I (vide *ASCAR* 1953). The mouldings of the monument which are now much weather-worn bear the unmistakable stamp of Chola work. The original mouldings have become much weathered and the conservation involved a good deal of study as regards the shape of the original mouldings.

Dagoba.—Reference to the conservation work on the dagoba at Velgam Vehera was made in the Annual Report of the department for 1962–63.

This work was completed to a height of 7 ft. and only a small portion of the top of the dagoba has been left undone owing to the shortage of bricks. This does not, however, detract much from the conservation.

As has been stated in *ASCAR* for 1962–63 there is a small dagoba of earlier times, enclosed in the larger one. The conservation has been so done as to expose part of the inner dagoba. The conservation of the platform of the dagoba is complete and its paving slabs which had settled are being relaid to correct level.

TIRIYAI

Conservation

Pilimagē.—The conservation work on the pilimagē beside the circular dagobahouse (*vaṭadāge*) at Tiriyai was completed.

A Buddha statue lies prone on the ground to the left of the *vaṭadāge*. The statue has a small hole at the neck indicating how the head was fixed on to it. During the year a small fragment of gold chain and a pearl were found in this hole. This is not a usual place for the deposition of votive objects, and it is very likely that they have been put in at a late date after the statue had fallen, by some zealous devotee.

Maintenance and Other Works

New quarters were put up during the year to serve as the living quarters of the officer in charge at this station.

The trees which were fallen in many parts of the reserve as a result of the cyclone of 1964 were cut and removed and the paths in the reserve were kept clean.

PADAVIYA

Conservation

Siva-dēvālē—The conservation of the Siva-devale at Padaviya was taken in hand during the year. The ancient brickwork was retained as far as possible without dismantling and resetting. The stones on this structure were numbered and dismantled, except where they were embedded in the brickwork, after which a strong cement concrete foundation was set up. The stones of the walls will now be re-assembled.

The roots of a large ebony tree (*Diospyros ebenum*) gripped the stones of this structure. Ebony being one of the hardest timbers of Ceylon, if not the hardest, the roots could not be removed in the normal method of felling the tree, because the stones too would have been damaged in the process. The disengagement of the stones from the roots of the tree therefore proved to be slow and laborious work.

In the course of the excavation a fragmentary clay lamp came to light. This had been designed to take two wicks. During the dismantling of the stones of the Siva-devale a fragmentary brick with a four-handed female figurine, probably a goddess, was picked up. This brick in its present fragmentary state is 7 inches in length and 5 inches in breadth. A search is being made for the missing part of this brick. Among the debris was also found a piece of iron about 1½ inches long and having four grooves round its girth. This may be the pommel of a dagger.

A serious problem which confronted us in the work of conserving this *devale* was the fact that the structure was originally done in stone and later continued in brick. Thus where the stone moulding was continued in the brickwork these had to be made to coincide despite the different levels of settling. (Plates V and VI show interior and exterior views of the conserved Siva-devāle).

Maintenance and Other Works

The work on the Circuit Bungalow and the quarters for the officer in charge already in hand at the commencement of the financial year was continued this year but owing to various difficulties has been once more suspended.

MENIKDENA

Excavation

Pillared Structure.—A building measuring 90. ft. × 60 ft. at Menikdena containing massive stone pillars $2\frac{1}{2}$ ft. square in cross-section and standing 13 ft. over ground level, was excavated during the financial year. The 48 pillars of this structure are arranged in 6 rows of 8. The building commences from a point below the present ground level. A trench 4 ft. deep and 10 ft. wide was excavated to bring out the features of the building. Apart from this the inside of the building was cleared in its entire length and all but 13 ft. of its breadth (Plan 3).

These excavations brought to light the north entrance of the building. Seven stone steps each $8\frac{1}{2}$ ft. in length were exposed during the period under review. Each of the pillars of the building stands on a stone base and is held in place by a brickwork roughly 4 ft. square standing to a height of $2\frac{1}{2}$ ft.

At the present state of the excavations we are unable to say what other entrances there are to this building.

Conservation

Dagoba.—Reference was made in *ASCAR* for 1964–65 at pages G70 and 71 to the excavation conducted at the dagoba at Menikdena.

During the year nearly $\frac{2}{3}$ of the conservation of this dagoba was completed. As much as possible of the ancient brickwork of the dagoba was preserved intact. The portions so preserved were all water-proofed.

The platform (*maluva*) of the dagoba has been enlarged since its first construction so that it shows two phases of work. When the conservation of the *maluva* is to be undertaken it would be so done as to expose to view a section of the earlier construction.

Maintenance and Other Works

About an acre of land all round the ancient remains were cleared of the jungle. The road leading to the ancient structures and the foot paths in the reserve were maintained during the year.

GURUDENIYA

Conservation

The ancient remains at Gurudeniya have been referred to in *ASCAR* 1963–64, pp. G 66–68 and G74; and *ASCAR* 1964–65 p. G 79.

We have already drawn attention to the fact that Brāhmī characters on bricks recovered from this site are of the oldest type known in Ceylon. We have however, ventured to assign the remains here to the 1st century A. D. a date somewhat later than is warranted by the palaeographical evidence.

In our description of the site at pp. G 66–68 of *ASCAR* 1963–64 we referred to the piece of an octagonal pillar found at the top of the mound. This year we have traced the upper part of this pillar which had hurled itself some 250 feet or so into the valley below. Now we can be certain that this was a *yūpa* pillar and that the structure which once stood on the summit of the rock was a dagoba. Yet, it is strange why no vestiges, other than the *yūpa* pillar survives at the summit to indicate the existence, at one time, of a dagoba. The bricks usually found from a dagoba site have one of the sides curvilinear near but no such bricks have been found at this site. To add to the riddle of the site we have now discovered two short lengths of

walls at two higher levels of the mound. These walls are neither parallel nor at right angles to the walls we have referred to in our earlier reports cited above. These newly found lengths of walls are more or less at an angle of 45° to the walls earlier noticed. These lengths of walls were left as they were found, except for the fact that their joints were strengthened by pointing.

At the present state of our knowledge we think that a dagoba once stood on the mound atop the two terraces the smaller of which rose over the other. It is, however, probable that at a later day the dagoba yielded place to some other structure the exact nature of which cannot now be determined.

ARANKELE

Conservation

Meditation Path.—The ancient site of Arankele (Map ref. I 9/28) situated in Tittaweligandahe Korale of Hiriyale Hatpattu is an archaeological reserve. With a view to the conservation of one of the meditation paths at this monastery the stones in same have been numbered and dismantled. The work of conservation, however has been put off for some time.

YAHANGALA

Conservation

Dagoba.—Within one and the same rectangular platform on the rock of Yahangala (Map ref. P 13/43) in Magam Pattu of Hambantota District have been two dagobas of which only one now has sufficient of it to determine the shape. The dome of this dagoba does not rise at right angles from the basal terraces, but instead has a convex curvature in vertical cross-section (Plan 4). This shape which is usually found in the Southern part of the country may be that which is referred to in literature as the pot-shape (*ghat'kira*). The base of this dagoba was cleared of the debris in preparation for conservation, and in the course of this work it was seen that there were at least three phases of work at this dagoba. The conservation would therefore be so undertaken as to show out the work in all the phases. The bricks on the basal terraces have patterns etched on them. Some of the ancient plaster is also preserved.

It is evident that there were other structures on the rock before the construction of the dagoba, because a moonstone, probably of brick and stucco, with much of its plaster intact is found immediately beside the dagoba on the rock. The fact that this moonstone faces the wrong way about indicates that it cannot by any means be taken as belonging to the dagoba.

At Badagiriya in the neighbourhood are also two dagobas on one and the same rectangular terrace. It is possible that these two dagobas turn out to be of the same shape when cleared of the debris.

WORK AT PROTECTED MONUMENTS

RUNU MAHAVIHARA

Excavation

Image house.—The location and some particulars of the remains at Runu mahavihara, presently known as Magul-mahavihara in the Batticaloa District were given in *ASCAR* for 1964-65, p. G 73.

The investigations conducted at the site during the year under review show that the remains of the house of the *bodhi*-tree (*bodhi-ghara*) misnamed the nuptial dais (*magul-poruva*) of an image-house (*paṭimāghara*) of a chapter house (*uposathāghara*) and of a stupa stand on one and the same block of land girt by a prakara-wall. Outside at a short distance are the remains of a *vaṭadāge* or an *āsanaghara*.

The image-house in the complex was excavated during the year.

Conservation

Bodhi-ghara.—The stones of the retaining walls of the *bodhi-ghara* begin with an *ovolo*, over which is a *facia*. At the upper end is a frieze of lions sculptured in high relief. These were all marked and dismantled for the conservation. By the end of the year nearly two thirds of the walls of the *bodhi-ghara* was conserved, the stone being reassembled on a cement concrete foundation and with a rubble masonry backing.

EMBEKKA

Conservation

Dēvāle.—The Drummer's hall of the Embekka devale was conserved in 1948. *ASCAR* 1948 gives the location of the monument and a description of the work then done.

The conservation of the roofs of the sanctum (*garbhagṛha*) and of the drummer's hall (*dig-gē*) was undertaken this year. A temporary roof thatched with cadjans was built over the area in which the roof was to be dismantled. The roof of the sanctum was then dismantled. The difficulties of the work, the extent of damage and the dimensions of material employed were really known only after the removal of the roof. The upper storey over the inner-sanctum here, is a false storey without a floor and with its four walls rising on four timber beams. The timber used on the roof were of exceptional size, some of the beams being as much as 60 feet long.

The work on the upper roof was taken in hand first, and every decayed piece of timber was replaced with a new one identically carved. Nearly 75 per. cent of the rafters and the entirety of the laths were replaced. Broken tiles too were replaced with new ones of the same type and the brass pinnacle was repaired and set in position.

When the work of the lower roof was undertaken it was noticed that this part of the roof had been repaired in recent times and that the original design of the roof had been modified, covering the ancient plinth with mortar in the process. The hidden plinth was once more exposed and the roof was corrected to what it would have been. This work too has now been concluded.

The timber is being got ready for the work of the roof of the *dig-gē*, to be done in the next financial year.

The parapet wall of the devale which has been repaired from time to time, was partly re-done and the work is continuing.

LANKATILAKA (Kandy District)

Vāhalkaḍa.—Mention was made in *ASCAR* for 1960–61 of the work done by the department at the Lankatilaka-Vihara in Udunuwara of Kandy District.

The entrance porch *Vāhalkaḍa* of this monument had collapsed in 1960 and the restoration of same was undertaken by the Department this year. The *vāhalkaḍa* as originally designed did not provide for the passage of an elephant through it,

and the desirability of its being made sufficient for the relic-casket-bearing perahera elephant to go through, was brought to our notice by the most Venerable Maha Nayaka Thero of Malwatta. This necessitated some modification of the original design. Sufficient clearance for the elephant was provided beneath the *vāhalkaḍa* without seriously affecting its architectural pattern. This was achieved by raising the side plinths of the *vāhalkaḍa* and lowering the centre path. The plinths and the ancient stone columns have now been set in position and nearly three fourths of the carved timber work faithfully representing the originals have been done. The timber work would be completed and the roof tiled in the next financial year (Plan 5).

RATNAPURA

Conservation

Saman Dēvālē.—The work already done at this shrine by the department was indicated at page G 79 of *ASCAR* for 1964-65.

The main entrance porch (*Vāhalkaḍa*) of this devale had collapsed some years ago due for the most part to the presence in very close proximity to it of a Bo-tree, (not the main bo-tree at the site). The roots of this tree have been thrusting out the bricks of the porch while its overhanging branches have directed the rain water (which falls in the locality in abundance) to the brick-in-clay-mortar wall of the structure. The roof of the entrance porch which protected the walls from the rains had thus been rendered ineffective. In these circumstances the new *vāhalkaḍa* designed for the shrine was shifted to 15 feet away from its original position. The character of the ancient work was however reproduced in every detail.

The main bo-tree was also provided with a tiled *prākāra* which conforms with the character of the work of the *vāhalkaḍa*. The expenses for the material used for this work have been borne by the Basnayake nilame of the shrine as approved by the Public Trustee.

KATARAGAMA

Conservation

Kirivehera.—The work done so far at the Kirivehera in Kataragama has been described in *ASCAR* for 1960, for 1962-63 and for 1964-65.

As has already been stated the work at this shrine is being done by a Restoration Society and the work is more in the nature of a restoration than that of a conservation. The department however has been able to take certain measures which would clearly indicate to the student the various phases of work done here in ancient time. The society continues the work under the guidance of the Archaeological Department.

The third enshrinement of votive objects, that at the circular member below the spire (*devatā kotuwa*) was made by the Ven'ble Ganegama Indasara Nayake Thero of Tissamaharama Temple on 1st September, 1966, amidst a gathering of over 8000 devotees. A brass pinnacle to crown the dagoba on completion of the work has been donated by the employees of the Lake House Establishments and is already at the site.

At the dagoba three terraces (*maluwa*) and the traces of the retaining walls of the upper two have been noticed. The lowest *maluwa* in most instances is a nominal *maluwa* without a retaining wall. In the present instance the Department's advice to the Restoration Society was to revive the retaining walls of the two upper terraces. The Society however was anxious to have a retaining wall for the lowest *maluwa* too and the Department has allowed it rather reluctantly.

HINDAGALA

Conservation

Vihāra.—As stated at page G 74 of *ASCAR* 1963–64 the recently constructed roof of this shrine was incompatible with the character of the building, and hence a roof suitable for a structure of the Kandyan period had to be conjectured. The shape of the rock at this site set certain limitations on the construction of the roof, but a satisfactory roof has now been given to the structure. The entire timber work of the roof, barring a few of the rafters was fixed during the period under review.

GALMADUWA

Conservation

Vihāra.—The work done by the department at the Galmaduwa Vihara has been referred to in *ASCAR* 1963–64, p. G 73 and 1964–65, p. G 78.

During the year the work on the roof of the vihara was continued and now the roof has been fixed on three sides. The work on the fourth side too would have been completed but for the delay in the supply of the timber which the Ven'ble Vihārādhipati had undertaken.

The cella (*garbhagrha*) of this vihara was replastered where necessary, waterproofed and white washed.

The Ven'ble Vihārādhipati has placed a large brass pinnacle at the top of the monument, and smaller ones on top of each of the dagoba like structures at the various tiers of the *grabhagṭha*. This detracts much from the ancient character of the monument but has been allowed in view of the enthusiasm of the Vihārādhipati.

MEENVILLU

Conservation

Somavati dagoba.—The situation of the shrine popularly known by this name, the arrangements for the work, the excavation work done and other matters were dealt with *ASCAR* for 1963–64, pages G69–70 and for 1964–65, p. G 69.

Restoration of the shrine was formally inaugurated on 1.8.66 by the Hon'ble the Prime Minister.

Conservation plans for this shrine, prepared by the Archaeological Department have been handed to the Somavati Restoration Society which is getting the work done under the advice and guidance of the Department.

In order that visitors to the shrine may get a clear idea of the earlier dagoba here, provision has been made to expose about 1/16th of the circumference of the dagoba from *maluva* level up to the square feature of the dagoba (*hatarās koṭuwa*).

DIGHAVAPI

Excavation

Dagoba.—The work done at this shrine under the control of the department, the arrangements for the work and other relevant matters have been dealt with in *ASCAR* for 1963–64, and for 1964–65.

The excavations for exposing the dagoba continued during the year but not quite in the manner that the Department wished it done.

It is necessary that at least $\frac{1}{4}$ of the circumference of the dagoba be excavated for the preparation of the restoration plans, and this amount of excavations have not yet been completed.

Some attempts have been made to 'point' and save the patches of exposed plaster, but these attempts have not been very successful.

BOTALE

Conservation

Bo-maluva.—An ancient bo-tree is found at Bo-tale in Udugaha Pattu of Hapitigam Korale. The place name Bo-tale itself owes its origin probably to this bo-tree. A new *bo-maluva* was constructed at the ancient bo-tree providing more room for the roots of the tree. The foundation stone for this work was laid by the Hon'ble the Prime Minister on 25.5.66.

The branches of this ancient bo-tree were tending to decay and the tree was treated by a botanist of the Royal Botanic Gardens, Peradeniya.

BELIGALA

Conservation

Bodhi-prākāra.—The retaining wall (*bodhi-prākāra*) of the bo-tree at Beligala, in Otara pattuva of Beligal Korale, made of stone masonry profusely moulded, was found much upset by the action of the roots of the Bo-trees so that the department undertook to conserve the *prākāra*. In order to give more space for the roots of the tree to run, it was decided to shift forward the side in which the stones were most disturbed. When with this purpose in view the stones were being systematically dismantled, pillars and pillar capitals came to light and were retrieved from the debris. What was left here as a *bodhi-prākāra* may, in reality, be the remains of an ancient *bodhi-ghara*. The small bo-tree in the centre of the second terrace is traditionally taken to be the original tree that was planted here.

Large bo-trees now grow on the terraces encircling the small tree, and roots from these have spread out on all directions displacing structural members of the platform. Our intention was to conserve what was left of the old structure, and reconstruct the platform enlarging it to accommodate the newly grown bo-trees.

The conservation of what may have been the first retaining wall of the *bodhi-ghara* was taken in hand during the year. The dismantled stones were placed in position with a rubble masonry backing. Due to the extension of the enclosed space on one side, the structures on either side of the shifted wall had to be given an extra length. These portions of the walls were constructed by imitating the stones in cement plaster. The 'imitation' areas in the various tiers were staggered so that all imitation stones may not come together.

DANAKIRIGALA

Conservation

Vihāragē.—The vihāragē (image-house) at Danakirigala in Egodapota pattu of Galboda and Kinigoda Korale is for the most part excavated into the rock and contains frescoes and sculptures. The roof of the verandah was in a bad state of disrepair and repairs were effected to same. The roof had been re-done in recent times with inferior timber and second rate workmanship. The details of the ancient carvings of woodwork on the roof were not fully available. Due to this and to the lack of sufficient funds no efforts were made to copy the details of the carving.

Bo-maluva.—The ancient bo-tree at the site is no more but the terrace of the bo-tree (*bo-maluva*) is found within ten yards of the shrine room referred to above. The sides of the terrace are built of stone and these stones were found disrupted probably by the action of the roots of the bo-tree. The stones were dismantled and re-set in position with masonry backing.

KANTARODAI

Excavations

The most important excavations of the year were conducted at Kantarodai in Jaffna Peninsula. This site came within the ken of the public eye for the first time in 1916 when Dr. Paul E. Peiris (later Sir Paul) then District Judge of Jaffna, did some investigations at the site. The circumstances in which Sir Paul hit on this site, the work he did there, and other relevant information are given in his papers "Nagadipa and Buddhist remains in Jaffna" published in two parts in the *Journal of the Royal Asiatic Society, Ceylon Branch* (Vol. XXVI, No. 70, 1917, pp 1-47 and plates I-VII; Vol. XXVIII, No. 72, 1919, pp. 40-47 and plates VIII-XVII).

This is probably the site referred to as Kadurugoda vihāra in the *Nam Pota*.

A block of land on either side of the Uduvil-Kantharodai road 3 acres 33.8 perches in extent, was declared an archaeological reserve. Even at the time of this declaration we were aware of the fact that the area so declared was but a fraction of the land which was built upon in ancient times.

Systematic excavations were conducted this year at the site.

In the reserve itself, to the west of the Uduvil-Kantarodai road was a mound made up of the earth removed from Sir Peiris' excavation. A trial pit dug on this mound yielded a collection of a variety of potsherds which had been mixed with the earth. There were also some sea-shells, brick-bats and coral-slabs. The excavator of half a century ago was not concerned about such finds as these. The means at his disposal were limited. He was therefore bent on recovering large and important finds such as Buddha statues and finials of dagobas.

The land at the north-eastern end of the reserve where hardly any palmyrah or coconut trees grew was very undulating. At the very north-eastern end of the land a fragment of a railing of the Sanchi type was found on surface. Other pieces of sculpture, much wasted, were also found in this area. There was a number of spur-stones lying on the uneven portion of the land.

For the purpose of the excavations proper, which was commenced on 24th April, 1966, the land was divided into a grid of 100 ten-foot squares and selected squares were carefully excavated. During the year forty two squares in the grid were excavated (Plate VII).

One of the first things which struck us at the early stages of the excavation was the unique character of the site in that it contained the limestone foundation of a number of small stupas (Plate VIII). These stupas range in diameter from about 8½ ft. to about 12 ft. and were very probably votive stupas. Twelve such stupas have so far come to light. A *stūpa* of diameter about 23½ ft. of which the foundations remain at the site, however, appears to have been a stupa meant for worship. These stupas were found at depths ranging from 2.5 ft. to 4 ft. below surface.

A layer of plaster which obviously is from the floor of a building, occurring above the level of the stupa foundations was met with in some of the excavation pits. In some pits two such floor-pavings were found one above the other.

Two circular monolithic stone cisterns are found near wells at this site.

Among the finds were the following :

1. Four lime-stone bases of finials (*chatrāvālī*) of dagobas.
2. Three circular stone reliquaries without lids.
3. Piece of stone in the shape of a flower-bud.
4. Miniature *chatrāvālī* in light green glass measuring 2 inches in length and 1 inch in diameter at base.
5. Alabaster statuette of a dwarf 3" in height 2·6" at waist.
6. Fragments of railings, Sanchi type.
7. Fragments of stone pillars.
8. Guardstone with full-pot (*pūrṇaḡhaṭa*) motif.
9. Sacred-feet (*siripatul*) stone.
10. Potsherds.
11. Pieces of tiles.
12. Metal fragments, copper and iron nails.
13. Sea shells and chanks.
14. More than 16,000 beads in a variety of materials, colour and shapes.

The coins recovered from the site during the financial year were as follows :

	<i>Weight</i>
1. Punch-marked oldling copper, silver coated	2·5177 grm.
2. Punch-marked oldling silver with two holes along one edge	2·3892 grm.
3. Stamped lakshmi plaque comparatively small cut out of a sheet bent over at upper end, sharp edges, figure of goddess, lower ends of lotus stalk faintly seen, Reverse indistinct	1·0256 grm.
4. Fragment of unidentified coin	·8359 grm.
5. Late South Indian circular coin, elephant standing l. with spiral shaped symbol at top left. Legend on reverse	2·670 grm.
6. Rectangular bull type. Bull standing r. within rectangular frame. Bead lines along frame on outer side at top and right hand side	2·8882 grm.
Reverse : Within double rectangular frame enclosing dots, probably a circle with three dots inside	
7. Fragmentary round copper coin probably Roman. Both faces indistinct	1·1901 grm.
8. Maneless lion type, fragmentary, with lion standing l. within circular frame	0·7811 grm.
Reverse : Four dots within circle.	
9. Maneless lion type with lion standing l. within circular frame	2·1885 grm.
Reverse : Four dots within circle.	
10. Lakshmi plaque, stamped, cut from sheet, two holes at top	2·6182 grm.
Reverse : Railed swastika revolving r.	
11. Manless lion type with lion standing l. circular frame	1·0670 grm.
Reverse : Dots within circle.	
12. Sahasamalla coin	4·0057 grm.

The stones used for the buildings and the sculpture, are for the most part coral. A variety of limestone found in the locality has also been used. The sea is at present about six miles away from this site, but the site had been in the sea-bed, many thousands of years ago as can be inferred from the sea-sand which is found some four feet or so under present surface level. It is quite possible that coral stone formed at the site in ancient times were available to the builders of Kantarodai.

The excavations are being continued.

UCCAVALIKA VIHARA, BOLANA

Excavations

Pillared structure.—Mention was made in *ASCAR* for 1964–65, pp. G 73–74, of the work done at an ancient dagoba at this site. Excavations were done in the year under review at a pillared site in the midst of a field in the neighbourhood of the dagoba.

Before the excavations the area was covered under scrub-jungle and only some rough cut pillars showed above ground level. Excavations revealed a rectangular structure 43 ft. × 26 ft., of which about 4½ ft. was buried in the debris. On the north of the main structure was revealed an outer room measuring 17 ft. × 16 ft. The main entrance through the outer room is 5 ft. 5 inches in breadth. A side entrance 3 ft. 6 in. is also provided on the northern side of this outer room. At both these entrances are threshold stones which have sockets for the door jambs. A person who walked across the front room and crossed the main entrance entered a room 26 ft. square which was the image room of the structure. At the middle of the western side of this image room was a standing statue of the Buddha made in limestone. On either side of the statue have been two brick built pillars each measuring 2 ft. 10 in. × 2 ft. 4 in. in cross-section. These pillars have moulded brick bases. The statue was about 3 ft. in front of the west wall so that a person could circumambulate the statue with ease.

The building has a tier of stone to serve as the foundation. Above this is the brick-in-clay structure. The brick walls incorporate rough cut stone pillars. At each of the four corners of the image room is a rough-hewn pillar. The outside of the walls of the building carry mouldings in brick. These walls have been well preserved up to about 3 ft. over the foundation, and are on the average about 2 ft. 3 inches in breadth. The three sizes of bricks used on this structure measure.—

- (1) 14" × 9" × 2"
- (2) 12" × 6¾" × 2"
- (3) 14" × 7" × 2"

The south wall of the image-room had been divested of its bricks to furnish building materials for some other structure in later times.

The lime plaster on the walls is preserved in patches. A large number of flat tiles and some half round tiles have turned up in the excavation. The half round tiles were concentrated at the centre of the building at a depth of about 4 ft.

At about 4½ ft. below surface, in front of the Buddha statue was found a coin covered with encrustation. In the front section of the structure at the western end of the south wall was found at a depth of 3 ft. 9 in. the head of a small terracotta Buddha figure. Among the debris inside the structure were found the pieces of several clay vessels.

A slab of polished granite about 6 in. thick with a square socket for fixing the statue was found near the position of the statue. This slab was placed on a layer of lime mortar. A search for votive objects was made underneath this slab of stone but nothing turned up.

The statue from this site which has lost the face side of its head, measures 4 ft. 3 inches in height and 1 ft. 7 inches in breadth. A search was made for the face of this statue among the debris but to no avail. This statue, its lotus pedestal and other finds from this site were removed to the Archaeological Museum at Ambalantota.

Saṅdagirisāya (Tissamahārāmaya).—The work of exposing the platform of the Saṅdagirisāya at Tissa was organized by the Assistant Government Agent, Hambantota, and some *shramadhāna* workers lent a hand.

This site is neither an archaeological reserve nor a monument protected under the Antiquities Ordinance, but the department had to get itself interested over the site to assure that things were done in the proper way. Some departmental men were transferred to the site and the work continued for a few months. The basal terraces of the dagoba on the four cardinal points and the four entrances at these four points have been exposed. A large margosa (*Azadirachta indica*) tree which stood over the flight of steps at the western entrance had also to be removed in the course of this work. The retaining wall of the dagoba platform (*maluva*) was exposed to a length of about 200 ft.

A fragmentary inscribed pillar containing an inscription of *circa* 10th century was among the finds from this site.

INSPECTIONS AND EXPLORATIONS

CENTRAL PROVINCE

Kandy District

Valvasagoda-Kataragama Devale.—In the course of excavating the foundations for a new building behind the devale at Valvāsagoḷa of Gampola (Map ref. L5/18) some ancient bricks have come to light. This drew the attention of the department to this site.

The structures here are two small devales, a drummer's hall (*bera maluva*), a shrine room and a dagoba. These buildings tiled with half-round tiles appear to have been repaired in recent times. Nevertheless, several carved beam-ends and decorated wooden doors survive in these buildings.

Pavulpava.—A seated bronze Buddha statuette, height 5½" breadth 3", and a casket, height 1 ft. 2 in. girth 1 ft. 7 in. have been accidentally unearthed in the course of digging for clay in Pavulpava estate owned by Mrs. S. G. Singu, in the village of Pavulpava (Map ref. 1 20/49) in the headman's division of Kuragama of Udapalata Korale North of Tumpane Palata (Plates IX and X). The casket has a frieze of elephant heads on its bottom basal ring and above that a frieze of dancing figures. Both objects were found in a clay vessel which however, had broken into fragments in the digging.

These finds have been handed to the Galagedara Police by the local Village Headman and have in turn been handed over to this department by the Police. These objects are now on display at the Kandy Archaeological Museum.

Matale District

Ambana.—An ancient site called Ambana (Map ref. 1 10/31) in the Ambanganga Korale in Matale District East was inspected. At this site a statuette of Ganesh. 1 ft. 8 inches in height 2 ft. 10 inches in girth, a torso of a *deva* minus the legs, 2 ft, 10 inches in height, and two guardstones each 3 ft. 4 in. height and 1 ft. 8 in. breadth were found.

SOUTHERN PROVINCE

Matara District

Beralapanatara.—A stone cave inspected on a hillock in the village of Beralapanatara (Map ref. O 10/60) in Morawak Korale turned out to be a natural cave. Nothing of archaeological value is found here.

Veheragoda Dagoba.—Information was received from the Government Agent of the area to the effect that the upper portion of the dagoba called Veheragoda dagoba in the village of Pallegama (Map ref. O 10/41) in the Morawak Korale had collapsed and that the objects deposited in the square feature of the dagoba (*hataräs-kotuva*) have become exposed.

This dagoba is of recent construction and is 100 ft. in circumference and 20 ft. in height. The objects deposited are not antiquities by any means. Close to the dagoba are some ancient stone pillars standing some 2 ft. over the ground.

'Velepokuna' Dondra.—The Velepokuna or the Nelumpokuna situated on Light-house Road at Dondra (Map ref. O 25/99) was inspected as the Dondra Town Council was interested in reviving the pond. The land at present is only a large slough which has no archaeological value.

Hambantota District

Veheragoda-Hunnakuṃbura.—The site of a dagoba on an eminence called Veheragoda in the village of Hunnakuṃbura (Map ref. P 16/5, 13) in Giruwapattu East was inspected. Only some vestiges of the dagoba now remain. About the site of the dagoba are found scattered on the ground ancient brickbats some of which are from moulded bricks.

Cetiyaḡiri vihāra-Baṭa-ata.—Cetiyaḡiri-vihāra in the village of Baṭa-ata (Map ref. P 17/25) in Hungama of Giruwapattu East was inspected. Apart from the brickbats found strewn on the ground at this site no other antiquities are noticed here at surface level.

Velagatvala-Veherayāya.—In the village of Yakagala (Map ref. P 16/17) of An-gunakolapelessa Vasama of Giruwapattu East is a site, the ancient remains in which have been much disrupted and damaged by slash-and-burn (*chena*) cultivation. This has now been occupied by a Rev. Bhikkhu who has built himself a temporary dwelling (*ivāsa*) on it.

At this site are the remains of a dagoba built on a rectangular raised platform. Both the dagoba and the platform are built in brick. The dagoba has been dug into by clandestine diggers and the platform has collapsed on all four sides. The dagoba is about 100 feet in circumference and the highest point of the remains of the dagoba as at present is about 7 ft. in height from the natural ground below the platform. Not far from the dagoba is a stone seat (*asana*) 6 ft. 6 inches in length and 2 ft. 11 inches in breadth. This asana has been shifted from its original position. The bricks from this site measure 12 in. \times 8½ in. \times 3 in.

Galvāva-vihāra.—In the village of Udabaragama (Map ref. P 17/5, 6) of Magampattu near the temple called the Maha-arē Galvāva temple on a rock outcrop there are the remains of the stone retaining wall put up for the terrace of a dagoba or of other buildings. Here only the foundations of the wall remain and even that has been partly washed off.

On the rock surface brickbats are found scattered here and there. At the foot of the rock are some steps cut on the rock itself.

Vilpiṭa Vihāra.—On the right bank of the Kirindi oya, situated in the village of Nediganvila (Map ref. P 13/39) of Magampattu was re-inspected.

There is a pot-shaped (*ghaṭākāra*) dagoba about 168 ft. in circumference, of which about half the dome has collapsed while the other half right up to the level of the square feature (*hataräs-kotuva*) involving a height of about 50 ft. is well preserved.

In the premises of the temple are the remains of three structures with pillar stumps each about 3 ft. in height, in them. East of the dagoba are the remains of a structure with spur-stones for pillars ranged in a circle.

There are also the remains of a brick built *prākāra* wall which had once girt the area containing all the remains at this site.

EASTERN PROVINCE

Trincomalee District

Dutch structure at Nilaveli.—The remains of a two storied structure of the Dutch situated at Nilaveli (Map ref. D 18/28) of Kaddukulam Pattu which have been uncared for are in a very ruinous state. Steps are being taken to declare this monument an archaeological reserve.

Batticaloa District

The Dutch Fort at Batticaloa was inspected.

Amparai District

The area around Dighavapi received the attention of the department during visits to supervise the excavations at the dagoba. Several ancient remains at Lahugala, around the Magulmahaviharaya, were also noted. Other sites inspected during the year are : Ratnavali-vihara, Rajagala, Pulukunava and Gonagolla.

NORTH-WESTERN PROVINCE

Kurunegala District

Pahala Baladora Sri Nāgarukkhāramaya.—Inspections were made at the site of the temple-on-pillars at the Sri Nāgarukkarama Vihara in the village of Pahala Baladora (Map ref. I 8/33) in the Pahala Baladora Korale of Dewamedī Hatpattu. The temple-on-pillars which measures 22 ft. × 16 ft. has 20 pillars with a height of about five feet each. The walls of this structure are of wattle and daub. Its roof is partly tiled with flat tiles and partly with half-round tiles.

Around the central image house in this temple-on-pillars, is a circumambulatory 4 ft. 6 in. in breadth. A *mākara toraṇa* (arch with *mākara* motif) spans the entrance of the image house, beyond the circumambulatory either side of this entrance is a janitor. On the outer wall of the main part of the image house, that is, on the wall at the inner limit of the circumambulatory are painted Buddha statues.

The central image of this fane is a seated Buddha statue. On the two sides are four standing Buddha statues and two figures of *devas*. These statues are made of wood and finished with clay and painted over. They have been re-painted at a later date. On the ceiling of the image house are various floral designs. The images and the paintings at this shrine belong to the Kandy period. The image house and the images have suffered damage from termites.

Pansalgodella at Netiya.—In the village of Netiya (Map ref. I 8/24) of Dewamedī Korale of Dewamedī Hatpattu is an ancient site called Pansalgodella (lit. the mound of the temple). The remains here are of a structure measuring about 20 ft. in diameter and containing at present, 7 spur-stones for pillars disposed on the radius of a circle. Free-booters have excavated a large pit at the centre of the structure and a *yantra-gala* (receptacle for votive objects) probably thrown out in this clandestine digging lies near by.

South of the mound referred to are two square mounds containing bricks, each about 1½ ft. in height, areas of stone foundations show up here and there on these mounds. These mounds too obviously cover the remains of ancient buildings.

On the eastern side of one of these mounds there are two balustrade stones and a plain moonstone. The balustrade stones are buried under the soil except for their upper portions.

Another structure measuring 14 ft. 6 ins. east to west and 13 ft. 6 ins. north to south lies to the south of the two mounds dealt with above. This building contains 16 pillars arranged in 4 rows. Each of these pillars sticks out about 2 ft. 6 ins. over ground level.

Fragments of tiles, brickbats and pieces of pillars are found scattered about the remains at this site. A brick from the site measured $13'' \times 8'' \times 2\frac{1}{2}''$. A stone slab about 3 ft. in length, containing a worn out inscriptipon, from this site, has been taken to the school near by.

Careless digging by cultivators has resulted in much damage to the remains here.

Ancient Dagoba at Kasikote.—On the northern boundary of the village of Kāsikoṭṭe (Map ref. F 23/5, 6) in Gantihe Korale of Wannī Hatpattu are the remains of a dagoba of about 100 ft. in circumference and standing at present to a height of about 5 ft. Treasure hunters have dug a shaft into this dagoba and the yūpa pillar of the dagoba, now snapped in twain, lies in it.

Jayakadulena, Puswella—Inspections were made at the Jayakadulena Rajamaha-Vihara in the village of Puswella (Map ref. I 19/15) in the Hewawissa Korale of Weudawilli Hatpattu. There is a big cave with drip-ledges in the premises of this Vihara. Two new image-houses have been built beside this cave.

Temple-on-pillars at Kuḍāgalgomuwa.—A small temple-on-pillars is found in the temple premises of the village of Kuḍāgalgomuwa (Map ref. I 14/9) of Kuda-galboda Korale of Weudawilli Hatpattu. The main image of the temple is a seated Buddha statue. On the two sides are found two standing statues of the Buddha and figures of the gods Natha and Vishnu. On the walls of the structure and on its wooden ceiling are paintings of the Kandy period. The paintings in the ceiling represent the "twenty-four declarations" (*suvisi vivaraṇa*).

All round the structure is an ambulatory passage bounded on the farther side by a wall carrying windows of large proportions. Over the entrance to the inner structure is a *makara toraṇa* and on either side of the entrance is a *nāga* janitor with a three headed hood worked in clay.

The walls of the structure are of mud and wattle and its roof is tiled with half-round tiles. One side of the building has settled and termites have caused much damage to it. Action is afoot to declare the structure a protected monument.

Aragama.—A Buddha statue built with brick and mud is found inside a large cave at the base of the spur of a hill in Aragama (Map ref. I 9/62) of Hetahaye Korale in Hiriyala Hatpattu.

The statue is 32 ft. in length and vandals have broken up its chest and head. These impious hands would not stop at anything, however sacred it be, in the mad chase after worldly gain.

This is not a rare instance of iconoclasm in this country, and it is to be regretted that many real treasures have been lost for ever owing to the avarice of the vandal who sought for non-existent treasures inside statues and beneath inscribed stones.

The lime plaster of the statue has peeled off. Some little white plaster remains on the folds of the robe above the feet.

Below the drip-ledge of the cave of this statue, is a Brahmi inscription.

About 100 yards to the south of the cave of the statue is another cave with drip-ledges on it. Hard by the cave are several pieces of rough cut pillars.

South of the site containing the caves is a small circular mound with brickbats on it. This appears to contain the remains of an ancient dagoba.

Kolaṃbagama Purāṇa Rajamahā Vihāra.—At the premises of the Purāṇa Rajamahā Vihāra of Kolaṃbagama (Map ref. I 8/51) in Tissawa Korale of Devamedihatpattu is a sort of temple-on-pillars, not actually reared on pillars but placed on large chunks of granite kept on the expansive rock outcrop at the place. The *tāmpiṭṭa-vihāra* is of small dimensions which, it is commonly held, was built in the Kandy times by the villagers. A large structure which encloses this building appears to have been constructed at a later date for the protection of the small temple-on-pillars. The fact that the space between the outer structure and the inner one is in sufficient for a man to pass through makes it quite clear that the outer structure was built only for sheltering the inner.

Connected to this structure and in front of it is a large hall which seems to be a later day addition. The *vihāragē* is roofed with flat tiles.

In the smaller inner structure are three Buddha statues and three figures of devas. One of the Buddha statues, the central object of worship, is a seated statue. The other two are in the standing posture. On the outside of the image house, either side of the entrance is a janitor. On its walls and on the wooden ceiling are paintings of the Kandy period.

The headdresses of the janitors and their dresses are painted with delicate pattern work. Among the carvings on the pillars are the figures of wrestlers. We are taking steps to declare the shrine a protected monument.

Weherahena, Watavana.—The remains of a small dagoba ransacked by treasure-seekers, are found at Weherahena in Watavana (Map ref. I 8/50) of Tissawa Korale in Dewamedihatpattuwa. Nothing of archaeological value survives here now.

Rajamahavihara, Bingiriya.—In the premises of the Rajamahā Vihāra of Bingiriya (Map ref. I 7/49) of Kinigama Korale in Katugampola Hatpattu is found a large Temple-on-pillars. The upper floor of this temple rises on pillars which are about 7 ft. in height. Walls have been constructed around the shrine at ground level with doors provided on the four sides.

At the centre of the upper storey is an image house. Around the image house is a circumambulatory at the outer limits of which are carved wooden posts provided with carved wooden cross brackets. On the wooden ceiling over the ambulatory are found, here and there, some paintings of the Kandy period.

All the images and the ceiling paintings of the image house have been re-done in later times.

Almost the whole structure at ground level has been recently repaired. Although the roof over this part has been now tiled with calicut tiles, the ancient timber of the roof has not been replaced.

Tract 19 of the 1st stage of the Rajangana Colonization Scheme.—In stage 1 of the Rajangana Colonization scheme, in tract 19 are the remains of an ancient structure 45 ft. × 32 ft. Here there are 6 stone pillars *in situ* each about 9½ ft. in height. Other pillars also lie about the structure. Inside the structure is a stone slab measuring 5 ft. × 4 ft. Beside the door are two threshold stones measuring 5 ft. 3 in. × 3 ft. approximately. These threshold stones are not completely exposed.

Near this structure are the remains of another structure and an ancient wall. The wall has been discovered in the course of excavating an irrigation canal. All over, near this site, are found potsherds.

Close to this site is another with the remains of an ancient structure measuring 32 ft. \times 18 ft. In this structure are 25 pillars set in five rows. The pillars stand to about 2½ ft. over the surface. Within the building is a broken slab of stone. Two structures situated close to the building just mentioned appear to be of identical construction. Each of them is 17 ft. \times 14 ft. and consists of 4 rows of 4 pillars each. Each of the pillars, as at present, sticks out about 2 ft. 6 in. over ground level.

Usgala in Siyambalagamuwa Colonization Scheme.—An ancient site is found at Usgala (Map ref. F 18/8) in the Siyambalagamuwa Colonization scheme in the Hatalispaha Korale West of Wannī Hatpattu.

On the summit of a rock rising to about 515 ft. are the remains of a dagoba ransacked by thieves. Leading up to the summit are 345 steps cut on the living rock. Near the rock are a *siripatul* (sacred foot-print) stone and pieces of Buddha statues.

To the eastern quarter of the summit of the rock are the remains of a structure near which is found a broken slab of stone measuring about 8 ft.

Puttalam District

Koṭavehera-Pallama.—The Koṭavehera at Pallama (Map ref. I 6/16) in Kumara Pallam Pattu of Demalahatpattu was inspected. Here there is a mound about 2 ft. in height with brick-bats in it. Close by are several rough-cut pillars. The site is not very useful from the point of view of this department.

Sri Bodhi-malu Vihāra, Nānkaḍawara.—The site called the Sri Bodhi-malu Vihāra of Nānkaḍawara (Map ref. I 11/31) is in the Yagampattu of Pitigal Korale North. Here are found the remains of a dagoba about 175 ft. in circumference and about 12 ft. in height. Since the brick-bats once found strewn in the area are now heaped up on the mound, it is now impossible to state whether the dagoba has attracted the attention of treasure hunters or not. Near the dagoba are several pillar stumps' uprooted from their former positions. A brick from the dagoba measures 14" \times 8½" \times 3".

UVA PROVINCE

Badulla District

Godagedara ancient temple.—In Godagedara Vihara of Godagama (Map ref. M 7/62) of Medagama Vasama of Rilpola Korale is an ancient temple built in about A. D. 1800. In the inner sanctuary of this temple are a seated statue and on either side of it two standing statues, all of which have been done out of wood and finished in clay. On the walls of the inner shrine are paintings representing the 'seven weeks' (*sattatiya*) immediately following the Buddha's enlightenment. On the ceilings too are paintings.

Around the inner shrine is a circumambulatory and on the walls which flank the circumambulatory on the inner side are statues made of clay, none of which, however, has been completed. On part of walls flanking the circumambulatory on the outside there are some paintings depicting the previous birth (*Jātaka-kathā*) of the Buddha and other parts are blank. These unfinished works indicate that the work on the structure was abandoned in the final stages.

The structure consists of mud and wattle walls and is tiled with half-round tiles. The door frame at the entrance to the vihara is carved with lotus-petals and other motifs. It is proposed to declare this structure a protected monument.

Moneragala District

Monarakanda or Halmillaveva Kanatta of Balaharuva.—Monarakanda or Halmillaveva is a rocky mountain rising upto some 600 ft. situated in the village of Balaharuva (Map ref. P 2/7) in Wellawaya Korale. At its summit are the remains of a small dagoba.

The site is also called Halmillaveva Kanatta.

Vidimaga—The site of Vidimaga (Map ref. M 22/55, 63) in the village of Balaharuva in Wellawaya Korale is situated about $1\frac{1}{2}$ miles to the west of Monarakanda referred to above. At this site are the remains of a dagoba about 180 ft. in circumference and about 10 ft. in height. The dagoba had been reared on a rectangular platform constructed in brick. On the east of the platform is a flight of steps. On each side of this flight of steps is a plain, polished, gurdstone.

North of this dagoba are the remains of a structure about 49 ft. in length and about 30 ft. in breadth. Still standing upright at this site is a chunk of brickwork about 4 ft. in height. Five pillars each about 8 ft. in height of the building too are *in situ*. These pillars had originally been incorporated into the walls. In the middle of the structure is found the pedestal of a standing statue. Vestiges of a *prākāra* wall of rubble which once enclosed both the dagoba and the structure with pillars are also seen at the site.

About 100 yards away from the dagoba on a rock outcrop are the remains of a building 16 ft. square. The brick-walls of this structure are preserved to a height of about 6 ft. No stone pillars have been embedded in these walls. The shape of the upper portion of the walls seem to indicate that the structure had a vaulted roof. A brick from the site measured 12 in. \times 7 in. \times 2 in.

The Government agent was requested to keep this land apart for archaeological work.

Rajamahavihara—Muppane.—An inspection was made at the Muppane Rajamahavihara of Viharamulla (Map ref. M 14/42) in Buttala Wedirata Korale. The image house at this site belongs to the Kandy period. In the inner shrine is a large seated statue and on one side of it a figure of God Vishnu and on the other a figure of God Natha. The Buddha statue is made of clay whereas those of the gods are made of a wooden core and finished in clay. On the walls are paintings of the twentyfour declarations (*sūvisi-vivarana*) received by the Bodhisattva at the hands of the previous Buddhas. On the ceiling are paintings consisting of creeper patterns, etc.

A circumambulatory path runs round the inner shrine, and the walls which flank this path consists of paintings of hell according to the local conception (*apāya*). A large *torana* arch with a *makara* motif moulded on it spans the main entrance. The paintings at this shrine have either become defaced or peeled off.

The shrine is tiled with half round tiles.

This shrine is built on a site older than itself. Here and there are seen a few stone pillars. Beside the flight of steps which gives access to the mound on which the shrine stands is the torso of a Buddha statue. This torso of which the feet are missing measures 6 ft. 8 in. and is about 2 ft. in breadth.

Selamali Caityaya—Kotaveheragala.—In the village of Kotaveheragala (Map ref. M 18/33) of Wellawaya Korale, situated not far from the village of Wellawaya is a dagoba called the Selamali Caityaya. This dagoba built on a rectangular platform 35 ft. \times 33 ft. has a circumference of about 70 feet, and has been dug into by freebooters. In its present state the height of the dagoba measured from the bottom of the platform is about 7 ft.

West of the dagoba is a structure containing 16 pillars arranged in rows of four. The longer side of this structure runs east-west and measures $18\frac{1}{2}$ ft. The breadth of the building is 15 ft. As at present the pillars stand about 2 ft. over the ground. Here and there are seen the remains of a rubble retaining wall which once ran round the structure.

Koṭaveheragala Vihara.—This site (Map ref. M 18/41) is about $\frac{1}{4}$ mile south of the Selamali Caitiyaya. On the southern scarp of the large boulder here are a number of caves with drip-ledges. On one of these is a Brāhmi inscription of which portions are lost owing to the flaking of the stone.

Access Channel, Kongahawewa Augmentation Scheme.—During the course of constructing the access channel of the Kongahawewa Augmentation Scheme, through the village of Mutuketiyava (Map ref. M 13/62), Etale headman's division of Kandukara Korale a number of unfashioned globular boulders have been found from one bank of the channel. On two of these are found wedge holes made for splitting them. Two pointed tools of iron and a fragment of some other implement of iron were found from the site. As there are no other ancient finds here, we may surmise that the stones have been brought to the place to be fashioned for some purpose.

Valmitalawa, Kehelagala.—This site is situated to the north of the village of Kehelagala (Map ref. M 13/59) in the Hingurukaduva Headman's Division of Kandukara Korale. Here on an elevated ground is a small dagoba dug into by treasure-hunters. At the foot of a mountain spur to the East of the dagoba is a cave.

Ancient site in the Monaragala Group.—In the Monaragala group in the village of Monaragala (Map ref. M 14/34) in Muppene Headman's division of Buttala Wedirata Korale are the remains of an ancient site. Several ancient caves with drip-ledges on them are found in a rocky quarter of this estate grown with cocoa and rubber. Two of the larger cave boulders contain short inscriptions of the 10–12 centuries on one each. Strewn about the site are stones from ancient structures. Near one of the inscribed caves on a small area of flat land are the remains of a small structure which abutted on it. On the two inscribed boulders as well as on other boulders near by are cuts provided for rearing structures or for fixing their roofs. On one cave are some traces of plaster with some indication of there having been paintings in them. Inside one of the caves are the two fragments of the torso of a Buddha statue.

NORTH-CENTRAL PROVINCE

Anuradhapura District

Tammennakanda Gallen Vihara, Alutgantiriyakanda.—An ancient rock cave is found in the hill of Tammennakanda situated at Alutgantiriyagama (Map ref. F 19/15, 16) of Ihala Kelegama Tulana of Kalagam Korale North. The brick-bats found strewn around bear witness to the fact that there have been walls around the rock cave in ancient times. Walls have now been newly constructed round the cave which is occupied by a Buddhist monk. No other antiquities are found in the neighbourhood.

Galenbānda yodayā līnda—Palugama.—In the village of Palugama (Map ref. F 8/53) of Wilachchiya Korale of Nuwaragam Palata West is an ancient well in the middle of a field. This well six feet square in cross-section has been constructed of large prepared blocks of stone. The well has been filled in by the villagers upto the level of the surrounding ground in order to gain more space for the field.

The well is called the well of giants constructed in stone (*Gālenbānda Yodayā līnda*) since it is made of large well-cut blocks of stones which according to the villagers, only giants could have moved about.

Sudarshanaāranyaya, Ratmale.—This ancient site situated in the jungle some two miles off the 5th channel in the Ratmale Colony (Map ref. F. 9/27) in Nuwaragam Korale of Nuwaragam Palata West contains 5 rock caves. The largest of these caves has been half filled up, a roof provided above the drip-ledge and prepared for the residence of monks. There are some indications of a dagoba having been on top of the boulder of this cave but this has since been totally destroyed.

About 50 yards away to the west of this site is a rock which has steps cut into it. These steps would originally have given access to the dagoba referred to. Five inscriptions are found here and there along this flight of steps. Each of these is about 4 feet in length and consists of several lines. At the foot of this rock are found several spur-stones.

Rajamaha-vihāra—Māminiyāwa.—An ancient Buddha statue of limestone has come to light in the excavation of the presinets of the Māminiyāwa Rajamaha-vihāra (Map ref. F. 15/52, 60) in the village of Maminiyawa of Toruva Tulana of Maminiya Korale. This is a standing statue of which the hands and feet have severed. The head which had severed from the torso has been now re-fixed with cement plaster.

The statue is 6 feet, 3 inches in height and has a breadth of 2 feet, 3 inches. Ancient bricks have also been found at the site.

An ancient dagoba, situated near by has been completely renovated. A square mound found to the south of the dagoba may mark the remains of some structure.

A whole brick from this site measured $15'' \times 8'' \times 3\frac{1}{2}''$.

Mahamessalewa.—In the village of Mahamessalewa (Map ref. F 5/31) in Alutgantulana of Uddiyankulama Korale, Hurulu Palata, an ancient site situated in one of the lands alienated to cultivators was inspected. The rectangular structure which was here would have measured 22 feet \times 19 feet the longer side being roughly from north to south. The structure would have faced the north-east. The majority of the stone pillars from this structure are now lying prone on the ground.

No sculptured stones are found at the site. The only ancient stone found apart from the pillars is a threshold stone which measures 5 feet 6 inches \times 3 feet 6 inches. It has two sockets at either end, one of which roughly measures 5 inches in length.

Veherahena of Paluketuwewa.—In the village of Paluketuwewa (Map ref. F 5/39) of Alutgantulana, in Uddiyankulama Korale, Hurulupalata is a site called Veherahena. Since the sculpture, etc. found at this site are not of high artistic merit, the site, very probably one of later date.

The road to Wambatuwagama lies through this land.

The ancient structure at the site probably was an image-house of which eight pillars, four on each side, survive.

A receptacle for votive objects (*yantaragala*) two and a half feet square, found at this site contains 25 square compartments, each with side of 4 inches. On the land were found the fragment of a standing statue which may be from the one that once stood over the *yantaragala*, and a plain moonstone 3 feet, 10 inches in length.

Fragments of tiles and potsherds are found at the site.

Upulvehera—Ipulvehera.—Two dagobas, and three structures with pillars are found at a site called Upulvehera in the village of Ipulvehera (Map ref. F. 24/40) of Kahaluparawa Tulana, of Kiralawa Korale in Kalagam Palata South.

The first of the three structures has had 18 pillars, six in each row. Two pillars in each row have now fallen.

The shorter side of the building runs east-west. The distance between the northern most row of pillars to the middle row is 9 feet 2 inches while between the other two rows the distance is 10 feet. North to south the distance between two pillars is 7 to 8 feet.

Each of these pillars is roughly 10 feet 2 inches in height and more or less square in cross-section with side approximately 2 feet. Cuts have been provided on the tops of these pillars for supporting the timber work of the roof.

A spur stone, brickbats and potsherds are found near this structure.

The second structure has five rows of nine pillars each. At its centre is a spur stone.

The third structure measures 26 feet \times 18 feet and all its pillars but one are fallen. A pillar from this structure is 8 feet in height.

One of the dagobas at the site is at the foot of a hill and the other at its summit. Both dagobas have been ransacked by thieves.

A slab inscription and two sacred foot-print stones are found at the site. The inscription is much worn and only a few *akṣaras* can be made out.

Kudalindavewa, Kanugahawewa.—An ancient site is found at the foot of the tank bund of Kudalindavewa in the village of Kanugahawewa (Map ref. C 19/39, 40) in Alutkadavat Tulana in the Kadawat Korale of Nuwaragam Palata East. The remains of a small structure are found about 50 feet north of the tank bund. The structure is 15 feet \times 10 feet. In this structure 4 pillar stumps at the north end, 5 at the south end and 2 at the west end are found in position. These pillar stumps are on the average about 1 foot, 6 inches high and are from dressed pillars.

Between this structure and the tank bund several pillar stumps are found fallen. East of the structure is small stone trough for washing the feet (*pādeṇi*), of which the brim is slightly broken away.

To the south-west of the structure is a small mound of earth which is about 2 feet in height and has a circumference of 9 feet. This is probably the site of an ancient dagoba.

East of the structure is a slab of stone 3 feet 1 inch \times 1½ feet 3 in.

Tumbullegala or Āṅḍigala in Angamuwa Colony. On the summit of a rock in Tumbullegala or Āṅḍigala (Map ref. F 13/20) in the Angamuwa Colony in Kelegam Tulana of Eppawala Korale, Nuwaragam Palata West is a flat area of about ¼ acre containing ancient remains.

There are two flights of steps leading to the summit from two sides, in which between them have about 650 steps. There is some evidence to indicate that the more important flight of steps here had a balustrade. On the flat area at the summit are the remains of a dagoba about 200 feet in circumference dug into by treasure-hunters. The sculptured figure of a layman in princely dress, found in one of the caves in the eastern section of this land is pointed out by the villagers as that of Andi Rajjuruvo (The beggar king) by which appellation, however, no individual in history was known.

In the western portions of the rock is a large cave close to which there is a rock inscription. Opposite the cave are the remains of a dagoba about 120 feet in diameter. Near the dagoba is a site containing some pillars. Hard by the pillared site is a stone slab 15 feet long and 5 feet broad.

North of Tumbullegala and almost connected to it is another rock on which is found a stone statue of a female of which the hands and feet have been broken by some vandal bent on wilful destruction.

Plans are afoot to declare this site an archaeological reserve.

The Rock of Angomuwa.—Near the Angomuwa tank (Map ref. F. 13/20, 21) of the Kelegama Tulana of Eppawala Korale in Nuwaragam Palata West is a rock on which is found a dagoba, about 150 feet in circumference which has been despoiled by clandestine diggers.

Dangollava.—The ancient site in the village of Dangollava (Map ref. C. 24/30) in Wirasolle Kadawat Tulana of Kadawat Korale, Nuwaragam Palata East was inspected. Here, remains of a dagoba dug into by treasure-hunters, and about 100 feet away, the remains of a building are found. Inside the building is a statue measuring 6 feet in height with its head and feet severed perhaps wilfully. The head and feet of this statue thus severed were found put together in a heap near the statue. A fragmentary brickwork and two boggy patches of land which appear to mark the sites of two ancient ponds are seen at the spot. All over, in the neighbourhood are found brickbats from ancient bricks. We propose to make this an archaeological reserve.

Gurugalhinna.—The ancient burial ground site at Gurugalhinna (Map ref. G. 1/2) in Kalpe korale of Hurulupalāta was re-inspected. A plot of land about 2 acres in extent contains some cist burials. Steps are being taken to declare the site an archaeological reserve.

Polonnaruwa District

Finds from the vicinity of Polonnaruwa Government Hospital.—In the course of laying a road close to the Polonnaruwa Government Hospital the labourers of the Town Council have come across some antiquities which have been handed over to this department by the Chairman of the Town Council.

The finds are as follows :—

- (1) A brass lamp with a lotus bud at end of finial, height 23 ft.
- (2) The upper part of a brass lamp, height 11 ft.
- (3) A copper tray 9 ins. diameter.

Ancient site in the Minneriya Scheme.—There is an ancient site adjacent to the land bearing No. 276 in stage IV of the Minneriya Scheme of Sinhala Pattu. A dagoba pilfered by thieves and the remains of a building with pillars are found at this site. The torso of a Buddha statue about 5 ft. in height is leaning against a pillar.

Premises No. 558/3 of Galamuna Scheme in Hingurakgoda.—A dagoba with a circumference of about 100 ft dug into by vandals is found in premises No. 558/3 of the Galamuna Scheme in Hingurakgoda, Sinhala Pattu. A rectangular structure about 15 ft. in length lies to the west of the dagoba. This structure has 24 pillars disposed in groups of six at each of the corners of the building. Each of these is about 2 ft. in height. About 50 ft. to the south of the dagoba is another rectangular structure measuring 45 ft. in length. The fragments of stone which probably was a flower altar (*mal-āsana*) are found in front of this structure. Near the structure are also the remains of some rubble construction.

Galamulla Pattiya.—Some two miles upstream from the village of Sungavila along the Periya aru river is Galmulla pattiya in the Headman's division of Kumadiya which falls within the D. R. O's division of Meda and Egoda Pattu. At this point on the eastern bank of the river, in thickly forested rocky terrain is a patch of land which gets submerged in the rainy season. On an elevated area here is a plundered dagoba rising on a square platform of side 80 ft., the sides of this platform are built of rubble and access to the top of same was by a flight of steps on its south. Treasure hunters have excavated a trench from the outer limit of the bottom of the dagoba towards its centre and have exposed the foundations. The dagoba is built up to about 5 ft. in random rubble, the pieces of rubble measuring generally about 1½ ft. The rubble is dry laid and has no binding material in the interstices. Above

the rubble work the dagoba is continued in brick. The relic chamber of this dagoba is roughly cubical with each dimension being about 5 ft. and each niche on the walls of this chamber measures 8 in. \times 8 in. \times 1 in. This dagoba is still preserved upto about 8 ft. above the level of the relic chamber. Bricks bearing ancient characters are found among the bricks of the dagoba.

The remains of a square structure of side about 25 ft. are found about 30 ft. to the south-west of the dagoba. On this building are 16 pillars in rows of four each. Each of these pillars stand about 5 ft. above the ground.

South of this building are found the vestiges of a square structure of side 50 ft. Hard by the structure is an ancient Bo-tree.

SABARAGAMUWA PROVINCE

Kegalle District

Bomaluva at Diyagama.—A bo-tree in the village of Diyagama (Map ref. I 24/19) in the Deyala Dahamunu Pattu of Galboda and Kinigoda Korales is newly surrounded by masonry walls. Though this is not an old tree there has been an old bo-tree at this site circumscribed by a wall made of stone slabs. This ancient bo-tree has died and the only things of some antiquity are the old nā-trees (*Mesua Ferrea*) which once surrounded the ancient bo-tree.

Palambure Vihara.—The incumbent priest of the Palambure temple in the village of Palambure (Map ref. L 3/20) in Kiraveli Pattu West of Beligal Korale requested the department to investigate the site of his temple which he claimed was an ancient one. This is a new temple. In the land beyond the field in front of the temple are found four small rough cut stone pillars each rising about 1 ft. 6 in above the ground. These four pillars mark out a plot of land 7½ ft. \times 6½ ft. This does not seem of sufficient importance to warrant the interference of the department.

Wattārama.—The remains of two dagobas are found close to the Rajamaha Vihara at Wattarama (Map ref. I 24/9) in Gamdolaha Pattuwa of Beligal Korale. One of these has been thoroughly ransacked by thieves. Steps are being taken to declare the two dagobas as Protected Monuments.

Galtāmbē Vehera, Godapola.—Galtāmbē Vehera in Godapola (Map ref. I 23/16) in Gandolaha pattu of Beligal Korale was inspected. This ancient brick built dagoba of about 200 ft. circumference has been thoroughly despoiled and does not stand to more than a height of two feet at present. Scattered all round the dagoba are found brickbats.

Yatahalena, Siyāmbalāpitiya.—The ancient site of Yatahalena in the village of Siyāmbalāpitiya (Map ref. I 23/47) in Kandupita Pattu North of Beligal Korale was inspected. The three main caves here are known as Yatahalena, Viharalena and Devalalena. There are seven other caves two of which are covered with earth upto the level of the drip-ledges. On five of the ten caves there are inscriptions. There is evidence to indicate that some of the caves had paintings and that there were walls in front of them.

In the largest of all the caves here, the Yatahalena, are a recumbent Buddha statue 25 ft. in length and three fairly large standing statues of the Buddha. Inside the cave are paintings. On the wall in front of the cave are several clay statues of gods. Action is afoot to declare this site a protected monument under the Antiquities Ordinance.

Udyānegoda Vihāra, Danakirigala.—The cave temple at Udyānegoda (Map ref. I 24/53) situated close to Danagirigala Vihara, in the Egodapota Pattu of Galboda and Kinigoda Korale was inspected.

This temple is situated on a hill top and the flight of narrow steps leading to it is picturesquely set among the boulders. In the lower terrace of the temple premises here is a bodhi-tree and in the upper terrace a cave temple. The roof of this temple has been recently repaired but the statues, the *makara-toraṇa* and the paintings inside are well preserved. Action is being taken to declare this site 'protected' under the provisions of the Antiquities Ordinance.

Ratnapura District

Pussetota, Galpāya.—This site is situated in the village of Galpāya (Map ref. P 1/26) of Kandavel Pattu of Atakalan Korale on the south bank of the Kuda oya which flows south-west of the Bambaragala. A good deal of potsherds have turned up in the course of sinking shafts for gem-pits in a plot of flat land here. Ancient potsherds have occurred from about 2 ft. below surface. Three wells lined with terra-cotta rings have also come to light. The terracotta rings in these have been well preserved. Gem prospectors have dug pits all over and disfigured the whole area.

Haṅdunkandawatta, Uḍugala.—Haṅdunkandawatta in the village of Udugala (Map ref. L 24/33) in the Palle Pattu of Kukul Korale is situated on a hill. This land which was covered with jungle till recently, is now a tea-plantation. When the jungle was being cleared for the tea plantation a wooden statue of the Buddha has been recovered from one of the caves at the top of the hill. The statue, which is about 3 ft. in height is not of much antiquity and according to the local tradition is only about a century old. The cave in which the statue is found does not have a drip-ledge.

Palābaddala.—The ancient site of Palābaddala (Map ref. L 19/14) in Uda pattu South of Kuruwiti Korale was re-inspected. All remains found at surface level at this site have been destroyed. The pillars from the ancient structures have been broken away and used as steps along the ascent to Adam's Peak. A few of the pillars have been taken to the environs of the dagoba of the temple. At the place where the stone pillars are supposed to have been found originally, the stump of a pillar sticks out to about one foot over ground level. A plain guardstone from some ancient structure too lies near by. Fragments of ancient tiles and brickbats are found scattered around the place marked by this pillar stump. The main path to Adam's peak winds past this site. What looks like traces of an ancient brickwork are noticed at the middle of this path. This indicates that ancient remains lie buried under the position of the path too.

This site has been noted for an excavation.

WESTERN PROVINCE

Kalutara District

Weeragahapansala, Mahabellana.—The ancient *vihārayā* in the compound of the temple called the Veragahapansala situated in the village of Mahabellana (Map ref. L 17/58) of Panadura Totamuna consists of a cella (*garbhagrha*) and a vestibule (*antarāta*). In the cella are a recumbent Buddha statue of colossal proportions a standing statue and a seated statue. These statues though of some antiquity have been repaired recently.

The walls of the vestibule and its ceiling are covered with ancient paintings. The 12 signs of the Zodiac and the 27 Asterisms are drawn on the ceiling and the previous birth stories (*jātaka*) of the Buddha on the walls. Over the entrance to the cella a *makara toraṇa* in clay is found. The paintings here which appear to be those of the early British period are well preserved.

Rajamahāvihāra, Kehellenava.—The Rajamahavihara at Kehellenava (Map ref. L 22/22) of Munawattebage in Rayigam Korale was inspected. At this site is found a small ancient cave temple. This vihara and the statues in it have now been completely renovated. The only relic of antiquity here is the painting of interlocked lions-drawn over an ancient wooden door. This is a painting of the Kandy period.

The site marked by a few spur-stones, in the rubber plantation above the cave temple is very probably the site of an ancient structure.

Mahigarjanārāma, Pohaddaramulla.—The Mahigarjanarama Vihara at Pohaddaramulla (Map ref. L 22/17) in Waskadu Badda of Panadura Totamuna was inspected at the request of the resident priest. If at all there is anything ancient at this temple premises it could be the bo-tree now dead for the most part, excepting a small portion of the trunk, a solitary branch and a sapling which grows out of the roots.

Rajamahavihāra, Rambukkana.—The Rajamahavihara at Rambukkana (Map ref. L 17/50, 51) in the Adikari Pattu of Rayigam Korale was inspected. Two throne (*āsana*) stones found at the site measure as follows :— (1) 7 ft. 7 in. × 3 ft. 7 in. ; (2) 8 ft. 6 in. × 3 ft. 11 in. The outer edges of the upper side of the two *āsana* stones are moulded. These *āsana* have been shifted from their original sites and are now kept on rubble structures built in cement.

At the premises of this temple are several balustrade stones and a few stone steps. Some of the stone steps are now used for new works. This site is to be declared a protected monument.

NOTHERN PROVINCE

Jaffna District

The archaeological exploration of the Peninsula begun during the previous year was continued. Photographs were made of wood carvings in processional cars from the temples at Palali, Enuvil, and Maviddapuram. The car at Palali is fairly old, and it contains, among others scenes of an erotic nature. Wood carvings including wooden pillar capitals of a special type were also photographed at the Minacciamman temple at Mahiyapitti. Remains of stone sculpture were also noticed at a pond in the temple premises. There were also remains of stone sculpture around an old bo-tree at the Palali temple.

Explorations were undertaken to collect finds for the Archaeological Museum at Jaffna. The area around the Archeaeological Reserve at Kanthorodai received first attention. Several sites privately owned were explored. The lands just adjoining the reserve were found to contain ancient tiles, bricks, etc. Some lands contain hillocks, which mark the buried remains of ancient buildings such as dagobas. Full bricks of old type were recovered from a land which bear the name of Puduwalauwa, which some interpret as the "residence of the Buddhists", but may also mean "the new mansion". Ancient coins and other remains were also said to have been found here. The site was noted for further examination.

The eastern sandy coast of Vallipuram was explored for ancient pottery, and a considerable collection of various types was brought to the museum. The ground of the Vallipuram temple was also explored, and pieces of old sculpture, etc. were noticed. Other sites visited are Portuguese churches at Atchuveley, Myliddi and Chankanai, the Jamnari pond at Nullur in Jaffna, the site of the Buddha image at Puttur, the Tidal well at Nilavarrai, the Buddhist sites at Chunnakam, Mallakam court premises, Tiruvadimalai (mount of the sacred feet), Sambil-turai (identified locally as the ancient Jambukola).

Steps were taken for the better maintenance of the Dutch monuments in Jaffna, (including the Dutch Church) and the Dutch Fort at Pooneryn. An application was made to the Government Agent of the Northern Province to have the land on which the Portuguese Fort known as Urundu-kottai in island of Velani opposite Fort Hammenhiel set apart for archaeological purposes. The fort and the site were inspected by the Archaeological Commissioner with Mr. Herbert Kunemann who is taking a keen interest over Fort Hammenhiel.

Mannar District.—The site at Mantai (Tiruketisvaram) was inspected and some potsherds were collected. The Dutch Fort of Mannar, and the old church were inspected and action was taken to repair the church which had suffered extensive damage from the cyclone. The site of the old baobab tree and that of an ancient cemetery were also inspected.

Vavuniya District.—Remains of ancient sculpture lying in the premises of the Government Agent's residence were examined. The ancient site near Mankulam tank was inspected. A visit was made to Madukanda temple, a protected monument, and photographs of sculpture were taken.

A report on the work done by the chemists' section of the department by the Assistant Commissioner (Chemist) is reproduced below.

“CHEMICAL TREATMENT OF ANTIQUITIES

by

R. H. de Silva, B.Sc. Hons. (Cey.), B.Sc. Hons. (Lond.), D. Phil. (Oxon)

Library.—The purchase of the Journals of the Chemical Society, London, and the American Chemical Society was discontinued from January, 1966. It is proposed to purchase, instead, the Journal of Chromatography and Talanta.

34 books on scientific and technical subjects were received at a cost of Rs. 806.41.

Equipment.—Laboratory equipment and chemicals were purchased through the crown agents, London at a cost of Rs. 6,109. Among the equipment ordered was a Wolf Cubmaster electric drill and accessories.

Laboratory.—The examination of the contents of the burial urns 7 and 9 brought to the laboratory from the excavation of the Pomparippu urn field in 1957 was continued. The urns which had been strengthened with Plaster of Paris bandages for transport as well as the various terra cotta vessels inside were in a badly damaged condition. Under the skilled hands of Mr. K. R. Samaranayake, the urn 7 and the pots have been patiently conserved, photographed and drawn to scale (Plans 6, 7, 8, 9 and 10).

Seven units of a damaged terra cotta drain pipe found near the northern gate at Polonnaruva (*ASCAR* 1964-65) were conserved. The conservation of the pottery from the chambered burials at Pinwewa near Yapahuva was commenced and one vessel was restored to recognisable form. The Chinese celadon bowl found in the excavations at Panduvasnuwara was conserved and returned to this station for display in the antiquities room.

Eighteen old coins, three iron objects and seven bronze antiquities recovered from excavations were conserved.

Experiments were conducted on the reproduction of stone inscriptions using plastics. A negative impression of the inscription was made using Crystic 700 and Surfils white filler mixed with Catalyst Paste H and Accelerator E. From this mould exact reproduction of the inscription was obtained using Deckor 4222 PVC paste which sets on irradiation with an infra red lamp. The advantages in this method are that many exact copies of the same inscription can be obtained, and these casts are not attacked by fungus and are more durable than paper rubbings.

CENTRAL PROVINCE

Field Work

Sigiriya—The painting of the patches of plaster remaining in the various caves on the western terraces was continued, and the cave below and to the East of the Lions plateau was similarly attended to.

The painting in the Cobra Hood Cave (13B9) was copied by Mr. S. M. Seneviratne who drew my attention to the depiction of stylised *makaras* and a cock bird in the painting (see photograph of copy made by Mr. Seneviratne—Plate XI).

The mouldings and limestone slab of the *āsana* in the cave (3B14) to the extreme South of the first terrace on the Western side were in a damaged condition, and the broken parts were found lying close by. These elements were fixed, and the conservation of the *āsana* was completed during the year under review (Plate XII).

The few paintings in the smaller pocket (A) are generally in a poorer state than those in the more sheltered pocket (B) to the South. There appears to be a whitish salt formation which tends to obscure the details of the figures. Figure 2 in this pocket was given a preservative coating of 2% Perspex in a mixed solvent, which enhanced the clarity of the panel.

Dambulla.—Conservation of paintings and images in this protected monument was last carried out in 1960-61. This work was resumed and the cracked and loose painted plaster of the statues of Vishnu and King Vaṭṭagāmaṇi Abhaya was strengthened by syringing in a solution of polyvinyl acetate. An area of plaster in the lower levels on the ceiling to the right hand side of the shrine on entering was consolidated and pointed. The recumbent Buddha statue was treated against termite attack using pentachlorophenol.

PROVINCE OF SABARAGAMUWA

Danagirigala (Kandy sheet).—The paintings in this cave shrine which is a protected monument are in a poor condition and some plaster has fallen off the ceiling of the cave. Conservation work was started in the year under review and the first piece of work was to fix back loose areas of painted plaster, and to point the edges. There was evidence of much termite attack on the walls and plaster. The termite nests were removed and the damaged areas treated with pentachlorophenol.

NORTH-CENTRAL PROVINCE

Anuradhapura.—Two broken stone pillar inscriptions at the Archæological Museum were conserved using Bondapaste.

Polonnaruwa.—The Galvihara group of statues which was last cleaned in 1956 was again considerably darkened by the growth of algae. The recumbent Buddha image was cleaned using mildly ammoniacal rain water.

Inscriptions.—The Nissankamalla “*kalā krīdā*” rectangular slab inscription (E. Z., II, 128) which was long broken into three parts and lying on the ground to the west of the “*vaṭadāge*” was conserved with the use of Bondapaste. The slab was set up on a brick-built pedestal at the find spot.

Another slab inscription a few feet to the west of the inscription referred to above was found broken into numerous fragments. Six of these parts were fixed, and the work is to be continued.

NORTH-WESTERN PROVINCE

Pinwewa.—The existence of cists at Pinwewa close to Yapahuva was reported in the Annual Report for 1964–65, and the preliminary investigation of a chambered pot burial conducted. During the year under review two such burials were excavated. Of these, burial No. 3 was a chamber similar to the cist excavated last year. A covering slab of maximum length and width 5 ft. and 4 ft. respectively was placed over the small stone built chamber which was roughly square in plan. Within were found various pots in badly broken condition. These were brought to Colombo and investigated. Within one of the pots was found parts of a skull and other fragments of bone together with parts of two iron objects resembling a spear blade and a knife blade. One wide mouthed pot has so far been conserved. Burial No. 4 was not a chambered burial but consisted of pots buried in the ground and covered by a large slab of stone. One shallow dish with carinated edge, a smaller dish and a bowl have hitherto been conserved. There is a striking resemblance both in shape and in colour of these vessels to the pottery from the Pomparippu urn burials.

Kurunegala.—There are the remains of a mediaeval *māligāva* set up in the premises of the Residency, behind the old stables, at Kurunegala. The ornamental stonework of the entrance to this building, and the brick walls support the growth of algae and plants. The rank vegetation was removed and the stonework was cleaned and treated with an algicide.

Panduvasnuwara.—A large terra cotta vessel, rectangular in plan, found during the course of excavation in this station was conserved at Panduvasnuwara.

Nawinna.—The Vijayarama temple-on-pillars at Navinna in the Devamadi Hatpattu of the Kurunegala District is a protected monument. Preservative treatment was given to the woodwork of the pillars and cross beams which were attacked by termites.

SOUTHERN PROVINCE

Telwatta.—The Vishnu statue of clay in the Totagamu Vihara, a protected monument at Telwatta had been damaged in both arms and action was taken to consolidate these parts in 1958. Further strengthening was imparted by the use of ployvinyl acetate which was syringed through the cracks in the damaged areas. The wooden support for the right forearm placed in 1958 was removed.

Subhadrārāma.—This protected monument in Balapitiya has paintings adorning the outer surface of the walls of the shrine. These paintings have lost some detail due to flaking of the paint and darkening due to deposition of soot in the region of the entrance to the shrine. Three panels of painting were cleaned and experiments were conducted on the fixing of the loose paint layer. This work is to continue.

WESTERN PROVINCE

Botale.—The ancient Bo-tree in the Gotabhaya Rajamahavihara, a protected monument, was being attacked by micro-organisms. The fungicidal treatment was carried out by the chemical section according to the advice of the Superintendent, Botanical Gardens, Peradeniya.

Inspections

Gurugalhinna (Ihala Kalpe tulana, Kalpe Korale, Hurulu palata). The existence of "cramped stone-defined graves" at Gurugalhinna was mentioned by Bell (*ASCAR*, 1892, 8). Immediately beyond the 73 culvert on the Kahatagas-digiliya-Horowapotana main road, the highway passes over the edge of the ancient cemetery containing stone chambered graves. By the right side (South East) of the road beyond the culvert are to be seen the outlines of nine such megalithic type graves, and to the left of the road are indications of a burial or two. The majority of cists are to be found further to the South-East of the road and access to the scrub land containing them is gained from a cart track running in this direction. A preliminary investigation showed the existence of twenty three stone covering slabs betokening cists below. Action is being taken to declare this area an Archæological Reserve."

EPIGRAPHICAL RESEARCH

The greater part of the estampages of early Brahmi inscriptions made during the year was in connection with the publication of Vol. I of the *Corpus* of Ceylon Inscriptions which is already with the printer. The work on Vol. II of the *Corpus* also by Professor Paranavitana, with the active participation of the Department has made much progress.

The inscription of Nissankamalla from Patayala (No. 59 in list) may be specially referred to in view of the fact that its introductory sentences agree word to word with those of the Devanagala inscription of Parakrama Bahu I. Devanagala and Patayala are situated close to each other there being not more than 20 miles between them. Allusion has been made in our earlier reports to the inscriptions of later date superimposed on earlier inscribed slabs. The present inscription too is one such.

Since of late we have experienced difficulties in the matter of making estampages due to the fact that the correct type of paper for this purpose was not available owing to stringent control of imports. Various types of paper available locally have been put to the test but found wanting. We now propose to make an effort to import a stock of special type of paper from Burma.

A note on Epigraphy furnished by the Assistant Commissioner (Epigraphy) and a list of inscriptions collected by the officers of the department during the year, compiled by the Technical Assistant (Epigraphy) Mr. M. H. Sirisoma, are subjoined.

“ EPIGRAPHY

W. Saddhamangala Karunaratne, M.A. (Ceylon), Ph.D. (Cantab.)

Rubbings of 59 inscriptions which were taken during the year under review, are listed in Appendix.

They are distributed as follows :—

Nos.	Script	Language	Date	Total
(a) 1-11, 18-45	.. Early Brāhmī	.. Sinhalese	.. 3rd c. B. C.—1st c. A.D.	39
(b) 47, 57	.. Late Brāhmī	.. Sinhalese	.. 2nd c. A.D. 4th c. A.D.	2
(c) 54, 56, 58	.. Transitional Brāhmī	.. Sinhalese	.. 5th-7th c. A.D.	3
(d) 14, 53, 55	.. Sinhalese	.. Sinhalese	.. 8th-10th c. A.D.	3
(e) 13, 15, 48, 59	.. Sinhalese	.. Sinhalese	.. 11th-12th c. A.D.	4
(f) 17, 49, 50, 51	.. Sinhalese	.. Sinhalese	.. 13th-15th c. A.D.	4
(g) 46	.. Sinhalese	.. Sinhalese	.. 16th-20th c. A.D.	1
(h) 52	.. Tamil	.. Tamil	.. 13th-14th c. A. D.	1
(i) 12	.. Nāgarī	.. Sinhalese	.. 11th c. A.D.	1
(j) 16	.. Roman	.. Portuguese	.. 16th-17th c. A.D.	1

(a) and (b) **Brāhmī inscriptions up to the end of 4th century A. D.**—41 inscriptions belonging to this period will be included in Volumes I and II of the ‘*Corpus Inscriptionum Zeylanicarum*’ edited by Dr. S. Paranavitana.

Volume I which contains Early Brāhmī inscriptions upto the 1st cent. A. D. is in the final stages of printing and will be published early.

(c) **Inscriptions of the transitional stage of Brahmi of the 5th, 6th and 7th centuries A. D.**—The three inscriptions belonging to this period are worn and are written in the transitional script. The words ‘*Sadava viharalaya*’ occurs in the one found at Yapahuva.

(d) **Mediaeval Sinhalese inscriptions of the 8th, 9th and 10th centuries A. D.**—The three mediaeval inscriptions of this period are the usual immunity (*attāni*) grants. The pillar from Tumkama in Diyapotaḡama is worn. The pillars from Barube and Panduvasnuvara are under examination.

(e) **Inscriptions of the Polonnaruwa period.**—The slab from Bambaragala is mentioned in *JRAS (CB)*, Vol. XXXII, p. 178. The three fragmentary slab pieces were discovered near the Council Chamber of Nissankamala at Polonnaruwa. The slab discovered at Ussapitiya in the Kegalla District has letters on both sides and has the engravings of crow, dog, sun and moon.

The most interesting inscription discovered during that year is that of Nissankamalla from Patayala in the Kurunegala District. This is on a large flat rock used as a *kamata* (threshing floor) adjoining paddy fields. In this connection we are proud to record that a poor villager had realised the value of an inscription and had gone through the trouble of cleaning the whole of it with his bare hands. In fact, he told us when we went to the site that he did not use any implement lest the inscription be damaged. How much we wish that the people of this country become conscious of the value of our ancient treasures as he has done. That the villagers have not so far succeeded in blasting or otherwise ruining the rock of this inscription, trying to realize the dreams of obtaining hidden treasure, is due to the presence of a large cobra in the neighbourhood. We were ourselves warned of this guardian reptile when we went to collect the estampage of the

inscription; and while we went about our work heedless of the warning the cobra did in fact arrive. Then the villagers who had gathered there cried that the intention of the Archaeological Department was only to copy the inscription and begged of the cobra to withdraw. The cobra then obligingly disappeared among the bushes to the great relief of the villagers.

It is an impossible task for us to have caretakers at all the far flung reserves of the Department and we wish that a few more cobras like this one, more sensible than the villager in general, would take up the duty of watching some of our reserves.

From the point of view of the Archaeological Department, the inscription is important because it has been discovered in the Mayarata very close to Colombo. On closer examination it was found that this also contains interlinear writing and therefore needs further examination.

Dr. S. Paranavitana has discovered similar inscriptions and this too will be sent to him for examination.

(f) **Inscriptions of the 13th, 14th and 15th centuries.**—The inscription discovered at Mahasaman Devale at Ratnapura is very fragmentary and worn. The three rock inscriptions from Ussapitiya in the Kegalle District dedicate lands to the ancient monastery at Vaharakgoda.

(g) **Modern Inscriptions.**—The worn inscription from Diyatalapavuva in the Nuwara Eliya District is dated in the year 1630 of the Ska Ēra (1708 A. D.). It may belong to the reign of Narendrasinha but it requires closer examination.

(h) **Other Inscriptions.**—The only Tamil inscription copied during the year was from Mahiyalla in Mallavapitiya in the Kurunegala District. A photograph of the inscription was sent to the University of Ceylon for examination and according to the information furnished by them the epigraph is a donative record written in the script of about the 12th century A. D. Most of the record is considerably weather worn, including the 1st line which gives the date.

(i) **The Sanskrit inscription** from Bambaragala in the Ratnapura District is interesting as a Sinhalese statement which reads 'Anateni Svīmige galge' is written in Nāgarī characters by about the 11th century A. D. The text photograph and an account of it is published in the *JRAS (CB)*, Vol. XXXII, p. 176. It is interesting to find a document in the Sinhalese language and in the Nāgarī script.

(j) The Portuguese inscription written in Roman characters of about the 16th-17th century A. D. which was copied from the precincts of the Ratnapura Maha Saman Devala is also published fully in the *JRAS (CB)*, Vol. XVI, p. 84."

C. E. GODAKUMBURA,
Archaeological Commissioner.

Office of the Archaeological Survey,
Colombo 7, April 29, 1967.

APPENDIX I

List of Inscriptions copied during the period October 1, 1965 to September 30, 1966

No.	Date of Find	Type of Inscription	Place of Find	Period and King	Script and Language	Remarks
1	2.10.65	Cave	From Sankhapāla Vihāra in Taṃbagampattuwa, Aṭakalan Korale of Ratnapura Dist. (P 1/58,59)	2-1 cent. B.C.	Brāhmi-Ancient Sinhalese	Reads 'Gutaśa dana leṇe' (cf. JRASCB, Vol. XXXII)
2	2.10.65	do.	do.	do.	do.	Reads 'Puśadevaśa (leṇe)'
3	2.10.65	do.	do.	do.	do.	Reads '... (ta)Puśadevaśa leṇe śagaśa'
4	2.10.65	do.	do.	do.	do.	Akṣaras worn-out
5	2.10.65	do.	do.	do.	do.	Akṣaras worn-out
6	2.10.65	do.	From Baṃbaragala in the village of Galpāya in Kaṇḍuvelapattuwa of Ratnapura District (P 1/18)	2nd cent. B.C.	do.	Reads 'Garnika śona puta diga Sumanaśa ca damarakitaśa ca leṇe manapadaśana'
7	15.10.65	do.	do.	do.	do.	Reads 'muladevaśa (ga)mika (pa)ḥa kaśa'
8	15.10.65	do.	do.	do.	do.	Reads 'Garnika śona kulaśa dane śagaśa'
9	15.10.65	Rock	do.	do.	do.	Reads 'Tiśaśa'
10	15.10.65	Cave	do.	do.	do.	Reads 'Upatiśaha'
11	18.10.65	Cave	do.	do.	do.	Reads 'Garnika. Vaśabaśa leṇe śagaśa'
12	20.10.65	Rock	do.	11th cent. A.D.	Skt.-Sinhalese	Reads 'Anatani Svārigge galge'. Also engraved are the symbols of a sword, bow and an arrow
13	20.10.65	Slab	do.	10th-12th cent. A.D.	Sinhalese	A long inscription. But the letters are considerably worn-out
14	24.10.65	Pillar	From Tuṃkama in Diyapotaḡama Paṭtuwa in Kolonna Korale of the Province of Sabaragamuwa (P 11/7)	9th-10th cent. A.D.	do.	A four sided <i>attāni</i> pillar. Letters worn-out
15	30.10.65	Slab	In the vicinity of the Royal Palace of King Niśsamkamalla at Polonnaruwa (G 22/12)	12th century A.D.	do.	3 fragments of a slab. Letters weather-worn

16	2.11.65	..	Slab	..	From the premises of Mahasaman devale, Ratnapura (L 24/4)	16th-17th cent. AD...	Roman-Portuguese	Four lines of writing together with the figure of a soldier. (cf. JRASCB, Vol. XVI, p. 84).
17	2.11.65	..	Slab	..	do.	14th-15th cent. AD...	do.	Two weather-worn fragments
18	16.11.65	..	Cave	..	From Dekundaravāvakanda near Situlpavuva (P 9/30)	2nd-1st century B.C...	Brahmi-Ancient Sinhalese	Reads 'Parumaka Pūsadevaśa putā parumaka Abayaha leṇe', written from left to right
19	16.11.65	..	Cave	..	From Kūṣaḡala in Helandapalāta of Meda Korale of Ratnapura District (P 21/31)	do.	do.	Reads '...dataha Samudaha leṇe
20	17.12.65	..	Rock	..	do.	do.	do.	Reads 'Parumaka Śumanaha parumakala Sunaya'
21	18.12.65	..	Cave	..	From Yatthalena in Kaṇḍupūṭa-pattuva in Beligal Korale of Kegalla District (I 23/47)	do.	do.	Reads 'Upali gamaśi paṭake...etc.
22	19.12.65	..	Cave	..	do.	do.	do.	Reads 'nilaya nagaraśi paṭake śālivayaśi paṭake'
23	19.12.65	..	Cave	..	do.	do.	do.	Reads 'cema gamaśi paṭake aya dūhatara putā...etc.
24	19.12.65	..	Cave	..	do.	do.	do.	Reads 'Dusātara gamaśi paṭake paṭapa gamaṇi paṭake...etc.
25	19.12.65	..	Cave	..	do.	do.	do.	Reads 'cema gamaṇi apara paṭake ima leṇe'
26	20.12.65	..	Cave	..	do.	do.	do.	Reads 'śivana gu...śivana...ima leṇe'
27	20. 1.66	..	Cave	..	From Dekundaravāvakanda near Situlpavuva (P 9/30)	do.	do.	Reads 'me kaṇḍataputaśa devaśa leṇe'
28	20. 1.66	..	Cave	..	do.	do.	do.	Reads 'Parumaka vanikagamiya caliya leṇe'
29	20. 1.66	..	Cave	..	do.	do.	do.	Reads 'Parumaka mahadata putā parumaka Maṇavana Nagaha leṇe'
30	20. 1.66	..	Cave	..	do.	do.	do.	Reads 'Bamana Maṇikuṭara itumaśa leṇe...etc.
31	20. 1.66	..	Cave	..	do.	do.	do.	Reads 'Bata vaśaha Vaḍaka suvatiya leṇe'
32	20. 1.66	..	Cave	..	do.	do.	do.	Reads 'Parumaka Velasumanāśa putā...etc.
33	20. 1.66	..	Cave	..	do.	do.	do.	Reads 'Rata teraśa leṇe'
34	21. 1.66	..	Cave	..	do.	do.	do.	Reads 'Śumanagutaśa cha Śumana-devaśa cha line śaḡaśa'

No.	Date of Find	Type Inscription	Place of Find	Period and King	Script and Language	Remarks
35	21. 1. 66	Cave ..	From Dekundaravāvakanda near Situlpavuva (P 9/30)	2nd-1st cent. B.C.	Brahmi-Ancient Sinhalese	Reads '.....ha lona śagaśa'.
36	21. 1. 66	Cave ..	do.	do.	do.	Reads 'Parumaka cema puta parumaka puśadevaha lepeye'.
37	21. 1. 66	Cave ..	do.	do.	do.	Reads 'Bata Rakiya lepe'.
38	22. 1. 66	Cave ..	do.	do.	do.	Reads 'Parumaka Puśadeva jhiti sva Puśadevaha jhaya abi Anuridiya lepe'.
39	22. 1. 66	Cave ..	do.	do.	do.	Reads 'Bata Agidevaśa Kośaba leni nama'.
40	22. 1. 66	Cave ..	do.	do.	do.	Reads 'Ganika utara puta gamika puśadevaha lepe Manapadaśano śagaśa'.
41	22. 1. 66	Cave ..	do.	do.	do.	Reads 'Parumaka Velasumanaśa puta parumaka Velaśa puta . . . etc.
42	31. 1. 66	Rock ..	From Moṭṭavākallu in Akkaraipattu of Amparai District (N 1/5, 6)	1st cent. B.C.-1st cent. A.D.	do.	A long inscription of about 24 ft. in length. Here and there the letters are worn out
43	18. 3. 66	Cave ..	From Madabāvīṭa in Udugahapattuwa in Hāpīṭi-gamkorale of Western Province (I 28/58)	2nd-1st cent. B. C.	do.	Two incomplete lines
44	18. 3. 66	Rock ..	From Vāreṇa Rajamahāvīhāra in Udugahapattuwa in Siyanākorale of Western Province (L 2/54, 55)	do.	do.	Reads 'Bata Majhimaśa batika bata Tiśadataya dane'.
45	7. 5. 66	Cave ..	From Gurugala in Gonagantāna in Hanguranketa of Nuwara Eliya District (M 1/34)	do.	do.	Considerably weathered
46	7. 5. 66	Rock ..	From Diyatalāpavuva in Haṅguranketa of Nuwara Eliya District (M 1/11, 12)	18th cent. A.D.	Sinhalese	Letters weather worn. Mentions Saka Era 1630
47	9. 5. 66	Rock ..	From Malwatta in Pūjāpīṭiya in Kiralagama of Pallegampaha Korale in Nuwara Eliya District (I 20/43)	4th cent. A.D.	Brahmi-Ancient Sinhalese	Mentions a donation to a temple and the sharing of the merit accrued
48	9. 5. 66	Slab ..	From Galatara in Ussapīṭiya of Kegalla District (I 24/62)	12th cent. A.D.	Sinhalese	Both sides engraved. Contains the symbols dog, crow, sun and moon
49	9. 5. 66	Rock ..	From Vaharakgoda in Ussapīṭiya of Kegalla District (I 24/52)	14th-15th cent. A.D.	do.	Mentions a donation to a temple

50	9. 5. 66	..	Rock	..	do.	..	do.	..	do.
51	9. 5. 66	..	Rock	..	do.	..	do.	..	do.
52	9. 5. 66	..	Slab	..	From Māhiyālla in Mallawepitiya of Kurunegala District (I 14/51)	12th-13th cent. A.D.	Tamil	..	Here and there the letters are much worn-out, seems to be a donation of lands, etc.
53	14. 5. 66	..	Pillar	..	From Bārube in Hiripitiya of Kurunegala District (I 9/35)	9th-10th cent. A.D.	Sinhalese	..	A pillar fragment engraved only on 3 sides
54	14. 5. 66	..	Step	..	do.	6-7th cent. A.D.	Brahmi-Ancient Sinhalese	..	The word 'Vaharala' occurs in inscription, letters are worn-out
55	15. 5. 66	..	Pillar	..	From Paṇḍuvasuvara Temple premises in Kurunegala District (I 7/56)	9th-10th cent. A.D.	Sinhalese	..	A Pillar fragment, letters worn-out
56	16. 5. 66	..	Rock	..	From Yākarawatta near Kuliyāpitiya in Kurunegala District (I 12/63)	6th-7th cent. A.D.	Brahmi-Ancient Sinhalese	..	Aksaras are much weather-worn
57	19. 7. 66	..	Rock	..	From the premises of the Āmbogama School in Katuwanna Korale in Hiriyalahatpattu of the Kurunegala District (I 3/24)	3rd-4th cent. A.D.	do.	..	Registers a grant to a <i>pīrivena</i> in the Abhayagiri Vihāra.
58	20. 7. 66	..	Step	..	From the Yāpahuva Temple premises in Pahala-visideka Korale in Kurunegala District (I 3/16)	6th-7th cent. A.D.	do.	..	Mentions 'Vaharala'
59	20. 7. 66	..	Rock	..	From Pātayāla in Uḍukaha korale of the Kurunegala District	12th cent. A.D.— Niśśānkamalla	Sinhalese	..	See comments in pp. G 103-104

APPENDIX II

Sites declared protected in 1965-66

Province	District	Monument	Plan No.	Date and No. of Gazette
1. Central	.. Matale	.. Ancient cave temple situated within the premises of Suhunapahura Vihara	.. Lot 2 of T. P. 55888	.. No. 14,539 of October 22, 1965
2. Southern	.. Hambantota	Kadiragoda Purana Nuga tree	.. Lot 2 in F. V. P. 330	.. No. 14,686 of March 11, 1966
3. Southern	.. Hambantota	Ancient monuments situated within the premises of Naigala Purana Vihara	Lots 9c, 10 and 11 in F. V. P. 244	.. No. 14,692 of April 22, 1966
4. North-western	Kurunegala	Ancient cave temple situated within the premises of Madavala Purana Vihara	.. Lot 1 of F. V. P. 452	.. No. 14,702 of July 1, 1966
5. North-western	Kurunegala	Tampita Viharager situated within the premises of Badumitawa Rajamahavihara	.. Lot 351 of F. V. P. 1992	.. No. 14,708 of August 12, 1966
6. Western	.. Colombo	.. Ancient bo-tree and the ancient monuments lying within the premises of Gotabhaya Rajamahavihara	.. Plan No. 5208	.. No. 14,702 of July 1, 1966

APPENDIX III

List of Sites for the Protection of which Preliminary action was taken in 1965-66

Province	District	Village	Monument
1. Southern	.. Hambantota	.. Badagiriya	.. Badagiriya Purana Chaitiya
2. Southern	.. Hambantota	.. Katagamawa	.. Nandimitra Chaitiya
3. North-western	Kurunegala	.. Kahatawilagedara	.. Tampita Vihara
4. North-western	Kurunegala	.. Ehalapola	.. Tampita Vihara and the Dalada Maligawa
5. Sabaragamuwa	K galle	.. Ganegoda	.. Ganegoda Len Vihara
6. Sabaragamuwa	K galle	.. Gondiwela	.. Tampita Vihara lying within the land called Hinna Pansala Vihara Watt.
7. Western	.. Colombo	.. Mottuana	.. Tampita Vihara

APPENDIX IV

Financial Year 1965-66

Revenue—A sum of Rs. 7,228.66 was realised by the sale of Picture post cards, guide books and scientific publications.

A further sum of Rs. 28,457.45 was realised from house rent, interest, fines, postal and telephone charges, Widows' and Orphans' Fund deductions and miscellaneous receipts. The total income was Rs. 35,686.11.

Expenditure—

		<i>Head : 152—Vote No. 4</i>		Rs.	c.
Sub-head	1. Cadre and salaries	242,501	85
	2. C. L. A. and S. L. A.	183,629	41
	3. Other allowances	29,138	15
	4. Travelling	29,814	62
	5. Stationery, etc.	3,845	12
	6. Office furniture, etc.	—	
	7. Incidental expenses	1,470	92
	8. Electric current	6,966	08
	9. Library	3,820	30
	10. Maintenance & running expenses of departmental motor vehicles	14,958	29
	11. Publications and exhibitions	15,765	40
	12. Purchase of chemicals and materials	6,167	49
	13. Grants	1,950	0
	14. Archaeological Museums	11,334	75
	15. Uniforms	1,245	41
	16. Awards to informants	1	0
	17. Pothography	4,659	02
	18. Epigraphy	467	55
				Total	557,735 36

Head 152 : Vote No. 5

		Rs.	c.
Sub-head	9. Restoration of Mahasaya at Mihintale	75,790	30
	10. Exploration, etc.	1,018,830	52
	11. Construction of and repairs to semi-permanent quarters, etc.	9,815	29
		Total	1,104,436 11

APPENDIX V

ESTABLISHMENTS

1. Mr. W. B. M. Fernando, M.A. (London) who was holding the post of Publication Assistant in the Department was appointed by the P.S.C., as Assistant Archaeological Commissioner (Publications and Explorations) with effect from March 14, 1966.
2. With the taking over of the museum at Jaffna by the department from the Director of National Museums, the following were absorbed into the department :—
 - (1) Curator—1
 - (2) Assistant Curator—1
 - (3) Collector of Specimens—1
 - (4) Museum Attendants—3
 - (5) Watchers—3
 - (6) Labourer—1
3. Mr. L. M. P. Ranaweerasinghe, Inspector of Works, was appointed to act in the post of Superintendent of Works with effect from 1. 7. 65 to 7. 5. 66
4. Messrs L. G. Ridimahaliyadda and L. B. Goonewardena were appointed Field Assistants of the department with effect from November 3, 1965.
5. Mr. M. M. Sourjah was appointed Technical Assistant (Laboratory) with effect from April 1, 1966.
6. Mr. K. Nelson Perera, was appointed Assistant Photographer of the department with effect from February 9, 1966.
7. Mr. I. Jayasena was appointed Collector of Inscriptions in place of Mr. T. K. Jayasundera who retired.
8. Mr. Ran Banda, Nugegoda, Superintendent of Works, underwent a special course of training in Archaeological excavations and conservation of monuments in the School of Archaeology, New Delhi, from June 1965 to April 1966. This course was on a scholarship sponsored by the Colombo Plan Technical Aid Program.

I චිත ඡායා රූපය

PLATE I

දහකිරිගල රජමහාවිහාරස්ථානයෙන් ලැබුණු මැටි පාත්‍රයක්
A clay bowl from Danaqirigala Rajamaha-vihara

II වන ඡායා රූපය
PLATE II

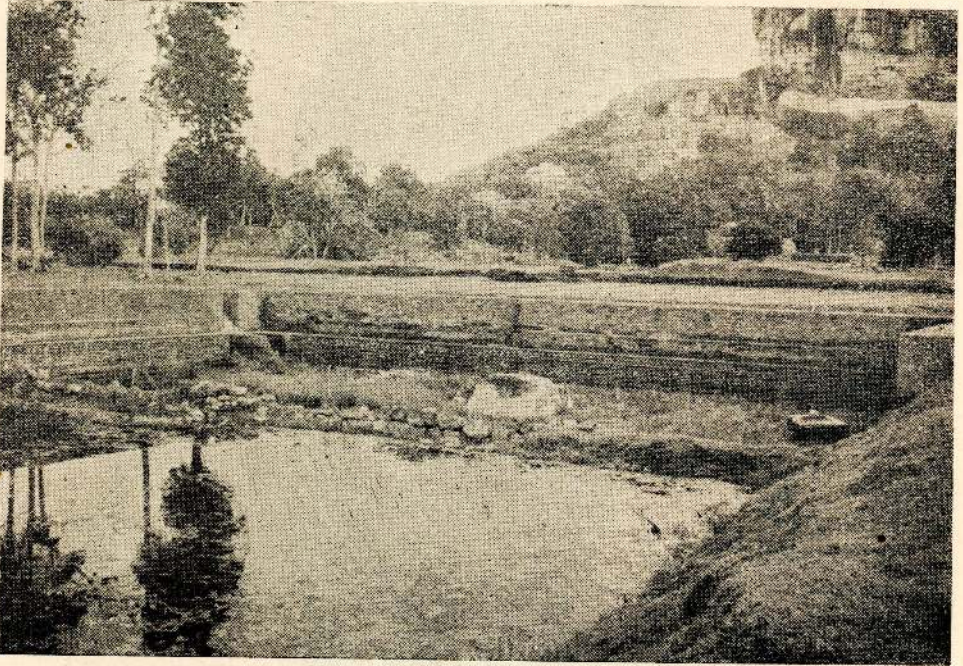
දකුණින් පැහැදිලිව පෙන්වා දෙන ලද උඩුකුණු මැටි පහන්
Clay lamps from Danagirigala Rajamaha-vihara

III චන ඡායා රූපය
PLATE III

දන් අම්බලන්තොට පුරාවිද්‍යා කෞතුකාගාරයෙහි පිහිටුවා ඇති බුදු පිළිමය
Buddha Statue now erected at the Ambalantota Archaeological Museum

IV වන ඡායා රූපය
PLATE IV

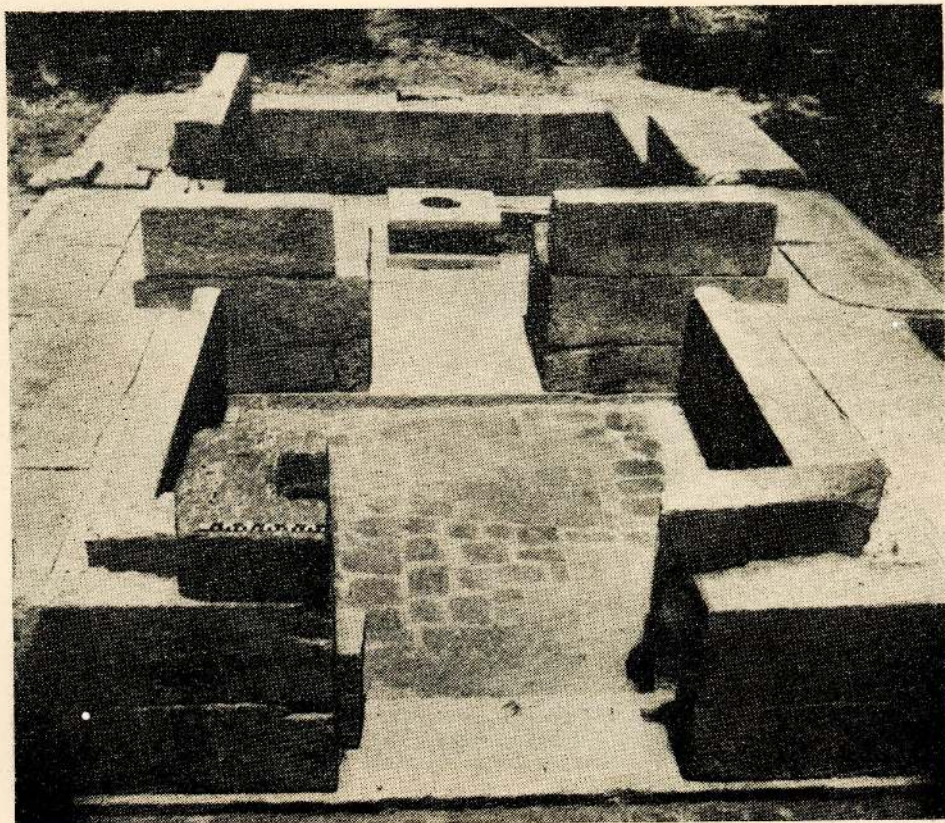

සීගිරියේ මගුල් උයනේ තහවුරු කරන ලද පොකුණක්
A pond in the pleasure-garden at Sigiriya after Conservation

V වන ඡායා රූපය

PLATE V

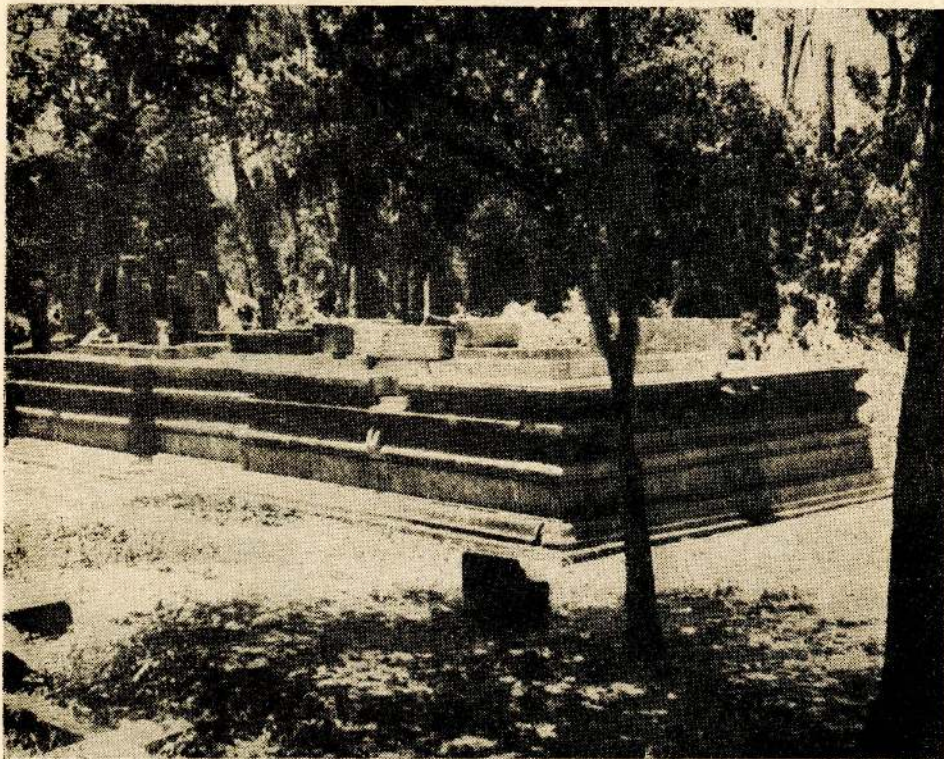
පැවැත්වීමට පසු
අභ්‍යන්තර දර්ශනය

පදවියේ සිවදේවලයේ පැවැත්වූ දර්ශනය නගවුරුකිරීමෙන් පසු
Interior view of the Siva-devala at Padaviya after Conservation

VI වන ඡායා රූපය

PLATE VI

පදවියේ සිව්දේවාලය, තහවුරුකිරීමෙන් පසු
Siva-devala at Padaviya after Conservation

VII වන ඡායා රූපය

PLATE VII

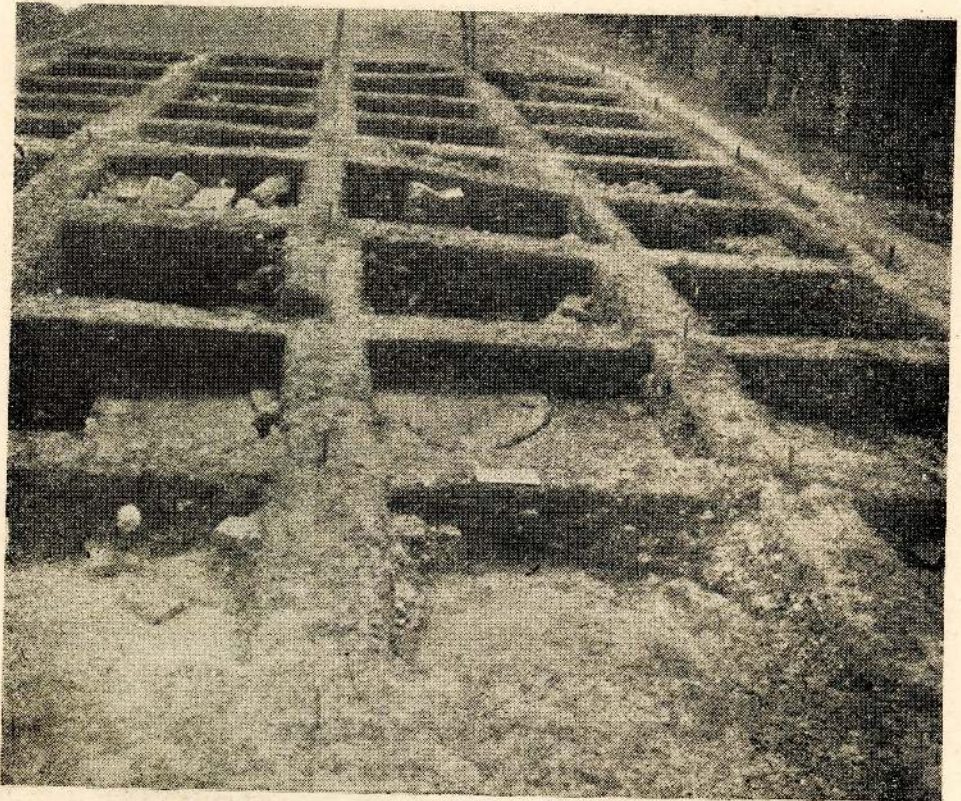

කන්තරොදේ කැණීම

Excavation at Kantarodai

VIII මහ ජායා රජමළ

PLATE VIII

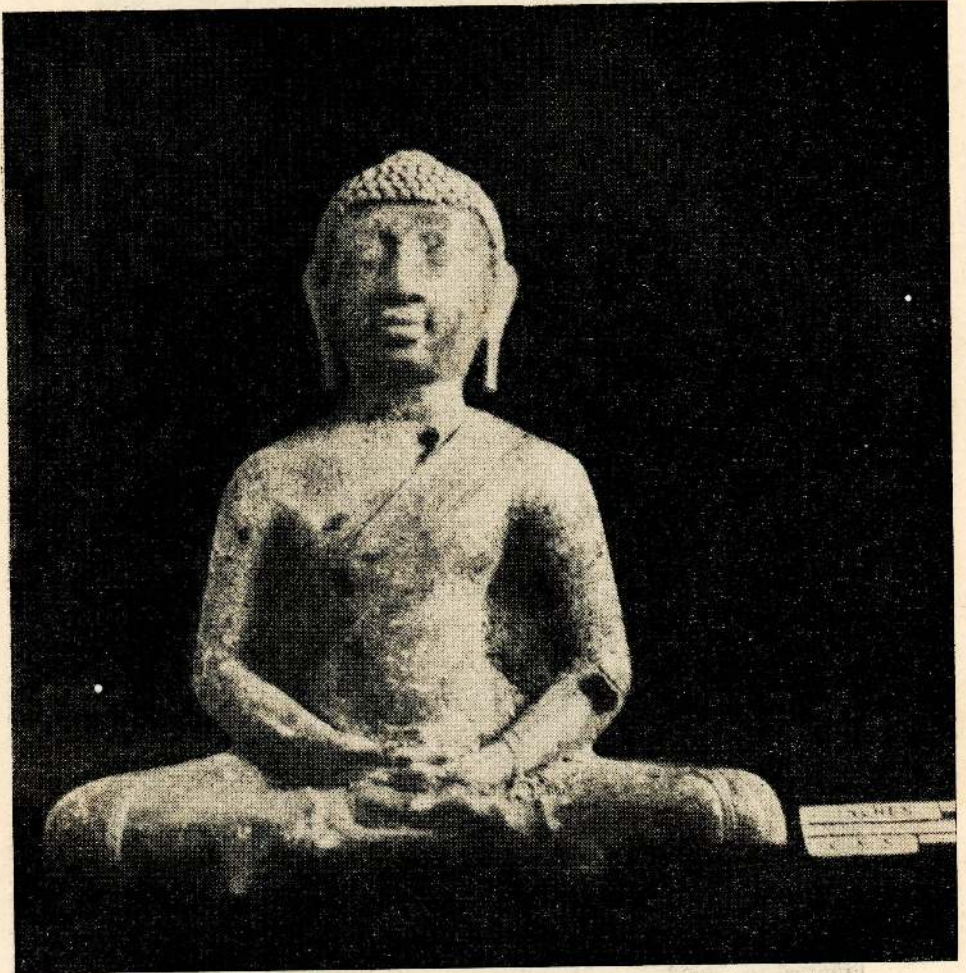

කන්තරෝදේ කැණීම

Excavation at Kantarodai

IX වන ඡායා රූපය

PLATE IX

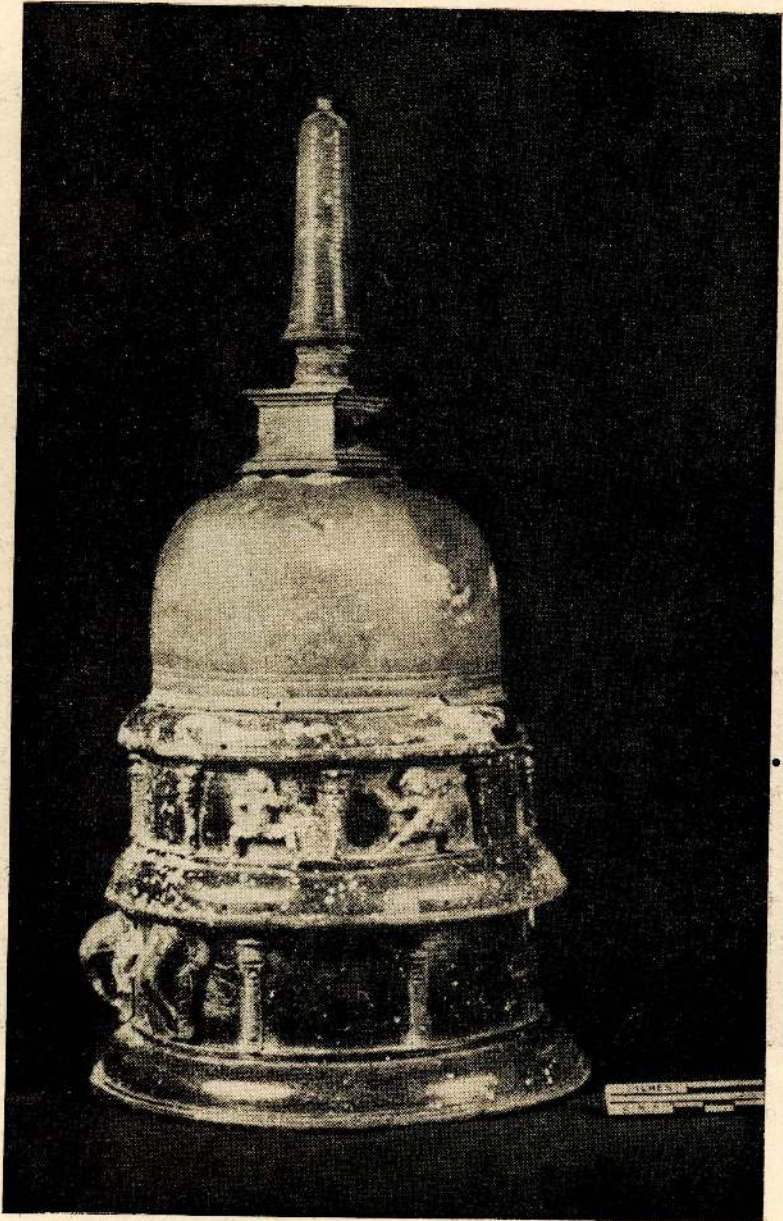

පවුල්පාවෙන් සම්භවිත ලෝකඩ බුදුපිළිමය
Bronze Buddha Statuette unearthed from Pavulpava

දිගු කාලයක් තුළ පැවති විවිධ රටවල්
 සහ රාජ්‍යවලින් මෙහි සොයා ගැනීමට හේතු විය.

X වන ඡායා රූපය

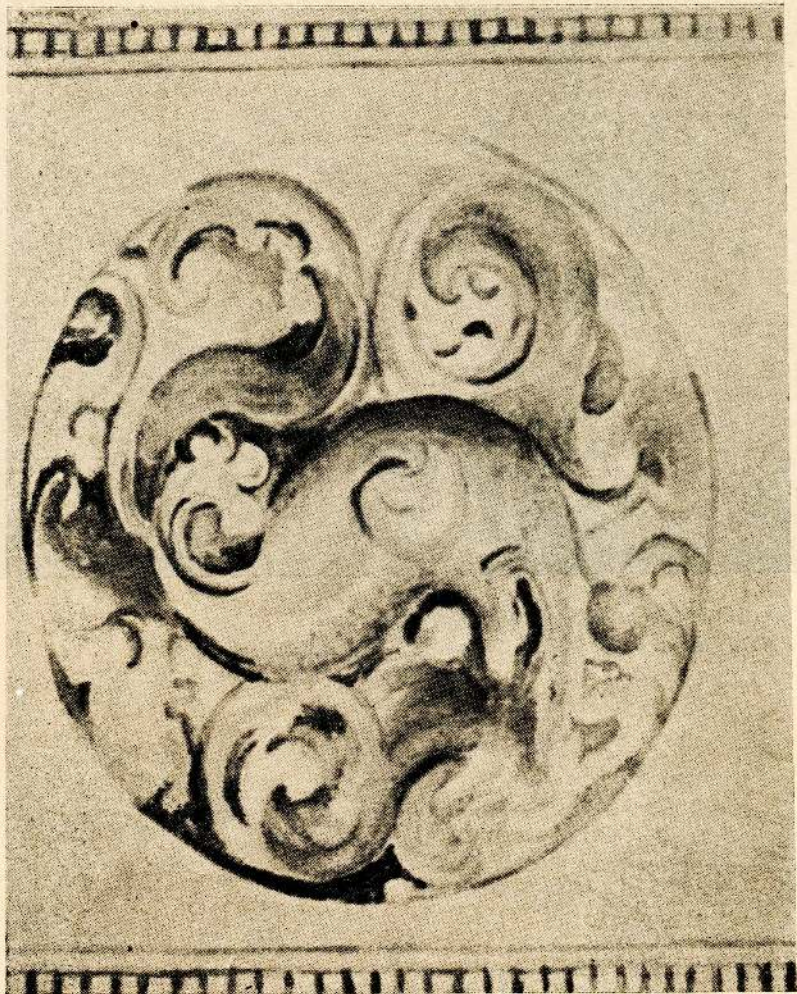
PLATE X

පවුල්පාවෙන් ලැබුණු ලෝකඩ කරඬුව
Bronze Casket unearthed from Pavulpava

XI වන ඡායා රූපය

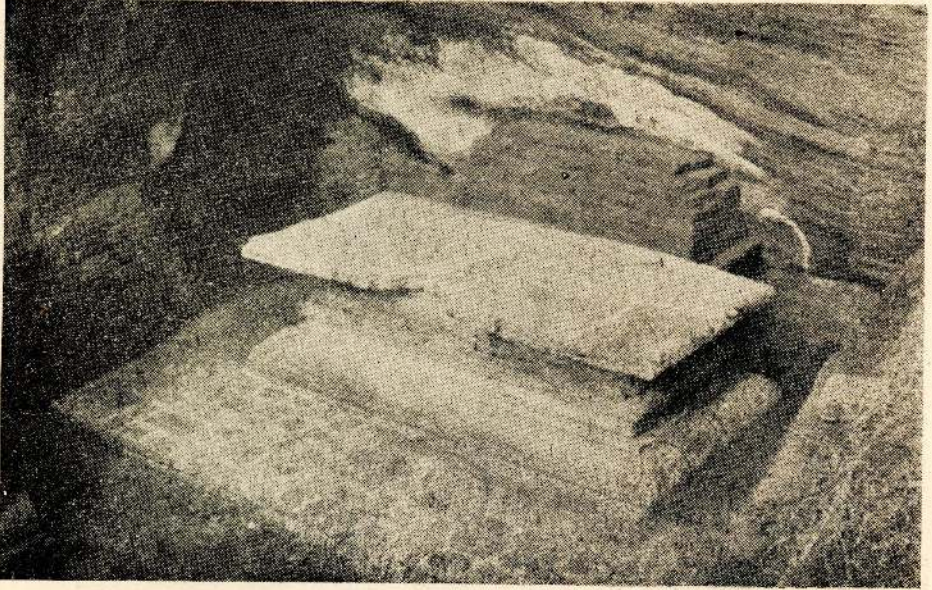
PLATE XI

සිගිරියේ නයිසෙණ ඉහළේ ඇති රජාගත මකර විනුයේ පිටපත
A Copy of the Stylized makara figure in the Cobra Hood Cave at Sigiriya

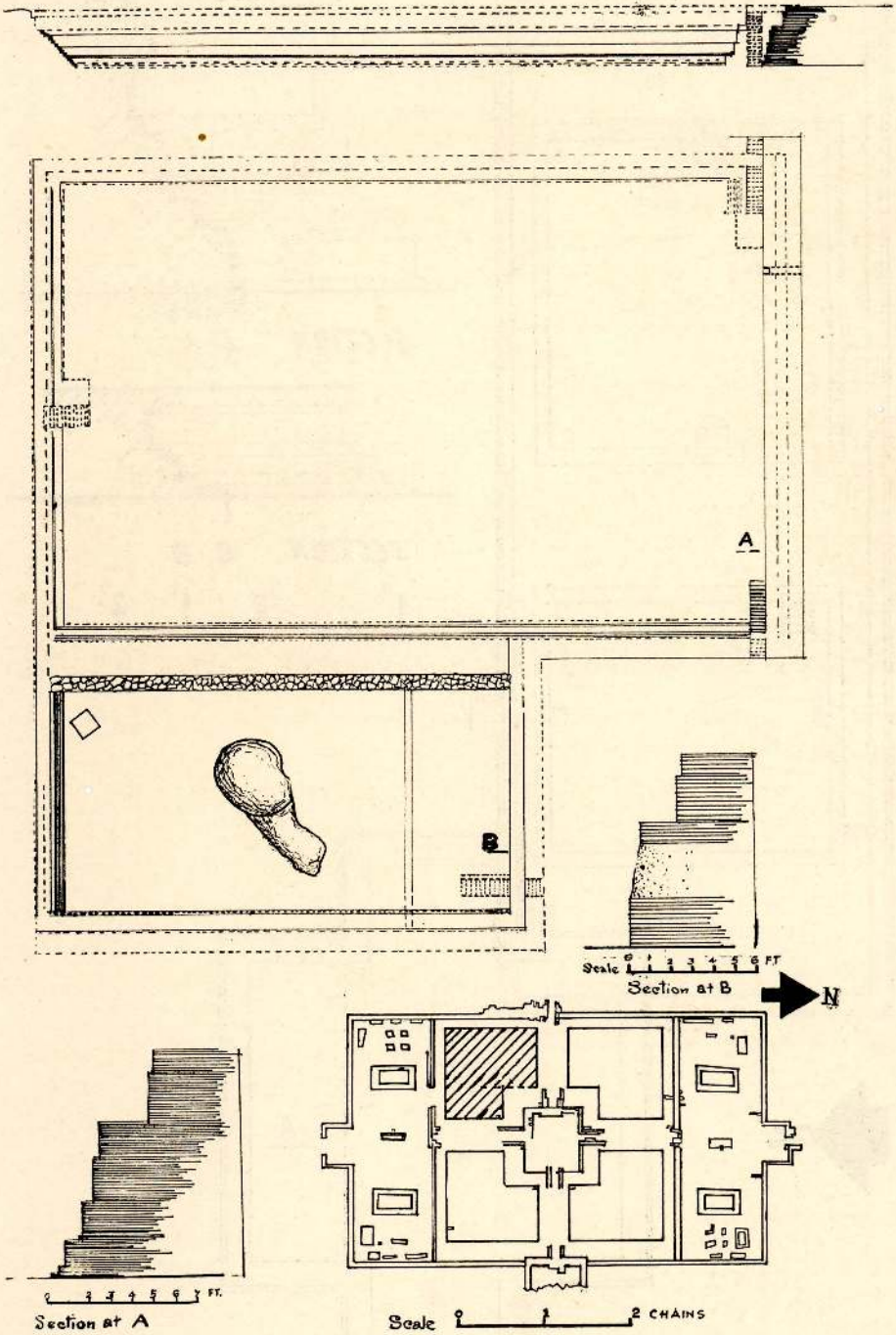
XII වන ඡායා රූපය

PLATE XII

සිගිරියේ අංක 3 බී 14 දරන ගුහාවේ ආසනය කහවුරුකිරීමෙන් පසු
The ASANA in the cave No. 3 B 14 at Sigiriya after Conservation

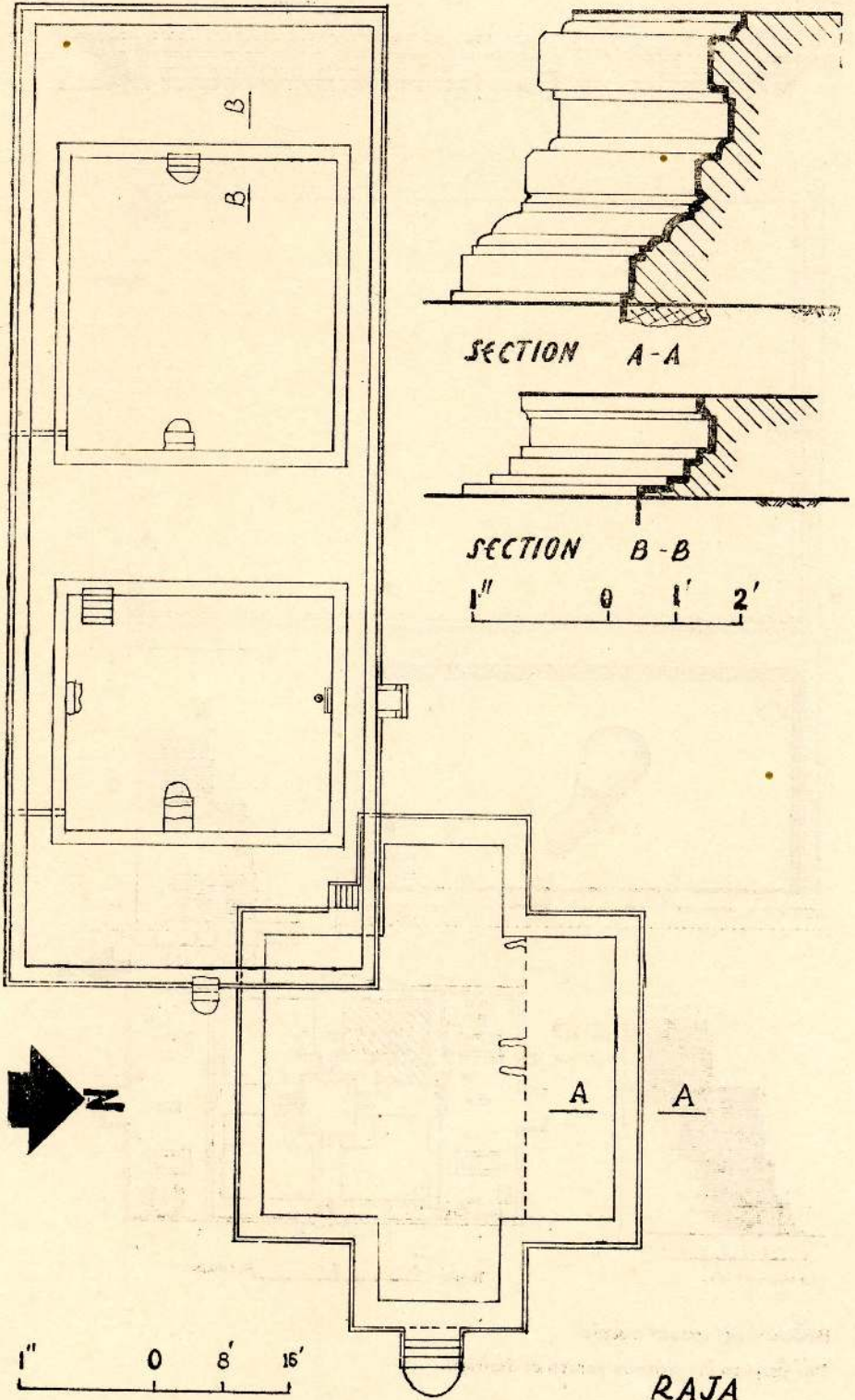
1 වන සැලසුම
PLAN 1

සිගිරියේ මහල් උයනේ පොකුණ
The pond in the pleasure-garden at Sigiriya

2 වන සැලසුම

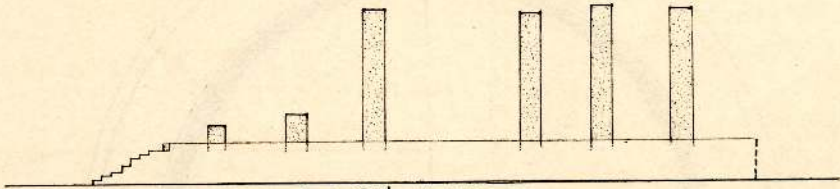
PLAN 2

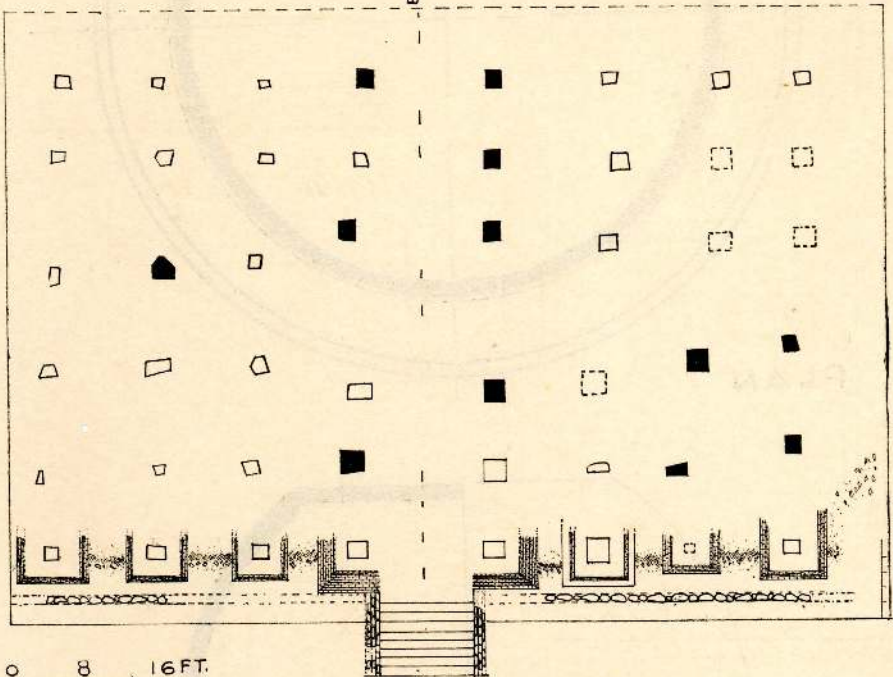
පළුවස්නුවර පාසැල් නුවර ගොඩනැගිලි පිළිබඳව විස්තර කර ඇති සැලසුම
Plan and Section of the Building in the outlet at Panduvasnuwara

3 වන සැලසුම
PLAN 3

මහේස්වරුන් කැටුණුයනිත ගොඩනැගිල්ල Pillared Building Menikdena

A-B අතර හරස් කැපීම
CROSS SECTION AT A-B

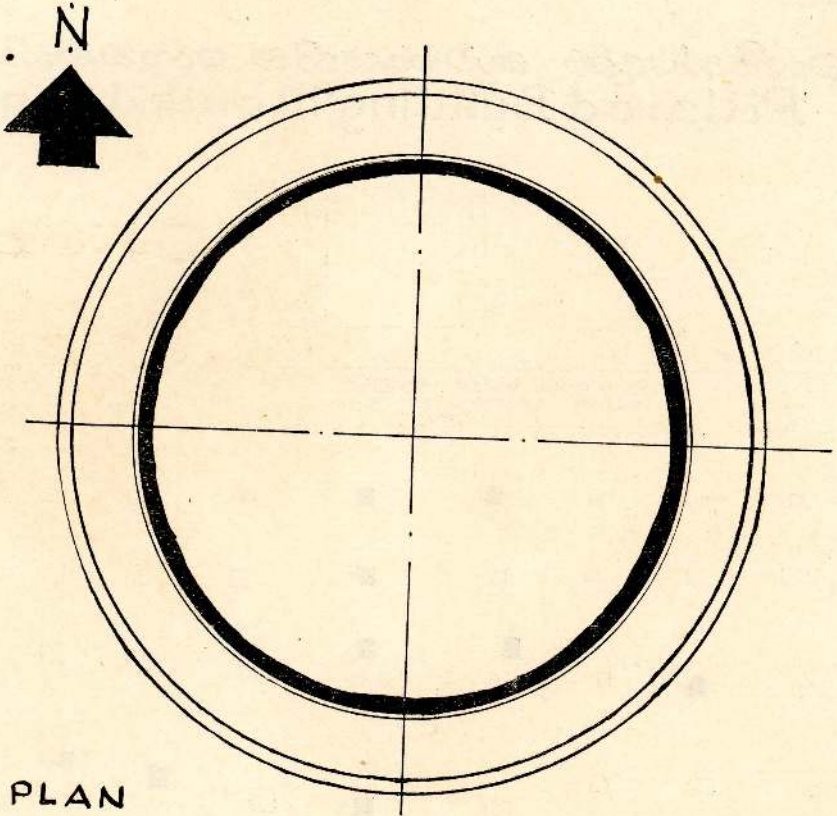
0 8 16 FT.

බිම් සැලැස්ම
GROUND PLAN

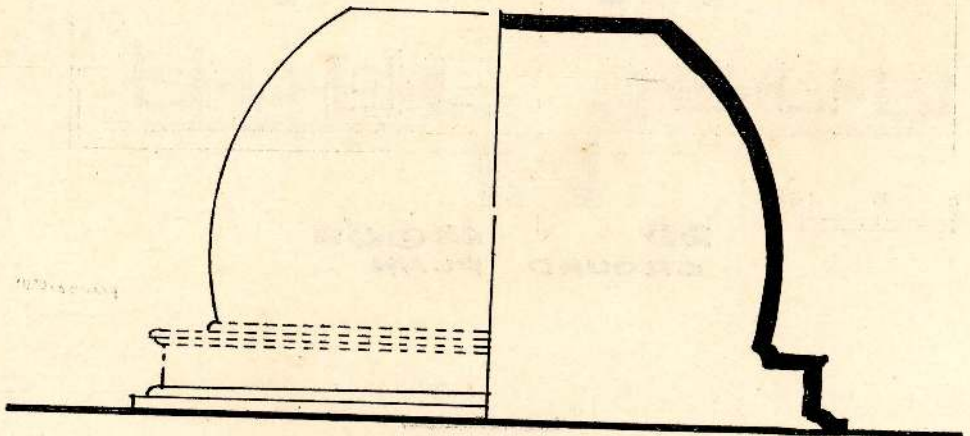
DRAWN BY UPAJI

4 වන සැලසුම

PLAN 4

PLAN

SCALE 0 2 4 6 8 10 FT.

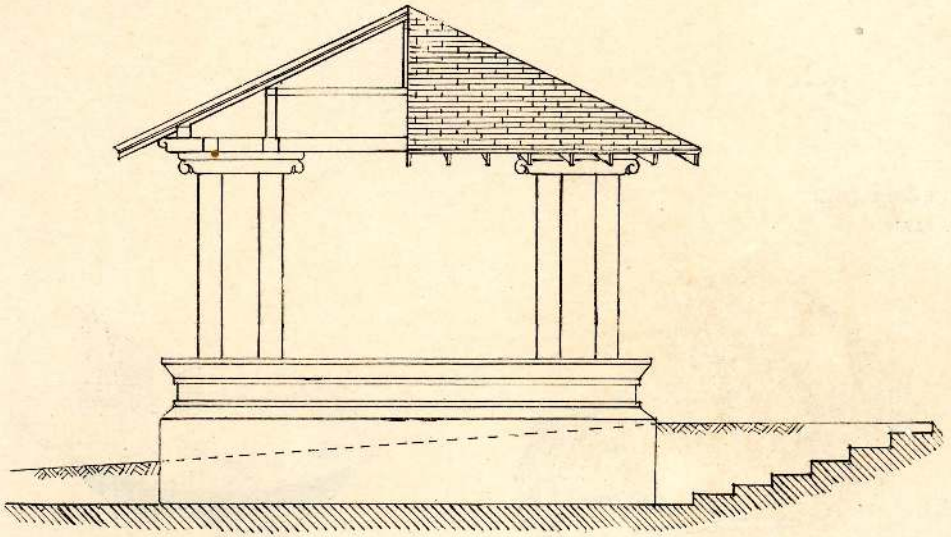
ELEVATION

SECTION

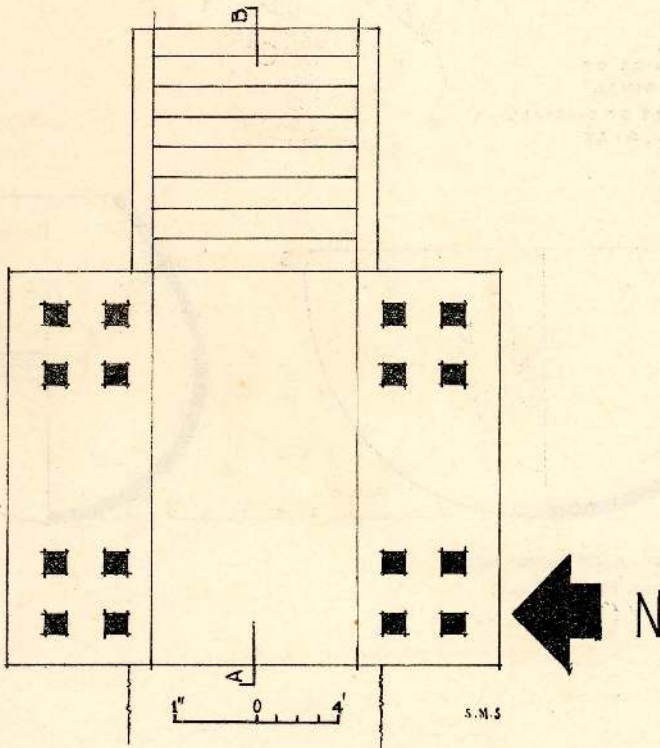
යහන්ගල දැවෙනි සැලැස්ම හා හරස් කැපුම

Plan and Section of the dagoba at Yahangala

5 වන සැලසුම
PLAN 5

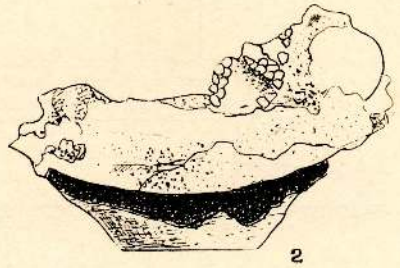
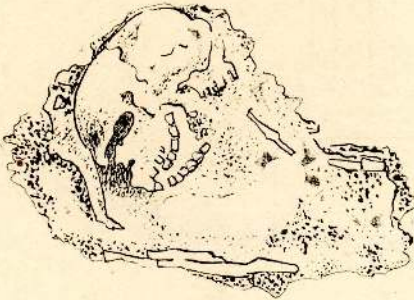

SECTION A-B

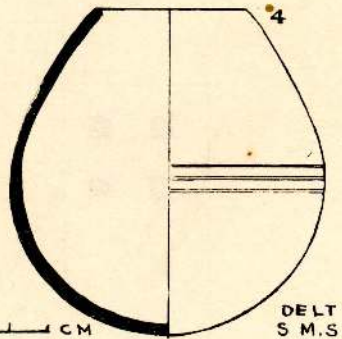
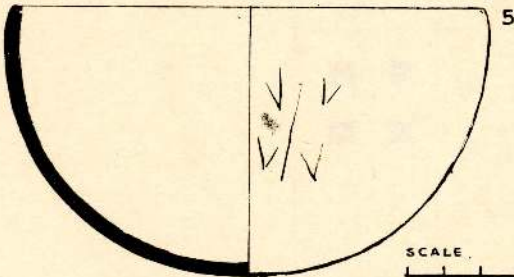

මහනුවර ලංකාතිලක විහාරයේ වාහල්කඩේ සැලැස්ම හා එය ඉදිරියට පෙනෙන අයුරු
Plan and Elevation of the Lan'atilaka-vihara at Kandy

6 වන සැලසුම
PLAN 6

NOS } WITH
 1, 2 & } 4 SIZE OF
 3. } ORIGINAL
 4. HALF SIZE OF ORIGINAL
 5. ACTUAL SIZE

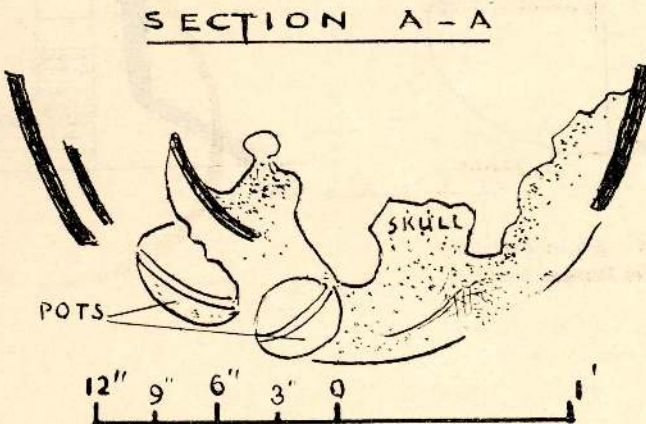
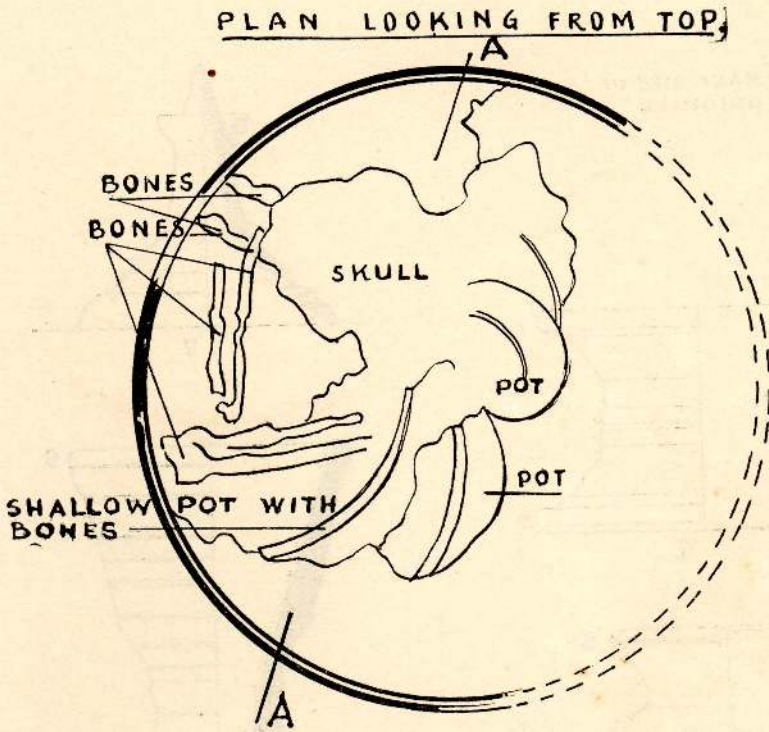
SCALE: _____ CM

DELT
S.M.S

පොම්පරිප්පුවෙන් ලැබුණු භාදන බදුන්
Burial-urns from Pomparippu

7 වන සැලසුම
PLAN 7

URN 7.

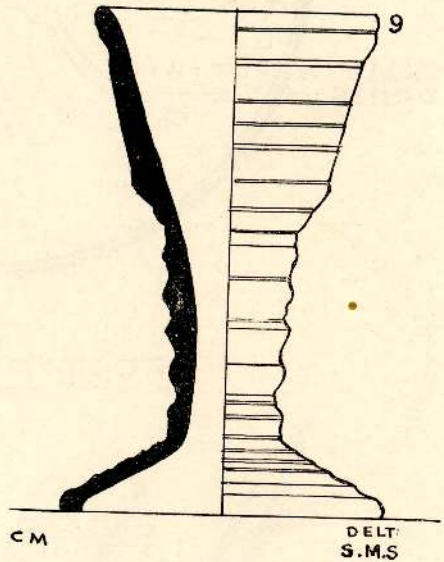
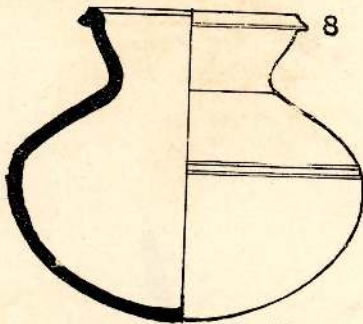
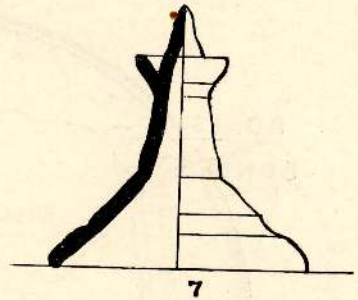
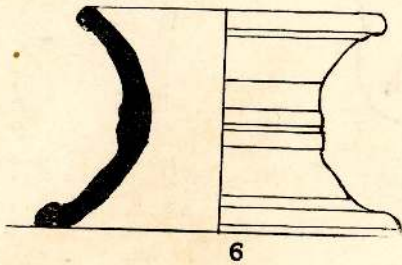

පොම්පරිප්පුවෙන් ලැබුණු ආඥන බඳුන්
Burial-urns from Pomparippu

8 වන සැලසුම

PLAN 8

NOS. 6 to 9 } HALF SIZE OF ORIGINAL

SCALE 1 CM

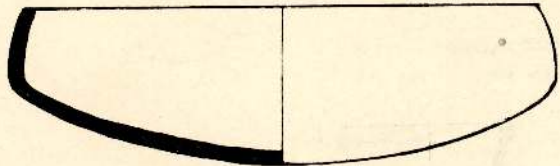
DELT S.M.S

පොම්පරිප්පුවෙන් ලැබුණු ආදහන බඳුන්
Burial-urns from Pomparippu

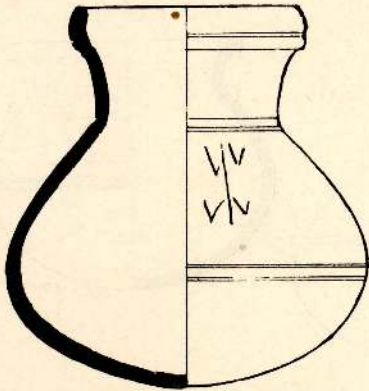
9 වන සැලසුම

PLAN 9

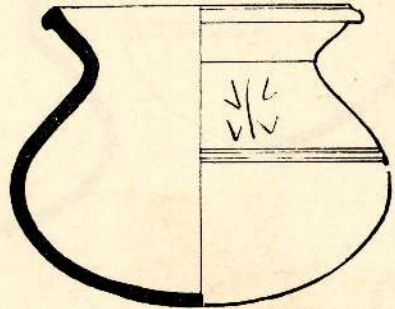
NOS	} HALF SIZE OF ORIGINAL
10	
14	

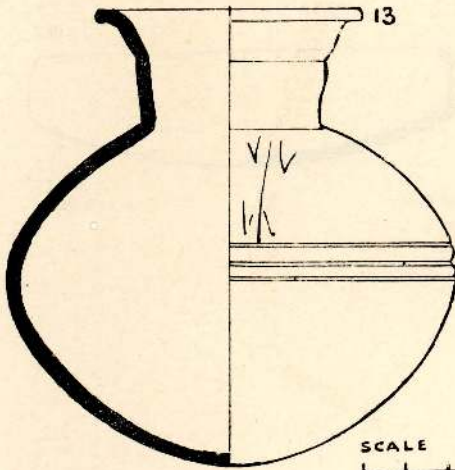
10

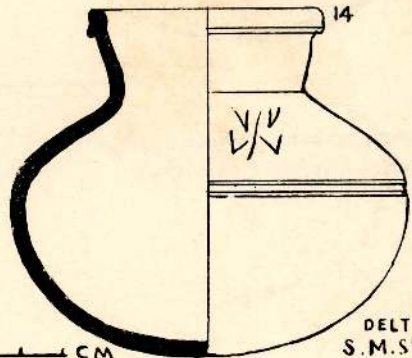
11

12

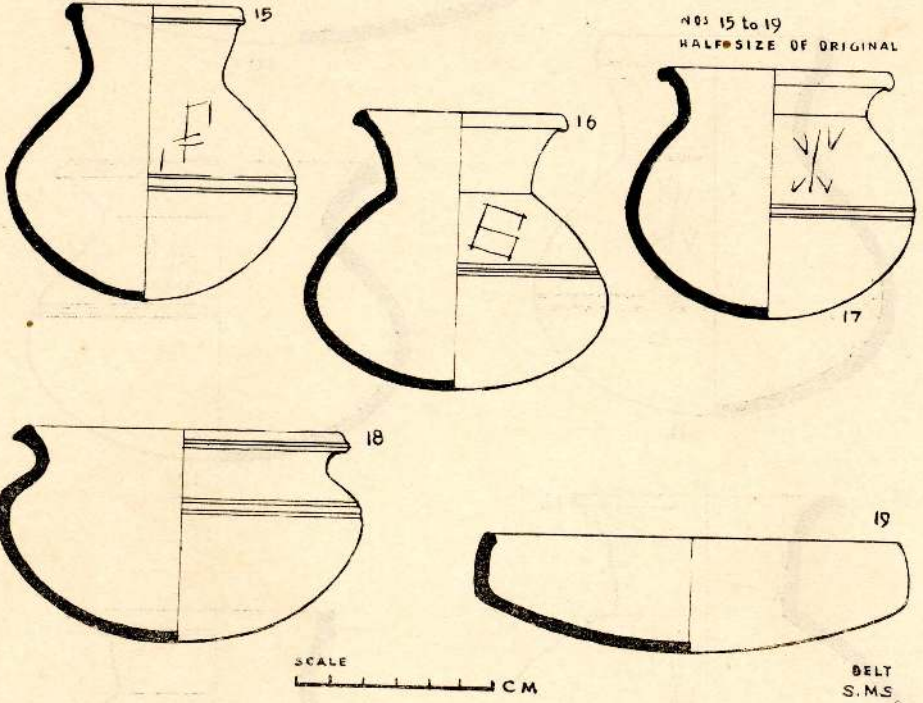
SCALE _____ CM

DELT S.M.S

පොම්පරිප්පුවෙන් ලැබුණු ආදාන බඳුන්
Buriel-urns from Pomparippu

10 වන කැලසුම
PLAN 10

පොම්පරිප්පුවෙන් ලැබුණු ආදාන බඳුන්
Burial-urns from Pomparippu

